10 העליות ו־10 הירידות של תשנ"ד - שלום ירושלמי, עמ' 5 ■ מיתוס המוסד בתקשורת האמריקנית - בן כספית, עמ' 10 ■ חיים רמון, איש השנה, דיוקן - סימה קדמון, עמ' 14 ■ ראיון נדיר עם ראש הקג"ב לשעבר - אברהם תירוש, עמ' 18 ■ הרמטכ"ל המדיני משתחרר בקרוב - אלכס פישמן, עמ' 22 ■ המלחמה הנשכחת בלבנון - יוסי ולטר, עמ' 25 ■ טורקיה בידינו - בילי מוסקונה־לרמן, עמ' 28 ■ מה, אין לכם שתי מכוניות? - לאה אתגר, עמ' 34

לא פחות משש קבוצות יכולות לראות את עצמן מועמדות לזכות השנה באליפות ספרד. לקרב המסורתי בין ברצלונה לריאל מדריד, אפשר להוסיף את לה־קורוניה, ואלנסיה, סראגוסה ואתלטיקו מדריד. עונה נהדרת צפויה לכדורגל הספרדי

יעקב זיו

רק שבעה מועדונים מתלקים ביניהם את עוגת הזכיות באליפות ספרד בכל הזמנים, אבל השנה, יותר מתמיד, נראה שזו הולכת להיות עונה מרתקת, כאשר לשישה מועדונים סיכוי כמעט שווה לזכות באליפות. לקרב המסורתי בין ברצלונה לריאל מדריד יצטרפו לא רק דפורטיבו לה־קורוניה, שהיתה קרובה לאליפות בשנתיים האחרונות, אלא גם ואלנסיה, סראגוסה ואתלטיקו מדריד.

מלפפוני הקיץ בליגה הספרדית צמחו בפגרה לגודל אסטרונומי. עונת ההעברות החלה עם שריקת הסיום של העונה שעברה והסתיימה 24 שעות לפני המשחק הראשון, כשיוהאן קרויף רוכש את איגור קרנייב הרוסי מאספניול, ולה־קורוניה עושה את הרכש המפוצץ ביותר וקונה את אמיל קוסטאדינוב מפורטו. לא רק שחקני צמרת מעולים הגיעו לספרד, אלא גם מאמנים סופר־בכירים. פאצ'ו מאטורנה לאתלטיקו מדריד, קרלוס אלברטו פאריירה לוואלנסיה ושני מאמני נבחרת ספרד לשעבר – וינסנטה מיירה בסאנטאנדר ולואיס סוארז באלבסטה.

■ ברצלונה

ברצלונה זכתה ארבע פעמים ברציפות באליפות, ותנסה להשוות את השיא של ריאל מדריד – חמש זכיות רצופות. בשנתיים האחרונות עמדה לזכותם לא רק היכולת, אלא גם אלילת המזל. בעונה שעברה, במותחן של המחזור ה־38, החמיצה לה־קורוניה בעיטת פנדל שהעניקה ליוהאן קרויף עוד אליפות.

עוד לפני כן, החליט קרויף לזעזע את הקבוצה ולהזרים לה דם חדש. חמישה שחקני הרכב עזבו – מיכאל לאודרופ, חוליו סאלינס, אנדוני זוביזרטה, אנדוני גויקוצ'יאה וקיקה. במקומם הובאו כוכבים חדשים, שהבולט בהם הוא גיאורגי חאג'י, קשר נבחרת רומניה, שנרכש מברשיה תמורת מיליון דולר משכורת לשנה ודמי העברה של שלושה מיליון דולר. חאג'י ידוויח בברסה פחות מברשיה, בגלל שברצלונה השוותה את שכרו באיטליה, אבל ישלם מכיסו את המס. בתחילה סירב הקשר הרומני לסיכום, אבל תוך כמה ימים שינה דעתו. הוא שיחק לפני שלוש שנים בריאל מדריד ונכשל, אבל הפעם הוא לא צריך להוכיח לאיש באיזה כדורגלן מצוין מדובר.

גיאורגי חאג'י (מימין) והריסטו סטויצ'קוב, השכל והברק של ברצלונה. אוי לקבוצה שתיפול עליהם ביום טוב

ברצלונה מציגה את שלושת מצטייני המונדיאל האחרון – רומאריו, סטויצ'קוב וחאג'י. לאף קבוצה בעולם אין שלישיה כזו. רומאריו עשה צרות גדולות לקרויף וחזר לברצלונה חודש אחרי מועד תחילת האימונים. קרויף שלח אותו למחרת לרוץ בהרים, אבל בספרד שואלים כולם האם אחרי ההצלחה הגדולה במונדיאל תבוא הנפילה, או ששני הקשרים הטובים בעולם, סטויצ'קוב וחאג'י, יוכלו לספק לרומאריו את המסירות המתוחכמות ביותר.

ברצלונה לא שיחקה כדורגל גדול בפגרה והפסידה במשחקים רבים, אבל גם השתתפה בטורנירים ומשחקי ידידות אולי יותר מכל קבוצה אחרת. במקום השוער הוותיק, אנדוני זוביזרטה, הובא השוער השלישי של הנבחרת, ג'ולאן לופטגי מלוגרוניים, אבל עד כה יכולתו למטה מבינונית. בברצלונה סבורים שהוא נתון ללחץ רב וצריך לתת לו זמן להתאקלם, אבל ברור שאין לו את הכאריזמה של זוביזרטה. הבעיה העיקרית שאיפיינה את ברסה בקיץ היתה הגנה חדירה ויכולת לא טובה של הליברו, רונאלד קומאן, שעשוי למצוא את עצמו העונה פעמים רבות ביציע.

בנוסף, רכשה ברסה את מגן הנבחרת, אבלרדו פרננדז מגיחון, והחלוץ חאבייר אסקייץ' שאמור להיכנס לנעליו של חוליו סאלינס. מסטר הזרים של ברצלונה גדל לחמישה עם רכישתו של קרנייב – קומאן, סטויצ'קוב, רומאריו, קרנייב וחאג'י.

מכל הכוכבים שרכש קרויף, נראה שהג'וקר יהיה דווקא בנו, יורדי (20), ששיחק בהרכב הראשון של ברצלונה במשחקי ההכנה וגילה יכולת מצויינת. יורדי זוכה למעקב צמוד וכותרות ענק בעיתונות הספרדית, אבל הוא מנסה להישאר צנוע: "הפעמים שאני יודע משהו, אבל בואו לא נגזים". ליורדי יש טכניקה לגמרי לא רעה, המוכיחה כי התפוח אכן לא נפל רחוק מהעץ, אבל בברסה דורשים ממנו לחזק את גופו השבירי (1,84 מ' ורק 70 ק"ג), ופיתחו לו תפריט מיוחד להשמנה.

■ ריאל מדריד

50 אלף צופים באו לטקס הצגת השחקנים במגרשה של ריאל מדריד, סנטיאגו ברנבאו. בריאל בונים על המאמן הארגנטינאי, חורחה ואלדנו, שכמאמן טנריפה, לקח שנתיים ברציפות מריאל מדריד את האליפות בדקה ה־90. ואלדנו הביא לקבוצה את הכוכב שלו מטנריף, פרננדו רדונדו, וכן את מיכאל לאודרופ שעבר מברצלונה, והכריז: "אני רוצה לשבור את ההגמוניה של ברסה". השוער הוותיק, פראנצ'יסקו בויו, סיים את תפקידו, ובמקומו נכנס השוער השני של הנבחרת, חוזה סנטיאגו קאניזארס מסלטה ויגו. ואלדנו רצה לשחרר את רוברט פרוסינצקי (היה במו"מ גם עם ברצלונה ובסופו של דבר הושאל לאוביידו) ואת החלוץ איבן זאמורנו, אבל הצ'יליאני התעקש להישאר למרות שואלדנו אמר לו: "אם יהיו לי חמישה זרים אתה תהיה החמישי, ואם יהיו לי שבעה חלוצים, אתה תהיה השביעי". אבל ההתעקשות לפעמים משתלמת, ובמשחקי ההכנה היה זאמורנו אחד המבקיעים המצטיינים.

ואלנסיה ניסתה בשנים האחרונות כמה פעמים להסתער על כתר האליפות, אבל נכשלה. השנה השקיע הנשיא, פרנסיסקו רואיג, 20 מיליון דולר כדי לרכוש 12 שחקנים חדשים. הבולטים – זוביזרטה, קשר ברזיל מפאלמייראס מאוזיניו, אולג סאלנקו מלוגרוניים, קשר נבחרת ספרד חורחה אוטרו ו־וינסנטה אנגוננה (יליד גיניאו) שניהם מסלטה ויגו, וחואן מאקדה מריאל מדריד.

בנוסף להם יש לקחת בחשבון את החלוץ הבולגרי, לובוסלאב פנב, שהחמיץ את המונדיאל בגלל טיפול כימותרפי בסרטן שהתגלה באשכיו, וחזר לאימונים אחרי הפסקה של חצי שנה. פנב, שזכה שלישי בטבלת מלך השערים לפני שנתיים, יחזור לשחק בעוד חודש. על כל אלה ינצח מאמן נבחרת ברזיל במונדיאל, קרלוס אלברטו פאריירה, שחתם לעונה עם אופציה לעונה נוספת. אם זה לא מירשם להצלחה, אז מה כן?

לה־קורוניה תנסה זו השנה השלישית ברציפות לאיים על הכתר. עד לפני ימים אחדים נראתה הקבוצה בצרות אמיתיות. בבטו היה ברדך חוזה אחרי סיכסוך עם ראשי הקבוצה בגלל שחזר באיחור למועדון, ואילו מאורו סילבה נפגע בברכו ויעדר כמה חודשים. בסופו של דבר הוא נשאר בקבוצה, וקוסטדינוב ימלא את מקומו של הקשר הברזילאי. חוליו סאלינס עשוי להיות התשובה של להיקורוניה לרומאריו.

אתלטיקו מדריד, בהנהגת מאמנה האינטליגנטי של נבחרת קולומביה, פרנסיסקו מאטורנה, היא מועמדת נוספת להסתער על הכתר, למרות שנמלטה מירידה בעונה שעברה. הכל יהיה תלוי ביחסים בין הנשיא חזוס גיל למאמן מאטורנה, שאמר: "אין לי מה להפסיד. כבר הצלחתי עם נבחרת קולומביה ואני לוקח בחשבון את האפשרות שלא אסיים את תפקידי". גיל ידוע כנשיא שמכתיב למאמניו את שיטת האימון וההרכב, ולכן פיטר עד כה מאמנים. מאטורנה כבר אימן לפני שלוש שנים את ויאדוליד הספרדית ופוטר בבושת פנים. באתלטיקו ישתף רומן קוסטצקי הפולני פעולה עם אדולפו ואלנסיה שנרכש מביירן מינכן.

קמפוסטלה תשחק לראשונה בתולדותיה בליגה הראשונה. הקבוצה, ממחוז גליסיאה, מגיעה ממקום קטן בשם סינט־ז'קי־דה־קומפוסטלה. לרשותה חלוץ ניגרי בשם כריסטופר אוהן, ולאחרונה ביצעה שתי רכישות מפתיעות: החלוץ הדני בנט כריסטיאנסן (לשעבר בשאלקה ופאנתינאיקוס) ופראנק פאסי ממונאקו. אספניול עלתה מהליגה השנייה ... בידי חואן אנתוניו קאמצ'ו, לשעבר חלוץ ריאל מדריד. אספניול תנסה להתברג בצמרת עם פלורין ראדוצ'יו שנרכש ממילאן.

העברות הקיץ בספרד

הכדורגלן	הגיע מ...	עבר ל...	מחיר בדולרים
פרננדו רדונדו	טנריף	ריאל מדריד	3.8 מיליון
מיכאל לאודרופ	ברצלונה	ריאל מדריד	1.2 מיליון
ס. קאניזרס	סלטה ויגו	ריאל מדריד	–
ג'ולאן לופטגי	לוגרונייס	ברצלונה	–
אבלרדו פרננדז	גיחון	ברצלונה	–
ח. אסקייץ'	גיחון	ברצלונה	–
איגור קורנייב	אספניול	ברצלונה	–
גיאורגי חאג'י	ברשיה	ברצלונה	3 מיליון
חוליו סאלינס	ברצלונה	לה קורוניה	–
א. קוסטדינוב	פורטו	לה קורוניה	–
א. דדטיסיה	טנריף	אלבסטה	–
אביילו אנדונוב	צסק"א סופיה	אלבסטה	–
פ. ראדוצ'ויו	מילאן	אספניול	3.1 מיליון
ברנקו ברנוביץ'	פרטיזאן בלגראד	אספניול	–
א. גויקוצ'אה	ברצלונה	בילבאו	–
איגור לדיאחוב	ספרטק מוסקבה	גיחון	800 אלף
אטילה קאסטי	בצ'יי (יוגו.)	לוגרונייס	–
נבוז'ה גודלי	פרטיזן בלגראד	לוגרונייס	–
דייגו סימאונה	סביליה	אתלטיקו מדריד	5 מיליון
א. ואלנסיה	ביירן	אתלטיקו מדריד	3.8 מיליון
איבן רוצ'ה	ויאדוליד	אתלטיקו מדריד	–
פראנק פאסי	מונאקו	קמפוסטלה	–
ב. כריסטיאנסן	אולימפיאקוס	קמפוסטלה	–
ר. פרוסינצקי	ריאל מדריד	אוביידו	–
ואלרי קארפין	ספרטק מוסקבה	סוסיאדד	700 אלף
לואיס גרסיה	אתלטיקו מדריד	סוסיאדד	2 מיליון
ו. סטוסיץ'	מאיורקה	בטיס	–
ר. וידאקוביץ'	הכוכב האדום	סביליה	–
מואסיר	קורינתיאנס	סביליה	–
חואן פיצי	ואלנסיה	טנריף	–
חואנלה	גיחון	טנריף	2.3 מיליון
מאוזיניו	פלמייראס	ואלנסיה	700 אלף
אולג סאלנקו	לוגרונייס	ואלנסיה	4 מיליון
חורחה אוטרו	סלטה ויגו	ואלנסיה	–
א. זוביזרטה	ברצלונה	ואלנסיה	–
מ. בלודדיץ'	ולנסיה	ויאדוליד	700 אלף

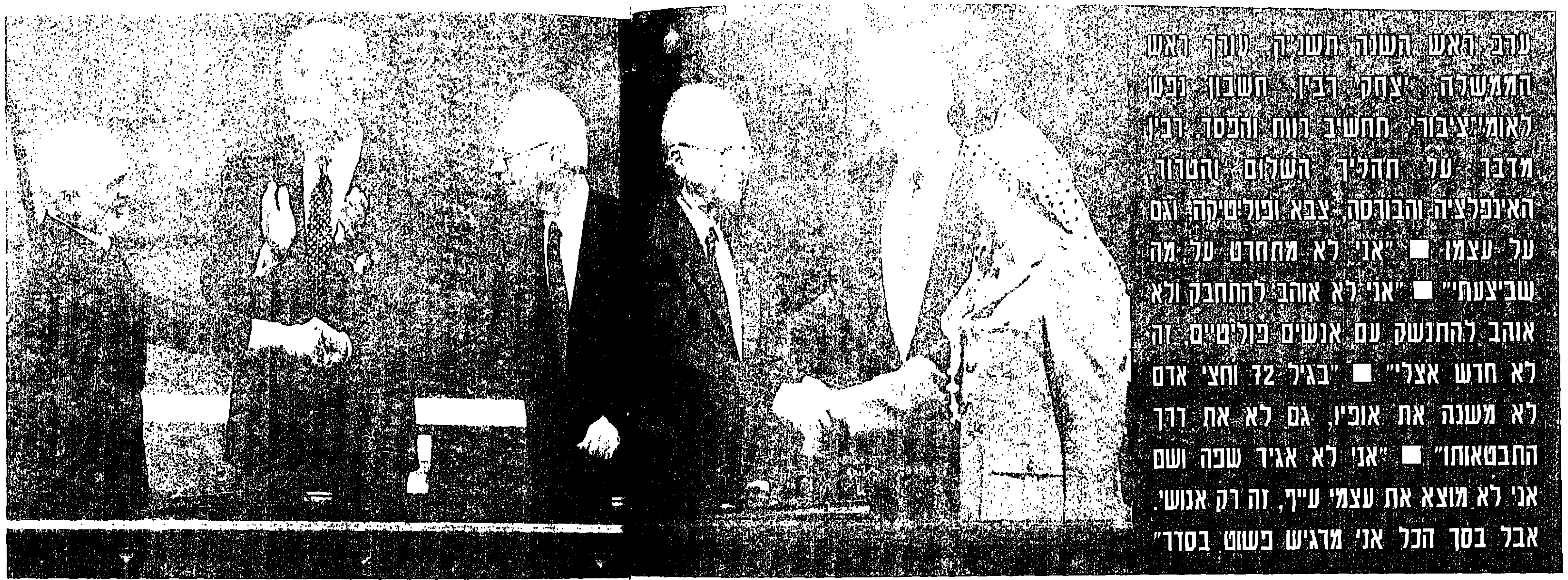

ערב ראש השנה תשנ"ה, עורך ראש הממשלה, יצחק רבין, חשבון נפש לאומי־ציבורי: תחשיב רווח והפסד. רבין מדבר על תהליך השלום והטרור, האינפלציה והבורסה, צבא ופוליטיקה. וגם על עצמו ■ "אני לא מתחרט על מה שביצעתי" ■ "אני לא אוהב להתחבק ולא אוהב להתנשק עם אנשים פוליטיים. זה לא חדש אצלי" ■ "בגיל 72 וחצי אדם לא משנה את אופיו, גם לא את דרך התבטאותו" ■ "אני לא אגיד שפה ושם אני לא מוצא את עצמי עייף, זה רק אנושי. אבל בסך הכל אני מרגיש פשוט בסדר"

"השנה הבאה תקבע לא במעט את אופי התפתחות התהליך עם הפלשתינים והירדנים, ואני מאמין שלשני אלה תהיה השפעה על סוריה". רבין בשני רגעי שיא בוושינגטון, עם ערפאת ועם חוסיין

צילומים: רובי קסטרו

"בשנה הבאה נטפל בבורות השחורים: קופת חולים התעשיות הביטחוניות והקיבוצים"

אמנון אברמוביץ

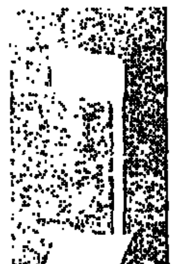

יום שישי, ערב החג, התקיים בלישכת ראש הממשלה מצעד עיתונאים מעיתונים וארצות שונות. אחד אחרי השני. זה היה יום של תחבורה ותקשורת. למעט שר התחבורה ישראל קיסר שכבר שנים, גם בתקופה שרבין היה רק שר ביטחון, נפגש עימו קבוע מדי יום שישי בצהריים, היו כל השאר אנשי תקשורת.

רבין ביקש מאיתנו, אני מניח את שביקש מכולם, לפני שלב השאלות, לאפשר לו לערוך תחשיב רווח והפסד, שבראש השנה נקרא חשבון נפש.

הוא דיבר על ההשקעה בחינוך, שתכלול תוספת חדרות תקיים בבתי־ספר, כיתות לימוד ושעות הוראה. על מיחשוב וחיבור מחשבים לרובוטים תעשייתיים. על מעמד המורה אשר נבחן גם בשכר ומחלוקת קלה שיש לממשלה עם אירגוני המורים לגבי הסכום שיתווסף והשיטה שלפיה ישולם.

מהתשתית האנושית עבר לדבר על תשתית הכבישים והמחלפים, הנתונה בשינוי מהפכני וניכר לעין. הוא התחייב להאיץ את הקצב ולהתמקד בשירותי הרכבת שהוזנחו ונשכחו.

הוא דיבר על האבטלה, המצויה במגמת ירידה ועל האינפלציה, המרימה ראש, ומסכנת את הצמיחה ואת ההישגים במשק. הוא דיבר על מחירי הדיור, לא הבורסה, המזינים את המדד החודשי ועל שהתעורר קצת מאוחר להבין זאת.

הוא העריך את ההסכם עם אש"ף במלאת שנה לחתימתו, סקר את ההתפתחות במגעים עם ירדן והתייחס כמובן ליחסים המתחדשים עם מרוקו והקמת משרדי הקישור בתל־אביב וברבאט, והאפשרות הסבירה שטוניס תהיה הבאה בתור.

רבין שולט במספרים ובנתונים הנוגעים לכל משרדי הממשלה. שליטה מדהימה. בשעות נדירות של נינוחות, כמו ביום שישי האחרון, יסכים ודאי שהשליטה שלו בנתונים טובה בהרבה מהשליטה שלו במצב הרוח.

אמרו לי שמיסוי הבורסה צודק

מה לגבי הטרור שבא בעיקר מלבנון?

"הטרור נוגע לאחת התופעות המדאיגות שמתרחשות כעת במזרח התיכון. זה הגל העכור של האיסלם הקיצוני, מה שאני קורא חומייניזם בלי חומייני. מקורו והשראתו, וגם הסיוע, הוא איראן. אלו הגורמים שעל בסיס הפרשנות הפנאטית שלהם לקוראן מתנגדים לעצם קיומה של מדינת ישראל. הם לא משלימים עם קיום מדינה לא איסלמית, ועדיפה איסלמית כהלכתה. לא בכדי היה מאבק בסודן, עד שהשתלטו עליה, מאבק באלג'יריה, נסיונות פיגוע במצרים. כלפינו בא הדבר לידי ביטוי בטרור, בעיקרו על ידי גורמים איסלמיים קיצוניים, החיזבאללה מלבנון, ובין הפלשתינים החמאס והג'יהאד האיסלאמי. אלה הם נושאי הטרור העיקריים. זה לא אומר שחבש או חוואתמה פה ושם לא מעורבים, או ג'יבריל מכיוון לבנון. אבל היום הטרור הוא איסלמי קיצוני, גם מלבנון, גם מבין הפלשתינים. לבנון איננה מדינה עצמאית. לצורך השלום היא מושפעת, ואני מנסח את דברי בעדינות, ממה שסוריה תאמר".

השלום הוא היעד העליון של הממשלה. האם על ידי מיסוי הבורסה, הטיפול בתעשיות הביטחוניות, אפילו השביתה הממושכת של העובדים הסוציאליים, אתם לא פוגעים בסקטורים, שתמיכתם תהיה חיונית בבחירות הבאות?

"בוא נפריד בין הדוגמאות. תעשיות הביטחון הגיעו למצב שאם הממשלה לא תטפל בהן, הן תיפולנה מעצמן. הן חברות ממשלתיות. כשמדובר במוצרים שצריך לשווק, אין מקום לתעשיות ממשלתיות, זה הוכח ככישלון. אני מפריד שירותים כמו חשמל ומים, אפילו תקשורת, שגם שם הפרטה לא תזיק. לא בכדי תעשיות הביטחון הלא־ממשלתיות נמצאות במצב טוב בהרבה מהתעשיות הממשלתיות.

"בעניין הבורסה, כשבאו אנשי האוצר והתחילו לשכנע אותי, אמרו לי זה צודק. אמרתי: צודק כבר שלושים שנה. אמרו לי, ואני רוצה לנסח את דבריהם בזהירות, שזה עוד מכשיר חשוב למלחמה באינפלציה. אף אחד לא אמר שזה יפתור את הבעיה. היה לי ברור שהדיור הוא הקרדינלי, אבל היה לי ברור באותה מידה, שבלי למצוא מערכת שלמה שתטפל מבעוד מועד בעצירת האינפלציה, אנחנו מסכנים הרבה דברים. דיסקסנו את העניין. דיברנו בגילוי לב גם על העובדה שאמרתי בעבר את אשר אמרתי. ידעתי את המשמעות האישית־הפוליטית. אבל בין לעשות שיקול אישי־פוליטי לבין שיקול ענייני, מהלך שתורם למלחמה באינפלציה, איש לא הציג אותו כמכריע – הבעיה האישית־פוליטית שלי נרתקה הצידה. אני שמח שהסתבר שהבורסה התאוששה, אפילו טיפה מעל מה שהיתה. אבל אמרתי כבר: נפלאות דרכי הבורסה".

בדיעבד הסתבר לך שזה לא מרכיב חשוב במלחמה באינפלציה, אתה מרגיש שהוטעית?

"העניין הוצג לי כפי שהוצג לי. קיבלתי החלטה. אחרי שקיבלתי החלטה, ידעתי שיש לי אחריות אישית מלאה".

פוליטיקה ומדים

שאלה אחרת, בינך לבינך החלטת מי הרמטכ"ל הבא?

"ישבתי עם ארבעה אלופים הקשורים באפשרות של רמטכ"ל וסגן רמטכ"ל. לצה"ל תמיד יש יותר מאשר מועמד טוב אחד לכל תפקיד. בסוף צריך להחליט על רמטכ"ל אחד וסגן רמטכ"ל אחד. אמרתי לכל אחד מהם, שהם יהיו הראשונים לשמוע את החלטתי במועד שהצגתי להם. ואני מתכוון לעמוד בכך. אף אחד מהם לא שמע ממני במי אבחר".

לגבי הרמטכ"ל היוצא – ישנה אפשרות שהוא ישולב במערכת הפוליטית בנוסח עזר ויצמן, למרות פשיטת המדים?

"קבעתי לי כלל כל השנים, שלא אדבר עם איש במדים על תפקיד פוליטי. אדבר רק לאחר שיפשוט את מדיו או יעזוב את תפקידו. כך היה לי גם עם מצנע שבא לדבר. אמרתי לו, מצנע, תגמור את העניין, אחרי זה נדבר. אינני מוכן לדבר עם איש במדים, אם זה צבא ואם זה משטרה. לכן לא דיברתי".

איתך דיברו על עתיד באזרחות בשהיית במדים?

"פעם אחת דיברו איתי, שאלו אותי, מישהו ממפלגת העבודה, אם אני עומד על דעתי לנסוע לוושינגטון או רוצה להישאר בארץ. לא עלה בדעתי לסטות מהתפקיד בוושינגטון, שאותו ביקשתי עוד לפני מלחמת ששת הימים".

העיקרון תקין. השאלה אם בשילוב אלופים במשא ומתן מדיני אין טעם לפגם.

"אני חושב שאתה טועה לחלוטין. בשלב המו"מ באוסלו, שהיה בבחינת ההכרעה המדינית של תפיסת עולם פוליטית, לא שיתפתי במשך חודשים, כשישבתי לבד ועברתי על הניירות, אף לובש מדים. מרגע שנפלה ההכרעה הפוליטית, והבעיה היתה יישומה, ראיתי חובה לשלב את הצבא. מדוע? – כי בשבילי הקריטריון המרכזי היה הביטחוני, וחשבתי שזו תהיה טעות לא להיעזר במערכת הצבאית בקביעת הסידורים. לכל ועדה יש השלכה ביטחונית. היו תחומים והכרעות מדיניות, בנושאים כמו אם יהיה דרכון או לא דרכון, סדרי המעבר, דגלים, שהם בעלי אופי אזרחי. בכל דבר שיש לו משמעות מדינית, אנשי הצבא לא עסקו. ההכרעה היתה של הדרגים המדיניים. אני חושב שזו היתה חלוקה נכונה. אני רוצה להזכיר את ההסכמים בתום מלחמת יום הכיפורים, מי נפגש עם המצרים בקילומטר ה־101? – כי אלה היו נושאים ביטחוניים. ההחלטה הפוליטית היתה האם ללכת להסכם הפרדת הכוחות. אבל המשא ומתן עצמו"?

בשנה הקרובה צפויים חילופים בראשות שני אירגונים ביטחוניים, שב"כ ומדברים גם על המוסד.

"לא אכביר מלים ולא אומר דבר, כי הנוהג שלי, אם בכלל אני מגיע להחלטה ביחס לסיום תפקידו של אחד מראשי השירותים, זה קודם כל לדבר איתו. הוא ◄

רבין
מאזן השלום והבורסה

הישגים ומצב רוח

הבדרן היהודי־אמריקני ג'קי מייסון הצליח לתמצת במערכון קצר את ההבדל בין הנשיאים ג'ימי קרטר ורונלד רייגן, ולהסביר על רגל אחת למה הראשון כשל והשני כל כך הצליח.

קרטר, שהיה איש הגון וגלוי־לב שצער העולם תלוי על פניו, ריכז כל היום על הדפיציט. הוא שיתף את האומה בדאגותיו ובקדרותו. רונלד רייגן עלה לשלטון, והגרעון עומד במקום, אבל על פניו ובנאומיו אין סימן וזכר לגרעון. מה עם הדפיציט, היו שואלים אותו. הדפיציט? – רייגן היה אומר שאין שום דפיציט. אבל יש, היו אומרים לו, יש דפיציט. טוב, תעזבו את הדפיציט, היה אומר רייגן, תעזבו כבר את הדפיציט, תשאירו אותו לי.

רבין הוא ג'ימי קרטר. דאגן, קדורני וחסר חדווה. אם הממשלה שלו, חרף הישגים מהפכניים ממש, נראית קצת מעוננת וכבדה – זה גם בגלל מצב הרוח האישי שלו והעכירות והחרון.

הממשלה הזו היא החשובה ביותר שהיתה בישראל מאז ממשלת לוי אשכול שיצאה למלחמת ששת הימים ואולי אפילו מאז ממשלת דוד בן־גוריון הראשונה. אנחנו לא יכולים להבחין ואולי לא רשאים לומר, משום שאנחנו נמצאים כאן ועכשיו, משולבים וצמודים – אבל הממשלה הזו עושה היסטוריה.

בשבוע שעבר ריאיינה הטלוויזיה את יצחק שמיר. גילו המתקדם וישיבתו באופוזיציה, משועמם וחסר מעש, לא פגעו בעוצמה שלו, בבריאות, בשיזפון ובחוסן. הוא נראה מצויין. הבטתי בו וחשבתי לעצמי איזו אנרגיה אדירה יכול היה האיש הזה לדחוס לתוך הסטטוס־קוו, לו והיה חלילה ראש ממשלה. הוא יכול היה להסיק את רווחי המצב הקיים ולהפיח בהם קיטור ולהתנחל חזק בלי לשים פס.

קצת יותר משנתיים לאחר שעלתה לשלטון, הצליחה ממשלת רבין־פרס לסיים את הוויכוח על ארץ ישראל. הוויכוח הסתיים. המחיר הסופי נותר אמנם במחלוקת. ישנו איזשהו חוסר בהירות ואי הסכמה לגבי המע"מ, אבל העיקרון כבר קבוע ומקובל.

רבין אוהב יזמים, אף שהוא בעצמו איננו יזם גדול. הוא הרים את התריס ופתח חלון הזדמנויות. רוח מערבית והרבה אוויר צח נכנסו הביתה ורבין מותיר את החלון פתוח, מאפשר לניירות להתרומם קצת ולעוף, מאמין שיצליח לאחוז בהם מתי שירצה.

פעם אחת, בהסכם אוסלו, נתן ל"בלייזרים" ללכת קדימה. פעם שניה, במיסוי הבורסה, נתן ל"פוגלים" ללכת קדימה. לעת זיקנה הוא מוכן כנראה לשמוע בשורת קידמה גם אם מפי צאצאים היא תבוא.

הממשלה הזו סובלת מסדר עדיפות פנימי לא־פוליטי. אם השלום הוא יעד עליון, צריכות שאר הקדימויות להסתדר על פיו, האקדמאים והעובדים הסוציאלים, המורים והתעשיות הביטחוניות, ערי הפיתוח והבורסה. שר האוצר בייגה שוחט הוא איש נחמד והגון, אלא שהוא טרם נתן תשובה לשאלה: מה אתה לעשות בשביל שלום?

בעת ובעונה אחת מנסה הממשלה לטפל בבורסה ובהשקעות ההון בערי הפיתוח, בתעשיות הצבאיות ובקיבוצים. אף שצעדיה נכונים ואמיצים, היא לא יכולה לפטור עצמה מהסמליות שבמעשים ולבדוק איך הדברים מתקבלים ולא רק איך הם נעשים, ולזכור שבלי נקודת־משען, קרי סקטורים נאמנים, גם ארכימדס לא היה מסוגל להזיז את העולם. בשלב זה יש יותר מדי מהפיכות באוויר. מבחינה זו הרי לנו ממשלת הרב לווינגר בחברון – יורה לכל הכיוונים.

שתי גלויות גדולות יכריעו את הבחירות הבאות – יוצאי מרוקו והעולים מרוסיה. ההסכם עם מרוקו מרגש מאוד ועושה משהו ליוצאי צפון אפריקה. ברור לכולם שאלמלא ההסכם עם אש"ף, לא היתה ירדן, ולא מרוקו ולא טוניס, הבאה בתור.

העולים מרוסיה, 95 אלף משפחות, רכשו השנה דירה, היטיבו את מצבם. גם בתעסוקה ניכר שיפור. יחד עם זאת הם נתונים לעיתונות רוסית, ימנית ולאומנית, ארוואורד קונזיצונית, המתנגדת לתהליך המדיני.

אם הרוסים ימשיכו לקרוא עיתונים ולהאמין למה שהם קוראים, עשויות שתי המפלגות הגדולות להתחלף ביניהן בבוחרים וצפוי מהפך: יוצאי צפון אפריקה יצביעו עבודה והעולים מרוסיה ליכוד.

עורך: אבי בטלהיים ■ סגן עורך: גונן גינת ■ עריכה: אורית הראל, דנה נצר, ירון תורן ■ עורך גרפי: יורם נאמן ■ עיצוב: משה מימוני ■ גרפיקה: בולי גולדמן

(והמשך מהעמוד הקודם)

יהיה הראשון שישמע בכלל אם מדובר בדבר כזה, ולכן לא אתייחס לכך בתקשורת".

בנובמבר 92' היינו אצלך קבוצת עיתונאים בשיחת רקע. אמרת אז שמונחות על שולחנך הצעות לרפורמה, בין השאר לקצוב את תקופת הכהונה של ראשי הארגונים הללו.

"נכון. כשנכנסתי לתפקיד, לא מצאתי נהלי עבודה מוסדרים בין ראש הממשלה לראשי השירותים הכפופים לו. הנהלים האלה נכתבו, בתוך זה נכתב גם על הגדרת זמן כהונה, אבל נאמר שזה יהיה תקף מכאן ולהבא, כי לאדם צריך לומר עם מינויו את פרק הזמן. בדיוק כפי שהצגתי את מועמדותו של דן שומרון לרמטכ"ל, או כשאציג את הרמטכ"ל הבא, אומר שזה לשלוש שנים עם אפשרות להארכה של שנה".

נושא אחר, נשק גרעיני. אם אין בידינו אמצעי כזה, למה מתנפלים עלינו כל הזמן, כולל הפניה המצרית האחרונה?

"תראה, אגדיר זאת כך. מדינת ישראל אמרה שאנחנו לא נהיה הראשונים להכניס נשק גרעיני לאיזור. משתמע מזה את אשר אמרת. הדבר השני שאמרנו, הוא שאנחנו מוכנים להגיע להסכמים, הסכמים שיביאו לכך שהמזרח התיכון יהיה נקי מנשק גרעיני. אבל זה בתהליך של התקדמות לשלום, על בסיס הסכם בין ישראל לבין כל אחת מהמדינות באיזור, שיכולות לאיים על ישראל בנשק גרעיני. בלי הסכם כזה, שתכליתו באמת לנקות את האיזור, לא נחתום על הסכמים.

"עיראק חתמה על הסכם למניעת הפצת נשק גרעיני, אפילו בקרה היתה שם ואלמלא מלחמת המפרץ והקמת צוותי האו"ם, לא היו נגלים את כל אשר נתגלה תחת החתימה על ההסכם והפיקוח הבינלאומי. לכן אין בכוונתנו לחתום, אלא במסגרת הסכם דו־צדדי. המצרים באמת העלו זאת. אגיד לך מה השבתי לשר החוץ המצרי. שלא ידוע לי שאיראן או עיראק או סוריה או לוב הסמיכו אותך, אתכם המצרים, לדבר בשמם. מה הטעם שאנחנו נעסוק בזה? או

"ישבתי עם ארבעה אלופים הקשורים באפשרות של רמטכ"ל וסגן רמטכ"ל. לצה"ל תמיד יש יותר מאשר מועמד טוב אחד לכל תפקיד. אמרתי לכל אחד מהם, שהם יהיו הראשונים לשמוע את החלטתי"

שיש פה מסגרת איזורית מקיפה, מחייבת את כולם, או שאין מקום לוויכוח בינינו. קשה לי לראות הסכם כזה קיים או מוצע בצורה רצינית לפני שיהיה הסכם שלום איתם".

שאלה אחרת, לגבי המערכת המשפטית. בבית המשפט העליון מדברים על כך שישונה החוק כדי ששמגר יוכל להמשיך בכהונתו. מה דעתך על רעיון כזה?

"אני לא יכול להתייחס בפומבי לרעיונות כאלה. אני לא חושב שאני, כראש ממשלה, צריך להביע דעה אישית פומבית על האפשרות הזאת. כידוע, אצל ראשי בתי דין רבניים, גיל הפרישה הוא 75. אבל אני לא חושב שזה הולם שאני אתייחס לנושא. זה עניין לחקיקה בכנסת, ולא ראוי שראש ממשלה יתבטא על כך בפומבי".

האמנה הפלשתינית. נושא מאוד סימלי בעיני הציבור הישראלי. האם אתה חושב בשלב מסויים להתעקש על שינוי האמנה כתנאי להמשך המו"מ עם אש"ף?

"אני לא נוהג להציג אולטימטומים או לאיים. אני רואה צורך שכל צד ימלא את התחייבויותיו. גם התחייבות שלא היתה מוגדרת בזמן, צריכה באיזשהו שלב לבוא לידי מימוש. אנחנו מתקרבים לשנה לחתימת הסכם הצהרת העקרונות ובוודאי שהנושא הזה חייב לעלות. העלינו אותו גם בפאריס בפגישה עם ערפאת והוא שאל האם מדובר בעזה. אחר כך הוא הוסיף שאלה, האם נתיר לכל חברי המל"פ לבוא לעזה. אמרנו שאין שום ספק בכך. אי אפשר לדרוש שהמל"פ יקבל החלטה ולהטיל הגבלות על חבריו. אני חושב שגם הרשות הפלשתינית וגם היו"ר ערפאת חייבים להבין את הרגישות שיש בישראל, קודם לנושא הטרור ואחר כך לנושא האמנה".

האם אי שינוי האמנה הוא מנוף בידך, למקרה שהם לא יעמדו בהסכם?

"גם אם כך, הרי שלא אומר זאת".

מדוע מצאת צורך להכריז שהבחירות לא יוקדמו?

"לא הכרזתי. שאלו אותי מה עמדתי, אז אמרתי שכל עוד המצב הקואליציוני מאפשר, אני בעד בחירות במועדן. אני לא יכול להתחייב על העתיד. נא לא לשכוח שכרגע יש לי רוב של קול אחד בטוח, כשמדובר בכנסת".

כועס רק על פיספוסים

יש איזשהו מעשה או מחדל בולט שאתה מתחרט שביצעת או לא ביצעת בשנה האחרונה?

"אני לא מתחרט על מה שביצעתי. אני מרגיש לא טוב עם עצמי על שלא התעוררתי בזמן בעניין הדיור. זה הדבר העיקרי והוא מאוד מציק לי".

אתה מתחרט על דברים שאמרת ושהביאו עליך ביקורת במערכת הפוליטית ובתקשורת?

"אמרתי כבר בהזדמנות אחרת, שבגיל 72 וחצי אדם לא משנה את אופיו, גם לא את דרך התבטאותו. לעתים, אתה חייב לחדד ולחספס דברים, כדי שלא תיווצר אי הבנה לגבי מה שאתה חושב".

השנה נסטרו ארבעה ידידים שלך, בני גי־לך - חיים בר־לב, אהרליה יריב, יוחאי בן־נון וסטי הרכבי. הצטברות כזו מביאה אותך להרהר בכך שאתה, שתאריך ימים, כיהנת בתפקידים המרכזיים ביותר ועודך מכהן. אתה אומר לעצמך לפעמים, אני בר־מזל, יצא לי לעמוד על שיאי השיאים, להיות בצמתים המרכזיים?

"מרגע שנפלה ההכרעה הפוליטית במו"מ, והבעיה היתה "שומה, ראיתי חובה לשלב את הצבא. כי בשבילי הקריטריון המרכזי היה הביטחוני, וחשבתי שזו תהיה טעות לא להיעזר במערכת הצבאית"

"אני חי בתחושה שזה הזמן לסגור מעגל". יצחק רבין — צילום: רובי קסטרו

"אנטו זאת כך, אני חש שזכות גדולה התגלגלה לידי. אני חושב שכל אדם נורמלי היה מסתפק באחד מהתפקידים - רמטכ"ל, שגריר בוושינגטון, ראש ממשלה, שר ביטחון. אני רק מודה על ההזדמנות שנתגלגלה לידי, ובמיוחד בשלב הזה. הגעתי לכסא ראש הממשלה כתפקיד פוליטי אחרון. אני לא אומר כמה קדנציות, אני אומר תפקיד פוליטי אחרון. הגעתי לתפקיד בצירוף נסיבות מדיניות, בינלאומיות, מזרח־תיכוניות, שפותחות הזדמנות, הזדמנות נדירה. אני חי בתחושה שזה הזמן לסגור מעגל בין השירות הצבאי, הדיפלומטי והפוליטי, ולממש את אותם דברים שאני מאמין בהם.

"אני חש שזכות גדולה התגלגלה לידי. אני חושב שכל אדם נורמלי היה מסתפק באחד מהתפקידים - רמטכ"ל, שגריר בוושינגטון, ראש ממשלה, שר ביטחון. אני רק מודה על ההזדמנות שנתגלגלה לידי, ובמיוחד בשלב הזה"

"תמיד הייתי בעד שלום וביטחון, תמיד הא־מנתי שאי אפשר להשיג שלום בלי פשרה, כולל פשרה כואבת, ולכן אני מרגיש שאני חי בתקו־פה מיוחדת ובתפקיד שהמבחן שלי למצות את ההזדמנות הזו, לא האישית, העניינית. יכולים להיות Ups and Downs, אבל המבחן יהיה התוצאה. התוצאה בתום הקדנציה, אם המציאות הפרלמנטרית תאפשר את ההמשך, ואני אעשה הכל שהקדנציה תגיע לסיומה החוקי".

אם נפלה בידך זכות גדולה, ואתה מודע לה, מדוע אתה נתפס כל כך הרבה פעמים בעוס וחסר שמחה?

"אני כועס על אי מיצוי דברים שאפשר היה להשיג. מתי אני כועס? מתי כואב לי? כשקורים דברים שליליים. אני כועס כשאני מרגיש שבגלל שיקולים לא עניינים או אי־עשיה או עשיה לא מוצלחת – דברים מתפספסים".

היית כעוס גם בוושינגטון, בטקס חגיגי, גם שם לא שמחת.

"מה, באמת"?

מי שהיה שם ציפה, לפחות במסיבת הסיום, לאיזה אקט של חמימות, טפיחה, חצי חיבוק עם המלך חוסיין?

"תראה, אני לא אוהב להתחבק ולא אוהב להתנשק עם אנשים פוליטיים, זה לא חדש אצלי".

אתה בן 72 וחצי, הג'וב הזה עושה לכם טוב, הוא שומר אתכם צעירים.

"אני לא אגיד שפה ושם אני לא מוצא את עצמי עייף, זה רק אנושי וטבעי. אבל סך הכל אני מרגיש פשוט בסדר, וכשבא איתן (הבר) אתמול וסיפר לי על השמועה של התקף לב - צחקתי. מישהו אומר, שבכלל שמועה כזו היא סגולה לאריכות ימים".

בשנה הבאה הסורים ישחקו תפקיד מרכזי בהתפתחויות המדיניות?

"במידה רבה, אבל לא רק הם. זאת תהיה שנה, אולי פלוס קצת, שתקבע לא במעט את אופי התפתחות התהליך עם הפלשתינים והירד־נים, ואני מאמין שלשני אלה תהיה השפעה מסויימת גם על סוריה, קרי גם על לבנון.

"הדבר השני, אני חושב שהשנה הבאה תהיה שנה שבה נצטרך להבטיח בתחום הפנימי את המשך הצמיחה, את שמירת סדרי העדיפות וגם לטפל בבעיות הבורות השחורים. אני גם מקווה שבשנה הבאה העליה מרוסיה תגבר. ישנם סימנים המעידים שהעליה מרוסיה תתחזק מעבר לזו שהיתה בשנתיים האחרונות".

בורות שחורים זה קופות חולים והתעשיות הביטחוניות?

"והקיבוצים. מספיק, לא"?

מול חיים רמון, שהפיח חיים חדשים בדינוזאור כמעט מאובן, ניצב חיים הברפלד, שגילה בבתאומיות שאין יותר חברים בהסתדרות · מול המשקיע הקטן שנפל עם הבורסה, עמדו אנשי עסקים שהפכו כדורגל, קציצות וכל דבר כמעט לעסק של מיליונים · מול רבקה מיכאלי שנפרדה מהמסך, נשאר חיים יבין נצחי כתמיד · ומול טדי קולק שהודח מהקונצנזוס, יוסי שריד הולך ומתקרב אליו · תשנ"ד, השנה שהיתה: מי עלה, מי ירד ומה כל זה אומר על פני החברה הישראלית, נכון לעכשיו

◄ ◄ ◄

10 העליות והירידות של השנה

שלום ירושלמי

مقالة من الأرشيف

עליות תשנ"ד

חיים רמון
יש חיים חדשים

אילו היינו מדרגים את עשרת העליות הגדולות של השנה, היה חיים רמון מזנק לראש התור. רמון הוא הסיפור הפוליטי האמיתי של השנה החולפת, היחיד שזיעזע את המערכת (שמגלה יציבות פרלמנטרית ראויה לציון), ובסופו של המהלך הפך לאחד האנשים החזקים במדינה, מוביל שורה של מועמדים צעירים ואטרקטיביים שאחד מהם (אולי הוא), יחליף את ראש הממשלה הנוכחי (ואולי כבר בעוד שנתיים). ואם כל זה לא מספיק: רמון הפיק עלילת מתח, שנכרכו בה הרבה מאוד מאבקי כוח, וכסף, והימור, קרבות פירסום וחיסולי קריירות. דאלאס בלבוש פוליטי ובשידורים חיים, כמעט מדי ערב, בין החודשים ינואר ומאי 94'.

ב־10 במאי נרשמה בארץ רעידת אדמה פוליטית. רמון זכה לנצחון סוחף ומפלגת העבודה איבדה לראשונה ב־73 שנה את שלטונה בהסתדרות. הניצחון המדהים של רמון, מעבר להישג האישי, סימל גם מהפיכה בהרגלים הפוליטיים במדינה. סוד הקסם האלקטורלי השתנה. איש צעיר, חייכן, תקשורתן, בעל מסר חד ומבטיח יכול להתמודד בהצלחה מול מנגנונים שנואים ועייפים, מאורגנים ככל שיהיו.

גם היום, ממרומי הקומה החמישית בבניין הוועד הפועל, ממשיך רמון את מלחמתו בהסתדרות הישנה, משנה בה סדרי־עולם, מצמצם את המנגנון ומתכתש עם בכירי העסקנים שגרפו לכיסם פנסיות בסדר גודל מושחת. ונדמה שמאות אלפי הבוחרים של רמון עומדים למטה ומריעים, ואם הסקרים ילמדו לקראת בחירות 96' שרק הוא יכול להיות ראש הממשלה של השמאל – הוא עוד יכריז על מועמדותו ולא יעזרו כל ההבטחות המוקדמות שנתן לרבין.

(כתבה על חיים רמון, מאת סימה קדמון, בעמודים 14־17)

יוסי שריד
בדרך לקונצנזוס

סיפור ההצלחה הגדול של יוסי שריד הוא בהתקרבות ההדדית בינו לבין הקונצנזוס. אחרי 20 שנה של נידחות ואפילו שנאה ציבורית, יושב היום שריד בביטחה בממשלה, מתייצב בין ימין ושמאל, משתתף (בכיר) במו"מ עם הפלשתינים. מה שיותר חשוב – הוא גם מצוי עמוק בסוד המשא ומתן הנחשב ביותר – עם סוריה. עד כדי כך הפך שריד לממלכתי, שכבר מזכירים אותו כמועמד לראשות הממשלה, והארץ לא זעה.

כדרכו, התקדם שריד למרכז הבמה עם הרבה כשרון יצירתי. ב־1 בינואר 93' הוא מונה לשר לאיכות הסביבה, עבר קשה (בעיקר על יחסי ציבור), והפך את המשרד לאחד החשובים בממשלה. הוא לא הפסיק להתפייס עם יצחק רבין, יריבו המר, העניק לו גיבוי ברוב מהלכיו, עד שהפך לכמעט יד־ימינו. לאט לאט גם מיתן שריד, הלוליין המילולי הידוע את ניסוחיו הקשים בעניינים המדיניים. הוא אמר את אותם דברים, אבל הפעם האוזן הקולקטיבית היתה מוכנה לשמוע. במשך השנתיים שלו בממשלה לא נתפס שריד אפילו בהתבטאות ביילינית אחת. מי היה מאמין.

בתחילת אוגוסט ביקש כבר שריד לעצמו דיבידנדים, והודיע שיתמודד על ראשות מרץ. בתנועה נתפסה ההצהרה הזו כמהלך טבעי. ככל ששריד בנה את עצמו והתקרב לאמצע המגרש, כך הרסה שולמית אלוני, מנהיגת מרץ את עצמה, ונדחקה לשוליים. ככל ששריד התקרב לראש הממשלה, כך הפכה אלוני למטרד הקבוע של רבין. שרת החינוך בתחילת הקדנציה הנוכחית מצאה את עצמה, אחרי שורה של הסתבכויות, מתעסקת במשרדי התקשורת, המדע והאמנויות. ועל הכל השקיף שריד בחצי־חיוך, ופה ושם הוסיף באחוריה של אלוני בעיטות קטנות משלו. פוליטיקה הוא הרי יודע.

■

לצד הקפיצה הנחשונית של שריד עומד הניתור הנאה שביצע אפרים סנה לתפקיד שר הבריאות. סנה התמנה לשר לאחר שנתיים בלבד בכנסת, הישג מרשים בקנה המידה של הפוליטיקה המקומית. את סנה כשר אי־אפשר עדיין לשפוט, אך ראוי שיצויין בזכות חתימתו על החוק האוסר על עישון במקומות העבודה, גם אם באה לאחר היסוסים.

דיוויד פדרמן
העסקים המתוקים

אחד מאנשי התקשורת שמכיר היטב את דיוויד פדרמן, הגדיר אותו השבוע כתמנון שראשו תקוע באדמה, והוא משלח זרועות ארוכות לעבר כל תחום אפשרי, עד שהן מתאגרות מחדש. פדרמן, 48, הוא מבעלי "עלית", ושותף עם חברת שטראוס ועם איש העסקים בינו צדיק בקבוצת "רשת", אחת משלוש הזכייניות של הערוץ השני. פדרמן הוא גם אחד ממקימי חברת הברוקרים זינגר־ברנע. בימים אלה מגייס פדרמן עוד שמונה אנשי עסקים, ביניהם כמה טייקונים כלכליים, לרכישת קבוצת הכדורגל של מכבי תל־אביב. כל אחד מהתשעה אמור להשקיע 150 אלף דולר, ופדרמן יחזיק 16% מהעיסקה כולה.

ההגיון שעומד מאחורי המהלך ברור. פדרמן, איש העולם הגדול, יודע שספורט וטלוויזיה הם שילוב רב־עוצמה. חברות עיסקיות בארצות־הברית, למשל, משקיעות 23 מיליארד דולר בפרסומות ובקידום מכירות דרך שידור אירועי ספורט בטלוויזיה. לפדרמן יש עכשיו את הערוץ השני, שקנה את הזכויות על שידור משחקי הליגה הלאומית ותהיה לו גם קבוצת כדורגל מצמרת הליגה. בתנאים של ליגה מעניינת (והמחזור הראשון מרמז שכך יהיה), ירוצו המפרסמים לערוץ השני, ואוהדי הכדורגל ינהרו למשחקים של מכבי. בשני המקומות יחכה להם פדרמן, עם חיוכו הרחב.

התנועה העיסקית הבלתי־פוסקת של פדרמן בשנה האחרונה בולטת על רקע העובדה שהוא חזר ארצה רק באפריל 93', אחרי שהות של 20 שנה בחו"ל. עד ששב הוא נודע בעיקר בזכות התרגיל הפיננסי המבריק שביצע עם אחיו, שלום פדרמן, ב־1986, ושבסופו השתלט על "עלית". בארץ הפך פדרמן לאורגנייזר חברתי, והווילה המרהיבה שלו בכפר שמריהו, עם הבריכה ומגרשי הכדורסל והכדוריד, היא מקום חביב במיוחד על אצולת הממון ועל עיתונאי הרכילות. לזכותו ייאמר (על־ידי הקולגות), שהוא באמת איש נחמד.

עמרי פדן
הקרב על הצ'יפס

לפני אחד־עשר חודשים, ב־10 באוקטובר 93', פתח עמרי פדן בקניון איילון את הסניף הראשון בישראל של מקדונלד'ס. פדן, בן 43, ירושלמי במקור, ד"ר לכלכלה ופעם דובר "שלום עכשיו", עשה הון פירסומי יקר־ערך מההכנות הממושכות, עד לפתיחתו הרועשת של הסניף במוצאי השבת ההיא. משך חודשים דיברו בארץ על הקרבות שניהל פדן על הזכיון המיוחל, ואיך שעקף טייקונים כמו קוקה־קולה והסופר־פארם. העיתונים מלאו גם במלחמה הקשה של פדן על יבוא תפוחי אדמה מזן מיוחד, רק כדי שיהפכו לצ'יפסים מוארכים, ייזחלו לשקיות זעירות, ויימכרו עם ההמבורגר המתקתק. אפילו הממשלה התערבה, עד שלבסוף הוקם מפעל מיוחד בבאר טוביה לייצור טוגנים, שיענו על הדרישות הקפדניות של בעלי הרשת בחו"ל.

בחודש הראשון להקמתו פקדו את הסניף בקניון חצי מיליון איש, ודווח על מחזור מכירות של חמישה מיליון ש"ח. מי שייחס את המספרים האדירים הללו להתלהבות הפתיחה הופתע לגלות, כי הנהירה למקדונלד'ס לא פחתה, ועד היום פקדו את שני הסניפים בארץ (השני בראשל"צ), שלושה מיליון זוללים. הג'אנק פוד, שבזכותו מגלגלת חברת מקדונלד'ס ברחבי העולם 20 מיליארד דולר בשנה (חצי מתקציב מדינת ישראל), מצא גם כאן פיות רעבים. איפה, לעזאזל הם היו עד היום?

המשמעות של מקדונלד'ס בארץ חוצה את הקו הקולינארי. מקדונלד'ס הוא גם סמל יאנקי לא מעורער, ודרכו משלים פדן את חדירתה ארצה של תרבות אמריקנית, לטוב ולרע. פעם אכלו פלאפל בשוק בצלאל. עכשיו נכנסים למסעדה סטרילית ומסודרת, שעובדיה מחייכים בכל פה, בכל מצב ולכל לקוח, ושעומדת מידי יום בפני בקרת איכות, על־פי סטנדרטים קצת זרים. זו המהפיכה הגדולה, שפדן ייצא בקרוב גם לירושלים, חיפה, כפר־סבא, רחובות וצומת גולני.

רובי שפירא
הרווח בין דגים וכדורגל

במשך שנה ומשהו מסתובב בצפון מיליונר קצת מיסתורי, שעשה כסף גדול מסחר בדגים קפואים בניגריה, ומפזר צ'קים בסדר גודל פנטסטי על הפועל חיפה, כדורגל. קוראים לו רובי שפירא. למעשה, החליף שפירא את כל הקבוצה הכושלת הזו, שבילתה ב־14 השנים האחרונות בליגה הארצית ובתחתית העמוקה של הליגה הלאומית, והיום עומד לרשותו הרכב שעל הנייר עשוי להתמודד על האליפות ולהגיע לגביע אירופה. הנה ברלוסקוני הישראלי בהבדל אחד: המיליארדר האיטלקי קיפץ על קבוצתו – "מילאן" – לראשות הממשלה. זינוק דומה, על גבה של הפועל חיפה, נראה קצת מופרך.

שפירא, 46, הוא המייצג המובהק של אופנה חדשה, שפושטת בקרב אנשי עסקים צעירים ועשירים. קנה לך קבוצה, תשקיע בה ברצינות לטווח ארוך, ואולי עוד תפיק ממנה רווחים. שפירא, לשם ההמחשה, החתים את המאמן דרור קשטן על חוזה של 750 אלף דולר (ברוטו) לשלוש שנים. את ראובן עטר הוא קנה ב־160 אלף דולר ממכבי חיפה, והבטיח לו 750 אלף דולר לשלוש שנים. סכום דומה יקבל טל בנין, שהובא לחיפה בחזרה מצרפת. אפילו על שחקן בינוני דוגמת המגן עופר טלקר ביזבז שפירא 400 אלף דולר. הפנקס פתוח והיד רושמת, ועוד לא אמרנו מלה על ההשקעות האדירות שהוא מתכנן במתקני הפועל חיפה.

שפירא, בניגוד לעמיתיו רוכשי הקבוצות, פועל מתוך ציווי משפחתי. זה, לטעמי, מה שמייחד אותו ויפה אצלו. בראיון ל"הארץ" לפני שבועיים סיפר שפירא כי אביו היה גזבר הפועל חיפה ואחיו הגדול היה אוהד שרוף במיוחד של הקבוצה. שניהם מתו מסרטן. את תקומת האגודה הוא יקדיש לזכרם.

(כתבה על רובי שפירא, מאת אמנון אברמוביץ, במוסף "מצב רוח")

אביב גפן
פני הדור המזויין

כשהופיע אביב גפן בסוף יולי בפסטיבל ערד, מול 15 אלף בני־נוער, לבוש בשמלת קטיפה שחורה ובשיער ורוד, אחרי תשעה חודשי הפסקה, ישבו כמה אמרגנים ומפיקים קצרי־ראות ואכלו את עצמם. רק לפני שנתיים, כאשר ביקש מזמר גפן חסות עבורו ועבור להקתו – "התעויוט" – הם גירשו אותו בטענה ש"אתם לא שווים שום דבר". מאז צמח גפן למימדים מרהיבים, והתופעה שלו מתפשטת הרחק מעבר לאירועי הרוק בערד ובצמח, ומגיעה לכל פינה בארץ.

וכל הסימנים מראים שלא מדובר במטאור בן 21, אלא בכוכב לכת. לו היה רק אקסהיביציוניסט מוטרף, היה גפן נשכח כמו שולץ האיום ולהקת הקליק. אם היה סתם מוכשר, היה נעלם כמו שרון ליפשיץ. לו היה מסתפק רק בשירים עם אמירה, היה קרוב לוודאי מונח בעוד חמש או עשר שנים לצידם של שלמה גרוניך ומתי כספי. הייחוד של גפן בכך שהוא הכל: גם חיית במה וגם מוסיקאי נפלא שנורית גלרון, הזמרת הכי איכותית בארץ, בנתה את תקליטה האחרון על השיר "אתה פה חסר לי", שגפן הלחין עבורה.

אבל – ובעיקר – גפן נושא איתו מסר, חיובי או שלילי. גפן הוא הזמר הראשון בתולדות המדינה שהצליח לסלול דרך דו־סיטרית למאות אלפי בני־נוער. הוא פונה אליהם במלודיות של אמת, על קשיים, דיכאון ובדידות ("עכשיו מעונן" ו"אור הירח"), והם משחררים באמצעותו תסביכים של גיל ההתבגרות. לפעמים הנגיעה ההדדית הזו עמוקה מדי. לפני שנה ניסו צעירים בצפון להתאבד בעקבות השירים שלו. גם ההופעה בערד שבה נספרו 70 מתעלפים/ות לא היתה סתם הפנינג של זמר רוק. זה היה פולחן.

אתגר קרת
בקרוב הסרט

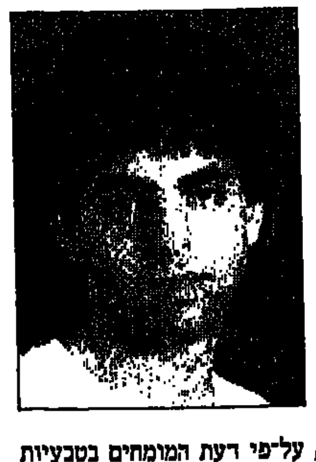

אתגר קרת, 26, החל לכתוב לפני שלוש שנים מסגרות צבע בשבועון הירושלמי "כל העיר". את הסגנון הקליל הביא קרת גם לשני ספריו – "צינורות" ו"געגועי לקיסינג'ר" – שיצא לאור לפני שלושה חודשים והפך לרבי־מכר. קרת הצליח להעביר בהם מסרים לא קלים, סיפורי עצב ואהבה דרך אסוציאציות מהעולם העכשווי, מהצגות יומיות, מסרטי קראטה, מציורי קומיקס (עניין שבו הוא מומחה), ואפילו מ"עתידות" של מסטיק בזוקה. הוא עשה את זה, על־פי דעת המומחים בטבעיות גדולה, בלי הרבה התנצלויות, וביכולת ספרותית לא מבוטלת. אביב גפן של הנייר.

וכך, כשמדברים היום על סגנון צעיר בספרות, מכוונים בלי היסוס לקרת ולאורלי קסטל־בלום. שניהם הרבה מעבר לסופרי פנאי. קרת עוד השכיל לעלות על שתי מקפצות נוספות. בפסטיבל עכו בשנה שעברה זכה מחזה שחיבר, "אנטבה", במקום הראשון. קרת הוא גם משתתף קבוע בכתיבת החומרים של החמישיה הקאמרית, סאטירה טלוויזיונית בערוץ השני, שנעה על גבול האבסורד, ועד היום הולכת לא רע. בקרוב, אומרים, הוא יתחיל לעבוד גם על סרט.

חיים יבין / דודו טופז
הנצח מול הפרס הגדול

לפני שנה נודע על נטישה המונית בבניין הטלוויזיה ברוממה. הכוכבים, ולא רק הם, עזבו לערוץ השני שאיים ברצינות על ההגמוניה של הערוץ הבודד המבוסס והוותיק. כשהחדרים התרוקנו, החליטו מוטי קירשנבאום ושות' למלא את המסך. הם לקחו את חיים יבין, האיש הכי מזוהה עם הטלוויזיה, והפכו אותו למגיש הבלעדי של "מבט לחדשות", התוכנית הכי מזוהה עם הטלוויזיה הממלכתית. 50 דקות ב"פריים טיים", ללא הפסקות פרסומת, חמישה ימים בשבוע.

בגיל 62, אחרי שכבר עמד לפרוש, חזר יבין להיות האיש הכי נצפה במדינה. מול המיתוס הטלוויזיוני הזה התנפצו מגישים ומגישות, צעירים ממנו בהרבה – מנשה רז, דליה מזור, שרי רז ואחרים – שנשלחו לחפש ג'ובים אחרים. גם אם ההימור לא כל־כך הצליח, והסקרים מדווחים על ירידה באחוזי הצפייה ב"מבט" – יבין ניצח, ובגדול. הוא זה שיושב היום על הכורסה המסתובבת באולפן המחודש, ונוהג את המהדורה כרצונו. הכי מצחיק זה לראות מדי ערב את הראיונות המוקדמים שהוא מקיים עם הכתבים הזוטרים, לפני שהוא מתיר להם לדבר אל האומה.

איך כתב פעם שניצר? – גם פרנק סינטרה גילה שיש רוק'נרול בסביבה, אבל הוא נשאר פרנק סינטרה.

■

מול חיים יבין הניצחי שיגר הערוץ השני את הבדרן דודו טופז. הלוגיקה היתה דומה. יבין פופולרי ומקובל על הצופה הממוצע בדימונה וברמת אביב ג'. טופז מביא לתוכניתו בימי שישי – "רשות הבידור" – אייטמים שווים לכל נפש, בדרך כלל מתחת לממוצע בתפריט זול במיוחד: קצת בדיחות משומשות עם ניחוח סקסי או גזעני, פה ושם סטנד־אפ קומדי, אבל הלהיט של טופז הן המשימות המגוחכות שהוא מטיל על נציגים מהקהל, בדרך כלל לגרור לאולפן בסינרמה אנשים שמנים, טיפוסים גבוהי קומה או סתם תיירים שרק נחתו בארץ. שלא במקרה, השתלבו בעלי המשימות היטב ברמת התוכנית. ייזכרו לעד טכנאי הקירור שנשלח לרקוד עם הקופים ואחר כך לאפריקה, להצטלם עם צעירות חשופות חזה, והבחור שהוטל עליו להצטלם עם מישל פייפר, אך הסתפק בחיבוק עם תמונת קרטון של הכוכבת. ועוד אחד, נהג משאית מזוקן, שהצטווה לישון בקבינה במשך שבועיים, כמבחן קבלה לביצוע משימה כבדה יותר.

בחודש יוני כבשה תוכניתו של טופז את פיסגת הרייטינג. טופז העיד אז על שיטתו בראיון למעריב לנוער, וכה אמר: "לאט לאט למדתי להכיר את העם הזה. יכולתי לעשות תוכנית ראיונות רגילה, אבל אני יודע שאנשים אוהבים נורא שאני מזמין מישהו מהקהל, יורד עליו קצת, שולח אותו למשימות, גורם לו להתחרפן ובסוף נותן לו פרס".

אנטונלה
כל הסבון והליכלוכים

וזהו קיצור העלילה: אנטונלה היא שחקנית עניה, שפגשה באקראי את ניקולס החתיך, העשיר והחכם, שאשתו פרדיקה עוזבה אותו והוא מגדל לבד את בנו פוריקו. ניקולס מאורס למירנדה, נשלט על־ידי סבתו המרשעת, לוקרסיה, ובן־דודו המפלצתי גסטון, אורב לו על כל צעד ושעל. כשניקולס מציע לאנטונלה נישואין היא מסרבת, כיוון שהיא חושדת בו שרצח את אחותה. היא גם שונאת את הסטוצים שלו.

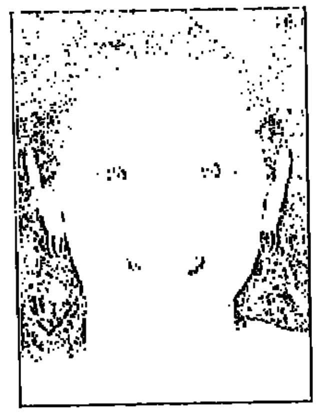

אנטונלה, 165 פרקים, בערוץ 3, שמונה בערב, היא ספינת הדגל של אופרות הסבון, שקושרות עשרות־אלפי אנשים, ואולי יותר, לערוצי הכבלים. אחריה בשיירה אפשר למצוא את "צעירים חסרי־מנוח", "פלקון קרסט", "היפים והאמיצים" ועוד כמה. סיפור המעשה בכל הסדרות דומה, הדרמה גרושה, הרעים כמעט מנצחים וכולם כל כך יפים, כמעט כמו אנטונלה.

לפני 20 ו־30 שנה נחלו בארץ ספרי הכיס הצלחה מסחררת. "הרומן הרומנטי" והרומן הטוב של הוצאת מזרחי נתפסו בכל תיק. הטלה־נובלות של היום הן האלטרנטיבה הוויזואלית לנובלות של אז. בכל זאת קיים הבדל אחד: היום הגיבורים יכולים לצאת מהמסך ולהופיע מול מעריציהם, מיפגש שגורם בדרך כלל לזעזוע קשה בקרב שני הצדדים. בדבר פרטים אפשר לפנות לאנדריאה דל־בוקה, היא אנטונלה, שיצאה בשן ועין מביקורה בארץ בסוף חודש יוני.

מיצובישי / סובארו
היפנית הכי ישראלית

בקיץ 1993, שנה אחרי המהפך הפוליטי, התחולל בארץ גם מהפך מוטורי. 15 שנים הובילה סובארו את מצעד כלי הרכב במדינה, ובפערים הולכים וגדלים מיריבותיה, עד שבאה המיצובישי והפכה את הקערה על פיה. המכונית המשוכללת והזולה (יחסית), המעוגלת, בעלת המראה האמריקני, השתלטה על כבישי הארץ. כ־100 אלף מכוניות כאלה נעות היום בדרכים.

מאחורי הזינוק המסחרר של המיצובישי מסתתרת נוסחת האיבזור. ראשי חברת "כלמוטור", המייבאת את המכונית, הבינו כי כדי להעביר את הנהגים מסובארו למיצובישי הם צריכים להרעיף עליהם מותרות. באדיבות החברה ובנדיבותה יכול היה כל רוכש להציג בפני החבר'ה שלו מכונית מהסרטים, עם גיר

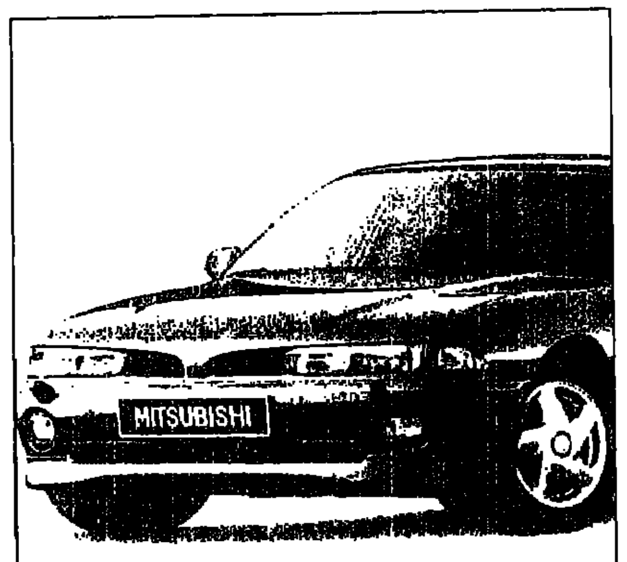

אוטומטי, ארבעה חלונות חשמליים, מזגן מקורי ושלט־רחוק. והתגובות אכן גבלו בפאניקה, עד שראשי "כלמוטור" הקימו באשדוד אתר מסירה ענק, שם חילקו את ה"גאלאנט", ה"לאנסר", ה"ספייס וואגון" וה"סיגמא" מידי יום, עד עשר בלילה.

השלטון החדש של המיצובישי החזיק מעמד גם בתחילת 1994. לקראת הקיץ גילתה סובארו סימני התאוששות, אחרי ששיגרה לשוק את ה"גרנד ליאונה" הנוצצת, ויצאה בכמה מבצעי הגרלות מדהימים. ביולי כבר תפסה סובארו מחדש את המקום הראשון. אנשי מיצובישי שלפו שוב ציפורניים, גם מול חברת ניסן, שעכשיו מציעה את הניסן־סאני המאובזרת וגם מול הקוריאנית דייהו, שמתחילה להציף את השוק. יהיה שמח.

◄

(המשך מהעמוד הקודם)

שמחה דיניץ

מגג העולם למרתף

שמחה דיניץ הוא הנפילה הגדולה של השנה ואולי אפילו של העשור. יו"ר הנהלת הסוכנות לשעבר, מי שהיה שגריר ישראל בארצות הברית, חבר כנסת, מלך העם היהודי, הגביר האחרון – ירד מגג העולם לקומת המרתף. מי שישב על תקציב של חצי מיליארד דולר מסתגר עכשיו בביתו במרכז ירושלים, בודד ונעזב, מצרף קבלה לקבלה ומתכונן למשפטו, שאמור להתחיל בימים אלה, על שימוש לא מורשה לצרכים אישיים בכרטיסי אשראי. מירמה והפרת אמונים קוראים לזה בלשון משפטית. מדובר בסכום כולל של 60 אלף שקל במשך חמש שנים.

השבוע התגלגל אלי פעם נוספת מסמך מדהים מאפריל 93', שמתאר את אורחות חייו הנהנתניים של דיניץ בשעה שהיה מבקר בניו־יורק, מקום מושבו השני. את המסמך כתב משה מנור, גזבר משלחת הסוכנות בצפון אמריקה. דיניץ, על פי מנור, דרש שמכונית עם נהג תעמוד לרשותו ללא הפסקה. באחד המקרים, כשהיה צריך לעבור בשדה התעופה קנדי מטרמינל לטרמינל, הוא הזעיק נהג שנסע שעתיים לכל כיוון רק כדי שישמש אותו. כמעט תמיד הועמדה לרשותו סוויטה במלון מפואר, עם כל הפינוקים הקטנים. ופעם אחת, כשהחליט שלישכתו בניו־יורק קטנה מדי, הורה לצרף אליה חדר, שהיה שייך לפקיד אחר. איש לא העלה בדעתו להתנגד לגחמה.

ההתרסקות של דיניץ כואבת משתי סיבות נוספות. לפני שנתיים הוא הבטיח לעצמו קדנציה מלאה, ואמור היה לשמש כיו"ר הסוכנות ללא זעזועים, לפחות עד 1996. שנית, בתקופת כהונתו של דיניץ התרחשו שינויים גלובאליים בברית המועצות לשעבר ובמקומות אחרים. התנועה הציונית חזרה לייעודה המקורי – הבאת יהודים ארצה, אחרי עשרות שנים של שיתוק וסיאוב. לדיניץ היה את כל הצ'אנס שבעולם לרכב על הגל ההיסטורי ולהפוך למנהיג אמיתי, אבל הוא העדיף כנראה להסתובב בבתי הכלבו היוקרתיים ולרכוש כלי בית ומוצרי קוסמטיקה.

טדי קולק

האגדה שהופלה בקלפי

טדי קולק לא נפל. הפילו אותו. ראש העיר המיתולוגי, אגדה בחייו, שאחז בשלטון בעיר במשך 28 שנה רצופות, שיא מוניציפלי, נגרר בגיל 83 להתמודדות מול מועמד מאותה ליגה, ח"כ אהוד אולמרט. ראשי מפלגת העבודה (וקולק בתוכם), לא השכילו לבנות במשך שנות השלטון הארוכות של קולק בעיר מועמד מתאים, ובלית־ברירה הטילו את קולק הישן והטוב למערכה. ירושלים, עיר ימנית ששליש מתושביה חרדים, אהבה את קולק שבנה את העיר, אך לא אהבה את מפלגת העבודה, ושנאה את תרגיל הבחירות שביצעה. בקלפי שילמו כולם את המחיר.

קולק נפל גם קורבן לחבורה שלומיאלית, שניהלה עבורו קמפיין אידיוטי שרק הדגיש את זקנתו. ראש העיר הנצחי, שניהל את ירושלים כשטח אקס־טריטוריאלי, תימרן אותה במיומנות במשך שנים וזכה בעולם למעמד של ראש מדינה, מוצא את עצמו היום מחוץ למעגל העשיה, צועק בשקט אל השיכחה. אולמרט, באקט של צרות־עין, לקח לו אפילו את האחריות על חגיגות 3,000 השנים לייסוד העיר.

מלה נוספת על המנצח. בגיל 49, עם ותק פוליטי של 30 שנה (דומה לזה של קולק), השכיל אולמרט לנצל את כל נקודות החולשה של קולק, ולזנק לעמדה הביצועית הבכירה שמחזיקה היום האופוזיציה. בדרך לראשות העיר, כרת אולמרט ברית הדוקה עם החרדים מכל המפלגות ועם הדתיים מהמפד"ל, שהצביעו עבורו באחוזים מדהימים ועכשיו הם גובים היטב את המחיר. ירושלים של היום היא עיר לאומנית, מתבודדת ומסתגרת, מוקד להפגנות של מועצת יש"ע וגוש אמונים. וכל זה לא משנה את העובדה שאולמרט כבר מוזכר כמועמד עתידי לראשות הממשלה.

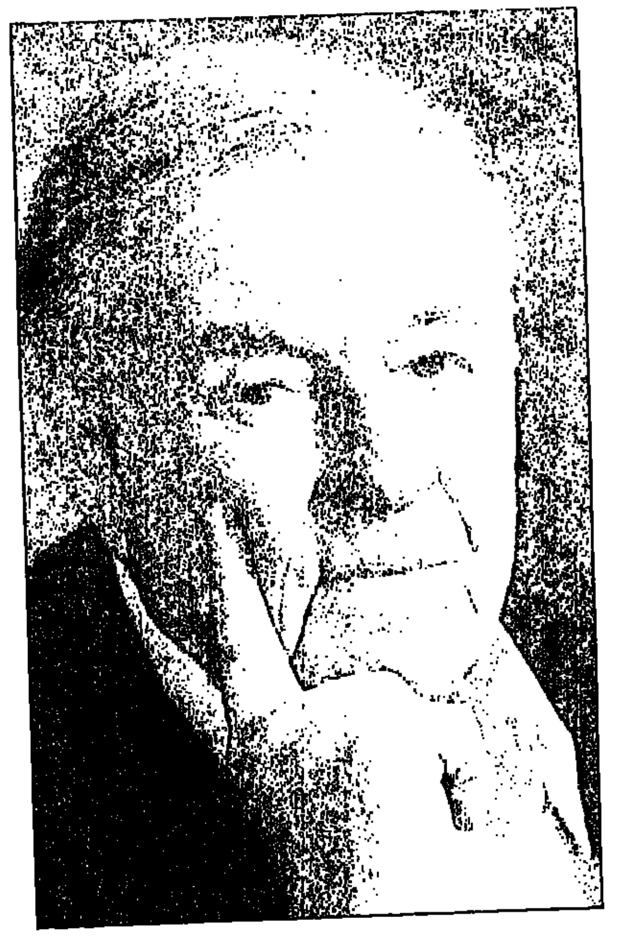

רפאל רקנאטי

אגף הבנקאים

ביום שבו הודיע רפי פלד על התפטרותו, נשלח מר רפאל רקנאטי לכלא. רקנאטי הורשע בשורה של עבירות תרמית, שאותן ביצע בתקופת ויסות המניות, ונידון לשמונה חודשי מאסר, תקופה שאינה ניתנת לריצוי בעבודות שירות. רקנאטי היה הבכיר בין שלושה בנקאים שקיבלו מאסר בפועל. השאר הסתפקו בעונשי מאסר על־תנאי וקנסות במאות אלפי שקלים, או שניהם יחד.

וכך, האציל הספרדי בן ה־70, חברם של הנרי קיסינג'ר, יצחק נבון, שמעון פרס והכנר אייזיק שטרן, יחליף את חליפת הפסים השמרנית בבגדי אסיר חומים, וימיר את דירת הפאר בניו־יורק בתא הספרטני בכלא מעשיהו, אם הערעור שהגיש על עונשו לא יתקבל.

פסק הדין, מעבר למכה האישית האיומה על רפאל רקנאטי, גם הרס לבני המשפחה את הסיכוי לרכוש מחדש את בנק דיסקונט, שעימו כל כך זוהו בעבר. וכיוון שמהלומות ניחתות בזו אחר זו, איבדה איי.די.בי. אחזקות, חברת הענק של רקנאטי, 80 אחוזים מרווחיה ברבע הראשון של השנה. בנוסף, הסתבך רקנאטי עצמו עם שותפו הוותיק בנו גיטר, סיכסוך שעלה לו בכמה מאמרי כסאח שפירסם נגדו גיטר ב"הארץ". שלא להזכיר את מלחמת המאסף שמנהל האח הארי רקנאטי נגד רפאל רקנאטי, ושאת תולדותיה הקשות חקק הארי על מצבת אבן במוזיאון המפואר לאמנות, שהקים לא מזמן בקיסריה.

מוטי גורה

במסלול ההתרסקות הבורסאי

שלא בטובתו, הפך מוטי גורה לסמן האנושי של הבורסה, אולי בתקופה הכי מטורפת שלה. גורה, 44, יו"ר חברת אראקום, ילד הפלא של ההיי־טק הישראלי, זינק עם הבורסה לפסגות לא נודעות רק לפני שמונה חודשים. אראקום, שהוערכה בתחילת 91' בשלושה מיליון דולר בלבד, הגיעה בינואר השנה לשווי שוק של 150 מיליון דולר. גורה, הכוכב הפיננסי הממושקף, משך אליו יזמים, משקיעים ותמימים. מנהלי קרנות הנאמנות וקופות הגמל הסתערו על המניות שלו והמשקיע הקטן חגג בשמחה את הרווחים.

עד שנגמרה ההילולה. במפולת הלפני־אחרונה של הבורסה צנחו מניות אראקום ב־75% ביום אחד. אראקום, כנראה בגלל כמה עיסקות כושלות ותחזיות תקציביות ברמה אסטרולוגית, עלתה על מסלול התרסקות מהיר, שבקצהו חיכה לה כונס הנכסים הלאומי, עורך הדין ד"ר ליפא מאיר. גורה, האיש הכי מחוזר במדינה הפך להיות המושמץ של השנה. כשנסע לארצות־הברית לפני חודשיים אמרו שהוא ברח מהארץ.

ועם כל זאת, בין כל נופלי 94' ראוי גורה לציון לשבח. הוא היחידי שמודה בגילוי לב בהתמוטטותו העיסקית והמורלית, בלי הצטעצעויות ובלי התנצלויות. בראיון למעריב בסוף יולי הוא הודה, ש"אין לי לאן ללכת מחר בבוקר", וסיפר איך נגוזו מאות המיליונים שהחזיק תחת ידיו עד שנותר עם טרדות יומיומיות של בן־תמותה רגיל, כמו המשכנתא על הבית שרכש בסביון. "בשיא שלי היו לי 1,500 עובדים, תשע חברות־בנות והדבר האחרון שחשבתי עליו זה שתהיה לי פעם בעיה כלכלית", סיפר גורה, ולא קשה להאמין לו.

חיים הברפלד

נגמרו החברים בהסתדרות

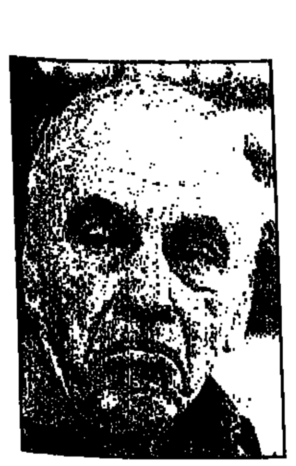

את עוצמת המכה שספג מזכ"ל ההסתדרות, חיים הברפלד, אפשר היה לחוש רק בלילה שבין ה־10 וה־11 במאי. האיש הכחוש והחולני הזה, שהתמנה רק לפני שנה וחצי לתפקיד המזכ"ל, התכנס עם עצמו באחד מחדרי בניין מפלגת העבודה וסירב להאמין בחורבן הבית. שום דבר, גם לא הנצחון הדרמטי של רמון, שנוא נפשו, לא יכול היה לשכנע אותו שהכל אבוד. הברפלד אפילו הבטיח שם לחבר קרוב שלא ידאג, כי הוא ימשיך להיות המזכ"ל.

הטרגדיה של הברפלד, כמו של דיניץ, כפולה ומכופלת. בגיל 63 העמיסו על גבו השחוח את כל תחלואי ההסתדרות, ועוד שלחו אותו להילחם בקרב חסר־סיכוי מול צעיר אהוד ופופולרי. בעקבות המהפך יוצג הברפלד בפנתיאון הלאומי כראשון שהפסיד את שלטון מפלגת העבודה בהסתדרות, ובספרי הלימוד הוא יככב כסמל המנגנון הישן מול הרוח המהפכנית החדשה. ינאייב בדגם ישראלי.

ולכל זה מצטרפת העובדה שהברפלד עשה כמה נסיונות פאתטיים לעכב את העברת השלטון לרמון, ואחר־כך התעקש להיאחז בקרנות המזבח ההסתדרותיות, דבר שהחיש את נפילתו הציבורית. הוא דומה היום לירוחם משל בסוף דרכו.

לפני פחות משנה, בביטאון ההסתדרות "דבר", התרברב הברפלד בעניין חיים רמון באלה המלים: "כלב משוגע לא צריך לקשור אותו. תן לו לרוץ חופשי בשטח. הוא ישתולל, ינבח ובסוף יחטוף את המכה בראש לבד". יש דימוי טוב מזה לתאר את גורלו המר של הברפלד עצמו?

רפי פלד

סיפור שנגמר בג'קוזי

ב־7 בנובמבר 93' שלחה מחלקת יחסי־הציבור של רשת מלונות מוריה־פלאזה למערכות העיתונים סידרה של תמונות צורמות. רפי פלד, מפכ"ל המשטרה, ועמו כל צמרת הפיקוד הבכיר, כולם חשופי חזה כאילו היו להקה של צ'יפנדיילס, צולמו כשהם משתכשכים בג'קוזי של מלון מוריה טבריה, מחייכים לראווה ומחזיקים בידיהם כוסות שמפניה גדושות.

התמונה הזו הזמינה צרות. בעקבות תחקיר של העיתונאי מרדכי גילת, נפתחה נגד פלד חקירה על שורת הטבות שקיבל. הפרשה התגלגלה לפיתחו של היועץ המשפטי לממשלה, מיכאל בן־יאיר, שקבע כי פלד קיבל הנחות בסך 6,000 שקל במלונות, וכי ערך את חגיגת בת־המצווה של בתו בחוף של יחזקאל מורד, קבלן טברייני בעל עבר פלילי. החוף הועמד לרשותו ללא תשלום.

בן־יאיר, שגם הוא סוגר שנה לא קלה, המליץ שלא להעמיד את פלד לדין משמעתי או פלילי, ולהסתפק בהערה אישית. בג"צ חשב אחרת והסוף ידוע. ב־10 באפריל, חיוור ורועד מהתרגשות, הודיע המפכ"ל על התפטרותו.

פלד היה מפכ"ל שנוי במחלוקת. ראש הממשלה, יצחק רבין, אמר ש"הוא היה המפכ"ל הכי טוב שהכרתי מעודי", אבל יתכן שזהו סופרלטיב ששמור תמיד לבכירים שנאלצים לפרוש בטרם עת, מה עוד שפלד כיהן בתפקידו שנה אחת בלבד. גורמים אחרים במערכת טענו, כי מעשיו של פלד הם הסתבכות טבעית, ונוספו בכמה פרשיות קשות, שבהן היה מעורב בעבר. כך או כך, בדירוג הנפילות הרכות של השנה תופס פלד את המקום הראשון. חודשיים וחצי אחרי שהתפטר הוא מונה למנכ"ל חברת החשמל, תפקיד עתיר הכנסה וכיבודים.

מתיתיהו ליפשיץ

מי יציל את הבית שלו

20 ביולי 1994 היה היום העצוב ביותר בחייו של מתי ליפשיץ, שהיה פעם אחד הקבלנים הגדולים במדינה. אסיפת בעלי המניות של חברת הבניה ליפשיץ, שהתכנסה אחרי תקופת הכנה ממושכת, הפרידה באכזריות בין ליפשיץ ובין מפעל חייו. ליפשיץ סולק מתפקידו כיו"ר דירקטוריון החברה שהקים אביו, אהרן ליפשיץ, ועל־פי הדיווחים האחרונים יורחק גם מתפקידו כמנכ"ל. תרגיל ההדחה המסחרר, חסר־תקדים בתולדות הבורסה הישראלית, הזניק לניהול החברה קבוצה של אנשי עסקים שריכז ד"ר יהודה שנהב, האיש שחולל את כל הפרשה. בקבוצה גם עודד רונן, מנכ"ל מגור, אהרן זלר וראובן אבלגון, בעלי חברת ברוקרים ואיש העסקים נתן חץ.

בגיל 63 למוד ליפשיץ (שאפשר לקרוא לו בונה ירושלים בלי לשים מירכאות), מה גדול המרחק בין עסקים וסנטימנטים. שנהב וחבריו, הבעלים החדשים, מעולם לא התעניינו בכך שליפשיץ השקיע בחברה את כל שנותיו, ועבד כל יום מחמש בבוקר ועד חצות. עכשיו, בביתו ברחוב אבארבאנל ובדרכו היומית לכותל המערבי, יכול ליפשיץ רק לשחזר את טעויותיו. איך התעקש לנהל את החברה בעצמו, איך הסתכסך עם שותפים וחברים, איך הירבה בקפריזות, איך זילזל בהתארגנות נגדו ורק החיש בכך את נפילתו.

רבקה מיכאלי

חללי הקרב על הרייטינג

בסוף מאי הגישה רבקה מיכאלי בפעם האחרונה את סוף־שבוע. זהו. עוד גיבורת תרבות ישראלית, זמרת איומה, מנחה גרועה וחקיינית כמעט־מושלמת, נפלה בקרב על אחוזי הצפייה. מיכאלי, שהופיעה במשך שנים בעשרות הצגות, שריתקה בשנות ה־80 מרינה שלמה ל"סיבה למסיבה", שהיתה כוכבת "ניקוי ראש" האגדתית – נפרדה מהמצלמות שהיא כל כך אוהבת. בתוכנית האחרונה חיקתה אותה נולי מרבי ונולי, ויפה ירקוני שרה. בקרוב, כך מבטיחים, תופיע מיכאלי בסידרה קומית חדשה, שתצולם לטלוויזיה בכבלים. לשעת השיא של הכללית רבק'לה כבר לא תשוב.

מיכאלי עוזבת בדמעות. בראיון לגל אוחובסקי במעריב, עם פרישתה, הודתה מיכאלי שמה ששבר אותה היתה הביקורת הקשה שהטיח בה מאיר שניצר לקראת סוף עונת השידורים. שניצר השווה את התוכנית של מיכאלי לפיז'ו 404 שהתאימה לכבישי ישראל של שנות ה־70 ואילו היום, אחרי שהכבישים השתפרו, היא מתאימה בעיקר לדרכי העפר של הגדה המערבית. בקיצור, היא צריכה לפנות את המסלול לטופז וליאיר לפיד.

מיכאלי לא ציפתה לסנוקרת כזו בדרכה החוצה. היא אמנם הודתה לפני שנה ש"לכל אחד יש מספיק דודות בבית, ובטלוויזיה הוא היה רוצה משהו אחר", אבל בכל זאת – להטיח לה בפנים שהיא כזו מיושנת, שחוקה ולא רלבנטית. האמת? – לא מגיע לה.

רינו צרור

לא נעים לראות עיתון סגור

איך שלא מסתכלים על זה, רינו צרור חתום על סגירתו של העיתון "שישי" אחרי שמונה חודשים בשוק. אז אפשר לתרץ ולהתפלסף, ולומר שוב שהעיתון היה תל־אביבי מדי, ולהסכים שצרור הוא מוכשר לעילא, אבל העובדה הכואבת היא שגם "העולם הזה" שקדם ל"שישי" ונסגר, היה בעריכתו של צרור. ואי אפשר שלא להזכיר שגם עיתונים קודמים בהם הוא היה מעורב – "פרוזה", "מוניטין", "אנשים" ו"חדשות" – נסגרו, עד שעולה הפיתוי לכתוב שאולי רובצת קללה על כל נגיעה עיתונאית שלו.

אבל זה לא בדיוק כך. משך 21 שנים עסק רינו צרור בחיפוש אחרי הנוסחה לעיתונות נפוצה, שלא תרד מתחת לקו העוני האיכותי ("אתה רוצה תוצאה, לא פידבק ולא מחיאות כפיים", הוא אמר בשעתו ל"צומת השרון"). פעם אחת בלבד הוא פיצח את כתב החידה. מוסף השבת של "חדשות", שערך צרור יחד עם ציפה קמפינסקי לפני עשר שנים, זכה להצלחה אדירה ותפוצתו האמירה לכ־70 אלף עותקים. השניים פרצו אז לתחומי סיקור לא ידועים (חרדים, עולם תחתון, עיירות פיתוח), וטיפלו בהם ביד אמן. גם מדור הרכילות צפורה נוסד באותה תקופה.

בעקבות ההישג הגדול של מוסף "חדשות", ציפו מעריציו של צרור להצלחות נוספות, אבל הוא ידע רק נפילות. את דרכו מאז ליוו גם כמה תמיהות. איש לא הבין למה החליט להלביש על "העולם הזה" סגנון סולידי, ומדוע יורשו, "שישי", הפך לעיתון אליטיסטי ומכופתר ועוד שיווע לתפוצה רחבה.

צרור, בכל מקרה נכנס עכשיו להפוגה עריכתית ומבטיח שלא יעשה עיתון בשנתיים הקרובות. הניסיון הבא שלו יהיה כבר קשה הרבה יותר, אבל במקרה של צרור אי אפשר לחתום למפרע על כשלון.

הבורסה

המרחק בין הניירות והערך

הנפילה הקולקטיבית של השנה. הבורסה, שוק ניירות הערך שצמח למימדים מבהילים בתחילת השנה, בלי שום הצדקה, צנח עד לנקודת השפל, 148 נקודות. אינטרסנטים שהשתלטו על השוק והדפו אותו למעלה, יחד עם הבנקים שהעניקו הלוואות ללקוחותיהם כדי שייכנסו לשחק בקזינו הלאומי, חברות גדולות ומשרדי ברוקרים, כולם השתתפו בחגיגה שהסתיימה עבור רבים באסון כלכלי. הבועה הפיננסית שעל קיומה הזהיר נגיד הבנק התפוצצה.

קשה לאמוד את כמות האנשים שהפסידו השנה בבורסה. כלכלן אחד העריך בפני שמדובר במאות אלפי מחזיקי קרנות נאמנות וקופות גמל, שעדיין לא יודעים כמה הפסידו, כי הדו"חות השנתיים טרם הגיעו, והם לא טורחים להתקשר לבנק. ההפסדים הללו, על־פי ההערכה, יהיו נסבלים. בין המשקיעים הקטנים יש כאלה שבאמת איבדו את כל עולמם, והטרגדיות האנושיות שנראו על מדרגות הבניין במרכז תל־אביב נראו כנות. מפסידים אחרים גרפו קודם למפולת רווחים נאים, ובסופו של דבר יצאו מקוזזים פלוס. ויש כאלה שאפילו הרוויחו.

העניין הוא שהבורסה משקפת את היחסים בין הציבור לממשלה, והתנודות משקפות גם את מדד האמון במדיניות. בימי תהליך אוסלו זינקה הבורסה, וכך גם כשנחתמה הצהרת וושינגטון עם ירדן. כשהחליטה הממשלה, לפני שלושה שבועות, בדרך מעט מבולבלת למסות את שוק ההון, ירדה הבורסה שוב. בשבוע שעבר שוב רשמה הבורסה עליות. זוהי אי־יציבות מדאיגה. במשרד האוצר יודעים שגורל הממשלה יהיה כגורלו של שוק ההון. מזלם שלא היו השנה בחירות.

לפי התקשורת האמריקנית, המוסד הישראלי תפס בשנים האחרונות את מקום הקג"ב, כתמנון רב־זרועות שלא בוחל באמצעים ■ פיצוץ מגדלי התאומים, רצח ג'ון קנדי וחיסול המדען ג'רלד בול הם רק חלק מהמעשים שיוחסו לסוכני המוסד. וכולם הרי סוכנים: אבו־נידאל, קרלוס, רוברט מקסוול, ארנון מילצ'ן, מי לא ■ יש בארה"ב הרבה מאמינים לסיפורי האלף לילה ולילה הללו, אבל במוסד לא מתרגשים, אולי אפילו מעודדים את התופעה. ככל שמסך העשן יהיה סמיך יותר, איש לא יחשוף את הפעולות האמיתיות של הביון הישראלי

המוסד
באנגלית זה נשמע הרבה יותר טוב

בן כספית / ניו יורק

מימין: יובל אביב. איש ביטחון שפוטר או סוכן אגדי? משמאל: ארי בן מנשה. "איש ציתות ומיעונות בכיר של המוסד" או "מתרגם זוטר"?
צילום: שחר עזרן

ב־26 בפברואר 1993 התפוצצה מכונית תופת רבת־עוצמה בחניון התת־קרקעי של מרכז הסחר העולמי בניו־יורק, המוכר יותר בכינויו "מגדלי התאומים". הפיצוץ - פיגוע הטרור הקשה ביותר על אדמת ארה"ב אי פעם - פוענח על ידי ה־אף.בי.איי במהירות יחסית. בתוך שבועות ספורים ישבו בכלא בניו־יורק מרבית חברי תא הטרור המוסלמי־קיצוני שנחשף בניו־יורק, ממתינים למשפט.

ימים אחדים לאחר מעצרם צץ בתקשורת המקומית שם מוזר: ג'וזי הדס. זו היתה, על פי עדויות, אשה כבת 50, שכנה בבית הדירות בו התגוררו מרבית החשודים בניו־ג'רזי. מספר הטלפון של הדס נרשם על ידי מוחמד סלאמה, האיש ששכר את ה"ואן" בו הוטמנה הפצצה, בטופס שכירת הרכב. הדס היתה, על פי עדויות, האשה שהתגוררה בדירה הסמוכה לדירת החשודים, ניהלה את משק ביתם, עשתה כביסה, בישולים ועבודות אחזקה. יחסים קרובים.

אחרי עוד יממה החלה לצוץ בתקשורת ספקולציה, על פיה היתה הדס סוכנת שתולה של המוסד הישראלי, שעקב אחר החשודים עוד לפני הפיצוץ. "הדס", שם ישראלי לכל דבר, הצית את דמיונם של העיתונאים הישראלים בניו־יורק, כולל כותב שורות אלה, ששיגרו לעיתוניהם כתבות המשך על הסיפור. הפרשה תפסה תאוצה.

העיתונים, ברדיפה מתמרת ונואשת אחרי סקופים בעניין הפיגוע, לא נרגעו. כולם עשו פולו־אפ על כולם, ידיעה רדפה ידיעה, ומה שהחל כשמועה ספקולטיבית, הפך לעובדה מוצקה ומוכחת. הנה מידגם מקרי של כותרות: "המוסד ידע על הפיצוץ מראש, אך לא הזהיר את ה־אף.בי.איי"; "המוסד הזהיר את האף.בי.איי שלושה ימים לפני הפיצוץ, אך האזהרה לא טופלה"; "המוסד תיכנן, הגה וביצע את הפיגוע, תוך הפללת גורמים מוסלמים מקומיים, כדי להסית את אמריקה נגד האיסלם הפונדמנטליסטי".

ג'ו ואליקט, דובר האף.בי.איי בניו־יורק, אמר לעיתונאים הסקרנים: "אין לנו מושג אם ג'וזי הדס היא סוכנת של המוסד הישראלי, וגם אם היה לנו מושג, לא היינו מגלים לכם".

הסוכנת שלא היתה

פרשת ג'וזי הדס הגיעה עד "ניוזוויק" (15 במרס 93'), בטרם שככה. בינתיים, עוד לפני שהוכח כי אשה כזו קיימת, הכיר אותה כל קורא עיתונים אמריקני ממוצע. העניין הוא שג'וזי הדס לא היתה קיימת מעולם. עכשיו, הרבה אחרי שיבש הדיו, מוסרים מקורות באף.בי.איי כי קיומה של אשה בשם ג'וזי הדס לא הוכח מעולם וכי לא נמצאה אף ראיה קלושה לקיומה.

עיתונאים וחוקרים רבים שניסו לדלות פרטים כלשהם על הגב' הדס, לא מצאו דבר. דיוויד קוצ'ינבסקי, עיתונאי וחוקרו הבכיר בעיתון "ניוזדיי", כתב ספר על הפיגוע ("2 שניות מתוות לעולם", הוצאת "רנדום האוס", יראה אור החודש הבא בניו־יורק). לצורך הכתיבה ערך תחקיר יסודי על הפרשה. בשבוע שעבר אמר למעריב: "אין ולא היתה אשה בשם ג'וזי הדס. ישות כזו פשוט לא התקיימה".

השמועה הופצה, על פי קוצ'ינבסקי, על ידי גורמים מוסלמים מקומיים. "כל מי ששאלנו באיזור על ג'וזי הדס סיפר שהיא היתה כנראה סוכנת של המוסד".

לאף אחד מהעדים, רובם ככולם מוסלמים, לא היו פרטים כלשהם או הוכחות לקיומה של הדס. אפילו תיאור פיזי של הדס - גיל, גובה, צבע שיער ועיניים - לא נודע מעולם. "אם היתה כזו אשה", אמר לי מקור ומקורב לחקירת הפיגוע, "היא היתה רואה ואינה נראית".

למרות היותה דמות בידיונית לחלוטין, מילאה ג'וזי הדס תפקיד תעמולתי מרכזי. את כדור השלג, שהחל להתגלגל בזכותה אי אפשר היה לעצור. מעורבותו של המוסד הישראלי בפיגוע במגדלי התאומים זכתה לגירסאות חדשות, שקיבלו פירסום נרחב. בעקבות ג'וזי הדס נולדה גם "אן" - סוכנת של השב"כ הישראלי, שנשמעה, על פי מספר כלי תקשורת בארה"ב, אומרת בבית קפה בירושלים כי המוסד ידע על הפיגוע מראש.

כמו תמיד, היה שם גם מיודענו רוברט פרידמן, עיתונאי יהודי־אמריקני שמאלני ומכובד, שהביא ב"וילג' וויס" את סיפורו של אחד מנאשמי הפרשה, אחמד אג'ג'.

אג'ג', פלשתיני פעיל אינתיפאדה, שהה תקופה לא מבוטלת בכלא הישראלי וגורש לירדן, לפני שהתגלגל לארה"ב. על פי פרידמן, גויס אג'ג' למוסד במהלך שהותו בכלא. סימני העינויים על גבו, אותם הראה לשלטונות ארה"ב כשהגיע לניו־יורק לבקש מקלט מדיני נשתלו, על־פי אותה גירסה, בידי מומחים של המוסד.

פרידמן טוען, כי מקור במודיעין הישראלי אישר כי גירושו של אג'ג' מישראל (דרך גשר אלנבי), הפצעים שעל גבו והפטריוטיזם הפונדמנטליסטי שלו (שלא היה קודם מעצרו), היו הכלים שהעמיד לרשותו המוסד כדי להקל את חדירתו אל שורות המוסלמים הקיצוניים.

פרידמן ריאיין גם את ויקטור אוסטרובסקי, מכר ותיק, שגולל תיאוריה עצמאית משלו: המוסד הגה, יזם, תיכנן וביצע את הפיגוע, כדי לסבך את האיסלם הפונדמנטליסטי עם ארה"ב ולהסיט את תשומת הלב העולמית ממגורשי החמאס בלבנון.

ועכשיו, אחרי כל זה, לך תוכיח שאין לך אחות ושלא קוראים לה ג'וזי הדס.

כולם היו מרגלים

"בשנים האחרונות יש בתקשורת האמריקנית דמוניזציה של המוסד", אומר סטיבן אמרסון, סופר ועיתונאי אמריקני המתמחה בנושאי טרור. "כל דבר שקורה כאן, ובכל מקום אחר בעולם, מיוחס מיד למוסד. מהבחינה הזו תפס המוסד את מקומו של הקג"ב, כתמנון רב־זרועות הבוחש בכל הקדרות בלי לבחול באמצעים".

רשימת המעללים המיוחסים למוסד בכלי תקשורת שונים ארוכה ומגוונת. כך, למשל, רצחו אנשי המוסד את ג'ון קנדי. לא מאמינים? - קיראו את הספר "שיפוט סופי - החוליה החסרה במזימת רצח קנדי". על פי המחבר, מייקל קולינס־פיפר, ראה דוד בן־גוריון בג'ון קנדי מעין המן מודרני, והורה לחסלו.

המוסד רצח, כמובן, את המדען ג'רלד בול, מתכנן תותח־העל העיראקי. ויליאם סקוט־מאלון ודיוויד הלוי טוענים ב"וושינגטון פוסט", כי בכירים בביון הישראלי אישרו בפניהם שההוראה לחסל את בול יצאה מירושלים.

רשימת האישים שנטען כי הם סוכנים של המוסד, בתקופה כזו או אחרת, מגוונת אף יותר: אבו נידאל, כך טוען גארי סיק בספר שכתב אודותיו, הוא סוכן מוסד. קרלוס גם. רוברט מקסוול היה סוכן מוסד, ונרצח - כמובן - בידי המוסד. רוברט מקפרליין, היועץ לביטחון לאומי של הנשיא רייגן, היה מרגל ישראלי שהופעל יחד עם ג'ונתן פולארד על ידי רפי איתן. טענה זו הופיעה במגזין "אסקווייר" ובספרו של ארי בן־מנשה (הטוען כי היה סוכן מוסד בעצמו), "רווחי מלח־

◄

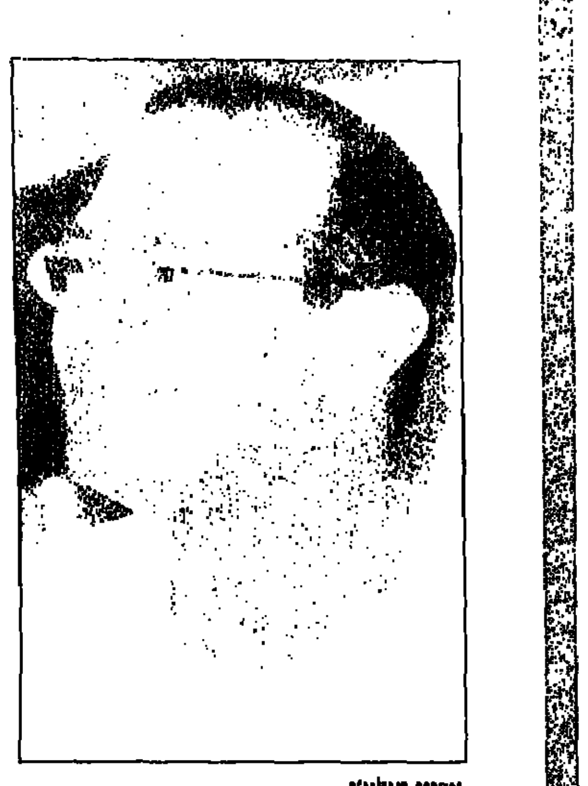
ארנון מילצ'ן

אבו נידאל

רוברט מקפרליין

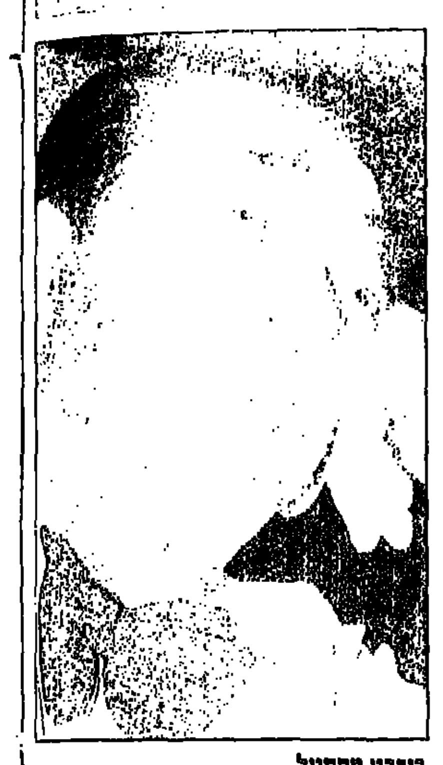
רוברט מקסוול

(המשך מהעמוד הקודם)

מה". מקפרליין הגיש נגד "אסקווייר" תביעת דיבה.

הרולד טיישר, שהיה מנהל האגף למזרח הקרוב ודרום-מזרח אסיה במועצה לביטחון לאומי, היה אף הוא, על פי הטענות, סוכן מוסד. טיישר, יהודי, אף העז לקחת את בנו לבר-מצווה בירושלים, מה שמהווה כמובן הוכחה בדוקה ואמינה להיותו סוכן ישראלי. אפילו ויליאם גייטס, מנהל הסי.איי.אי לשעבר, הואשם, יותר מפעם אחת, בהיותו סוכן מוסד, או לפחות משתף פעולה עם המוסד.

"זה מזכיר לי", אומר סטיבן אמרסון בראיון למעריב, "את מסיבות העיתונאים של הסנטור ג'ו מקרת'י. זה קומוניסט, וההוא קומוניסט. היום יש מאניה אנטי-ישראלית בתקשורת השמאלנית האמריקנית. האופנה היא להאשים את כל אחד, אשתו ואמא שלו, שהם סוכני מוסד. להיות סוכן מוסד היום זה כמו להיות קומוניסט בשנות החמישים וסובייטי בשנות השבעים והשמונים. בכל חדר חדשות רציני באמריקה, וזה כולל את העיתונים הגדולים והמכובדים ביותר ואת רשתות הטלוויזיה הגדולות, מדברים על זה כל הזמן. אני אישית שמעתי במו אוזני בכירים בחדר חדשות של אחת הרשתות הגדולות מספרים אחד לשני, בידענות, שמקפרליין עובד עם המוסד".

אמרסון, שכתב לא מעט ספרים בנושאי טרור והיה תחקירן ראשי בסי.אן.אן, התפטר מחברותו באיגוד האמריקני של עיתונאים-חוקרים במחאה על כך שהאיגוד העניק פרס מיוחד לסימור הרש על ספרו "ברירת שמשון", אודות כוחה הגרעיני של ישראל.

"זה פשוט הרתיח לי את הדם", הוא אומר. "מי היה המקור הראשי של הרש? – ארי בן-מנשה. והרי כל מי שמבין משהו יודע שבן-מנשה מקשקש שטויות. אבל הרש כתב, הוצאת 'רנדום האוס' המכובדת הדפיסה, ה'ניו-יורק טיימס' פירסם בעמוד הראשון, כל העיתונים כתבו, אפילו העיתונים הישראליים עשו פולו-אפ. ואין אף אחד שיקום ויעצור את זה. שיצעק 'המלך עירום'. וגם אחרי שהוכח שבן-מנשה אינו דובר אמת, מישהו קם והכחיש את הדברים"?

הבעיה מתחילה, על פי אמרסון, בתקשורת השמאל האמריקני הקיצוני, האנטי-ישראלית, שהחלה לפלוש בזמן האחרון מהשוליים לזרם המרכזי. כזו היא למשל, ג'יין האנטר. יהודיה, המתגוררת בסקרמנטו ומוציאה לאור ירחון בשם "מדיניות החוץ של ישראל". הירחון מגדיר את עצמו כ"ירחון מחקר עצמאי המוקדש לבדיקה ודיווח של פעילויותיה הדיפלומטיות והצבאיות של ישראל בעולם".

בהשוואה להאנטר, השייח' אחמד יאסין הוא ציוני אדוק. אין בעולם קנוניה, מזימה, פיגוע או מעשה נבלה כלשהו שישראל, בדרך כלל באמצעות המוסד, לא עומדת מאחוריו.

דוגמאות: המוסד סוחר בקוקאין ומחדירו לאמריקה. המוסד פועל במרץ בדרום אמריקה. האנטר אפילו חושפת סוכן מוסד לשעבר בשם ריצ'רד ברנק, שפעל באמריקה הדרומית, והחליט לפרוש אחרי שנמאס לו מהשחיתות והסחר בסמים.

היא התנפלה, כמוצאת שלל רב, על הסתבכותה של "הליגה נגד השמצה" של "בני-ברית" בפרשיה מביכה בחוף המערבי. האנטר, בעקבות עיתונים מכובדים בסן-פרנסיסקו, מאשימה את הליגה בריגול למען ישראל. טום ג'רדה, קצין מודיעין במשטרת סן-פרנסיסקו, שסייע באיסוף מידע עבור הליגה, הוא, מבחינתה, סוכן מוסד. כמוהו גם רוי בולוק, קצין המודיעין הראשי של הליגה.

שני אלה, יחד עם ישראל והמוסד, משתפים פעולה עם דרום אפריקה. האנטר מקדישה שטחי-נייר אין סופיים לשיתוף הפעולה הישראלי-דרום אפריקני, ותיאלץ למצוא לעצמה כעת, עם נפילת האפרטהייד, חלופה נאותה.

היא "טיפלה" בפרשיות מייק הררי ויאיר קליין, היא "חשפה" את ה"סדר העולמי החדש" במסגרתו "ארה"ב הכירה בחשאי בהיותה של ישראל מדינה גרעינית, עובדה המקנה לה כעת יכולת התערבות צבאית באסיה ואפריקה".

האנטר חושפת "סוכני מוסד" ישראלים נוספים: פסח בן-אור, סוחר נשק היושב בגואטמלה ומתפקד כראש משרד המוסד במקום: תא"ל פנחס שחר, הנמצא בפלורידה וממלא תפקיד חשוב במשלוח נשק ישראלי לקולומביה ולמדינות נוספות. סוכן נוסף, על פי האנטר, הוא ויליאם נורת'רופ, קצין לשעבר באמ"ן.

הרשימה אין-סופית. לא נפקד ממנה מקומו של ארנון מילצ'ן, שעשה עבור ישראל "שופינג" של חומרי גלם ורכיבים גרעיניים בארה"ב. האנטר נהנית מקשרים מצויינים בארץ, שמאפשרים לה לצטט בהרחבה מובאות מעיתונים ישראליים, בכל פעם שזה מתאים לה. כך, למשל, היא מדווחת על הפריצה המיסתורית לביתה של העיתונאית ג'ודי ניר-מוזס (אלמנתו של עמירם ניר שהיה, כמובן, סוכן מוסד); על העובדה כי עולי אתיופיה זוכים בישראל ליחס משפיל; על כך ש"תדיראן" מוכרת נשק לדרום-אפריקה, ולכן יש לסגור מיד את המפעל שלה בארה"ב.

עבור כל זה גובה האנטר 20 דולר לשנה בלבד. מי מממן אותה? – אמרסון טוען שמאחורי האנטר מסתתרות כמויות משמעותיות של כסף ערבי. היא, כמובן, מכחישה בתוקף.

תיאוריית הקנוניה

והאנטר אינה היחידה. עשרות כתבי עת, ביטאונים ודפי מידע דומים מתפרסמים בארה"ב בקביעות. כולם מספקים את אותה הסחורה. הם מצטטים אחד את השני ויוצרים, בסופו של דבר, אפקט מצטבר.

"ארי בן-מנשה, ויקטור אוסטרובסקי, ג'יין האנטר, רוברט פרידמן ודומיהם, לא צצו סתם כך", אומר אמרסון, "התרבות השמאלנית התקשורתית צריכה אותם. אם הם לא היו, היה צריך להמציא אותם. כל התיאוריות המטורפות האלו של השמאל זקוקות למקורות כביכול, לשמות, לפרצופים, שניתן יהיה לשייך אליהם את ההאשמות. הם פשוט נשאבו אל תוך הוואקום העליז הזה, והם עושים מהעניין קריירה".

בעיה נוספת: החוק. כל אחד יכול לכתוב על המוסד מה שהוא רוצה. מה יכול לקרות? המוסד יגיש תביעת דיבה? ראש המוסד יופיע בסי.אן.אן ויכחיש בתוקף? שום דבר. הכל עובר.

"תמיד יהיה", אומר אמרסון, "קהל שיקרא ויאמין. האמריקנים מאוהבים במה שנקרא 'תיאוריית הקנוניה', המזימה הבינלאומית, האח הגדול. העובדה שהיהודים בארה"ב מאורגנים ונהנים מהשפעה, מעודדת את הקנוניה הזו. יש כאן, בעצם, גילגול מודרני של 'הפרוטוקולים של זקני ציון'".

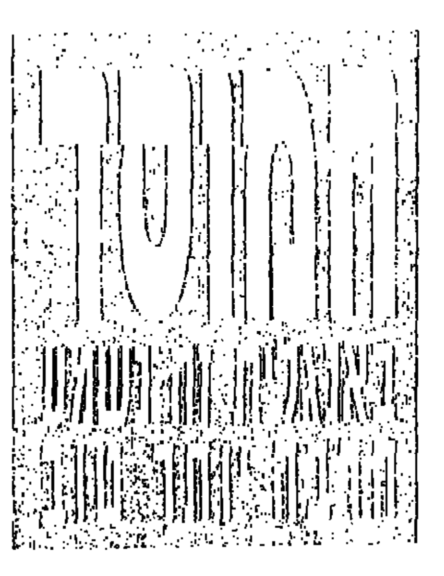

בהשוואה לג'יין האנטר, מו"ל ירחון בשם "מדיניות החוץ של ישראל", השייח' אחמד יאסין הוא ציוני אדוק. אין בעולם קנוניה, מזימה, פיגוע או מעשה נבלה כלשהו שישראל, בדרך כלל באמצעות המוסד, לא עומדת מאחוריו

המדאיג מכל, לדעת אמרסון, הוא תהליך הלגיטימציה של התופעה. "השטויות האלה מודפסות בכל מיני ביטאונים קיקיוניים עם שמות מפוצצים, ופתאום סוכנות רויטר, בטעות, מצטטת סיפור כזה, או הסי.אן.אן עושה פולו-אפ, והסיפור זוכה בחיים משלו ומתחיל להתגלגל, מוצא את דרכו מהשוליים אל הזרם המרכזי".

כך נולד הסיפור על המעורבות הישראלית במה שמכונה "הפתעת אוקטובר", מזימת אנשי רייגן לטרפד את שיחרור בני הערובה האמריקנים באיראן לפני הבחירות לנשיאות, כדי לחבל בסיכוייו של הנשיא קרטר להיבחר מחדש.

"האמריקנים אמרו לעצמם, לא יכול להיות שרייגן נבחר סתם כך. היתה כאן קנוניה. ואם קנוניה, הרי שהמוסד חייב להיות קשור בה", אומר אמרסון. "ואז, אחרי השלב הראשון של הפצת השמועות, קם פתאום ארי בן-מנשה, הודיע שהוא נכח אישית בפגישות של בוש עם האיראנים בפאריס וסיפק את החוליה החסרה. זה שכל הוועדות של הסנאט דחו את גירסתו, זה שהוכח שהוא שקרן – כבר לא מעניין אף אחד. הסיפור הרי, מת מזמן".

תביעת דיבה

ארי בן-מנשה שווה התייחסות נפרדת. העיתונים האמריקניים עייפו מהוויכוח אם היה "איש ציתות ופיענוח בכיר של המוסד" בשנות השבעים, כפי שהוא טוען, או רק "מתרגם זוטר", כפי שטוענת ישראל. הם מכנים אותו "איש המודיעין הישראלי".

בן-מנשה פירסם לא מזמן את סיפרו "רווחי מלחמה", ובו הוא "חושף" כמות עצומה של מזימות ותעלולים מסמרי שיער של המוסד: יקותיאל אדם חוסל על ידי המוסד, מכיוון שבכירים בו התנגדו למינויו הצפוי כראש המוסד; ראש הממשלה לשעבר שמיר ופרס קיבלו סכומי שוחד גדולים כעמלות ממכירות נשק לאיראן, כך גם יאיר שמיר, שהפקיד את הסכומים שקיבל בחו"ל, וגם ראש המוסד לשעבר, נחום אדמוני.

בן-מנשה טוען עוד כי ישראל עמדה מאחורי מזימת פיצוצו באוויר של מטוס אל-על בטיסה מלונדון לתל-אביב ("פרשת הינדאווי"). ישראל תיכננה לחסל בסוף 1978 את האייטולה חומייני בפאריס, על מנת להציל את משטרו של השאה וכך הלאה.

הספר יצא בניו-יורק ב-1992, לאחר שהמו"ל הבריטי המכובד "פייבר אנד פייבר" סירב לפרסמו, מחשש לתביעות דיבה. בן-מנשה הצליח לשכנע הוצאה קטנה ואלמונית בניו-יורק, "שרידן סקוור", ללכת על הספר. זמן קצר לאחר הפירסום, הגיש סוחר הנשק הירדני מוחמד ור[illegible] עבדאללה, תביעת דיבה נגד בן-מנשה והמו"ל, על סך 1.6 מיליארד דולר.

עבדאללה טוען כי בן-מנשה העליל עליו בספר כי היה סוכן של המוסד, והרס בכך את חייו ואת המוניטין שלו. בעקבות הספר נאלץ עבדאללה להימלט עם משפחתו ללונדון, משם

אירגוני הטרור העולמיים. [illegible], לדעתו של עבדאללה, הגיוני לגמרי.

משעשע לא פחות הוא סיפורו של אוסוולד לה-וינטר. האיש היה אחד המקורות החשובים בפרשת "הפתעת אוקטובר", ותואר בתקשורת כסוכן ביון אמריקני ומי שהיה אחראי על ביטחונו של ויליאם קייסי, שליחו של רייגן לפגישות הסודיות בפאריס. "מקורות המקורבים ללה-וינטר" סיפרו לעיתונים האמריקניים כי מדובר בגאון ביון וביטחון ורב-מעללים, שהיה בעל תפקיד בכיר בביון האמריקני במערב גרמניה.

צופן הכינוי של לה-וינטר, על פי המידע, היה "רייזין". הוא סיפק את מרבית החומר והעדויות על אותן פגישות סודיות שהתקיימו בין האמריקנים לאיראנים (עם מעורבות של המוסד, כמובן), ותוחקר על ידי עיתונאים רבים.

ואז, נפל דבר: לה-וינטר זומן להעיד בפני ועדת החקירה המיוחדת של בית הנבחרים האמריקני שהוקמה לצורך חקירת "הפתעת אוקטובר". בעדותו בפני חוקרי הוועדה נשבר, והודה כי בדה את כל סיפוריו – עד האחרון שבהם – מן הדמיון.

הוא עשה זאת, לדבריו, כדי להתנקם בממשלת ארה"ב, שסייעה להפליל אותו בסחר בסמים, עיסוקו האמיתי. הוא סיפר כי הסתייע ב"שאלות המובילות" שנשאל על ידי עיתונאים, וכך יכול היה לספק תשובות אמינות, בלי לדעת דבר.

ומה בדבר שם הקוד המיסתורי "רייזין"? – ובכן, בדיוק בשעה שאחד העיתונאים התקשר אליו ושאל לשמו, סיים לה-וינטר לאכול קערה של "רייזין בראן" (סוג של קורנפלייקס), והוא השיב מיד: רייזין.

יראת כבוד

מוזר, אבל דווקא אנשי המוסד לא מתרגשים במיוחד. "אומרים שאדם לא צריך לדאוג כל עוד מאייתים את שמו נכון", אמר לי איש מוסד בדימוס, שביקש להישאר בעילום שם. "בדרך כלל, הפירסומים הללו לא גורמים נזק ממשי. ההילה שנוצרה סביבנו לא מזיקה, אולי אפילו להיפך".

לדברי האיש, רב-מעללים בזמנו, "אפילו העניין של אוסטרובסקי לא גרם, בשורה התחתונה, נזק ממשי. מה קרה? מישהו הפסיק לעבוד? הוא כתב שם על איש מוסד בשם אהרל'ה. אני מכיר את אהרל'ה, והוא המשיך בתפקידו כרגיל. רק לפני חודשיים, חמש שנים אחרי פירסום הספר, הוא פרש לגימלאות".

איש מודיעין אמריקני העובד באירגון עצמאי, אומר: "לדעתי, השמועות והסיפורים הללו מועילים מאוד למוסד. אני אפילו חושב שהמוסד עצמו עומד מאחורי חלק מהשמועות ומעודד את התופעה. ככל שמסך העשן סביב הפעילות שלך גדול יותר, ככל שהרעש רב יותר, כך קשה יותר להבחין בפעילות האמיתית. מרוב עצים, לא רואים את היער".

איש סי.איי.אי לשעבר והיום יועץ ביטחון עצמאי: "המיתוס הזה, שנוצר סביב המוסד, אינו מקרי. קודם כל, לא חסרות קבלות: רצח המדען ג'רלד בול, רצח חלק ממתכנני טבח מינכן, חטיפת ואנונו, חטיפת אייכמן. אפילו עניין אנטבה מתקשר, בתת-התודעה של הציבור, למוסד. זו הילה שנבנתה במשך שנים, ועכשיו אין שום דבר שיחזיר את הגלגל אחורה. זה כמו כדור שלג מתגלגל, ואני לא בטוח שזה כל כך שלילי".

אפילו שוטרים פשוטים בניו-יורק מתייחסים למוסד ביראת כבוד. ג', חוקר פרטי ניו-יורקי ותיק, סיפר לי: "אני מוכן לשלם הון תועפות לכל בוגר מוסד שיבוא לעבוד אצלי, רק בשביל המוניטין. המלה הזו – מוסד – מהלכת קסם על האנשים כאן. אני מכיר בלשים שמדברים על סוג הנשק שנושאים אנשי מוסד. פעם ישבתי באיזה בר וכמה שוטרים בחנו אקדח חדש. אחד מהם, בעל האקדח, התפאר שזה 'הכלי אותו נושאים אנשי המוסד הישראלי'".

"אבנר" המחסל

באמריקה מסתובבים לא מעט אנשים שעשו קריירה מפוארת מעברם (המפואר פחות) במוסד. אנשי ביטחון זוטרים, טיפוסים מפוקפקים שעברו פעם ליד מטה המוסד, או שישבו פעם עם איש מוסד ושמעו סיפורים, הופכים מיד ל"בכירים לשעבר במוסד", פותחים משרד לשירותי אבטחה או חקירות ומתעשרים, תוך ניצול הנאיביות האמריקנית והמיתוס סביב האירגון.

סיפורו של יובל אביב הוא הידוע והמדהים מכולם. אביב, ישראלי כבן 45, מנהל משרד חקירות בשם "אינטרפור" בניו-יורק. לפני יותר משנתיים עלה לכותרות לאחר שנשכר בידי חברת התעופה "פאן אמריקן" לחקור את נסיבות התפוצצות טיסה 103 המפורסמת מעל לוקרבי שבסקוטלנד.

חברת התעופה ניסתה להוכיח כי לא התרשלה, על מנת להימנע מתשלום פיצויי עתק. אביב חקר, הגיע למסקנה כי הסורים והאיראנים – לא הלובים – הם שביצעו את הפיגוע, ויצא לתקשורת. השבועון המכובד "טיים" העניק לו כתבת שער. אביב תואר שם כאיש מוסד בכיר לשעבר, שנמנה עם חוליית החיסול המיוחדת של המוסד, שצדה בשנות השבעים את מתכנני הטבח במינכן.

קצת אחר-כך הופיעה כתבה במגזין "ניו-יורק", ובעקבותיה כתבה בתוכנית הטלוויזיה היוקרתית "60 דקות", בהן הוצג אביב כמתחזה. ממשלת ישראל הכחישה את גירסתו בתוקף. יגאל כרמון, שהיה יועץ ראש הממשלה לטרור, שלח מכתב על פיו שמו של אביב אינו מוכר לאיש. בבדיקה התברר כי אביב היה איש ביטחון זוטר של אל-על באירופה, שפוטר אחרי תקופה קצרה.

כולם, כולל העיתונים הישראליים, טיגנו את אביב בשמן עמוק. פגשתי אותו אז, נפגשתי איתו גם עתה. מי שסבור כי אביב מתקפל או נשבר, טועה. אז, כשהתפוצצה הפרשה, השתדל אביב להוריד פרופיל. הכחיש כי הציג את עצמו כאיש המוסד, קימץ בדברים. היום הוא אדם שונה לגמרי.

"היתה נגדי קנוניה", הוא אומר. "תראה, כל מי שיש לו טיפת-שכל צריך להבין מיד שחברה כמו 'פאן אמריקן' לא תשכור לחקירה החשובה ביותר בתולדותיה אדם שהוא נוכל ומתחזה. מה, אין להם קשרים בארץ? הם לא בדקו אותי? הרי היו הרבה מאוד קופצים על החקירה הזו, ומכולם בחרו בי. זה אומר משהו, לא? העניין הוא שתוצאות החקירה הביכו את המימשל האמריקני, שרצה להעניש את לוב, ולא את סוריה ואיראן, על הפיגוע. ואז, מה הבעיה, אפשר פשוט להרוג את השליח שמביא את הבשורה. זה מה שעשו לי".

תכלס, היית במוסד או לא?

"בוודאי שהייתי. ועוד איך הייתי. והתקשרתי לישראל וביקשתי גיבוי. החבר'ה סירבו לתת. הרי היה לי כיסוי מסויים באירופה, וזה לא בדיוק האינטרס של המוסד לחשוף את הכיסוי הזה".

איך נגמר הסיפור הזה?

"גווע ומת. אני במצב מצויין, מעולם לא היתה לי כל כך הרבה עבודה. אז כריסטופר ביירן, ב'ניו-יורק מגזין', כתב שאני רמאי. אז מה? איפה ביירן עכשיו? – זרקו אותו. ויגאל כרמון יועץ ראש הממשלה כתב מכתב שלא מכירים אותי. איפה כרמון עכשיו"?

גם את כרמון זרקו?

"אמרתי לך, אני עובד בסבלנות ובשקט. אתה יודע מה? אפילו סי.בי.אס, אחרי שהשמיצו אותי ב'60 דקות', נתנו לי חקירות גדולות. מה, אתה חושב שיכול לבוא לכאן כל אחד, להגיד שהיה במוסד וזהו זהו? אחרי שאתה מספר סיפורים, אתה צריך להיבחן בשטח. אי אפשר לעשות חקירות לחברות הכי גדולות בעולם, כפי שאני עושה, בלי לדעת באמת את העבודה. מאיפה אתה חושב אני צצתי לי? סתם ככה בא אחד, יובל אביב, מספר שהוא במוסד ופותח משרד חקירות גדול? זה לא מקרה, חביבי".

אביב מספר כי סיים את משימותיו במוסד באירופה ב-1977 והגיע לארה"ב ב-78'. ממקורות עצמאיים נודע לי כי בשנה הראשונה לשהותו בניו-יורק עבד כאיש ביטחון, אחר כך התקבל לעבודה במשרד החקירות "קרול", הגדול ביותר בעולם. אחרי שנה וחצי פתח משרד פרטי.

הוא יושב בשדירת מדיסון במנהטן. משרדים צנועים, כמעט צנועים מאוד. מאידך, הוא נוהג ברכב מפואר, מצוייד בטלפון אלחוטי, ביפרים ושלל ציוד. אביב לבוש כמו שצריך – חליפות מחוייטות היטב, נעליים איטלקיות. שליטתו באנגלית, משום מה, מוגבלת באופן מביך. הוא נשוי לצילה ואב לבן ובת. אנשים המכירים אותו היטב טוענים כי הוא נמצא באופן קבוע על סף פשיטת רגל. עם זאת, הם מוסיפים, אין צורך לדאוג לו.

והנה העיקר: ב-1984 יצא בקנדה ובארה"ב ספר בשם "נקמה", שנכתב בידי הסופר הקנדי המכובד ג'ורג' ג'ונאס. הספר הוצג כ"סיפור האמיתי של פעולת הגיון הישראלי נגד הטרור", והפך בן לילה לרב-מכר היסטרי. הוא הציג את סיפורם של אנשי מוסד נועזים, בראשותו של "אבנר", שיצאו לאירופה במשימה: ללכוד ולחסל את מתכנני טבח הספורטאים הישראלים במינכן.

הספר עורר דיון ציבורי סוער ומחלוקת עזה בין אלה שטענו כי הוא דמיוני לגמרי, לבין אחרים, כולל המחבר, שהתעקשו כי מדובר בסיפור אמיתי לחלוטין שנבדק בקפדנות. בעקבות הספר, נעשה גם סרט טלוויזיה שהוצג בארה"ב וברחבי העולם, כולל ישראל. לסרט קראו "חרב גדעון".

"אבנר" הוא יובל אביב. שמעתי על כך לראשונה מפיהם של שני אנשי מודיעין אמריקנים. שאלתי את אביב, והוא אישר. ערכתי בדיקה נוספת, שאימתה את הסיפור. יובל אביב הוא "אבנר" האגדי, גיבור ספר בן 436 עמודים, מנהיגה הנועז של חוליית חיסול ישראלית.

שתי אפשרויות: אם יובל אביב אכן תיפקד כמחסל של המוסד, והפך לגיבור ספר רב-מכר וסידרת טלוויזיה, מדובר ללא כל ספק בשיא-השיאים. אבל אם יובל אביב לא היה במוסד, לא חיסל איש ולמרות זאת הפך לגיבור ספר רב-מכר וסרט טלוויזיה – מדובר ללא ספק בשיא-שיאי-השיאים האפשריים.

להלן גירסת אביב, לראשונה: "תראה, הספר יצא בארה"ב בהוצאת 'סיימון אנד שוסטר'. יש הוצאה יותר רצינית מזו? הם התעקשו שאוכיח למעלה מכל ספק את הסיפור שלי, ועשיתי זאת".

איך?

"למזלי, שמרתי באחת הכספות שלי באירופה עותק של החוזה שלי עם המוסד. הראיתי להם חמישה דרכונים שיש לי, ממדינות שונות, כל אחד מהם בתוקף. אני אפילו מחדש אותם כל שנה. אגב, לפני יציאתו של הספר לאור נמסר לי מהמו"ל כי גורם מסויים הציע לקנות את הספר ב-3 מיליון דולר ולגנוז אותו. קפצתי על המציאה, אמרתי להם בואו נתחלק בכסף וזהו. ההוצאה סירבה. הספר הפך לרב-מכר ב-14 מדינות".

מחבר הספר, ג'ונאס, הוא אחד העיתונאים הקנדים המכובדים ביותר, וחיבר בעבר כמה ספרים שזכו לביקורות מצויינות. בהוצאה מאוחרת של הספר הוסיף ג'ונאס פרק מיוחד, תחת הכותרת "התייחסות למחלוקת". בפרק סוקר ג'ונאס את המחלוקת סביב הספר וסביב האותנטיות של "אבנר", ומסביר כיצד בדק את סיפורו ומדוע החליט להאמין לו.

בדיקות אמינות מפרכות

ג'ונאס, מתברר, שאל את אבנר-אביב מאות שאלות אודות פרטים פיסיים באתרים השונים באירופה בהם הסתובב בתקופה ההיא. "לאף אחת מהשאלות, שנשאלו בהפתעה במהלך הראיון שערכתי עימו, הוא לא יכול היה להתכונן", כותב ג'ונאס. אבנר-אביב תיאר בפניו, בפירוט, את צורתה המדוייקת של דלת בדירה מסויימת בפרבר פריסאי, בו בוצע אחד ממעשי החיסול, את המרחק המדוייק בין משרד דואר לתחנת כיבוי אש ברחוב קטן בז'נבה, את מיקומו המדוייק של כפתור הדלקת האור בחדר מדרגות בווינה, את צורתו המיוחדת של גגון מאחוריו הסתתר בפרנקפורט.

אבנר-אביב זכר, כמעט במדוייק, פרטים כמו מזג אוויר ביום מסויים (כי באותו יום, למשל, החביא את האקדח עם משתיק הקול מתחת למעיל גשם כבד). ג'ונאס בדק בספרים השנתיים ואימת את נתוני מזג האוויר בימים עליהם דיווח אביב. בנוסף, תוחקר אביב, לדברי ג'ונאס, על ידי אנשי מודיעין ותיקים שנשכרו במיוחד על ידי ההוצאה לאור, ועבר סידרה נוספת ומפרכת של בדיקות אמינות. בסיומן לא היה ספק – לא לג'ונאס ולא להוצאה לאור – אביב דובר אמת. לפחות בדרך כלל.

שוחחתי עם כמה אנשי מודיעין המצויים בעניין. "אביב, לדעתי", אמר אחד מהם, "היה כנראה איש לוגיסטיקה או בעל תפקיד שולי אחר במבצע, ועל בסיס המידע שבידיו פיתח את כל הסיפור".

מקור אחר אמר: "אביב שייך לסוג האנשים, בדומה לאוסטרובסקי ובן-מנשה, שאנחנו מכנים אנשי ה-30%. זה הולך ככה: 30% מדבריו הם אמת, או בערך אמת. 30% נוספים הם רכילות ששמע מחברים, מה שמכנים "רכילות חדר הלבשה". 30% נוספים הם דמיון פרוע".

חסרים לי עוד 10%.

"השד יודע מאיפה הם מביאים את ה-10% הנוספים האלו".

אוסטרובסקי. "התרבות השמאלנית התקשורתית צריכה אותו"

אוסטרובסקי טוען שהמוסד הגה, יזם, תיכנן וביצע את הפיגוע במגדלי התאומים, כדי לסבך את האיסלם הפונדמנטליסטי עם ארה"ב ולהסיט את תשומת הלב העולמית ממגורשי החמאס בלבנון

חיים הכובש

איש השנה בפוליטיקה, הוא ללא ספק חיים רמון. האיש עם החיוך של בתולה וידיים של קילר, שהצליח לקחת את ההסתדרות מהעבודה, חזק, מהר, גם אם לא תמיד באופן אלגנטי ■ רמון, בשתי ידיו, חנק את הפרה הקדושה, וממשיך להתקדם בסערה. "אני מאוד רוצה להיות מדינאי. לא פוליטיקאי, מדינאי. אני רוצה להשאיר חותם", הוא אומר ובהחלט לא שולל התמודדות על ראשות הממשלה ■ השנתיים הקרובות כמזכ"ל ההסתדרות יוכיחו אם המטאור יישאר כוכב

חיים רמון בחזית בית ההסתדרות. "אין לי את הבוטות של רבין. אני יותר פתוח, יותר חברותי. אני לא מחקה את רבין"

צילום: רובי קסטרו

חיים רמון ידע שזה הולך להיות נאום מצויין. בהנאה של אדם רעב מאוד, שעומד לנעוץ את שיניו בחתיכת בשר עסיסית במיוחד, הוא הבטיח שיהיה שווה לבוא ולשמוע. זה היה כמה ימים לפני ועידת חברת העובדים בגני התערוכה בתל־אביב. רמון עוד לא ידע אז שצירי סיעת העבודה יקיימו דיון חפוז ומתוח מחוץ לאולם, ושמולי דור יעלה לבמה ובשם סיעת העבודה יודיע שהם החליטו לא להשתתף בהצבעה.

כשרמון אמר שיהיה לו נאום מצויין, הוא עוד לא ידע שיהיו לו סיבות טובות כל כך להתרגז. אבל מה זה חשוב. הנאומים שנואם רמון מעל במות ההסתדרות טובים לכל עת. וכשרמון אומר שהוא מכין נאום מצויין, הוא מתכוון לעוד נאום שבו הוא עולה לבמה, ומרגים שואו עם כל המרכיבים הנכונים של פתיחה חזקה, בניה איטית אך בטוחה של הקליימקס וסיום רב־רושם. ופצצה. תמיד איזו פצצה שנזרקת לחלל מול מאות העיניים העייפות, הכבויות, של עסקני ההסתדרות המתבוננים בו ברממה. אותה פצצה שתבטיח שעוד כינוס משעמם וטרחני יפלס דרכו מהעמודים האחרונים של העיתון לכותרות הראשיות.

כי זאת הדרך שבה פילס את דרכו האיש שעשה את המהפך הגדול של השנה: האיש הבלתי צפוי הזה, שלא מכיר בכללי משחק, פשוט לקח את המגרש והזיז אותו הצידה. ועכשיו, מי שרוצה לשחק – שיבוא למגרש החדש.

גם אנשי מקצוע מתקשים לנתח עד הסוף את המהפך שהצליח חיים רמון לחולל במפה הפוליטית הישראלית. המהפך הזה חצה את מפלגת העבודה לרוחבה. רמון לקח שליש מכוחה של מפלגת העבודה ל"חיים חדשים". השליש הזה מורכב גם מחמישים אחוז גימלאים, אנשים שארבעים שנה מצביעים למפלגת העבודה, ודווקא ביישובים שבהם היה למפלגת העבודה רוב גדול יותר לכנסת. ערים כמו תל־אביב, גבעתיים, רחובות, חיפה. זה אומר שמצביעי מפלגת העבודה – אשכנזים מהמעמד הבינוני ומעלה, הבורגנות הישראלית - מאסו במימסר ההסתדרותי. זה אולי אומר שכל תואם רמון – צעיר, סימפטי, כריזמטי – היה מביא לזעזוע במפה הפוליטית. אבל זה היה רמון שעשה את זה. חיים רמון לקח את ההסתדרות. האיש עם החיוך של הבתולה והידיים של הקילר, הצליח להיכנס חזיתית במערכת פוליטית מסואבת, שבעה, בטוחה בעצמה ולערער אותה. לחנוק בשתי ידיו פרה קדושה.

אומץ לב, חוסר ברירה ואולי שניהם, הביאו את רמון לעשות את ההימור הגדול על חייו הפוליטיים. לאחר הוועידה המפורסמת שבה לא הצליח להעביר את חוק ביטוח בריאות ממלכתי, רמון נדחק לפינה. אם לא היה מודיע על הקמת

(המשך בעמוד הבא)

רשימה עצמאית להסתדרות, אולי כבר לא היינו מדברים בו. הצעד שלו היה של אומץ מתוך חוסר ברירה.
רמון מעדיף להסביר את התנהגותו הפוליטית בצורה אחרת לגמרי. פעם, הוא אומר, שאלו את נחום גולדמן איך זה שהוא נראה כל־כך טוב, כל כך מבסוט מהחיים. גולדמן אמר, שזה מפני שהוא אף פעם לא מעורב עד הסוף.
"זה דבר שיש גם בי", אומר רמון. "אני אף פעם לא מעורב עד הסוף. חוץ ממה שנוגע לילדים שלי, יש בי יכולת לנתק את עצמי ולהסתכל על הכל מהצד. הייתי פעם שחקן כדורסל. נלחמתי וצעקתי ועשיתי הכל כדי לנצח. אבל כשהפסדנו, הייתי מחייך. המאמן היה תמיד שואל אותי איך זה שאני מחייך כשמפסידים צריך לבכות. אבל אני חשבתי שעשיתי כמיטב יכולתי, ואם הפסדנו אז הפסדנו. אולי זה שומר על שפיות הדעת שלי.
"אני רואה חברים שלי שאיבדו את שפיותם בפוליטיקה. היא הפכה אצלם לאובססיה. נראה לי שאם לא היתה להם הפוליטיקה, הם היו אנשים אבודים. זה מפחיד. אולי זה הכוח שלי: זה שאני מוכן לגמור את הקריירה הזאת מחוץ למגרש. שאני תמיד אומר לעצמי שאעשה מה שאני חושב, ואם אגמור - אז אגמור. אנשים לא קוראים אותי נכון. הם אומרים: הוא לא יעיז לעשות דבר כזה, לא עם היצרים שלו, המוטיבציה שלו, העתיד שנכון לו. הם לא מבינים שיש פער עצום בין המאמץ והמלחמות שאני משקיע, לבין היכולת שלי להתנתק מזה. וזה נותן לי הרבה כוח ושפיות. זה שאני מוכן להפסיד. אני מאוד לא אוהב את זה, אבל אני יכול לחיות עם זה. זה לא סוף העולם".

רובין הוד אכזרי

כמו בכל דבר, רמון מצליח לשכנע גם בעניין הזה. שבעצם, כוחו נובע מנכונותו להפסיד. אלא שכמו כל דבר אחר אצל רמון, אפשר להסתכל על זה גם להיפך. שהצעדים של רמון, שההימור הגדול, נובעים דווקא מהיצרים הגדולים, מהאובססיה, מהפחד הנורא להפסיד. להידחק הצידה. חיים רמון הוא איש מורכב. מתחת לחיוך הרך, המבוייש, הכמעט טהור, מגמגמת אישיות שיכולה להיות מאוד אכזרית. סוג האכזריות שהפוליטיקה הישראלית לא מכירה. קשה למצוא בין הפוליטיקאים מישהו שהיה עומד על דמו של חיים הברפלד כפי שעשה חיים רמון במהלך מערכת הבחירות ואפילו אחריה.

למה שאנשים קוראים אכזריות, רמון קורא נחישות. "מה היה כל־כך אכזרי?" – הוא תמה. "מה הוא לא אמר עלי. זה היה מאבק. וזה לא היה מאבק בהברפלד. הוא היה סמל למערכת אכזרית. מערכת מטורפת. אנשים פחדו לדבר איתי. אם מישהו עשה את זה, הוא קיבל למחרת טלפון איך זה הסכים לדבר עם חיים רמון. המערכת הזאת היא אכזרית, רודנית, טוטליטרית. מערכת שלא חסה על איש. שביזבזה עשרות מיליונים. שכפתה על אנשים להילחם בשבילה. שלקחה תעודות זהות של זקנים סיעודיים כדי להצביע במקומם. שלא בחלה באמצעי זיוף במיגזור הערבי. וכל מי שנלחם נגדה זה הייתי אני. נלחמתי לבד, כפרונט, נגד אחת המערכות הכי אכזריות בחברה הישראלית. ובמלחמה הזאת אי אפשר לשחק ברמה של משחק גולף".

אם בתוך כל המערכת האכזרית הזאת מצטייר חיים רמון כרובין הוד, זה לא במקרה. האיש הזה, שכל השנים נתפס כילד שמנת, טרח לפני הבחירות להסתדרות להפריך את הדימוי הזה. הוא אפילו לקח את מצלמות הטלוויזיה למחוזות ילדותו העניים, לבית אביו, פועל קשה יום שעבר תקופות של אבטלה ומחסור אמיתיים. כמו שסופרים כותבים מתוך מצוקת חייהם, כך, כנראה, משחקת ילדותם הענייה לידיהם של מנהיגי הפועלים.
חיים רמון, אתה יודע כמה עולה כיכר לחם?
"לא, אני לא עוסק בדברים האלה".
הצבע בעיניו של רמון משתנה. כשהוא כועס, הוא הופך מתכתי. והוא לא כועס כששואלים אותו על חולשות אישיות. להיפך. כאלה הוא מנדב בשפע, בכוונה נדיבות, שזה מעורר תהייה אילו דברים אחרים הוא מסתיר. רמון כועס כששואלים אותו משהו שהוא לא יודע. כמו, למשל, כמה עולה כיכר לחם. אולי כי בתוך ליבו הוא מבין, שכדאי שמנהיג פועלים יידע דברים מהסוג הזה, גם אם הם לא לשימוש יומיומי.

"אני לא עוסק בדברים כאלה, שני שקלים, שניים וחצי", הוא בכל זאת מנסה, "אני לא יודע וזה לא מה שחשוב", הוא אומר בקוצר רוח. "חלק גדול מאלה שעובדים לא יודעים כמה עולה כיכר לחם. אבל הם יודעים כמה עולה ילד בתיכון, כמה עולה ספר טוב, ולצאת לבלות. עובדים בשביל משהו. והתמורה לעבודה היא לקיים משפחה".

וכרטיס לאוטובוס, אתה יודע כמה עולה?
"שניים־שלושה שקלים. זה לא חשוב. זה לא מה שקובע. לפחות לא לרוב האנשים שעובדים. ואני לא מעמיד פנים שאני מתעניין כמה זה עולה. כל אלה ששואלים אותם והם עונים, הרי לא נסעו באוטובוס מזמן. אני לא משחק שאני יודע כמה עולה קילו עגבניות. אבל אני יכול לייצג את העובדים יותר טוב מכל אלה שיודעים. יש מעט אנשים שיודעים כמוני על מערכת המס, ואני יכול לייצג אותם כעורך דין גם במאבקים על תוספת שכר ועל רמת מיסוי. אני גם פוליטיקאי לא רע, ואני יודע מה אני יכול להשיג ומה לא. יש יותר מדי עובדים בישראל שמרוויחים שכר יותר מדי נמוך. אני רוצה שההסתדרות תדאג לשכר הוגן. על זה צריך להיאבק".

רמון לא ישכח גם לציין שהוא בא משם. להזכיר את אביו, שלדבריו האבטלה היא שהביאה למותו, את אמו שעבדה כפועלת בחנות נעליים. "אבל אף פעם לא סבלתי. הייתי ילד מאושר. ובאתי מבית של עולים חדשים, שחוץ מזה שהם פולנים, היו להם כל האיפיונים של עדות המזרח. אדם עובד זה לא אדם מסכן. אני מייצג אנשים עובדים שראוי שיהיה להם שכר הוגן, פרי על עמלם".

אתה יודע, מאחורי כל המספרים שאתה היום מצמצם וזורק הביתה, עומדים אנשים בני 50־60, שדומים בפרופיל שלהם לאבא שלך. אתה עוצר לפעמים לחשוב על זה?
"הם לא דומים לפרופיל של אבא שלי. אבא שלי היה קם בחמש בבוקר וחוזר בתשע בלילה. הוא עבד כל החיים ליד מכונה. משכורתו לא ריגרגה את השכר הממוצע במשק. זה לא דומה. אני מצטער על כל אדם שצריך ללכת הביתה. אין לי הנאה בעניין הזה. גם כשזה נעשה לאנשים שאני יודע שהם טפילים במערכת, גם במשכורתם וגם בתרומתם. ואני שואל - מה האלטרנטיבה שלי? לקחת כסף ממך וממני ולתת משכורות עתק לתפקידים שלא קיימים ולנושאים שלא קיימים, שממנים פעילות פנים מפלגתית, ולהגיד שזה בסדר"?

"אם אני צריך לבכות, אני בוכה בחיי האישיים. היום מה שמביא אותי לדמעות זה רק הילדים. אני יכול להסתכל על הילדה שלי כמה דקות ולבכות רק מלראות. אני לא אבכה כשאנצח או אפסיד בבחירות"

חיים הכובש

"זאת תחושה טובה שיש לי עוצמה. להגיד שזאת הרגשה רעה שבעבודה מכלכלים אנשים חלק מצעדיהם על פי מה שאעשה? שבמפלגות אחרות מחכים לראות מה אעשה? זאת בהחלט הרגשה טובה"

"יש בי מידה מסויימת של בדידות מתוך בחירה. ההחלטות הגדולות שלי נעשות לבד. אין לי מישהו שאני מתייעץ איתו. אולי זה חיסרון. אולי אני זקוק לפחות עצות וליותר חברות"

פעם בשבועיים, ביום שישי בצהריים, מתכנס בקומה החמישית בבית הוועד הפועל פורום של אנשי אקדמיה. 12 פרופסורים לכלכלה שהגיעו מכל הארץ כדי להפרות את מחשבתו של יו"ר ההסתדרות. לדיון בנושא תוספת היוקר, לפני פתוח מוחויט, הגיעו גם ד"ר לב גרינברג מאוניברסיטת באר־שבע, פרופסור צבי זוסמן מתל־אביב, ופרופסור שלמה יצחקי וד"ר יוסף זעירא מירושלים. על הקיר בחדר רוב ידיים תלויות תמונות של מזכ"לי ההסתדרות הקודמים. בן־גוריון, בן־אהרון, משל, קיסר, הכופלר. וציניים, תמורי... מנוגדים בהרבה מהאיש היושב עכשיו בראש השולחן ומנחה את הדיון. אפשר לדמיין איך ייראה פרצופו הילדותי והחייכן בין התמונות האלה.

כמו בכל מקום אחר, גם כאן רמון מאוד דומיננטי. אין לו אפילו טיפה של יראת כבוד בפני האקדמיה. שמעון פרס, למשל, מבוגר בהרבה מרמון, מנוסה ובקיא ממנו, והיה בוודאי מזיע בפורום כזה. רמון מדבר איתם כאילו ישבו בקפיטריה של בניין נפתלי. הוא קצר־רוח כשמאריכים בדברים. הוא מהיר תפיסה, ויש לו יכולת מצויינת להבחין בין עיקר ותפל. אין לו גם שום בעיה לדחוק באיזה פרופסור שמסתבך קצת בתפל.

"אני בוגר אוניברסיטה", הוא מסביר לי אחר־כך. "חלק מחברי פרופסורים. אני מכיר לא מעט שהערכתי אליהם היא מוגבלת. אם הייתי ממשיך במסלול אקדמי, היה גם לי את התואר הזה. לא צריך להתבטל בפני מישהו מהסוג הזה. זה שהוא פרופסור לא אומר שהוא גם צודק. ומכיוון שיש לי לא מעט ידע בנושאים האלה, כשהם ניסו למכור לי סיסמאות הם היו גם צריכים להסביר לי אותן".

נימוסים של ילד פולני

תגיד, אין לך צד שאתה לא בטוח בו?
"כשאני לא יודע משהו, אני אומר שאני לא יודע. גם אין לי בעיה להגיד שעדיין לא גיבשתי עמדה במשהו".
אבל קשה לתפוס את רמון חסר ביטחון. יש מעט מאוד מקומות שבהם הוא באמת נבוך. לא אותה ביישנות שאותה אימץ כפוזה, כחלק מהכריזמה שלו, כמו אותו חיוך מלא נוּם וילדותיות, או אותו החן שיש במראה המרושל שלו, מראה של ילד ששכח להכניס את החולצה לתוך המכנסיים. יש לו נימוסים של ילד שגדל בבית פולני, כמו יראת כבוד בפני אנשים זקנים. קשה, למשל, להאמין שמישהו שמע אותו פעם מספר בדיחה גסה. לאחר שניצח בבחירות להסתדרות הוא הוזמן לתוכנית של דן שילון. בין האורחים היתה גם סקסולוגית, שלא ניסה למשוך את רמון לכיוונים האלה. אפשר היה לראות איך רמון מתפתל על הכסא.

בכינוסים או במקומות ציבוריים הוא תמיד מוקף נשים. "מאמי", הן אומרות לו, "נשמה" ו"קמע שלי", ומגפפות אותו בחיבה. אבל מי שמנסה להבין את סוד הקסם של רמון בעיני נשים, לא מבין את העיקר: הן רוצות אותו בשביל הבנות שלהן, לא בשביל עצמן. רמון הוא הילד הטוב, זה שיהיה בעל טוב ואבא מצוין. הרי אפשר לראות בחיוך שלו, בעיניים שלו, שהוא נשמה. "כשמעתי את הגימלאים של אמא שלי היה בעד רמון", אמר לי פעם מישהו ממפלגת העבודה, "ידעתי שאנחנו גמורים".

"אני באמת נבוך כשאני מוקף גילויים של הערכה והערצה הנובעים ממעמדי הפוליטי", אומר רמון. "מביך אותי להיכנס למקום שמוחאים לי כפיים. זה לא דבר טבעי בשבילי, שאני מצפה שיקרה לי. במערכת הבחירות היו כל נתיבי איילון מלאים בתמונות ענק שלי. הייתי עובר שם ולא יכולתי להסתכל על זה. ידעתי שצריך את זה, שזה חשוב ודומיננטי וקריטי לגבי הקמפיין, אבל זה הביך אותי. וזה לא פוזה של צניעות, זאת לא הצגה, למרות שאני שחקן לא רע".

מנהיג מהסוג של רבין

לכל אלה יש בוודאי חלק בכיבושו של רמון את הקומה החמישית בבניין ההסתדרות. כשהעמיד עצמו מול חיים הברפלד, זה היה כמו להכניס לקבוצה בליגה ג' שחקן מהנבחרת הלאומית. חיים רמון הוא מנהיג. יש לו כושר ביטוי בלתי רגיל, הוא אינטליגנטי, הוא תופס היטב אנשים וצרכים פוליטיים, הוא לא מנותק מהציבור, הוא מבין היטב את המפה הפוליטית, לא העסקנית. ויש לו הרבה כריזמה.

בהתנהגות הפוליטית שלו הוא הכי קרוב ליצחק רבין של היום. הוא למד ממנו, שככל שמנהיג פוליטי מתעלל יותר במוסדות שהוא קשור אליהם, הציבור יותר מעריך אותו. הוא הבין שהציבור לא אוהב מערכת קבלת החלטות מסודרת. כמו רבין, הוא מדבר אל העם מעל לראשה השפוף של המערכת. רמון היה במידה רבה האיש הנכון במקום הנכון, זה שידע לנצל היטב את הביקורת, השנאה והבוז למוסדות. כמו רבין, שבבחירות עקף את סניפי המפלגה, את סניפי הפועלים והלך ישירות לעם, כך עשה רמון. קמפיין מאוד אישי. ההסתדרות מחכה לרמון.

באולם הקונגרסים שבגני התערוכה ישבו בשבוע שעבר צירי הוועידה של חברת העובדים. יש 1,501 צירים כאלה, בשבוע שעבר היו שם אולי מאתיים. הם ישבו מחולקים על פי השתייכות מפלגתית: ליכוד, מפלגת העבודה, רם. רק על פי הפרצופים אפשר היה לנחש איפה יושבת כל סיעה: הליכוד ארישים, רם זחוחים ומרוצים, מפלגת העבודה על הפנים. הוא מחקה את רבין, אמרו שם במרירות. הוא שתלטן. מחליט יחיד. הוא דיקטטור. הוא צ'אושסקו.

רמון לא נעלב מהניסיון לדמותו לרבין. "אני בפוליטיקה שבאה ואומרת: זה אני, זה מה שאני מציע לכם, ואני לא מעמיד פנים. היכולת לעמוד בגדול בהבטחה לבוחר, זה אחד הדברים שאני הכי מחשיב. אני לוקח את זה על עצמי, ואני מאמין שהציבור רוצה לא רק במי שמציג דרך, אלא גם במי שיכול לבצע. רוב הציבור הרי לא כל כך נכנס לדברים ויודע פרטים. הוא תומך באדם שהוא מאמין שיעשה לו יותר טוב. זה מאפיין את הפוליטיקה של שנות התשעים בכל העולם. אין לי את הבוטות של רבין. אני יותר פתוח, יותר חברותי. קל לי במגע עם אנשים. אני יכול להתרועע בקלות יחסית. אני לא מחקה את רבין. לא חל שינוי בסגנון שלי מאז שנכנסתי לפוליטיקה. אני יוצא מהנחה, שאם אתה אומר את האמת לבוחר, הם הולכים איתך".

ההסתדרות בכלל לא מעניינת אותו, אמרו לפני שבוע בוועידת חברת העובדים, זה בשבילו רק מעבר. "אם ההסתדרות היתה מעניינת אותו", אומרת לי מישהי, "הוא לא היה מפרק אותה. בעיני, הוא רק מפרק. כונס הנכסים של ההסתדרות".

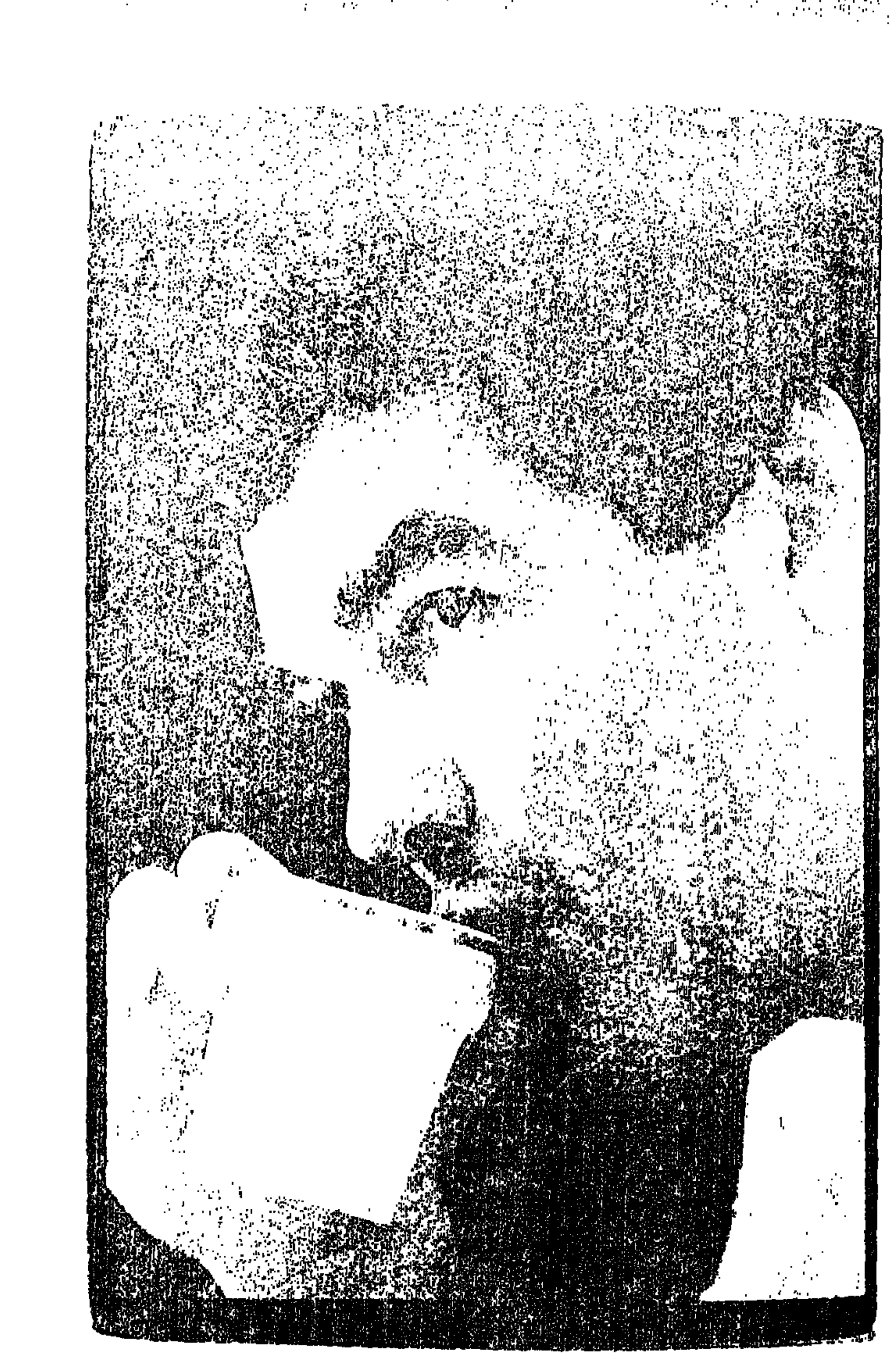
"זה נותן לי הרבה כוח ושפיות, זה שאני מוכן להפסיד". חיים רמון

צילום: רובי קסטרו

יכול להיות שזה מה שיהיה בסופו של דבר. שמהקומה החמישית של הבניין שאולי גם הוא כבר לא יהיה, החיים ייראו לרמון יותר מסובכים מכפי שנראו לו באותו יום שהלך לים עם ילדיו הקטנים, ולבד, כמו תמיד, החליט את ההחלטה הפוליטית החשובה ביותר בחייו. הוא הימר אז על מהלך שלא ידע את סופו. עד כאן הוא הצליח. בינתיים יש לו עוד מספיק דלק כדי לירות לכל הכיוונים. בינתיים הוא יכול להזין את הציבור במחדלי השלטון הקודם. כל נאום שלו חושף ערווה חדשה ומותיר את עסקני ההסתדרות נבוכים ומסתבכים בקרעי תחתוניהם. הפנסיה של גיורא עיני, חוזים אישיים, מעשים פליליים במערכת "דבר", כל אלה נושאים אטרקטיביים, שמחזיקים את רמון גבוה מעל מימיה העכורים של ההסתדרות, שלתוכם הוא יצטרך לשקוע כדי לייצב מערכת חדשה. היום הוא עוד יכול להיות מוגע על־ידי השנאה האישית למימסד ההסתדרותי, להציג מסרים נגטיביים על עשרות שנים של שלטון מסואב.

השאלה היא איך הוא יעבור לשלב הבא. לאן יוביל את ההסתדרות. האם מהיום שבו נכנס חוק ביטוח בריאות ממלכתי לתוקף והמערכת תלויה בהחלטות הכנסת, בלי שקל אחד לפעולה, למנגנון, בלי אף חבר הסתדרות אחד, כשאף אחד גם לא יעמוד בתור כדי להיות חבר בה, עם אירגון שיהיה תלוי בתקציב המדינה, עם תלות של האיגודים המקצועיים במערכת הגבייה של המדינה ועם חוק מס אירגון שיחייב את כל העובדים - האם בכל אלה לא מסתבך רמון בדיוק באותו סבך בולשביקי שממנו רצה להיחלץ. האם אין סתירה בין ההטפה שלו לפני הבחירות לבין מה שהוא מבצע עכשיו.

אנשים אומרים שהוא אימפולסיבי. ילדותי במידה רבה. שלמרות שהתבגר בשנה האחרונה, יש בו עדיין משהו קופצני, שמתקשה ללכת עם דברים עד הסוף. שיש לו בעיה ביכולת ההכרעה. שזה עדיין רמון, שכשהיו בחירות, במקום לנקוט עמדה הוא הלך לים. שהוא בלתי צפוי בהתנהגות הפוליטית שלו, שאין לו גבולות, שהוא חסר אחריות.

"אם הגדרה של אחריות זה נאמנות למסגרות, לדפוסים הרגילים", אומר רמון, "אז זה נכון. אין לי את זה באופן מוחלט. יש לי אחריות, אין לי סנטימנט לדברים שאבד עליהם הכלח. דברים שמפסיקים לשרת מטרה. אני מכיר את הביקורת הזאת עלי, כאילו אין לי אלוהים. אני פשוט לא מוכן שמישהו ינצח

"בכינוסים הוא מוקף נשים. "מאמי", הן אומרות לו, "נשמה" ו"קמע שלי", ומגפפות אותו. אבל מי שמנסה להבין את סוד הקסם של רמון בעיני נשים, לא מבין את העיקר: הן רוצות אותו בשביל הבנות שלהן, לא בשביל עצמן. רמון הוא הילד הטוב, זה שיהיה בעל טוב ואבא מצוין

באמצעות תרגילי משחק שהוא קרע ואני אשמור על הכללים. יש לי יכולת לאחד תהליכים לפני אחרים, ולא לקדש מסגרות. יש אנשים שמנוף אחריות שונים לדברים בוראים. לפעמים, וויתור האחריות זו האחריות הכי גדולה".
אפילו המאורים הכי מוחיו שלו, ביילין ובורג, אומרי שהמנעה שנקשיו היו היכו הינוקיזיה.
"זה טבעי בעיני שהם אמרו את זה. את רואה שאני מלוח? למי שאני מאמין שהוא חבר, שמייצג דבר ודומה בהסיס, אני מלוח. אין בלבי עליהם. אברום וביילין אמרו דברים לא פשוטים, והבנתי לאיזו סיטמה והכנסתי אותם במעשי. גם אם היה לי כעס, זה היה כעס של יום. כעס חולף".

מכין קלף מיקוח

לפני שבוע הלכנו לאכול גלידה ב"אקסודוס", בית הקפה הוותיק שמול גימנסיה הרצליה. רמון עוד לא הורגל למבטים. יש משהו נוגע ללב בדרך שבה הוא בודק אם מסתכלים עליו. כמו אדם שצריך כל הזמן למשש את הכסף כדי להיות בטוח שהוא עשיר. הוא מזמין בלינצ'ס עם גלידה, ואוכל כמו שאוכלים אנשים יצריים: בתיאבון, בלי ללעוס, בתאווה גדולה.
תחושת הכוח, הוא אומר, משעשעת אותו. "היא נובעת מהיכולת שלי לעשות. זאת תחושה טובה לדעת שבמקצוע שבו אני עוסק יש לי עוצמה. להגיד לך שזאת הרגשה רעה לדעת שבמפלגת העבודה מכלכלים אנשים חלק מצעדיהם על פי מה שאני אעשה? שגם במפלגות אחרות מחכים לראות מה אעשה? שזה לא נעים לדעת שיש לי עוצמה לעצב מפה פוליטית? זאת בהחלט הרגשה טובה".
אבל הפוליטיקה, הוא חוזר שוב ושוב, היא רק מקצוע. והמעורבות שלו, הוא חוזר שוב ושוב, היא מוגבלת. "אני לא חושב שאני מתרגש עד דמעות בפוליטיקה. אולי בתפקיד של שר בריאות היו רגעים אנושיים שהיו לי דמעות בעיניים. כשראיתי תופעות של חסד ורחמים שעמדתי מולן מוכה הערצה. השקעתי או המון בבתי חולים לחולי רוח. זה נראה לי נושא שלא נותן שום דיווידנד פוליטי, ולכן היה לי חשוב להשקיע דווקא בזה. כשעזבתי את התפקיד, באו שני חולים כאלה ונתנו לי עבודת יד שעשו. זה היה בהחלט רגע שריגש אותי. אבל אם אני צריך לבכות, אני בוכה בחיי האישיים. היום מה שמביא אותי לדמעות זה רק הילדים. וזה קורה לעתים יותר קרובות ממקרים אחרים. אני יכול להסתכל על הילדה שלי כמה דקות, ככה, מהצד, ולבכות רק מלראות. אני לא אבכה כשאנצח או אפסיד בבחירות".
למרות החיוך החם, גינוני הקירבה, העממיות - חיים רמון הוא אדם סגור. אתה יכול לנסוע איתו כברת דרך ארוכה, אבל הוא תמיד יעצור כמה תחנות לפני הסוף. הוא נראה תמיד מוקף אנשים, אבל בניגוד גמור למה שנראה, אי אפשר להשתחרר מהתחושה שהוא אדם בודד.
"יש בי מידה מסויימת של בדידות מתוך בחירה", הוא אומר. "זו לא בדידות שמעיקה, זאת בדידות נעימה. סוג הבדידות של רווקות מתוך בחירה. כמו אותו רווק שאומר שטוב לו בבדידות שלו, ואף אחד לא מאמין לו. ההחלטות הגדולות שלי נעשות לבד. אין לי מישהו שאני מתייעץ איתו. אולי זה חיסרון, שאין מישהו שאתה רוצה שיהיה שותף אמיתי בגיבוש החלטות קשות ומסובכות ברמה האישית. אולי אני זקוק לפחות עצות וליותר חברות".
בשנה הקרובה הוא יעמוד בפני החלטות אישיות קשות. הוא יצטרך להחליט אם להתחבר למרצ, לרוץ בתנועה עצמאית או אם הוא חוזר למפלגת העבודה. רמון אומר שהוא מכיר את כל האופציות, והוא לא מרגיש שהוא צריך לקבל הכרעה בעתיד הקרוב. "אני רק מודיע בהכנעה, שאתמודד לכנסת ב־'96. איך אעשה את זה, באיזו מסגרת ובאלו תנאים - אין לי מושג".
במרצ מחכה לו יוסי שריד, שרחוק מלקבל את המנהיגות שלו. רמון יכול להציע לשריד ללכת לפריימריס פתוח. לשריד יהיה קשה לסרב להצעה כזאת. רמון אומר ששריד והוא אמנם מאוד אמביציוזים, אבל מספיק פיקחים כדי לדעת מתי כדאי לרסן את האמביציה. "גם לי וגם ליוסי יש מספיק יכולת ומבנה אישיות כזה שנדע לרסן את עצמנו. וזה חוץ מהחברות הקרובה מאוד בינינו, חברות של הרבה שנים. אם נרוץ באותה רשימה, שזה עדיין לא בטוח, הכוונה תהיה להגיע להישג האופטימלי. אני בהחלט רואה אפשרות שאני אוותר לו, ואני בטוח שגם יוסי מסוגל לוותר לי אם הוא יחשוב שזה יותר נכון".
תנועה עצמאית היא האפשרות הגרועה ביותר מבחינתו. לחזור למפלגת העבודה הוא לא ירשה לעצמו בלי להיות בטוח שהוא ייצא גבוה מאוד בפריימריס. שם הגרעין הקשה שלו, אבל שם גם יש לו הרבה שונאים ומתנגדים. יכול להיות שהוא ינסה ליצור קלף מיקוח כזה שרבין ייקח אותו כמספר שניים. אבל שם, צריך לזכור, מחכה לו שמעון פרס.
אין לאיש ספק שרמון הוא פוטנציאל לראשות ממשלה. האימפולסיביות, הילדותיות, חוסר האחריות, יכולת ההכרעה - אולי עדיין חסרות לו כמה שנים, אולי הוא צריך להשתפשף עוד קדנציה כשר בכיר.
"כשאני בודק את דרישות התפקיד ביחס למועמדים אחרים", הוא אומר, "אני חושב שלא אצא אחרון בשורת המועמדים הפוטנציאלים. לפני עשרים שנה, כשהיו שואלים אותי על ראש ממשלה בעל תכונות מוחלטות, הייתי אומר שהתכונות האלה חסרות לי. אז, כשהיו שואלים אותי אם ארצה להיות שר, הייתי אומר שאם זה וזה וזה הם שרים - אני יכול להיות שר הרבה יותר טוב. אבל בשביל מה שבעיני נחשב שר טוב, אני צריך עוד זמן. אני חושב שזאת התשובה הנכונה היום לגבי ראש ממשלה".

■ ■ ■

כשהיה ילד, אהב מאוד לקרוא סיפורים מהמיתולוגיה. הסיפור היפה ביותר בעיניו היה על המנצחים החוזרים הביתה ממסע כיבושים ונוסעים בכרכרה באיצטדיון. המצביא היה נוהג את הכרכרה, ולידו היו מעמידים עבד שהיה לוחש באוזנו שהכל זמני, שהכל יעבור, שכך עוברת לה תהילת עולם. שאותו מצביא יזכור לשמור על פרופורציות.
"כל חיי אני מוכן לרגע הזה", אומר רמון. "כי הרגע הזה יבוא. יש מורדות ויש עליות, אבל זה מוכרח לבוא. החיים הפוליטיים פינקו אותי בצורה יוצאת דופן. בגילי, בלי אף נפילה משמעותית, זה באמת לא דבר רגיל. זה הרבה מזל. אולי יותר מזל משכל. הלוואי שזה יימשך. אבל כל הדברים האלה הם דברים חיצוניים. אני לא מתמכר להם. אני מאוד רוצה להיות מרינאי. לא פוליטיקאי, מרינאי. אין בעיני דבר יותר מרתק מלפרוץ דרך חדשה. אני רוצה להשאיר חותם. מדען רוצה להשאיר חותם, מורה רוצה להשאיר חותם, אני פוליטיקאי, מרינאי, שרוצה להשאיר חותם. בגילי כבר יש כמה חותמות שהשארתי, שעשו את החברה הישראלית שונה מכפי שהיתה. אני עשיתי כבר משהו. גם אם אעזוב מחר את הפוליטיקה, ככישלון אני לא אזכר".

חבל לי על שבתאי קלמנוביץ'

ולדימיר קריוצ'קוב, מי שכיהן עד לפני שלוש שנים כראש הקג"ב, היה מראשי הקושרים בהפיכת הנפל של אוגוסט 1991. קריוצ'קוב מספר לראשונה על עבודת הקג"ב בכלל והקשרים עם ישראל בפרט, על חלקו בהפיכת הנפל, שבעקבותיה ישב 17 חודשים בכלא, על גורבצ'וב, ילצין, ז'ירינובסקי ואנטישמיות ■ "ריגול הוא בהחלט דבר חיובי. הכלל למען קיום המערכת צריך להיות: לא להיתפס, אבל אם תפסו, שאף צד לא יעשה מזה רעש גדול" ■ ראיון בלעדי

קריוצ'קוב עם כתב מעריב אברהם תירוש

ולדימיר קריוצ'קוב. "ישראל לא היתה האוייב הראשי שלנו, אבל עבדנו שם"

אם הייתם נתקלים בוולדימיר קריוצ'קוב, הדבר האחרון שהייתם חושבים עליו הוא שהאיש הקשיש והחייכני הזה, בעל המראה של סבא טוב, היה ראש הקג"ב, השירות החשאי והאימתני של ברית־המועצות בגדולתה. אבל הוא היה. עד 1991. אז הודח בידי גורבצ'וב והיה נתון כשנה וחצי במאסר, כאחד מהעומדים בראש ניסיון ההפיכה של אוגוסט '91.

לפי סימנים שונים, החל בנקודת זמן מסויימת באותם שלושת הימים של ניסיון ה"פוטש" (19־21.8.91 – ראו מסגרת), היה זה קריוצ'קוב שקיבל החלטות ונתן הוראות למורדים. לפני כשלושה שבועות, כשנפגשתי איתו פעמיים במוסקבה, הוא ממש חגג.

אחד מעמיתיו לקשר ההוא, מפקד כוחות היבשה של ברית־המועצות דאז, גנרל ולנטין וארניקוב, היחיד משמונת מנהיגי המרד שהתעקש לא לקבל חנינה מהפרלמנט ולעמוד לדין, זכה לחלוטין באותו שבוע, בדיוק שלוש שנים אחרי. התביעה עצמה הודיעה לבית המשפט שאין לה "קייס". קריוצ'קוב, שהיה בין הנחונים בפברואר השנה, רואה בכך זיכוי של הקבוצה כולה והתקשה מאוד לכלוא את שמחתו.

פגשתי את ולדימיר קריוצ'קוב, בן 70, במשרד שהעמיד לרשותו, בבניין במרכז מוסקבה, אירגון בשם "מרכז היצירה", שבראשו עומד איש מדעי־המדינה סרגיי קורגיניאן, המנסה לגבש אופוזיציה לאומית־שמרנית לשלטון. קריוצ'קוב הפנסיונר הוא ככל הנראה האיש שעומד מאחורי האירגון הזה ומאחורי חוגים אופוזיציוניים נוספים. הוא לא זנח עדיין, כנראה, את החלום לשוב אל מרכז הבימה ברוסיה.

אבל בשלב זה מסתפק ראש הקג"ב – ששלט בקומפלקס הבניינים המפחיד של האירגון החשאי, עם כלא לוביאנקה במרכזו, בכיכר דז'רז'ינסקי בעיר – במשרד הצנוע העומד לשימושו כשהוא צריך. בחדר המדרגות, למטה, ניצב שומר לבוש מדים מנומרים – לא חסרים היום "כוחות ביטחון פרטיים" ברוסיה – אבל אינו שואל דבר את המלווה שלי ואותי, ומניח לנו לעלות אל הקומה השניה.

שם מקבל אותי קריוצ'קוב, לבוש חליפה כהה, בלחיצת יד חמה, בחיוך ובמאור פנים. הוא ממוצע קומה וקרח, בעל פנים רוסיות עגלגלות, ונראה כמנהל בית־ספר בגימלאות. הוא עצמו מתעסק עם החשמל בחדר ואחר־כך מתיישב מולי מעבר לשולחן הישיבות הקטן ולא ליד המכתבה שבראשו. איתו נמצא עוזרו, אף הוא איש הקג"ב לשעבר, המתערב מפעם לפעם בשיחה, לחזק או לפרש את דברי הבוס שלו. זהו הראיון הראשון שוולדימיר קריוצ'קוב מעניק לעיתונאי זר.

בהתחלה אני עובר חקירה. שתי וערב: באיזה עיתון אני עובד, מה תפוצתו, מה עמדותיו הפוליטיות, האם הוא ימני או שמאלי, האם יש למעריב גם עיתונים באנגלית וברוסית, מה הכנסת העיתון, האם יש לו תורמים והאם יש מדינות שהעיתון אוהד במיוחד. כמי שהיו לו בעבר אי־אלה "אי־הבנות" עם אנשי הקג"ב בבריה"מ, אני מרגיש שנפלתי סוף־סוף לידי ה"חוקר הראשי" של האירגון.

ואז אנו מתחלפים בתפקידים ואני מוצא עצמי "חוקר" את ראש הקג"ב, המשתף פעולה ברצון. ואני רושם את הדברים בבלוק, שבמקרה כתוב על כריכתו "ההסתדרות הציונית העולמית", עם סמל מגן־דוד במרכזו. אבל אקס ראש הקג"ב רק מחייך.

לפני שהתמנה ב־88' לראש הקג"ב, כיהן קריוצ'קוב כראש המינהל הראשון באירגון, הממונה על "מודיעין־חוץ". למעשה, הגוף המקביל למוסד הישראלי. בעברית פשוטה הוא היה אחראי על הריגול הסובייטי ברחבי העולם.

האם ישראל היתה יעד מודיעיני של הקג"ב?

"בוודאי. אמנם ישראל מעולם לא היתה האוייב הראשי שלנו, אבל העבודה שם נעשתה".

כלומר?

"ניסינו להבין יותר טוב את מדיניותה של תל־אביב. ידענו גם שיש לכם שאיפות ומטרות מסויימות בברית־המועצות וניסינו להפריע לכם לפעול פה".

אילו מטרות, למשל?

"ישראל ראתה נכון את האפשרויות שהיו לה כלפי בריה"מ וניצלה זאת היטב. יש לכם הרבה תפוצות ואוהדים במדינות רבות, ולא הייתם צריכים להתאמץ במיוחד כדי לקבל מידע על מדינות אחרות וברית־המועצות בכללן".

מי בדיוק היה מוסר לישראל את המידע הזה?

"אוהדים יהודיים בתפוצות. ותיאבון גדול למידע מודיעיני היה לישראל תמיד. היא הרי הצליחה אפילו בגיוס סוכנים בארה"ב – והיא צדקה בכך. כשארה"ב נפגעה מכך, זה היה לשווא, לא רציני".

מדוע?

"מסיבה אחת: ככל שמדינות יכירו טוב יותר אלה את אלה, כך מדיניותן תהיה הגונה וישרה יותר".

כלומר, ריגול זה בעצם משהו חיובי והגון?

"בהחלט כן. מוסד המודיעין צריך להיות מוסד סטאטוטורי בכל מדינה, גם מבחינת החוק הבינלאומי וגם מבחינת חוקי המדינות השונות. גם היום, הכלל למען קיום המערכת צריך להיות: לא להיתפס, אבל אם תפסו, שאף צד לא יעשה מזה רעש גדול". כאן מתערב עוזרו של קריוצ'קוב: "באחת הישיבות הפנימיות אמר מר קריוצ'קוב שהמודיעין צריך להפוך את עצמו. במקום להיות מנגנון המשרת תוקפנות, להיות גורם המביא להבנה הדדית".

אני רוצה לדבר איתך דווקא על הריגול שלכם אצלנו. ניצלתם את זרם העולים לישראל כדי להשתיל סוכנים?

"ראה, לא סמכנו על זה ואני חושב שצדקנו בכך".

מדוע? היהודים לא נראו לכם די אמינים?

"במקרים כאלה אי אפשר ללחוץ על האדם יותר מדי. הגורם הלאומי, המוצא האתני, חזקים יותר. חוץ מזה, בתקופתי לא נתנו ליהודים שעזבו את בריה"מ לחזור וזה היקשה עלינו. אני חשבתי שזו גישה מאוד לא הגיונית והיו לי ויכוחים על כך עם אנדרופוב, ראש הקג"ב (שהיה אחר כך גם מנהיג בריה"מ – א.ת.), אבל לא הצלחתי לשנות את עמדתו".

ובכל זאת, נלכדו בישראל מרגלים שבאו כעולים.

"אני מצטער שהם נלכדו".

אבל זה סותר את מה שאמרת לי ברגע, שלא סמכתם עליהם.

"אמרתי תזה כללית, אבל יש יוצאים מהכלל".

וכאן, במפתיע, חילוקי דעות בין קריוצ'קוב והעוזר. האחרון שוב מתערב ומעיר שהעולים לא תפסו בישראל עמדות כאלה, ששווה היה להפעילם כמרגלים. ראש הקג"ב לשעבר מבטל זאת בהינף יד. לא, הוא לא מסכים, והוא בוודאי יודע למה.

אני עובר לשמות.

אתה מכיר את השמות של פרופ' קלינגברג, למשל, ושל שבתאי קלמנוביץ'?

"שמעתי את השמות האלה", הוא עונה, ואם מה שאני רואה מול עיני איננו חיוך ממזרי, איני יודע מהו כן.

◄

(המשך מתעמוד הקודם)

אתה מכיר את המקרה של קלינגברג?

"רק במעורפל, לא בפרטים. הוא לא גוייס בתקופתי".

אבל קלמנוביץ' זה בתקופתך. אתה שלחת אותו?

"קלמנוביץ' – חבל לי עליו. מסרו לי שמצב בריאותו לא תקין והוא שוחרר בגלל זה".

סליחה, שאלתי אם אתה השתלת אותו אצלנו.

זו הפעם היחידה במהלך שיחתנו שקריוצ'קוב הרהוט נתקע. אפילו קצת מגמגם בהתחלה. ואז הוא מגלה: "אני הייתי ראש המינהל הראשי הראשון, ועל אף שקלמנוביץ' אכן היה סוכן של הקג"ב, הוא לא נשלח על ידי המינהל שלי. הוא נשלח על ידי המינהל השני, הריגול הנגדי, שתפקידו לחשוף סוכנים זרים הפועלים בבריה"מ".

גילויו של ראש הקג"ב לשעבר מסביר את ניסיונות החדירה של קלמנוביץ' ללישכת הקשר, למשל, שאנשיה פעלו בברית־המועצות.

יש סוכנים שלכם בישראל שעדיין לא גילינו ושצריך להיות מודאגים מהם?

"אני כבר לא בעניינים".

אבל אתה יודע את מי שלחת עד לפני שלוש שנים ומי לא נתפס.

"שמע בחור, אתה נכנס עמוק מדי".

בזמנך כראש הקג"ב, בסוף 88', היתה פרשת חטיפת אוטובוס הילדים בצפון קווקז, שהסתיימה בטיסת החוטפים לישראל, בהסגרתם

חבל לי על שבתאי קלמנוביץ'

המהירה לידיכם והחזרת כסף הכופר שהם קיבלו.

"אני נזכר במקרה הזה עם רגשות תודה עמוקים לשירותי הביון הישראליים, שעזרו לנו לשחרר את הילדים והסגירו לידינו את החוטפים. אלה היו שלושה ימים של שיתוף פעולה הדוק בין השירותים של שתי המדינות, מה שמוכיח ששיתוף פעולה כזה יכול להיות פורה".

איך נולד כל עניין טיסתם לישראל?

"אגלה לך סוד: בזמן ההתרחשות עמדתי על כך שצריך לגרום לכך שהחוטפים יבקשו להעבירם לישראל. כל עוזרי התפלאו: מדוע? השבתי שישראל תסגיר לידינו את החוטפים. איש בקג"ב לא תמך בי בעניין זה, אבל עמדתי על שלי והכרעתי. וכך במו"מ עם החוטפים תימרנו אותם לכיוון ישראל. הם קנו את זה וכשביקשו לנסוע לשם, הוריתי להסכים מיד. רק ביקשתי שלפני הטסת החוטפים לישראל יבררו אם אין ביניהם יהודי שיוכל להישאר שם".

איך יכולת להיות בטוח שישראל אכן תפעל לפי ציפיותיך? היה לך קשר מוקדם עם השירותים הישראליים בעניין זה?

"כן, בוודאי. בדרך כלל התנהלו המגעים בפרשה באמצעות משרד החוץ, אבל פעם אחת גם אני אישית דיברתי בטלפון עם מישהו בתל־אביב. הם ביקשו בישראל את פרטי החוטפים ואני עצמי העברתי אותם למישהו אצלכם. אני זוכר את הפרשה הזו לטובה לישראל. נתנו לחוטפים כל מה שרצו וישראל החזירה לנו הכל: את החוטפים, הכסף, הנשק. אפילו ספרו את הכסף בנוכחות אנשינו".

וישראל ביקשה מכם משהו תמורת ההסגרה?

"רק דבר אחד: התחייבות שאיש מהחוטפים לא יוצא להורג. התחייבנו וקיימנו".

מה דעתך על הגירת היהודים מרוסיה לישראל?

צילום: שמואל רחמני

פרופ' מרקוס קלינגברג. "שמעתי עליו, אבל הוא לא גוייס בתקופתי"

צילום: רובי קסטרו

שבתאי קלמנוביץ', אחרי השיחרור מהכלא. "מסרו לי שמצבו הבריאותי לא טוב, והוא שוחרר בגלל זה"

צילום: רובי קסטרו

דצמבר 88', חטיפת המטוס הרוסי לישראל. "אני אישית דיברתי עם מישהו בתל־אביב והעברתי לו את פרטי החוטפים"

"תמיד הייתי נגד הגירת היהודים מבריה"מ. לא שרציתי לאסור את היציאה בכוח, חשבתי שצריך לשכנע את היהודים להישאר. עליית כל היהודים תזיק גם לרוסיה וגם לישראל".

מדוע תזיק לישראל?

"ישראל תאבד את התפוצה כאן ולא יישארו לה מאחזים ברוסיה. איני סבור שישראל יכולה להישאר אדישה כלפי רוסיה, וגם לא להיפך. היהודים המתגוררים ברוסיה אינם פועלים נגד ישראל, ומצד שני, ישראל זקוקה לאנשים שלה בכל המדינות המובילות. אבל אני נגד אוטונומיות לאומיות ואתניות ברוסיה".

אולי היהודים עוזבים בגלל האנטישמיות ברוסיה ובמדינות חבר העמים?

"אני בטוח שעד אוגוסט 91' לא היתה אנטישמיות בבריה"מ, ואינני חושב שיש עכשיו. יש תופעות מקומיות, שאין להסיק מהן מסקנות כלליות. צריך להבין את הנסיבות. למשל, היום יש לעיתים יחס די גרוע אל מיעוטים ברפובליקות של בריה"מ לשעבר, אבל אם נגיע מזה למסקנות מרחיקות־לכת – זה יהיה שיגעון".

האם יש סכנה שז'ירינובסקי יעלה לשלטון ברוסיה?

"אני שולל את הביטוי סכנה. נאמר אפשרות. ובכן, הבחירות ב־93' הוכיחו שיש לו בסיס ציבורי רחב. אחת הסיבות להצלחתו היתה מסע בחירות מאורגן ומנוהל היטב. יש לו מצע מקצועי המדבר אל 'עמך' ואל קבוצות מסויימות וצריך להתעמק ולהבין אותו ביתר רצינות. הוא אינו עומד במקום. יש כמה נקודות השופכות אור על השקפתו הכללית, וצריך לראות את ההתפתחות בעמדותיו".

אתה נשמע במסנגר עליו.

"לתופעת ז'ירינובסקי צריך להתייחס בכובד ראש. כשאתה קורא את ספרו, אינך מאמין שאפשר לכתוב דברים כאלה. אבל כשהוא מתחיל להסביר, מתקבלת תמונה אחרת. אם איננו רוצים שהוא יהיה קיצוני כפי שהוא נראה היום, צריך לעקוב אחר התפתחות השקפותיו ולהבין היטב את הסיבות שבגללן יש לו בסיס ותמיכה כאלה".

ומה הן לדעתך הסיבות הללו?

"הרבה אנשים אומרים שהצביעו בשבילו לא כתמיכה בו אלא נגד המשטר הנוכחי. הוא דוגל בסיסמאות של הצלת המולדת ואין אדם שרוצה להתחסל. אני, למשל, מתגורר במרכז מוסקבה, ואני שומע יריות וצעקות ברחוב כל לילה. ז'ירינובסקי מבטיח לחסל מיד את הפשע ואת האלימות ברחובות. זו הבטחה רצינית".

אבל הוא גזען ופשיסט, לא?

"עמדה גזענית נגד עם כלשהו אינה מקובלת עלי, כי אני קומוניסט".

האם הנשיא ילצין יחזיק מעמד בתפקידו?

"בשביל תחזית בעניין זה צריך הרבה מידע גלוי וסודי שאין לי. ובכלל, קצב האירועים בימינו הוא כזה, שלתחזיות יש ערך מאוד יחסי".

אתה תומך בילצין?

"לא. אני באופוזיציה. יש לילצין כשרון לנקוט צעדים המוציאים אותו ממצבים בלתי אפשריים. אני חושב שרוסיה עוברת עכשיו תקופה של פופוליזם גדול, של דמגוגיה רבה ושל הפרחת הבטחות לכל עבר, ונוצר מצב שאיש אינו תובע את קיום ההבטחות. אבל ילצין ומשטרו הם בעיה בינלאומית, משום שהשינוי המעמיק פה אינו יכול שלא להשפיע על העולם כולו".

האם ראש הקג"ב היה באמת "האיש החזק" והמאיים בשלטון?

"ניסוח השאלה אינו נכון. ראש הקג"ב חזק רק אם הוא מציית לחוק".

אתה כראש הקג"ב, לא בדיוק צייתת לחוק, כשניסית, עם חבריך, לסלק את גורבצ'וב ב־91'?

"זה לא נכון. בכל פעולותינו הפגנו ציות לחוק, זה היה מקור הכוח".

ובכל זאת נכשלתם, והיום אתה גימלאי רחוק מכל השפעה.

"העתיד שייך לעמדותי ולהשקפותי. ולמרות שהשנים האחרונות הן אכן שנות סבל ואי־נעימות גדולה בשבילי, שר ההיסטוריה יעמיד הכל באור הנכון, כך שילדי לא יחושו אי־נעימות ולא יתביישו בי".

אתה חושב עוד לשוב אל החיים הפוליטיים?

"מה פירוש לשוב? ומה זה עכשיו? הרי השאלות שלך פוליטיות וכל השיחה הזו פוליטית. אבל אם אתה מתכוון לתפקיד ממלכתי – כרגע אין לי כוונות כאלה".

היית רוצה לבקר בישראל?

"כן, ברצון רב אבקר בה. ובינתיים אני רוצה לאחל לעם ישראל ולמדינת ישראל אושר, חיים שלווים ושלום. אני בטוח שהיחסים בין שתי מדינותינו עוד יתפתחו ויהיו פוריים מאוד, לטובת שני הצדדים, ואני מוכן לתרום לכך כל מה שתלוי בי, אם כי לא הרבה תלוי בי היום".

קריוצ'קוב: במהלך הפיכת הנפל גורבצ'וב עשה לי תרגיל ניבזי

ביום שני 19 באוגוסט 1991, לפנות בוקר, נכנסו טורי שיריון למוסקבה ונעו לעבר נקודות מפתח בעיר. בשעה שש בבוקר הודיעה סוכנות הידיעות הרשמית של בריה"מ, "טאס", כי גנאדי ינאייב, סגנו של הנשיא גורבצ'וב, ועוד שבעה מראשי המשטר – בהם שר ההגנה יאזוב וראש הקג"ב קריוצ'קוב – תפסו את השלטון, הכריזו על מצב חירום ופועלים במסגרת "הוועדה הלאומית למצב החירום בבריה"מ".

גורבצ'וב עצמו נפש אותה עת בחצי האי קרים. מאוחר יותר באותו יום כינס ינאייב מסיבת עיתונאים והודיע שהנשיא אינו בקו הבריאות וזקוק למנוחה, ומשום כך הוא מוחלף. כך התחילה הפיכת הנפל של אוגוסט 91', שהסתיימה כעבור שלושה ימים בפיאסקו אדיר.

בוריס ילצין, אז נשיא הרפובליקה הרוסית, התייצב מול הקושרים, קומם את ההמונים נגדם, אירגן את ההגנה על בניין הפרלמנט ומוטט את ניסיון ההפיכה. הקושרים נעצרו וכעבור עוד יום שב גורבצ'וב למוסקבה ולשלטון. בפברואר השנה קיבלו שבעה מהקושרים חנינה מהפרלמנט הרוסי. השמיני, גנרל היבשה וארניקוב, התעקש לעמוד לדין וזוכה לפני כשלושה שבועות מכל אשמה.

קריוצ'קוב טוען עכשיו, בתשובה לשאלתי אם היום הוא מודה בניסיון להדיח את גורבצ'וב, שלא היו בעצם שום קשר ושום ניסיון הפיכה, ומבחינתו הזיכוי של וארניקוב מאשש את טענתו. האמת היא שכבר בעיצומו של ניסיון ההפיכה היו פרשנים שאמרו שזוהי "הפיכת דמה", בהשראת גורבצ'וב עצמו. עתה, עם פירסום פסק הדין במשפט וארניקוב, התחדשו הטענות האלה על סמך רמז שניתן בבית המשפט.

ראש הקג"ב לשעבר אינו מאשר זאת, וטוען בתוקף שהיה צריך להדיח אז את גורבצ'וב באמצעות שני בתי הפרלמנט. אבל מצד שני יש בדבריו, בין המלים, גם רמזים לאפשרות שלפחות חלק מ"הקושרים" עשה זאת בתיאום עם הנשיא עצמו.

קריוצ'קוב: "אי אפשר לדבר על ניסיון הפיכה. רצינו להציל את ברית המועצות, את המעצמה הזאת, חיינו בעד מדיניות עקבית ובעד שמירת החוקה, אחרי שרוב העם הביע בה אמון במישאל במארס 91'".

זה היה מתואם עם ילצין?

"לא היה תיאום במובן של תוכנית משותפת או צעדים מבצעיים מתואמים, אבל היו בינינו מגעים. היה קשר טלפוני".

המטרה היתה לסלק את גורבצ'וב?

"לא. סילוק כזה היה עניינם של הסובייט העליון ושל 'כנס צירי העם' (הבית התחתון). מה שהיה הוא, שחשבנו שההסכם בין הרפובליקות הסובייטיות שהכין גורבצ'וב, ושהיה צריך לקבל אישור ב־20 באוגוסט, ישים קץ לקיומה של בריה"מ. לזה התנגדנו. אילו לא נקטנו פעולה, קיצה של בריה"מ היה בא כבר אז. אנו הארכנו את חייה ואת חיי גורבצ'וב בשלטון".

אבל לבסוף הוא הוחלף וגם ילצין פעל למען הפירוק.

"אני מודה שאז לא ידענו הכל. נקודת המוצא שלנו היתה שגורבצ'וב הולך בכיוון של פירוק המעצמה, אבל לא חשבנו אז שגם ילצין בעד הפירוק. זה התברר רק בדצמבר 91', כשנחתם הסכם הפירוק".

אז במבט לאחור, הייתם צריכים לפעול לסילוק גורבצ'וב וילצין גם יחד?

"'אילו' לא נכנס למערכת השיקולים שלי. איני מוכן לשפוט כרי־עבר החלטות מתקבלות במצב נתון. אבל ברור שאת 'שאלת גורבצ'וב' היה צריך לפתור באותם ימים. הדרך לפתרון היה כינוס מהיר של שני בתי הפרלמנט. אני בטוח שהם היו מדיחים אותו".

מדוע בעצם נכשלתם?

"כי אנו לא אנשי פוטש. פעלנו במסגרת החוקה, בתנאי חירום. הכוונות שלנו היו הומניות, רכות. לפני היציאה לפעולה סיכמנו בינינו, שאם תתגלה סכנה לשפיכות דמים, נפסיק מיד את הפעולות, ואכן, כאשר בלילה שבין 20 ל־21 באוגוסט נהרגו שלושה אנשים, הפסקנו מיד והחלטנו לטוס אל גורבצ'וב לדון איתו על המצב".

אתה יודע, כל ההפיכה שלכם נראתה אז שלומיאלית ומוזרה.

"אכן, בפעולה שלנו היו הרבה היבטים מוזרים ולא מובנים. אבל ניתן להסביר אותם בכך, שבתוך הוועדה למצב החירום היו באלה שבשבילם הרצון להציל את המעצמה תוך שמירה על חוקה היה משני".

איך מתיישבת שמירה על החוקים עם העובדה שבעצם בודדתם את גורבצ'וב בקרים, ניתקתם אותו מהעולם ולמעשה שמתם אותו במעצר־בית?

ראש הקג"ב לשעבר צוחק. יש לו תיאור שונה של מה שקרה, ובו רמזים די עבים לאפשרות של שיתוף פעולה בין הנשיא והמורדים בו בכביכול: "הייתי שמח להיות בבידוד כזה שבועיים־שלושה. גורבצ'וב נפרד בצורה נאה מאלה שבאו לשוחח איתו בקרים. הוא לחץ את ידינו ואמר שאינו יכול לצאת למוסקבה, ולבסוף הוסיף: 'טוב, תפעלו' (מדובר בניסיון של הקושרים להביא את הנשיא למוסקבה, כנראה כדי שיודיע על פרישתו – א.ת.). אחרי שיצאנו הוא התיישב לראות טניס. הוא לא יצא מה'דאצ'ה' שלו והמשיך בסדר יומו הרגיל. אנשי המשמר שלו שמרו עליו ואיש לא יכול היה לעשות לו דבר. השארנו שם איש קשר שלנו ובפקודתי נותק הקשר הטלפוני".

מדוע? זה לא ניתוק של הנשיא בניגוד לחוק?

"משום שאני מכיר את גורבצ'וב. הוא איש אימפולסיבי. חשבתי גם שהוא מעוניין להישאר בלי קשר עם העולם החיצון. אבל מרכז הקשר היה בבניין סמוך, 30 מטרים מביתו. אילו היה רוצה, היה עובר לבניין הסמוך ואיש לא היה מונע זאת ממנו".

ביום השלישי לניסיון ההפיכה, כשהיה ברור כבר שהיא נכשלה, נסעו ראש הקג"ב ושר ההגנה יאזוב יחדיו אל גורבצ'וב בקרים. לפי דברי קריוצ'קוב, "כדי לדון על המצב". לפי הפירסומים אז "הלכו לקאנוסה" – להסביר את עצמם ולבקש את סליחתו. גורבצ'וב סירב לראותם וקריוצ'קוב נשמע כועס על כך גם עכשיו.

לשם מה באתם יאזוב ואתה אל גורבצ'וב?

"רצינו לומר לו שהמדינה מתפוררת וצריך לנקוט צעדים מתאימים להצלתה. את זה הוא לא רצה לעשות. עכשיו אומר לך משהו שלא אמרתי מעולם: אילו הוא היה מסכים לקבל אותי, הייתי אומר לו בפניו, שלחייו הפוליטיים נותרו ימים ספורים בלבד. והאירועים מאז מלמדים שצדקתי".

איך ומתי הודיע לך גורבצ'וב על הדחתך מראשות הקג"ב?

"טסתי איתו במטוס כשהוא שב מקרים למוסקבה, אבל הוא לא דיבר איתי. הוא רק הודיע לי באמצעות אחד מאנשיו, שניפגש למחרת היום ונשוחח. אולם כשירדנו מהמטוס, עצרו אותי מיד, בנמל התעופה".

גורבצ'וב. "איש פתלתל"

כלומר, הוא עבד עליך?

"גורבצ'וב תמיד היה איש פתלתל וגם פה עשה מהלך של שקר ניבזי".

איך מרגיש ראש קג"ב כשעוצרים אותו?

"מאוד לא נעים. נפגעתי מאוד".

ופקודים שלך בקג"ב חקרו אותך?

"לא כאלה שהיו קרובים אלי בדרגתם. חקרו אותי אנשים שהיו הרבה מתחתי".

ומה עושה ראש קג"ב בכלא?

"בתחילה חשבתי שמצבי יידרדר רק לכמה חודשים ואחר־כך ישתנה והאירועים יפעלו לטובתי. אבל לבסוף ישבתי שם 17 חודשים. בסוף דצמבר 92' אושפזתי ובסוף ינואר 93' שוחררתי מבית־החולים הביתה. הרגשה חזקה אחת אני זוכר מהכלא: אובדן תחושת הזמן. גורם הזמן נעלם מחיי בכלא. אם קודם לכן זמני היה יקר מאוד, הרי לפתע הוא נהפך לנטל".

קיווית בכלא שתחזור יום אחד לראשות הקג"ב?

"לא. לא כל כך רציתי בתפקיד גם כשהתמניתי. עבדתי הרבה בכלא. כתבתי זיכרונות ועבדתי עם עורך־דיין ועם החוקרים. עבודה שלוקחת הרבה זמן, אבל לא מביאה שום תענוג".

דיברת עם גורבצ'וב מאז מאסרך?

"כתבתי לו שני מכתבים במגמה ליזום שיחה בינינו, אבל הוא זילזל. נמסר לי שהמכתבים הגיעו לידיו, אך הוא לא השיב. כשיבוא היום ואספר לשם מה רציתי להיפגש איתו, גורבצ'וב יצטער עד סוף ימיו על שסירב להיפגש איתי".

מה רצית לומר לו?

"לומר לו את האמת. אמת זה דבר גדול וצריך לעמוד מולה גם כשהיא נוראה מאוד".

קריוצ'קוב אומר שאינו נמנה היום עם אחד הגופים האופוזיציוניים ברוסיה ואינו שותף לתוכניותיהם. "אני שותף להשקפת העולם של המפלגה הקומוניסטית", הוא מצהיר.

ואתה רוצה ומאמין בשובה לשלטון ברוסיה?

"זה תלוי בנסיבות ובעם. הוא צריך להישאל אם הוא רוצה בזה. אם אתה שואל האם אני רוצה שלטון קומוניסטי במתכונת הקודמת? זה לא. הטרגדיה שלו היתה שהוא היה קפוא ולא התפתח. אני בעד חזרתו של המשטר הקומוניסטי, אבל לא בשיטה חד־מפלגתית כבעבר ולא עם המנגנון הפוליטי ההוא. לכל המפלגות צריכה להיות זכות קיום והבעת דעה. אבל ההשקפות הקומוניסטיות עונות על מישאלות הלב של שכבות רבות בעם הרוסי, למרות שלרמת שיתוף כמו בקיבוץ הישראלי הן מעולם לא הגיעו".

מבוי סתום עם סוריה יקטין מערכם של ההסכמים עם ירדן ואש"ף

בעוד ארבעה חודשים יחזיר הרמטכ"ל ציוד בבקו"ם ■ ערב ראש השנה האחרון שלו במדים הוא מדבר על ההסכם עם ירדן ("לא הערכתי שזה יגיע עד כדי כך"), על סוריה ("תוך כמה חודשים נדע אם יש פריצת דרך"), על ערפאת ("אולי פעם ניפגש"), על רון ארד ("דבר לא הושג") ועל המחליף שלו ("עד סוף ספטמבר ייקבע מי הוא") ■ סיכום שנה של הרמטכ"ל הכי מדיני

ל

רב־אלוף אהוד ברק וזו ראש השנה האחרון במדים. באחד בינואר 95' יסיים 35 שנות שירות בצה"ל. הרמ־טכ"ל יחזור לבקו"ם. לא מרגישים את זה עליו. לא במעט בגלל העובדה שארבעה חודשים לפני שיחרורו, עוד לא מונה לו מחליף באופן רישמי ופומבי.

במהלך הראיון, ממשיכות לזרום אל לישכתו פיתקאות - על גילוי מכונית תופת בעקרבה, על היתקלויות בדרום לבנון, על חיילים שנפגעו. הפיתקאות מלוות כצל את הקלחת המדינית בה נמצא המזרח התיכון, שלצבא יש בה חלק מרכזי - פעם כיועץ ביטחוני, פעם כשותף ליישום ההסכמים. ברק מהלך בין הטיפות הכבדות הללו, משתדל שלא להירטב ולהיתפס כמי שמשפיע ומעורב בעיצוב המדיניות, מעבר למקובל. שותף לתהליך הנתפס בעיניו כ"אחת מההתפניות המרכזיות בתולדות מדינת ישראל, שאולי היו שתיים או שלוש דומות לה - השלום עם מצרים, מלחמת ששת הימים, מלחמת העצמאות". המעורבות בתהליכים היסטוריים ממכרת. נראה שברק לא יתנגד להמשיך וליטול בה חלק גם אחרי האחד בינואר 95'.

זו היתה שנה מיוחדת. איזו תחושה זו לאיש צבא ישראלי לקבל טלפונים מראשי מדינות ערב, להיפגש איתם בגלוי, להתכתב בבירות ערביות?

"כאדם העוסק עשרות שנים בביטחון, זוהי חוויה. זה דבר מעניין מאוד, ומאוד מרגש. בסופו של עניין מטרת ההתעסקות בביטחון היא להבטיח שבבוא העת תהיה נכונות בצד השני לקיים איתנו דו־שיח על שלום, ושהמציאות ויחסי הכוחות יהיו כאלה שאפשר יהיה להבטיח אינטרסים ביטחוניים. אני חושב שהדבר הזה הולך ומושג לנגד עינינו. בסך הכל זו שנה מאוד דרמטית מבחינה מדינית, שללא ספק תעצב את פניה של ישראל לדורות. אנחנו בפיתחה של שנה שגם בה יהיו אפשרויות כאלה, שיש בהן גם מימד של סיכויים וגם מימד של סיכונים. יש אנשים שיצא להם להיות הרבה יותר מעורבים בזה באופן יומיומי, אבל בסך הכל אני רואה את תרומתו של הצבא לזה כדבר מאוד חשוב".

לך עצמך המיפגשים האלה עשו משהו?

"לא מדובר פה בעניין אישי. זה מרגש לראות את המלך חוסיין טס בשמי הארץ, או לבוא אליו לארמון בעקבה. זה מרגש באופן אחר גם לראות את הפלשתינים מתחילים איתנו צעדים מעשיים של יישוב הסיכסוך, לא דרך הטרור".

את חוסיין כבר פגשת. עם הפלשתינים יש לנו הסכם כבר שנה וערפאת פה. לא פגשת אותו. יש לכך סיבה מיוחדת?

"אני לא חושב שיש איזו סיבה מיוחדת או עקרונית. אנשי צבא אחרים פגשו את ערפאת. אני קצת יותר מוגבל בתזוזות, והוא לא היה עוד אף פעם פה, אצלנו, ולכן זה לא יצא. אני לא מוציא מכלל אפשרות שניפגש מתישהו".

אז אין מאחורי ההתעלמות הזו הצהרת כוונות או עקרונות?

"לא, אין הצהרה. אני עומד באופן מלא מאחורי כל מה שסיכמנו בהסדרי הביטחון, ואנחנו נעשה כל מה שצריך כדי שלדבר הזה יהיה סיכוי טוב להשיג תוצאות חיוביות. פגשתי כמה מאנשי הקבינט של ערפאת. יצא לי לפגוש בהזדמנות את פרח אבו מדין, יצא לי לשבת עם אבו עלא ליד שולחן אחד בזמן ביקורו של עמרו מוסא בארץ. אני רואה את ההסכם הזה שנחתם כעובדה, את תהליך ההיכרות שלנו עם הפלשתינים כעובדה. ולעובדה כזו יש אוסף של משמעויות, בין היתר היא צריכה להתגלם בנכונות של כולנו להיפגש איתם ואני מקבל את זה".

"יש שיקולים חינוכיים בבחירת התפקיד האזרחי הראשון". אהוד ברק — צילום: רובי קסטרו

הפלשתינים משתדלים

בדצמבר 93', בהרצאה במועדון התעשיינים, קראת לשנת 94' - שנת מפתח בהכרעה המדינית, בכל המסלולים. התחזית התממשה?

"אני חושב שהתחזית הזו התממשה בעיקריה. התקדמנו כיברת־דרך ניכרת בתהליך עם הפלשתינים, שהוביל להסכם עזה ויריחו, ועכשיו אנחנו עומדים בפני יישום העברת הסמכויות. התחזית התממשה באופן רחב מאוד בקשר לירדנים, אני מודה שאפילו אני לא הערכתי אז שזה יגיע עד כדי כך".

אתה היית שותף למהלך הדרמטי הזה?

"אני לא הייתי שותף לגילגול הטכני של הדו־שיח, לא הייתי אז בארץ, אבל עודכנתי בעיקרי הדברים ברגע שהגעתי. לא היה שום חשש שראש הממשלה ושר הביטחון לא מכיר את ההתייחסות שלנו להיבטים הביטחוניים עם ירדן. יחד עם זה, גם שם, אני מניח שהדיונים, בעיקר סביב המים ונושא הגבולות, עוד יהיו דבר שיתמשך. אלה נושאים לא פשוטים, כפי שנדמה לרגע, כשלוחצים ידיים בזמן הטקסים החגיגיים. גם במסלול הסורי יש התקדמות מסויימת, בהשוואה למצב לפני שנה. תזוזות קלות, לא דרמטיות".

יש אפשרות לפריצת דרך עם הסורים בחודשים שנותרו עד סוף 94'?

"עד סוף השנה נדע אם אנחנו בתוך תהליך מדיני ממשי. אני בטוח שהמצב בו לא יודעים לאן המסלול הזה מוביל, לא יכול להימשך עוד שנה. לפי דעתי, תוך כמה חודשים נדע אם יש התחלת דיונים או אין. אם לא תהיה פריצת דרך, אז אנחנו בהתחלת מבוי סתום שיקטין גם מערכם של ההסכמים שכבר נעשו. זה שהיתה התקדמות עם הירדנים והפלשתינים, עוד לא מכריח את הסורים לעשות שום דבר, אבל זה יוצר להם תנאים יותר נוחים כשיחליטו להיכנס. כשיכנסו הסורים, אם יכנסו, די ברור שזה יקל, למשל, על הלבנונים להיכנס. התפתחות כזו יכולה להקל על הירדנים לעשות צעד נוסף במשהו. אנחנו מנסים כל הזמן לבודד ביניהם, כדי שלא נעמוד כל הזמן מול הכי סרבן בין הארבעה. אבל ברור שיש קשר בין המסלולים".

כשנחתם הסכם אוסלו, לך ולסגנך היו התבטאויות נחרצות לגבי התכנים. האם במחשבה לאחור, ההתבטאויות הבוטות שלכם היו מוצדקות?

"מה שאמרנו אז היתה האמת. זה עורר רוגז אצל כמה אנשים, שנראה להם שזה מקלקל במשהו את השמחה. אבל בסך הכל אלה היו דברים נכוחים ונכונים. אני חושב שההתפתחויות לאורך חודשי הדיון בהיבטים הביטחוניים והקשיים שבחלקם אנחנו נתקלים עד היום - ממחישים עד כמה הקביעה הזו, לדאבוננו, היתה נכונה".

כשנמשכים מעשי הרצח והטרור בשטחים, אתה יכול לומר שזה התינוק לו חיכינו?

"לא הסתרתי אף פעם את דעתי שהטרור לא הולך להיגמר ביום אחד. אמרתי אז ואני

◄

"יש היום סביב עזה יותר כוחות מאשר הכוחות שכבשו אותה. יכול להיות שבעוד שנה או שנתיים, כשהמשטרה הפלשתינית תעבוד יותר ביעילות, אפשר יהיה לצמצם את זה"

"לא מדובר בעניין אישי. זה מרגש לראות את חוסיין טס בשמי הארץ, זה מרגש באופן אחר גם לראות את הפלשתינים מתחילים איתנו צעדים מעשיים של יישוב הסכסוך, לא דרך הטרור"

"מגדלי הים התיכון הם הריווירה שלי..."

אני ויתרתי על שבוע אירוח זוגי, כי לי יש כבר פרס גדול יותר, כל הזמן. אני גרה במגדלי הים התיכון בבת ים ונהנית מכל רגע. השכם בבוקר אני כבר צועדת לאורך הטיילת ונושמת את אויר הים הנהדר. את ארוחת הבוקר שלי אני אוכלת על המרפסת המשקיפה לים. אח"כ אני מבלה בחוגים, טיולים ומסיבות, אני מארחת משפחה וחברים בדירתי הפרטית, נפגשת בלובי עם השכנים הנחמדים שלי או יורדת לחוף הים. יש לי כאן שמירה וטיפול רפואי 24 שעות ביממה ובעיקר, צוות יעיל ומסור. לגור במגדלי הים התיכון, זה הפרס שלי יום יום.

גבי חיה מלכין

אם אתם מעוניינים במידע נוסף, התקשרו על חשבוננו 177-022-6665 ונשמח להפגיש אתכם עם דיירינו.

מגדלי הים התיכון

מרכזי מגורים ופעילות חברתית לאוכלוסיה המבוגרת בבת־ים ובכפר־סבא

(המשך מהעמוד הקודם)

אומר גם עכשיו שהמשטרה הפלשתינית תנסה להשתלט עליה. אלא שעניין הרצון שלה מרוחק מרחק לא מבוטל מן היכולת. וזה יקח זמן. המו־טיבציה ישנה".

חשש מוואקום בשטחים

אמרת באחרונה שהוצאת צה"ל מן הע־רים בגדה תיצור בעיה להתיישבות היהודית. למה התכוונת?

"אנחנו מתחילים עכשיו את העברת חמש הסמכויות. בשלב הבא, כשיבשילו לכך התנאים, אמורות להיות בחירות. הן עשויות להתקיים בעוד מספר חודשים. על פי ההסכם, לקראת הבחירות צה"ל אמור לצאת ממרכזי הערים. יציאה כזו ממרכזי הערים עלולה להעמיד במב־חן קשה מאוד את מילוי המשימה הביטחונית שלנו באבטחת התנועה והפעילות של ישרא־לים".

אז מה התשובה?

"לא יודע. קודם כל מצביעים על הבעיה, כך שלפני שאנחנו נכנסים לדבר הזה, נוכל לקיים בתוכנו דיון - גם מהבחינה המקצועית וגם מהבחינה המדינית. אני רואה את זה בכלל כדבר שראוי לעשותו, בפרט לאור הרקורד, כפי שהוא נראה עד עכשיו, של המשטרה הפלשתי־נית, והקושי שיש לה לעמוד במשימות הביטחון במקום שבו היא כבר קיבלה את האחריות".

מה שאתה מתאר, אם אני מבין נכון, זה שאתה חושש בעצם ממצב של ואקום?

"במובן מסויים".

אז מה עושים בכל זאת? ההסכם ריק.

"נצטרך לחשוב ביחד עם הדרג המדיני".

האם העצה הביטחונית שלך היא לעצור את התהליך?

"לא, אני לא הצעתי שום עצה. אני בסך הכל, בשלב ראשון, מצביע על כך שישנה פה בעיה סבוכה. אנחנו לא יכולים להתנער מאחר־יותנו לביטחון ישראלים בערי יהודה ושומרון".

בכל המעורבות של הצבא בתהליך, לא ראיתם את הדברים האלה מראש? נזכרתם בזה רק עכשיו?

"להיפך, ראינו את זה כל הזמן. מהיום שבו הובאה הצהרת העקרונות לאישור. באותו יום, באותה ישיבת ממשלה, הבהרתי בדיוק, בצורה מפורטת מאוד, את כל הבעייתיות שיש בדיון על ההסכם ובביצועו".

ומה נאמר אז בישיבה? נחכה ונראה?

"לא. הוסכם אז לגבי מה שעושים בחודשים הקרובים, ועברנו לעשות את זה. חלק מחברי הממשלה התפלאו שראש הממשלה ושר הביט־חון מעודד אותנו כל הזמן לומר מהי עמדתנו מבחינה מקצועית. גם באותה ישיבה הוא אמר שהוא מכיר את העמדה הזו של הרמטכ"ל כבר חודשים ארוכים. אני חושב שההסכם שהושג הוא הסכם חשוב מאוד. היישום שלו יקח זמן והוא יהיה בעייתי, כמו שהיה צפוי. אני בסך הכל אומר שאני לא מופתע משום דבר. כל הדברים האלה היו ברורים ובהירים. יש מחיר להסכמים כאלה ולהתקדמות. אבל אם מסתכ־לים על התמונה הכוללת, לא על האסון שקורה לנו כל פעם שמישהו נרצח, התמונה הכוללת היא, שבמשך שנת 94', במשך ארבעת החודשים עד ההסכם, איבדנו 26 ישראלים כתוצאה מפ־עולות טרור ואילו בארבעת החודשים שעברו מאז ההסכם, איבדנו 14. נכון שגם 14 אנשים זה אסון נורא למשפחה, לציבור".

הציפיות מההסכם הן לא רק ברמת השי־קט. יש דברים בחוזה שלא מתממשים, כמו הטיפול של הפלשתינים במשת"פים והסגרת מבוקשים שרצחו בישראל.

"ממני לא תשמע תשבחות נטולות כיסוי למשטרה הפלשתינית. כשאתה מסתכל בסה"כ על התמונה, יש ירידה משמעותית מאוד בהיקף הפרות הסדר וירידה קטנה במספר הפיגועים. יש עליה מסויימת בפיגועי הירי בעזה, מסביב לעזה, ויש עליה מסויימת בבקבוקי תבערה ומ־טענים ביו"ש. סך כל הפיגועים בעזה וביו"ש נמצא בערך ביציבות. אני לא יודע איך זה יימ־שך. יכול להיות שעד שהראיון יתפרסם, יהיה, חלילה, פיגוע כבד. אבל עד עכשיו, אם אני משווה מה שקרה בארבעת החודשים שלפני ההסכם, לארבעת החודשים אחרי ההסכם, במשך השנה הזאת, 94', אז אני רואה ירידה גם במחיר הדמים. הוא לא ירד לאפס, והוא לא הולך לרדת לאפס. אנחנו נמצאים במאבק לא פשוט עם הט־רור, גם ממקורות של החמאס וגם אולי ממקו־רות אחרים".

איזה מקורות אחרים?

"יכול להיות שגם חלק מפורשי פת"ח, כא־לה שההסכם לא מוצא חן בעיניהם".

אז מה אנחנו צריכים לעשות כדי שיעמדו בהסכם, שיילחמו בחמאס?

"אנחנו מאוד לא מרוצים מהטמפרמנט ומ־אופי הביצוע. לכן אנחנו צריכים לתבוע בכל הכוח את העמידה בכל מה שהם חתמו עליו. אני רואה בזה מבחן חשוב מאוד לשאלה, האם ואיך אפשר להמשיך בהסדרים מדיניים, והאם ואיך אפשר להמשיך במתן כל השירותים שהחברה הישראלית נותנת לחברה הפלשתינית - מקו־מות עבודה, אפשרויות מעבר, שירותים אחרים. הדברים קשורים אחד בשני. ברור שאם נראה שבמהלך חודשים לא מצליחים להשתלט על הדברים האלה, זה ישפיע על הסיכויים של המ־שך התפתחות התהליך. אבל להכריז על כל ההסכם ככישלון - הדרך עוד ארוכה".

המצב עדיין לא התבהר

היתה לך החודש אמירה נוספת, בארה"ב, לגבי הצורך הביטחוני בהישארות על רמת הגולן.

"האמירה עצמה אינה חדשה. אני חוזר עליה מעת לעת, כל כמה חודשים. מה שאמרתי, שכל זמן שאין שלום אנחנו צריכים את כל רמת הגו־לן. גם לעת שלום, מבחינה צבאית מקצועית טהורה, ראוי שנהיה ערוכים על רמת הגולן. יחד עם זה, אנחנו צבא של מדינה דמוקרטית, ובמ־דינה דמוקרטית הממשלה הנבחרת היא שמכרי־עה הכרעות מדיניות, והצבא נערך בהתאם".

האם ההצהרה הזו על רמת הגולן באה בעקבות מה שלמדת לגבי הכוונות והיכולת של האמריקנים לתרום להסדרי הביטחון?

"לא, לא, היא לא קשורה למה שלמדתי באר־צה"ב, למרות שיצא לי לשוחח איתם שם על המאפיינים וסידורי הביטחון שנדרשים".

ויצאת בתחושה שהם מבינים את הבעי־ות ומוכנים לסייע?

"יצאתי בתחושה שהפגישה הזו עזרה להם מאוד להבין את ההיגיון הפנימי של הדברים שאנחנו חושבים שצריכים להיות בהסדרי ביט־חון. הדברים שלי על רמת הגולן נאמרו, בין היתר, כדי למנוע את האפשרות האורבת, שמיש־הו יבין, בארה"ב או חלילה בסוריה, כי העובדה שאנחנו משוחחים עם האמריקנים על היבטים אפשריים של סידורי ביטחון, יש בה כאילו אמי־רה שאנחנו מקבלים את מה שהסורים דורשים תמורת סידורי הביטחון. והם דורשים, כל הזמן, שלפני שאפשר יהיה להתחיל לדון בפרטי ההס־כם - הם יקבלו הודעה על נסיגה מלאה".

כמה שבועות לפני שהיתה פריצה עם יר־דן, דן המטכ"ל בתוכנית העבודה הרב־שנ־תית עד סוף העשור. האם נוכח ההתפתחויות אין מקום לעשות שינויים בהנחות היסוד של התוכנית?

"לא. שקלנו בכניסה לתוכנית האם נכון לראות או לפרש את השינויים שחלו עד עכשיו כמספיק מהותיים ויציבים כדי לבסס עליהם הערכת מצב חדשה. הגענו למסקנה שהמצב עוד לא מספיק בהיר, כדי לאפשר הערכה חדשה של מבנה הכוח, תפיסת הביטחון וההרגשים בתוכה. לכן סיכמנו שאנחנו לא עושים את זה. לקראת אמצע 95' נשאל את עצמנו את השאלה הזו שוב".

נראה שבשנה האחרונה חלה הידרדרות ביכולת שלנו להתמודד עם החיזבאללה באי־זור הביטחון. מאז תחילת השנה היו כבר 13 הרוגים לצה"ל בלבנון.

"נו, אתה זוכר כמה היו בשנה שעברה"?

ראיתי בטלוויזיה חיילים מגבעתי, שדיב־רו על תחושה שהם פועלים בידיים כפותות. מה אתה אומר להם על זה?

"זה לא נכון. הפעילות שלנו באיזור הביט־חון מגוונת מאוד. טוב מאוד שמפקדי פלוגה צעירים וחיילים צעירים רוצים מיד לעבור את הגבול ולרוץ להכות את ראש הנחש, וטוב מאוד שדרגים מאוד בכירים יושבים וחושבים בשקט מה נכון לעשות ומה לא. אנחנו פועלים בצורה מאוד מגוונת - קשת רחבה של סוגי פעילות, לפי דעתי מוצלחים מאוד, במשך השנה הזאת, בשנת תשנ"ד נהרגו, עד עכשיו, 70 מחבלים, ונכון, לדאבוננו, איבדנו 13 בחורים. בשנה שקדמה איבדנו 30. אני לא יכול להגיד שיש ירידה באפקטיביות של הפעילות שלנו. יחד עם זה, אני מוכרח להגיד ביושר שאני לא יודע להבטיח שאין לנו מחר היתקלות עם נפגעים".

האם הפעילות המבצעית בצפון לא מו־שפעת מהתחושה שמתקרב הסדר מדיני ולכן לא כדאי לקחת סיכונים מבצעיים?

"לא, לא מושפעת, להיפך. אנחנו ניאבק עד היום האחרון בחיזבאללה, גם לפגוע בהם כמה שאפשר וגם לצמצם את הפגיעות אצלנו".

השירות יקוצר ב־97'

האם העובדה שמתקיים תהליך שלום, ויש רק חזית לוחמה פעילה אחת היום, מחלחלת לצעירים, למטה, ומשפיעה על המוטיבציה לשירות?

"כרגע אנחנו עדיין לפחות בשתי חזיתות פעילות: חזית מאוד פעילה ביו"ש ועזה, וחזית שניה באיזור הביטחון. נכון להיום אני לא מב־חין בשינוי מהותי אצל המתגייסים. המוטיבציה גבוהה מאוד, לא רק ביחידות המובחרות. בהח־לט יכול להיות, שאם וכאשר יהיו לנו הסכמים עם השכנים, אז חלק מההתייחסויות עשויות להשתנות, ונצטרך להיאבק בזה. חשוב לנו מאוד שלפחות חלק מהצעירים הכי טובים של המדינה, יישארו לאורך שנים בתוך המסלול הזה".

האם השנה ויתרו יותר מועמדים על הלי־כה לקורס קצינים?

"לא שאני יודע. אנחנו במצב של כאלה עודפים גבוהים, שהבעיה האמיתית שלנו היא שמתדפקים על דלתות בית־הספר לקצינים הר־בה בחורים, שעל פי נתוניהם יכולים לצאת קצינים מצויינים".

מה עם קיצור השירות?

"אני מעריך שזה יתרחש מתישהו במהלך 97'. אני לא יודע אם בהתחלה או בסוף. במהלך 97' נבצע את האקט הראשון של קיצור".

אבל נראה שמשימות המוטלות על הצבא קטנו כבר כיום, ומחזורי הגיוס גדלו. אז למה לא לקצר את השירות כבר עכשיו?

"בשלב המעבר שבו אנחנו נתונים היום, המשימות עוד לא קטנו כל כך. צריך להבטיח שלא יהיו תקלות חמורות בתקופת המעבר. יש היום מסביב לעזה יותר כוחות מאשר הכוחות שכבשו אותה. יכול להיות שבעוד שנה או שנ־תיים, כשהמשטרה הפלשתינית תעבוד יותר בי־עילות, אפשר יהיה לצמצם את זה. בעיקרון - עדיף להתחיל בהקלת הנטל על אנשי המילו־אים לפני שמצמצמים את השירות לבנים של־הם".

כן, אבל אתם לא עושים את זה. לפי סק־רים שלכם מסתבר ש־80% מהנטל מוטל על 30% מאנשי המילואים.

"אף פעם לא היה שוויון בנטל, לכל אורך קיומה של המדינה. גם בין המלחמות וגם במ־לחמות, הקבוצה שנשאה בעומס העיקרי היא קבוצה של עשרות אלפי אנשים, המהווה את הדרג הלוחם. היא תמיד נשאה יותר בעומס, מהשירות הסדיר שלה, מכוח בחירה".

בשנה שחלפה נחטף מוסטפא דיראני, כדי לסייע בנושא רון ארד. הוא אכן סייע?

"כן. קודם כל זה סייע לנו להבין שרון ארד אכן נמסר, שנים לאחר שנטש את המטוס, לידי גורמים בלבנון הנמצאים בשליטה איראנית. חשוב גם שדיראני נשאר בידינו בהקשר לאפש־רות של מו"מ עתידי. ובמעגל אחר, שלא קשור לרון ארד, הוא המחיש לכל המערכת בלבנון את האפקטיביות של צה"ל כשהוא מחליט לפ־עול בעניין חשוב. אני מוכרח לומר כאן, לגבי רון ארד, שזה דבר שלא הושג. אנחנו לא הצלח־נו גם השנה להביא את רון הביתה ולא לברר מה עלה בגורלו. זה נשאר דבר המעיק על צה"ל כל הזמן".

■■■

כמה זמן לפני שהתמנית לרמטכ"ל ידעת על כך רשמית?

"ארבעה וחצי חודשים".

כמה חודשים נותרו עד שאתה מסיים את התפקיד שלך?

"ארבעה".

איך ייתכן שהאדם שיחליף אותך כרמטכ"ל, עדיין לא יודע שהוא האיש?

"אני חושב שעד סוף ספטמבר גם עניין זה יוודע".

יש לך כבר תוכניות לאחר בינואר 95', אחרי הצהריים?

"בשביל מה לחשוב עכשיו לעוד ארבעה חודשים".

האם רמטכ"ל שמשתחרר צריך, בבחירת התפקיד האזרחי הראשון שלו, לשקול גם שי־קולים חינוכיים ודוגמה אישית?

"כן".

אהוד ברק. "אני מעריך שקיצור השירות יתרחש מתישהו במהלך 97" צילום: רובי קסטרו

"חשוב שדיראני נשאר בידינו, בהקשר לאפשרות של מו"מ עתידי. במעגל אחר, שלא קשור לרון ארד, החטיפה המחישה למערכת בלבנון את האפקטיביות של צה"ל כשהוא מחליט לפעול בעניין חשוב"

לבנון
המלחמה הנשכחת

לפני יציאה לפעילות מעבר לאיזור הביטחון. "אני מקווה שנפגוש את המחבלים ונתקע אותם במטח ראשון"

צילומים: חיים אזולאי

הנוף הציורי במוצב ריחן שבדרום לבנון מזכיר את שוויץ. אבל פה נגמר הדמיון ■ חצי שעה ממטולה ואלפי קילומטרים מהתודעה הלאומית, מתרחשת שם, עדיין, מלחמה של ממש נגד החיזבאללה. עם קורבנות. הרבה קורבנות. 26 הרוגים בגיזרה תוך שנה וחצי ■ "צריך לזכור", אומר המח"ט, "שמול צה"ל עומד כמעט צבא מסודר, עם רמת אימון טובה, מוטיבציה ונשק טוב" ■ יוסי ולטר עשה יממה עם צנחנים בני 20, שאומרים: "אנחנו לא פוחדים. שירות כאן זו מקצוענות נטו. מי שבא לפה יודע שהוא שייך למובחרים"

יוסי ולטר

מטח הקטיושות שנורה אל מוצב ריחן שבדרום לבנון הקפיץ את הצנחנים אל העמדות. התמונה התבררה מיד. החיזבאללה פתח בהתקפה מתואמת על שני המוצבים הקידמיים ביותר בגיזרה המזרחית ברצועת הביטחון: מוצב סוג'וד של צד"ל ומוצב ריחן בו שהינו באותה שעה. באנו לקו הראשון של המלחמה הנשכחת, לשהות יממה עם הלוחמים. זו גיזרת הלחימה האחרונה שבה מצויים חיילי צה"ל בקו של אש.

הפיצוץ שהרעיד את המוצב היה תחילת ההתקפה. מחוגי השעון עמדו על השעה שש. זמן קצר קודם לכן עלה השחר. כאילו שמישהו עמד עם סטופר ביד וירה את יריית הפתיחה של אותו יום, לפי לוח זמנים שנקבע מראש. הירי קורע את שלוות הבוקר במוצב, ואנו מוצאים עצמנו, לפתע, בעיצומו של קרב, בעין הסערה. "הם יורים עלינו, המניאקים, תתפסו מחסה", צועק לוחם מעמדת התצפית. הצנחנים זינקו בריצה שפופה אל עמדות הירי, חצו במהירות את השטח הפתוח שבמרכז מוצב ריחן. כמה מטרים מן העמדה המזרחית נחת טיל והותיר אחריו כרטיס ביקור: הבזק אש, פיצוץ עז ופטריית עשן. "זה היה קרוב", צועק חייל, מנסה להתגבר על הרעש.

מוצב ריחן ממוקם על גבעה השולטת על איזור שבמקום וזמן אחרים היה יכול להיות פנינת תיירות. מול הכפרים הציוריים ורכסים מכוסי ירק, אתה יכול לעצום עיניים ולדמיין שאתה בשווייץ. האיזור עטוף בערפילי בוקר, הבקעה מכוסה במרבד ענקי של עננים, וקרני שמש אחדות חודרות בעדם. אתה נמצא מעל לעננים, מפנטז לרגע שהמקום הזה הוא לא איזור לחימה אלא עיר בכוכב אחר, ששום רע לא יכול לפגוע בה. אבל מטחי הירי מטילים אותנו אל האדמה, אל מציאות אחרת, של מלחמה, דם וקורבנות. הרבה קורבנות. מהר מאוד מתברר לך שהעיר הדמיונית הזו, שראשה בשמיים, דורכת ברגליה על קרקע אדומה.

ממוצב ריחן אתה רואה היטב את מוצב סוג'וד, הממוקם על הר גבוה, כשני ק"מ מערבה. ממש טווח יריקה. שם שוהים חיילי צד"ל, שותפינו לגורל בחבל ארץ זה. האלאמו של לבנון, מכנים אותו החבר'ה. אנשי חיזבאללה תוקפים את סוג'וד כמעט מדי יום, מנסים לכבוש אותו. פעמיים כבר הצליחו. אבל צה"ל, האח הגדול והחזק, נחלץ תמיד לעזרה, מושך אליו את האש, הודף את המחבלים ומחלץ את הצד"לניקים. המחבלים הם אוייב עיקש ואכזר. הם לא מרפים. שוב ושוב הם מסתערים על סוג'וד, נהדפים - וכבר מתכננים את ההתקפה הבאה. גם עכשיו, בבוקרו של יום חמישי, 25 באוגוסט, הם מרכזים מאמץ על סוג'וד, ובהזדמנות זו גם יורים על כוחותינו. אש רצופה, בלתי פוסקת, שמרתקת אותנו אל העמדות. סתם יום של חול בלבנון נפתח בצלילים של מוסיקה מוכרת. רשות הדיבור למקלעים, למרגמות ולטנקים. עוד התקפה, שמן הסתם תזכה מאוחר יותר לדיווח היבש: "חילופי אש בין מחבלים לכוחות צה"ל וצד"ל".

◄

ירי מרגמות לעבר המחבלים. "עם מרגמה אפשר לשלוט על הרכסים. אני נותן גיבוי לחבר'ה"

לבנון
המלחמה הנשכחת

(המשך מהעמוד הקודם)

ההתראה מפני התקפה אפשרית ניתנה רבע שעה לפני שהחלה האש. תצפיות זיהו תנועה חשודה על מורדות מוצב סוג'ור. האמת היא שלא התייחסנו אליה במיוחד, שכן התראות כאלה מגיעות מדי כמה שעות. אבל לא לוקחים צ'אנסים. כל חייל מתחיל יודע מה פצצת מרגמה או טיל סאגר יכולים לעשות. הם ראו זאת כמו עיניהם. במוצב הזה המושג 'שאננות' מחוק מהמילון. לוקסוס שאף אחד לא יכול להרשות לעצמו. שניה של היסח-הדעת עלולה להיות גורלית, לעלות בחיים. "מי שמזלזל אוכל אותה בגדול", מזהיר סגן מפקד הפלוגה, סגן אסף.

מפקד במוצב ריחן, הוא ג'וב למהירי החלטה. לסגן אסף יש שניות ספורות לקבוע מה עושים. תנועת מחבלים על מורדות סוג'ור היא איום של ממש על ריחן. רק תן להם, והם מנחיתים על כוחותינו אש יעילה של טילי סאגר, קטיושות ופצצות מרגמה. ההפגזות האלה כבר הפילו חללים במוצב. סירנה מיללת קצרות, ולאחריה הודעה ברמקול: כוננות ספיגה. אחרי דקות ספורות פותחים המחבלים באש עזה על סוג'ור ועל מוצב ריחן. בשניות הראשונות אתה חש כמו סטטיסט בסרט מלחמה. אלא שכאן ועכשיו הכל אמיתי. מן העמדה שבה אנו יושבים ניתן לראות בבירור את נתיבי האש שמשאירים אחריהם הפגזים והכדורים שיורים המחבלים. קולות נפץ וטירטור מקלעים הם מוסיקת רקע להבזקי הטילים המתפוצצים על העמדה המבוצרת של צד"ל.

פקודה של סגן אסף ממחישה מיד מי מי נותן כאן את הטון. אם החיים בלבנון הם סרט, חיילי צה"ל הם השחקנים הראשיים בו. הכלים הכבדים במוצב מתחילים לטרטר בקצב רצחני. אש מקלעים מרוייקת ואחריה ידי מרגמות וטנקים. לתגבוגה מצטרפים כוח של גבעתי ממוצב עיישיה השכן ועמדות של צד"ל הפזורות בשטח. מורדות המוצב הלבנוני מתכסים בעשן. האוויר ספוג בריח חריף של אבק שריפה. הרעש מחריש אוזניים. פקודות אש עולות מן העמדות. הצנחנים עובדים בקור רוח. מפגינים מיומנות רבה בהפעלת הכלים. ואז, בכל המהומה הזו מתגנב רגע של צחוק. אחד החיילים, שמתבונן במשקפת אל מוצב סוג'ור, צועק לפתע: "תראה את הצד"לניקים המשוגעים האלה. עומדים על גג המוצב בחולצות בהירות, ולא שמים על היריות". התבוננו במשקפת ולא האמנו. הדמויות על רקע השמיים היו יכולות להיות חלומו של כל צלף. מישהו צריך להסביר להם שככה לא מחזיקים מוצב.

השקט חזר למוצב באותה פתאומיות שבה החלו היריות. המחבלים נסוגו, והורידו את המסך על פרק נוסף בשרשרת אירועים קרחתנית, שחרינו יחד עם פלוגת הצנחנים בריחן ביממה מאז הגענו למוצב. אחרי הקרב מתחילים לספר חוויות. אפשר כבר לחייך, עד הפעם הבאה. "מה בסך הכל קרה?" עושה לנו אחד הלוחמים הצגת תכלית של ביטחון עצמי, "כבר אכלנו דברים כאלה, ועוד נאכל".

"קטיושה נפלה 10 מטרים ממני", מתרגש טל אבולעפיה.

נו, פחדת?

"מה פתאום לפחד. אבל אחרי שהפצצה נופלת, אתה קולט פתאום מה היא היתה יכולה לעולל לך".

■ ■ ■

ריחן, עיישיה, סוג'וד – שרשרת מוצבים על גבול הגיזרה המזרחית באיזור הביטחון בדרום לבנון, שהפכו שמות נרדפים לסכנת מוות ולמלחמת אין ברירה. זה הקו הקדמי ביותר מול החיזבאללה ומחבלים מאירגוני הסירוב, הקו האחרון. ריחן הוא המוצב הקדמי, הצפוני ביותר. הלוחמים מכנים אותו בגאווה המוצב החודר ביותר בלבנון. הוא תקוע למחבלים בעצם בגרון, מונע מהם מעבר חופשי מבקעת הלבנון אל מובלעת ג'זין, ואת חרפש הפעולה לכרסם במאחזים של צד"ל.

המחבלים לא חוסכים מאמץ ותחמושת בניסיון לסלק את העצם הזו, להכות בכוחותינו. המאמץ הזה גבר אחרי מבצע "דין וחשבון", קיבל תנופה אחרי חטיפתו של מוסטפא דיראני, ותבע מאיתנו, עד כה, מחיר דמים יקר – 26 הרוגים בגיזרת עיישיה-ריחן תוך שנה וחצי. זכרון החברים שנפלו מלווה את הלוחמים. הוא ממחיש להם ששירות בגיזרה פירושו להביט למחבלים בעיניים, לנסות להערים עליהם, להפתיע. מי שמשפיל ראשון מבט – משלם את המחיר. שירות כאן זה להכיר את הסכנות, שאורבות בכל עיקול-דרך ובכל פינה: מטעני צד, מארבי ירי, טילי סאגר, קטיושות ופצצות מרגמה. גם המוצב אינו מקום בטוח. כל אמצעי הזהירות מתמצים כאן לכלל ברזל אחד: להסתער על האוייב ולשרוד. להשמיד אותו – ולהישאר בחיים. זה שם המשחק.

חצי שעת נסיעה ממטולה, 20 ק"מ מהקו הסגול, מתרחשת מלחמה של ממש, יומיומית, שבה שקוע צה"ל עד צוואר, אך משום מה נמצאת במרחק שתי אצבעות מן התודעה הלאומית. במהלך היממה אותה עשינו במוצב נתקלנו שוב ושוב בתחושה הזו אצל הלוחמים: שעבודתם אינה זוכה להערכה הראויה, שהם עולים לכותרות רק כשיש הרוגים או כשיש תקלה בפעילות; שהציבור בישראל מודע למלחמה כאן, אבל מנסה להדחיק אותה.

יום ד', 24 באוגוסט, שעה 12:45, שער פטמה.

מתארגנים ליציאה למוצב ריחן. לשיירה שלנו מצטרפים גם אלוף פיקוד הצפון יצחק מרדכי ומפקד דרום לבנון, תת-אלוף גיורא ענבר. הם באים לראות את הלוחמים, להקשיב לבעיות, להציע שיפורים, לשנן הוראות וכללים שהם ממילא יודעים. המתח מתיישב לנו בתחתית הקיבה. הלוחמים המאבטחים נראים שלווים. אולי הם למדו כבר להסתיר את התחושות. מפקד הגיזרה, אל"מ ארז, נותן תדריך קצר. זהו הנוהל לפני כל תנועה בשטח. מפרטים את המסלול, מונים את הסכנות, ומשננים כללי זהירות. "במקרה של ניסיון חטיפה", אומר מפקד הגיזרה, "חיילים לא נופלים בשבי. הם נלחמים עד שמתים". אחר כך יסביר לנו ארז שהוא התכוון לכך שחייל חייב להילחם כל עוד הוא בהכרה. שאסור לאיש ליפול בשבי. ואם נחטף חייל, צריך לעשות הכל לחלצו, גם אם זה עולה בנפגעים.

השיירה נעה בכביש צר ומפותל, מתקדמת בנסיעה מהירה אל האיזור הבעייתי – ציר עיישיה-ריחן שעיתונאים הדביקו לו את הכינוי ציר המוות. כאן לא אוהבים את השם הזה. טוענים שאין לו שום הצדקה. מי שנמצא בפנים לא חש את המוות. "חוץ מזה", שואל אותנו מפקד המאבטח, "אתם יודעים מה גרמתם להורים? איזה פחד שמתם להם בלב? מישהו מודע לדאגות, לנדודי השינה של אלה שמחכים לנו בבית?"

דברים דומים נשמע גם מפי שאר הלוחמים במוצב. "זה מוצב של חיים ולא של מוות", הם אומרים. אחרי כמה שעות הסכמנו איתם. מבחוץ העניינים נראים הרבה יותר קשים ודרמטיים. דברים שרואים משם, בהחלט לא רואים מכאן. הפעילות במוצב לא מתנהלת בצל המוות. למרות שכלבנון הוא חלק יומיומי מהחיים.

במשך חודשים רבים נהגו מחבלי החיזבאללה לארוב לשיירות צה"ל בצירי הדרך עם מטעני צד. הרבה דם הקיזו לנו. לכל עיקול-דרך יש את הטרגדיה שלו. צה"ל הציב שלטים בכל מקום בו התפוצץ מטען צד. ספרנו חמישה. אולי פיספסנו אחד או שניים. אחר כך עברו המחבלים לירי טילי סאגר. בצה"ל מכנים את זה ירי מנגד. הם מתמקמים על רכסים שולטים, ויורים טילים אל כלי רכב של צה"ל הנוסעים על הציר. טילי סאגר הם הפחד הגדול ומקור תיסכול לחיילים. כשסאגר חודר לרכב, הוא ממיס הכל, מסביר מנו. התשובה לאיום הזה היא זהירות, לעשות הכל כדי שלא להיות מטרה למחבלים.

יום ד', שעה 14:00, מוצב ריחן.

שורה של בטונדות ועמדות ירי מבוצרות היא הבית של הצנחנים בחודשים הארוכים שהם תופסים קו בלבנון. הרכסים שמסביב מהווים קו ברור בינינו לבינם, בין הטובים לבין הרעים והמכוערים. לרבים מהלוחמים זו הפעם השניה בריחן. את טעמו המר של הקו הקודם, לפני יותר משנה, הם נושאים עמם עד היום. חמישה הרוגים לפלוגה. הצעירים שבחבורה באו לכאן עם מטען של סיפורים שתיארו באוזניהם הוותיקים. רבים קיוו שאולי להם זה לא יקרה. אבל כשהגיעו לריחן לפני כחודשיים הם קיבלו שיעור באש מהר מכפי שציפו. כבר בשעה הראשונה טעמו את המוות. סגן יהודה (אודי) אלגרבלי, סגן מפקד פלוגת הקשר, נהרג מאש טילי נ"ט ופצצות מרגמה. כמה שבועות אחר כך נהרגו שני חיילי גבעתי במוצב עיישיה השכן.

פצצת מרגמה מעוררות כאן צמרמורת. כמו לכל דבר בצה"ל, גם לפצצות האלה יש שם מקוצר – פצמ"רים. אחד הפצמ"רים קיפד את חייו של אודי. בעמדה הצפונית המשקיפה אל פתחת פנמריה, המכונה בפי החבר'ה "המסריחה", עומדים גל ויינטראוב, אייל קליין ונדב בונן, ומבצעים ירי לאיפוס כלי הנשק. הם רוצים לדבר על אודי, לספר על היום שבו נהרג. כאילו ביקשו לפרוק מטען כבד.

"הגענו לריחן ב-5:30 להחליף את חיילי גולני. השארנו את הנגמ"שים מחוץ למוצב והתחלנו לעלות רגלית. לפתע והתחילו ליפול פצמ"רים. המחבלים ריתקו אותנו במשך 45 דקות. זה הכניס אותנו טיפה להלם. הרגשנו חסרי אונים. הם יורים ואתה לא יכול להגיב. שומע שריקה ושתי שניות אחר כך נפילה. איש לא הרגיש כשאודי נפגע. גם החיילים שהיו איתו בנגמ"ש. רק כשעלינו למוצב ראינו שאודי לא איתנו. אחד החיילים רץ למטה ואז גילה אותו מוטל שותת דם, על הנגמ"ש. הזעקנו חובשים. הם ניסו להחיות אותו, אבל אודי מת מאיבוד דם. הסיפור הזה החזיר אותנו שנה אחורנית. חבר'ה שלנו עלו אז לסוג'ור, כדי לגבות את צד"ל. הם היו צעירים, טריים בפלוגה. לפתע החלה התקפה של המחבלים. החבר'ה תיפקדו כמו גדולים. אבל פצמ"ר פגע בעמדה שלהם והרג קצין וחייל – אבי מילר ושחר רפאלי. כשאודי מת רצינו לבכות אבל לא היה זמן. כבר באותו לילה היינו צריכים לארגן כאן את העניינים".

ואחר כך?

"מתרגלים לזה. נכנסים למין אדישות, לא רוצים לחשוב מה יקרה לך. הולכים על המטרה. מי שיושב פה יודע כמה חשובה הנוכחות שלנו כאן. אנחנו מרחיקים את הגבול".

אתם פוחדים מהחיזבאללה?

"הם מאוד מקצועיים. מגיעים קרוב מאוד למוצב ויורים. אנחנו לא פוחדים מהם. עובדה, החבר'ה ממש נלחמים לבוא לריחן. שירות כאן זו מקצוענות נטו. לכאן באים רק הכוחות הטובים. פה אתה מרגיש שאתה עושה משהו. מי שבא לפה יודע שהוא שייך למובחרים. גם החבר'ה במוצב עיישיה יודעים מה זה ריחן. אצלם זה מועדון לעומתנו. פה אתה חוטף סאגרים, יורה, ומבצע את כל מה שלמדת. אפשר לירות כמעט חופשי. אין הגבלה בתחמושת. ושאיש לא יחשוב שאנחנו נשארים חייבים לחיזבאללה. להם יש סאגרים ולנו יש את בוכניק".

רמי בוכניק הוא הרגם של הפלוגה. גבה קומה, ביישן משהו, שמתגלה במיטבו ליד המרגמות שלו. הרבה סיפורים ואגדות נרקמו סביבו. על הדיוק המדהים שבו הוא משגר את הפצצות. איך שהוא יודע להטיל פצצה על נקודת אור שמהבהבת באופק. במהלך היממה עוד נראה אותו בפעולה.

"בארץ לא מבינים מה קורה כאן, שזו מלחמה. ובמלחמה, אתה גם סופג אבידות. בתנאי שטח כאלה אי אפשר לנצח. הם לא מבינים שיש לנו פה עסק עם צבא. כבר חזרתי מפעולות עם ארבעה-חמישה הרוגים"

יום ד', שעה 14:30.

המוצב רוחש פעילות. כוח מתארגן לפעולה מיוחדת בשטח. המשימה: איתור מחבלים והשמדתם. הלוחמים קוראים לזה פעילות רחוקה. זהו סוג האקשן שאותו הם אוהבים, שמזרים להם אדרנלין בדם. בעבר היו להם טענות רבות על כך שהם לא יוצאים מספיק. שנותנים להם להתבשל בתוך המוצב ולהמתין מתוסכלים למטח הפצצות. עכשיו הסיפור שונה, וזה עושה להם טוב. במקום להתחפר במוצב, מפתיעים הלוחמים את המחבלים במקומותיהם – ומכים בהם.

בינתיים אוסף אלוף הפיקוד את סגל המוצב לישיבת עבודה. מפקד הפלוגה, סרן אבי, סוקר בקצרה את המשימות: מניעת פיגועים, שמירה על הציר ומתן גיבוי לצד"ל. מדברים על הכל, גם על הפיספוסים. אבי מספר בצער על מארב שזיהה שני מחבלים. הצלף ירה, והחטיא, והמחבלים נעלמו בתוך הסבך. קורה, מה לעשות. אלוף מרדכי לא מתעכב על הפרטים והולך קדימה: "פיספוס עלול לקרות. כל החוכמה היא ללמוד לקחים. שם המשחק הוא לא להתעייף. לא מבצעית ולא מחשבתית. המחבלים נלחמים בדרך כלל דקה, מקסימום שניים. צריך לתרגל את החיילים להסתער מיד. שלוש השניות הראשונות הן הזמן הקריטי. שם המשחק הוא מי מגיע ראשון, מי מגיב קודם". עוד הוא מדבר ובחוץ מהדהדות התפוצצויות. החבר'ה יורים לעבר מטרות שונות בשטח. ירי מסביב לשעון. יורים על כל תנועה חשודה, כדי לא לאפשר למחבלים להתמקם.

יום ד', שעה 15:30.

כוח המשימה אורז ציוד לקראת היציאה בלילה. הפעולה כרוכה בהליכה רגלית, בתנאים טופוגרפיים קשים. הכל צריך להיות טיפ-טופ, כדי לא להפריע למשימה. אבי המ"פ בודק ציוד, טופח על כתפיים, ספק מלטף. הוא עצמו מצטרף לפעולה. האחריות בכל מקרה היא עליו. עוד תדרוך. מזהיר את החבר'ה לא לקחת קטשופ, להיזהר מהשוקולדים שעלולים להישפך על תכולת התרמיל, לא להחזיק מברגים, ולהשתחרר מהמכתבים שקיבלו מהחברות. ובחיוך הוא מוסיף: "תשחירו את המאצ'תונים (סוג של תחתונים – י.ו), שלא יבלטו בשטח. תידרוך נוסף ב-16:00".

יום ד', שעה 16:00.

אבי אוסף את הלוחמים בחדר האוכל. שלומי הרס"פ עושה הכל כדי שלחבר'ה יהיה כיף עד כמה שאפשר, ודואג לצייד אותם במה שהוא מכנה "דברים טובים", שוקולדים וקבנוס. בעצבנות גלויה הוא מחכה לאיש צד"ל שיביא את האספקה. מתברר שלצד"לניק יש מסלול קבוע. קודם הוא עוצר במוצב עיישיה, פורק ציוד, ואחר כך בא לריחן. כשהאיש מגיע סוף סוף, מתחיל שלומי לקלל: עיישיה המניאקים לוקחים לנו דברים טובים. הצד"לניק לא כל כך מבין מה שלומי רוצה מהחיים שלו. לך תסביר לו שבשביל הלוחמים כאן, יש ריחן ויש עיישיה. שתי אופרות שונות.

ברחבה המרכזית של המוצב עומד רועי גזית עם תרמיל על הגב, הנשק ביד וחיוך של אושר שפוך על הפנים. הוא יוצא לחופשה, בפעם הראשונה זה שבועיים. זה נדיר, אומר רועי, כי בדרך כלל סוגרים פה 21 יום. אבל הדרך אל החופש, כאן בריחן, לא פשוטה כל כך. הדברים עלולים להשתנות בתוך דקה. די בהכרזות כוננות ספיגה, כדי שהנסיעה תידחה או תתבטל. גם רועי לא כל כך בטוח. היציאה שלו תלויה בהגעתו של חייל אחר. כדי לקדם כל רעה אפשרית, נאחז רועי באמונה תפלה. הוא חושב שלילי כדי שייצא חיובי. אומר לעצמו שהוא לא ייצא, ובסוף תהיה הפתעה נעימה, והוא ייצא. ליתר ביטחון הוא נכנס לרכב שעומד לרדת למטולה, וממתין. חצי שעה חולפת, שעה עוברת, והטרנזיט לא זז. רועי לא מאבד תקווה, וממשיך לשבת בקבינה. כעבור יותר משעה אנו נתקלים בו יוצא מהרכב. החופשה התבטלה. החשיבה השלילית, מסתבר, לא הועילה. "צריכים אותי כאן", הוא אומר בחיוך של השלמה. "אין דבר, לפחות גמרו לי עם הלבטים".

יום ד', שעה 21:30.

המוצב שרוי בעלטה. החושך הסמיך משרה הרגשה שאתה על אי בודד, מוקף בים של איבה. אפילו האורות באופק נראים מאיימים. "החושך הזה הוא כמו גלימה שחורה שמסתתר מאחוריה משהו רע", אומר לי חייל בעמדה המזרחית. בחדר האוכל מתכנסים חלק מהלוחמים וממתינים לשעת השין. על פני הבחורים ניכרת כבר קדחת היציאה. בינתיים הם צופים בהתעניינות במשחק בין מכבי חיפה לקוינו ולצברוג, צועקים בקולי קולות כשמישהו משחקני חיפה מפספס את השער, ובין לבין הם צובעים אחד את השני בצבעי הסוואה. סגן אבי מאשדוד יושב במעין נינוחות, שאולי אינה מסגירה את מה שמתרחש בפנים. "מתרגש? אולי

(המשך בעמוד 33)

אלוף פיקוד הצפון, יצחק מרדכי:

חטיפת מוסטפא דיראני גרמה הסלמה בלבנון

חמישה ימים אחרי שעזבנו את ריחן דיברנו עם אלוף פיקוד הצפון, יצחק מרדכי. אחרי אחד מאותם רגעים קשים, עם נפילת חייל בלבנון. ערב קודם לכן נפל לוחם גבעתי עופר חרוש ז"ל ושניים נפצעו, בתקרית מצפון לבופור.

ב-3.5 שנותיו בפיקוד עברו על מרדכי הרבה רגעים כאלה, של כאב וגאווה. כזאב על האובדן וגאה בבחורים שמקיזים דם וממשיכים הלאה. "מי שיודע לחוש את הכאב", הוא אומר, "יודע גם את המשמעות שיש לפעילות הזו לביטחון ישראל. יש בלבי גאווה רבה על כך שאנחנו עושים מאמץ עליון לנהל את המלחמה רחוק ככל האפשר מיישובי גבול הצפון. אבל גם יודעים את המחיר. זה עתה באתי ממקום התקרית, דיברתי עם החיילים שהשתתפו באירוע. אתה רואה את העיניים, את הכאב והצער. אבל אתה רואה גם את האנשים האלה, שרוצים לתת למען ביטחון המדינה לא רק במלים, אלא בפעילות אינסופית, שנעלמת בדרך כלל מעיני הציבור בישראל, ולצערי לא תמיד זוכה להערכה ולאהדה הראויות".

אתה חש שזו מלחמה נשכחת?

"הציבור בישראל עוסק, מטבע הדברים, בתהליך השלום. אבל בגבול לבנון מתנהלת מלחמה עיקשת, חסרת פשרות וחובענית שדורשת מאיתנו כושר חשיבה וכושר ביצוע בפעילות בלתי פוסקת לאורך הגבול, בפעולות נועזות ומורכבות, קשות ומסובכות. הפעילות הזו לא תמיד זוכה לכותרות הראשיות. רק כשיש אירוע חריג, שמסתיים בנפגעים, היא זוכה לכותרות ולעיתים לביקורת. לפעמים הביקורת מוצדקת. לפעמים היא לא מודעת למה שקורה במרחב הלחימה ובכך חוטאת לאנשים שמשקיעים את כל כולם, למילוי היעוד של מערכת הביטחון".

מהן הסיבות להתגברות פעולות החיזבאללה?

"בלבנון פועלים כוחות טרור המופעלים ע"י מנגנונים וממשלות, כמו איראן למשל. מדינות אלה עושות זאת לצרכים מדיניים וכדי לרתק את צה"ל בתוך לבנון. אין ספק שללא הרשאה סורית, פעילות חיזבאללה ואירגוני טרור אחרים היתה מצטמצמת משמעותית. ממשלת לבנון אינה סוברנית, היא חלק ממדיניות סוריה. המגרש הלבנוני פרוץ לפעילות טרור נגד צה"ל, צד"ל ומדינת ישראל. איזור הביטחון עומד בלחצים שלא היו כדוגמתם מעולם. צד"ל יכול להתקיים רק בתמיכה מאסיבית של צה"ל. לסיוע האזרחי יש היום חשיבות רבה. על תושבי האיזור מופעלים לחצים קשים – צבאיים, כלכליים ופוליטיים. ממשלת לבנון מציגה אותם כבוגדים. הם גם מודאגים מה יהיה אחרי הסכמי השלום, האם ישראל תפקיר אותם. אנחנו שבים ומדגישים שישראל תדאג לביטחונם.

"במצב העדין הזה, פעילות צה"ל יותר קשה ומורכבת מאי פעם. כל פעילות מחייבת שיקול דעת והתאמה לצרכים הביטחוניים הישירים, על מנת לא להביא להידרדרות שאפשר לצפות את ראשיתה, אבל אי אפשר לדעת את סופה. אנו עושים מאמץ רב לא להיגרר לפרובוקציות ולתהליכים בלתי נשלטים, שהחיזבאללה ועשרה אירגוני הסירוב מנסים לגרור כל הזמן".

יש פוטנציאל להסלמה באיזור?

"בהחלט. בחודשים האחרונים אני רואה פוטנציאל רב להסלמה והחרפה, בוודאי לאחר הבאת דיראני לישראל. אני רואה רצון עז אצל החיזבאללה לבצע פיגועים קשים.

האלוף יצחק מרדכי. "איזור הביטחון עומד בלחצים שלא היו כדוגמתם מעולם"

התוצאות כואבות: מתחילת השנה איבדנו 13 לוחמים. זה דבר שאין לו מחיר ולא ניתן למדוד אותו. אבל גם הרגנו במחבלים. מחודש ינואר נהרגו 84 מחבלים ונפצעו שישים עד שבעים מהם. אלה מספרים שאנו יודעים בוודאות. אני מניח שיש כאלה שאנו לא יודעים. זו תוצאה ישירה של פעילות כוחותינו".

אתה רואה אפשרות למלחמה עם סוריה אם ייכשל התהליך המדיני?

"אנו עוקבים בדריכות אחרי מה שקורה שם. בצד התהליכים המדיניים, הצבא הסורי מתעצם בצורה משמעותית. הוא הקים מסגרות משוריינות, הצטייד בשיריון מתקדם: 800 טנקים מסוג טי-72, ארטילריה מתנייעת, טילי קרקע-קרקע, ואני מניח שהם מחפשים עוד תחומים. אנו ערוכים לאפשרות שאסד ינצל, במצבים מסויימים, את עוצמתו הצבאית. אני לא מייעץ לאיש לחשוב שהוא יוכל לשנות את המצב בכוח הזרוע. גם בסקירות שנתתי לכריסטופר אמרתי שאין לנו מטרות מעבר לגבול, אבל אם מישהו יקום עלינו, הוא ימצא אותנו מוכנים להשיב מלחמה ולנצח בה".

ומה עם העתיד האישי שלך?

"אני רואה את המשך עתידי בצה"ל, בתפקידים בכירים".

57 שעות במובלעת הישראלית באנטליה

לטוס לטורקיה במטוס ללא איוורור, לחלוץ נעליים בלובי של מלון 5 כוכבים, למלא את הצלחת בחדר האוכל 7 פעמים, לא להשאיר טיפ, לצאת לטיול מאורגן במפעל למעילי עור, להתווכח עם המוכרים גם כשהמחירים זולים עד להצחיק, לקרוע את הקזינו ולהפסיד, לעבור מסדר־מזוודות בנמל התעופה, לחזור ישר לעבודה ■ יומן מסע עם 200 ישראלים שתפסו "דיל טוב" בטורקיה

בילי מוסקונה־לרמן / אנטליה

למעלה: שרים יחד ואין עם עדנה המדריכה, באוטובוס. "מתי זה איפה שקונים שטיחים"?; למטה: מודדים מעילי עור. "תגידי שהמוכר ישרוף לי בקצה של המעיל, כדי לראות אם זה עור או פלסטיק"?

צילומים: שבתאי קונורטי

כדת קשה, המקעיל רץ הקיץ, הילדים, החום, אמהוי הלחות. "חופש" אתה אומר לעצמך, "חופש עכשיו, משהו קצר, שלושה־ארבעה ימים, בלי להיכנס ליותר מדי התחייבויות כספיות". "סודרי משהו", אתה נותן אור ירוק לסוכנת הנסיעות שלך והיא מחייגת טלפון ואומרת "הכל מלא, בכל זאת הצלחתי לדחוף אותך לסופשבוע בטורקיה". נראה לך בסדר טורקיה. שעה טיסה, קזינו, אוכל מצוין, מחיר זול. נניח כמו לצאת לאילת ודרך הדיוטי פרי. מה רע? "קרימה" אתה אומר לאשתך, קרימה.

"קרימה", אני שומעת מהעורך. "קחי עכשיו תיק צד, תאוזי כמה בגדים וסעי". עווב, אני אומרת לו קצת עצבנית, אין סיפור. "אני יודע מה יש", הוא עונה, "ויש שם 250,000 ישראלים שהשאירו 150 מיליון דולר. תביאי פרופיל של הישראלי שכבש את טורקיה, טיק־טק" הוא מקצר אותי, "עוד שלושה ימים החומר אצלי".

החומר, ביום חמישי בארבע אחרי הצהריים, שלוש שעות לפני ההמראה, נראה קצת צפוף. הגעת לשדה, גלים של אנשים עד הדלתות הזוות, קבעת עם הצלם, אתה מזהה את הגולגולת שלו מרחוק, אין לך סיכוי. צעקות, בעיטות, דחיפות, אתה מתמסר לזרם, מה שיהיה יהיה, אתה אומר לעצמך, בדרך לשום מקום אתה מלטף ראש של ילדים קטנים שהלכו לאיבוד, מרגיע אמהות היסטריות, מריח מכל הכיוונים בתי שחי שעירים של גברים ישראלים לבושים גופיות, רוחפים בכל הכוח עגלות עמוסות מזוודות.

מהטלוויזיה אהה! ככה הבודק הבטחוני, תוך שניה החיים נראים אחרת. במהירות אתה נשלף מהזרם, מובל לראש הטור, מקבל טיפול אישי צמוד. הטלוויזיה, אם מדברים על נככי המות של הישראלי המצוי, היא כרטיס כניסה לחיים. ליגאל שילון או דודו טופז היו פורשים שטיח קטיפה ומחצרצים את ההמנון.

קנית מה שרצית בדיוטי פרי. אתה רוצה לשתות קפה. על השולחנות במזנון שאריות חסה, טוסטים, פיצות, קרואסונים – הפלטה של השולחן דביקה בתערובת של קוקה־קולה, קפה, מיץ תפוזים, שאריות של נוסעים שיצאו לפני שעה ללונדון, פאריס, ציריך או כל מקום אחר. עובדות הניקיון מסתובבות בין השולחנות בסלואו־מושן. צלחת פה צלחת שם. באדישות שיש בה שמץ של אכזריות הן מסתכלות על הנוסעים. כמו עם פינצטה, בשתי ציפורניים מושחזות בצבע דם, שולפת אשה הדורה שקיק סוכר שימתיק את הקפה. שורה של ג'וקים שחורים ובשרניים שמתקדמים קדימה בעירנות לא עושים רושם על אף אחד. מתרגלים.

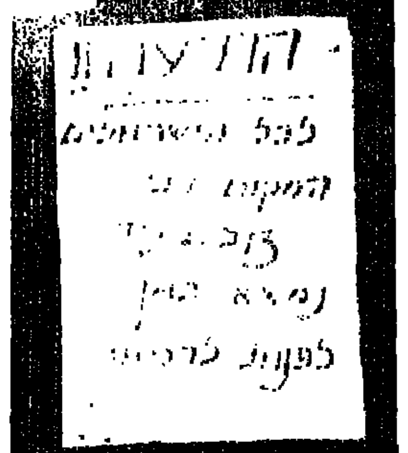

האיוורור במטוס לא פועל. בתקווה אתה מרים יד לגלגל את צינור הפלסטיק הקטן מעליך אולי יזרום קצת חמצן. משה מצלם, בווידאו שקנה שלשום, את אשתו רינה מגלגלת את פתח האוורור לשמאל ואחר כך לימין וכלום. 200 בני אדם בחופשה סגורים כבר חצי שעה בתוך גליל מתכת לוהט. השמש יוקדת, האספלט מסנוור. יאללה, תגידי משהו לווידאו, בשביל שיהיה מזכרת לילדים, אומר משה לרינה. חם לי, מדברת רינה עם הילדים דרך הווידאו, ואחר כך בשביל להדגים, מוציאה טישו ומנגבת טיפות זיעה מהפנים. המנועים מזמזמים. ברגע זה רבותי, מתחיל החופש של משה ודינה מחולון, דודה חנה מכפר סבא, עופר וכרמלה מראשון, שולה ורמי מבבלי, ציפי ודודו עם שלושת הילדים מאשדוד ורוחי קטשווילי מלוד.

מה אני מבין בכסף שלהם?

בירידה מהמטוס עוטף אותך גוש אוויר לח ומעיק, בניין אפור, פקיד טורקי שמנמן שמסתכל עליך בשיעמום, שורה של אוטובוסים עם שמות המלונות בצירוף חברת הצ'רטר שלך, הכל בעברית. קבוצות־קבוצות של אנשים מתפצלות בין האוטובוסים. כמו טיול מאורגן לסחנה בשנות ה־70'. נערים טורקים מתחרים ב"מריישיג' על המזוודות. אחד, בן 15, תפס את המזוודה של משה. סחב אותה עד פתח האוטובוס. משה ורינה צועדים אחריו. הנער הניח את המזוודה. עכשיו הוא מחייך ומחכה בסבלנות.

משה: מה הוא רוצה, זה.

רינה: כסף.

משה משקשק במטבעות: מה אני מבין בכסף שלהם?

רינה שולפת מטבע: הכי בטוח שתיתן את הקטן.

20 דקות באוטובוס עד למלון. נציג הצ'רטר שלך מסביר איפה קונים מעילי עור, מנתח את האינפלציה הטורקית, נותן הוראות שימוש לקזינו ומציע לא להתנפל על האוכל. הרבה חוזרים עם קילקול קיבה מרוב להיטות. "לא כדאי לאכול בבת אחת דג עם בשר עם גבינה, תאכלו כל דבר לחוד", מציע הצ'דטריסט בעל הניסיון.

דוד אומר לשולה ש"תזכרי שמ־20 אלף לירות טורקיות צריך להוריד ארבעה אפסים". בצידי הדרך רצות תמונות של כפרים עתיקים יפהפיים, איכרים פשוטים בתלבושת מקומית, חסידות, חמורים, בארות מים ושדות רחבים של כותנה ותירס. על האדמה העשירה הזאת שפכו דם הביזנטים, הסלג'וקים, שבטים אכזריים של ג'ינג'ס חאן והאימפריאליסטים העותומנים. רינה מסתכלת החוצה מהחלון ומסכמת ש"אם זה ככה או 20 אלף זה כאילו שני שקלים יעני". יחד הם מתאמנים כל הדרך למלון. דוד מכפיל ורינה מנקה אפסים עד שאנחנו עוצרים ב"דָדמן", מלון חמישה כוכבים.

שטיח רך, בר משקאות, מרֻפסת עם מבט לזריחה, מיטות רכות, שירותים מצופים שיש לבן, מזגן חרישי. מקומה חמישית אתה רואה שורות־שורות של מלצרים עורכים שולחנות לארוחת ערב. מפות לבנות צחורות, המלצרים

◄

(המשך מהעמוד הקודם)

בעניבות, המלצריות בגרבי ניילון דקות, חצאיות צרות. בשר כבש על האש, ארטישוקים ירוקים, אורז עם קינמון ושקדים, אפרוחים ממולאים, עלי בצק דקים עוטפים שכבות של בשר טחון, ירקות ברטבים אדומים מבעבעים על מגשי נחושת ענקיים. באקלווה, פודינג, עוגות קצפת, עוגות טולת, 30 מיני מתוקים על מצעי קרח מרוסק. אנינות יוצאת מן הכלל. בר חופשי. סידורי פרחים, תזמורת מנגנת פרנק סינטרה ברקע, באמצע השולחן בוער נר בכדור זכוכית, הים ממול, השמים בהירים. המלצרים ממתינים לאורחים בעמידה, ידיים שלובות מאחורי הגב, ההבעה סבלנית. הם אומנו לשרת 500 עד 600 אורחים במכה. 99 אחוזים ישראלים.

בכניסה לחדר האוכל שלט בעברית: "האורחים מתבקשים לא להוציא מזון מחדר האוכל. בתודה, *ההנהלה*". ציון מעמיס את הצלחת בפעם השביעית בערך. שכח שיש לו ביד גם כוס שתיה, הכוס מתנדנדת, שובל של מיץ אדום מטפטף על רצפת השיש. המלצרית עוקבת אחריו מהכר, צפתה מראש את המהלך, שולפת מטלית, מחכה שיתרחק ומנגבת במהירות. הפנים שלה חתומים.

איך נסחוב את השטיחים?

למדריכה עדנה הורנפלד מ"אסתה" יש שיער בלונדיני וגוף שזוף ודק. בביטחון של מקצוענית שמכירה את החיים מכמה כיוונים היא אומרת כמה מילים למיקרופון, מסתכלת טוב טוב על 30 גברים ונשים ישראלים שיושבים מולה באוטובוס, *מאבחנת איפה יכולות לצוץ בעיות ומתחילה את המסע*. טיול מאורגן לאתרי אנטליה.

ערב ערב יושבים עשרה מדריכי טיולים ישראלים בבתי המלון ומוכרים טיולים לערים השכנות. לפעמים יש ביניהם ידידות, לרוב תחרות. בקלות רבה בחרנו את המדריכה עדנה, שהיא מלאת חיים וסבלנית, ולא התחרטנו לרגע. בתשע בבוקר, יום שישי, דוחפת עדנה את יהורם גאון לטייפ של האוטובוס ויוצאים לדרך. *הנוסעת רינה מזמזמת בקול רם יחד עם יהורם גאון ומעבירה* לדוד חבילת סנדוויצ'ים עם ביצה וגבינה שהכינה בארוחת בוקר של המלון. דוד הגיע בקפקפים מפלסטיק, מכנסיים קצרים ותיק גדול, שיהיה מקום למתנות. "מתי זה איפה שנקנה את המעילים והשטיחים"? שואל משה בתשע ורבע ועדנה אומרת בסבלנות שעוד 20 דקות, ומסבירה בינתיים על הצוענים שיורדים בתקופה הזאת מההרים ועל הסכרים הענקיים שעוצרים בקושי את *המים השופעים בחבל הפורה של אנטליה*.

הנה רמי ושולה מרמת־השרון. הוא קבלן, 33, גבר חם ומצחיק. היא 30, בחורה יפה. חברת הבניה שייכת לאבא שלה והיא יודעת בדיוק מה שהיא שרוצה. יש להם שלושה ילדים קטנים, וילה עם עשרה חדרים, עוזרת קולומביאנית ש"עושה הכל בבית כדי ששולה לא תצטרך לגעת 'ככה' עם האצבע. הקולומביאנית אפילו מגהצת לרמי את התחתונים". יש להם כסף ושמחת חיים.

עכשיו אני מסתכלת על הנוף דרך העיניים הסקרניות של רמי. "שמתי לב", הוא אומר, "שהטורקים בונים ככה שבכל מרפסת יש מנגל והארובה משותפת לכל המרפסות. בחודש הבא אני מרים כזה בית בארץ. מנגל לכל מרפסת, רעיון ענק אחה, מה אתם אומרים"?

כמעט כולם באוטובוס מכירים את כולם דרך מישהו, דוד, דודה, צבא, שכנים, חברים של חברים. רמי למשל מכיר את עדנה המדריכה מהארץ. איך רמי מכיר את עדנה: "את שלה תוקע את אחותי. אהה"!

הגענו לעיירה סידה שבסופה מקדש יווני ומסביבו עשרות, אולי מאות, בסטות עם שטיחים, כובעים, תיקים, שעונים ומעילים. מזג אוויר חם, לח ודביק. הקבוצה מגלה עניין רב משך שבע וחצי דקות שלמות במקדש היווני והופ – לבסטות. שולה ורמי מתעוררים. רמי מבין בשטיחים. תור אתמול מלונרון, במקביל לבניה מגלגל פה ושם עסקים. שולה נדלקת על שטיח, נכנסת לחנות, רמי אחריה, הטורקי בעל החנות אחריהם.

טורקי, בעברית: בבקשה, בבקשה.

רמי: בחדר שינה יש לנו שטיח לבן עבה שעיר ועליו חצי סהר סיני משי, איפה את רוצה שאני אתקע לך עכשיו את השטיח הזה.

שולה: נזרוק לילדים שיישבו על זה.

טורקי: איי טייק אאוטסייד. מוריד מהקיר שלושה שטיחים.

רמי: סתם אנחנו משגעים אותו. יו אב איירוקנדישן?

הטורקי פותח איירוקנדישן ומוריד עוד שלושה שטיחים.

רמי: האו מאץ'?

טורקי: מיליון.

רמי ממשש: איכות מצויינת, זה שטיח טורקי אמיתי את רואה? אני אסביר לך, אני מבין בזה. כמה הוא אומר, כלום כסף, אני אקח את שלושתם.

שולה: אני מבינה בשטיחים כמו בעוגת גזר.

טורקי: איי לייק קרלוס. גוד בוי. מסמן עם הידיים באזיקים. קרלוס איז ישראלי. גוד ישראלי.

שולה מוציאה טישו: איך נסחוב עכשיו את השטיחים האלה.

רמי: עזבי, יאללה בואי, אנחנו מאחרים לקבוצה.

ביי, ביי.

באוטובוס נרקמת לאט לאט אווירה משפחתית. משקיות הניילון צצים שעונים, מעילי עור, שטיחונים. עדנה מפסיקה לרגע את יהורם גאון ולוקחת את המיקרופון: אל תקנו מעילי עור ומוצרי זהב בבסטות, יש המון זיוקיים. חכו עוד שעתיים נגיע למפעל עורות וזהב. שם הכל אוריגינלי.

תגידי, אומר שמעון לעדנה. אם אני קונה מעיל עור בבסטה או לבקש ממנו שישרוף לי עם מצית בקצה של המעיל כדי לראות אם זה עור או פלסטיק? ככה חבר שלי אמר לי לעשות. מה את אומרת עדנה?

משה, איפה כאן השירותים?

ראשונים באו שודדי ים ואחר כך הטורקי־הסלג'וקי עלא א־דין כיכובאד, כבשו את אנטליה התלולה, שממנה אנחנו נוסעים ישר למסעדת דגים במפרץ. פורלים, סרטנים, לובסטרים, צדפות, ירקות טריים וראקי, הוא הערק המקומי, במחיר חמישה־עשר דולר לארוחה.

"עדנה, יש איזה חומוס לנגב בסביבה"? עדנה אומרת שאין חומוס וכדאי לטעום את הדגים ואחר כך מסבירה לנו שהתגלתה בעיה. מה הבעיה?

סף שעות במובלעת הישראלית באנטליה

שלטים בעברית בכניסה לחנויות

רמי, תייר: "שמתי לב שהטורקים בונים ככה שבכל מרפסת יש להם מנגל והארובה משותפת לכל המרפסות. בחודש הבא אני מרים כזה בית בארץ. מנגל לכל מרפסת, רעיון ענק, אהה?"

הישראלים לא משאירים טיפ. כשהתורנו התלונות של המקומיים ניגשה עדנה לפני כמה חודשים לבעל המסעדה ואמרה לו: תכניס 10% למחיר, במקום טיפ.

אז איך הישראלים? אני שואלת את המלצר סאם חוסיין שמגיש לשולחן שרימפסים בשרונייט. "משוגעים מאוד", אומר חוסיין (מכנסי טריילין, טבעת זהב, שרשרת זהב, נעלי עקב). "אני מביא דג, אומרים לא רוצה דג – רוצה תרנגולת, אני מביא תרנגולת, אומרים לי רוצים אפרוח, וכל זה לארוחה בחמש דולר סך הכל. וחוץ מזה, כולם אצלכם ממהרים. הטורקים רגילים ייביש ייביש, לאט לאט, והישראלים רוצים הכל בדיוק, לגמור ללכת".

וההבדל בין הישראלים לגרמנים? אני שואלת.

"ישראלים יש להם פראנויה שמרמים אותם", אומר חוסיין, "כל הזמן מתווכחים. גרמנים שומעים מחיר, משלמים". עדנה, שואל משה, איפה כאן השירותים?

הנהג מוביל אותנו לאותר הבא בתור. מפעל עורות וזהב. מה פתאום מפעל עורות וזהב בטיול שעולה 25 דולר, אני שואלת את עדנה. למה אתם עושים דילים על חשבון המטייל?

עדנה לא מפסיקה לצחוק מהשאלה. "מה זאת אומרת", היא אומרת לי, "חסר לי שפעם אחת אני לא אציין שאנחנו נוסעים לקניות ואף אחד לא מגיע לטיול שלי". המפעל נראה כמו בית הבראה, מוקף דשא וצמחיה טרופית. עדנה מושיבה במהירות את הקבוצה במעגל. תוך שניה מופעלים רמקולים חוקים עם מוסיקה של ג'ון טרבולטה. על המסלול עולים ארבעה דוגמנים טורקים. שני גברים ושתי נשים מדגמנים מעילי פרווה ועור. עדנה מסבירה שיש עור גמל, עור כבשה, עור פרה ועור טלה. עור טלה שרק נולד הכי יקר והכי קל. מעיל שלם יכול לשקול 400 גרם. תוך כדי התצוגה מחלק מלצר כוסות מלאות מיץ דובדבנים קר. הישראלים קניינים מצויינים. כל זוג שלושה־ארבעה־חמישה מעילים, לחותנת, לדודה מירושלים ולכל הילדים בבית. התמקחויות נמשכות דקות ארוכות. "לכל אחד", מסבירה עדנה, "יש בארץ חבר שהיה פה לפני חמש שנים, קנה מעיל עור ב־30 דולר ועכשיו הם רוצים אותו מחיר. מה לעשות שהמעילים היום עולים 150"?

אז מתמקחים ומתמקחים ומתמקחים על שלושה, ארבעה וחמישה דולר הנחה. רק רמי יוצא עם חמש שקיות ביד בלי להתווכח שניה. מה דחוף לו להתווכח, הכל כאן, הוא אומר, בגרושים.

בדרך חזרה הכל ממשיך כרגיל. שולה שואלת בטון חולמני למה לים בטורקיה, לעומת הים בארץ, יש צבע כחול עמוק. ורמי קופץ ועונה: "אני אסביר לך". ויהורם גאון שר: "יבואו אליך שושנה, בים עוד יפליג קפיטן". בערב, אומר רמי לעצמו, נקרע את הקזינו.

את מרגישה את הסקס באוויר?

ב־12 בלילה מתחלפת המדריכה לאשה מפתה. את הג'ינס, הטריקו וזנב הסוס, מחליפים מיני צמוד קצרצר ומחוך עם עצמות דג. חיי לילה סוערים. הטורקים מיד פותחים לה שולחן כשהיא נכנסת שופה, בלונדינית וארוכה למועדון. "שיקידם שיקידם" (תרקדי, תרקדי), שר לה הזמר ברגשנות.

בשולחן של עדנה כבר מחכה לנו עבדולה נוימן, המוח הטורקי של סניף 'אסתה'. עבדולה, 28, הקופירייטר של "טורקיה ב־199$" הגה ויזם את קו ת"א־אנטליה. שווה שנתעכב לרגע על סוד הקסם של עבדולה נוימן, גבר טורקי מהזן החדש. חולצת משי שחורה, שעון משובח, פנים עם תווים קלאסיים, עצמות לחיים גבוהות, גבות משורטטות, שיער ארוך אסוף. בין איש עסקים לבוהמיין. עבדולה אוהב נשים, יותר נכון מקצוען בתחום. משתמש בטון רינוד חרישי, האצבעות הארוכות שלו מרפרפות כאילו במקרה אבל לא כל כך במקרה. האמת שאי אפשר לעמוד בפניו, אומרת עדנה, ואם הוא ממשיך ככה, היא אומרת, עוד רקה גם אני נכבשת. ליד עבדולה יושבת אינגה, אחת הסוכנות שלו ממלון "שרתון", בולעת אותו בעיניים מעריצות. המלצר מביא ראקי ועוד ראקי, עבדולה אוהב לשתות, גם אינגה, גם אנחנו מצטרפים.

תראי, לוחש לי עבדולה באוזן והיד שלו מטיילת בקלות שרמנטית על גב כף ידי. "אני יכול להסביר לך הכל על הישראלים פה כי אני הבאתי אותם". קדימה, אני מעודדת אותו והוא מחסל, על חשבוני כמובן, עוד ראקי אחד, עוצם לרגע עיניים ומתחיל לדבר: "אתם משאירים בקזינו שלנו 4.8 מיליון דולר בשבוע. אנחנו הצלחנו להביא לכאן, בצ'רטרים מיוחדים, את כל בעלי הבסטות של שוק הכרמל. הכל כסף שחור. דרך הקשרים שלנו פתחנו לישראלים חשבונות מיוחדים להימורים בציריך וז'נבה. הם יכולים להעביר 100,000 דולר בטלפון. השירות על חשבוננו. אנחנו מממנים את הטיסות והם מצידם מפקידים 4,000 דולר ומתחייבים לשחק מינימום חמש שעות ביום.

"הסקטור השני שאני מטפל בו אלו הדילים לנופשים בבתי מלון. אני אגיד לך בגילוי לב שלא הצלחתי להביא לטורקיה את האינטליגנציה, רק את השיכבה של האנשים הפשוטים. שלשום אני נכנס למלון חמישה כוכבים 'דומן' ומריח ריח מסריח של דגים בלובי. מה קרה? אני שואל את בעל המלון, והוא עונה: הישראלים בקומה ראשונה מבשלים. אם את שואלת איך להביא את האינטליגנציה לפה? אנחנו שוברים את הראש ולא בטוח שנצליח. הייתי עשרות פעמים בישראל. רק לידיעתך, אני יכול להביא אותך בתל־אביב ל־20 'קזינו' שמתקיימים בלילות בבתים פרטיים. ואחר כך אם את רוצה נלך לאכול ב'ציון'. רוצה? אם את לא רוצה 'ציון' אפשר ללכת ל'קרן'. יש לך כסף"? אמר באנגלית שוטפת עבדולה – קצת פלייבוי, קצת ג'יגולו וקצת איש עסקים. "תגידי", הוא אומר, "את יכולה להפגיש אותי עם בעל העיתון שלך"?

"למה"? אני שואלת.

"כי יש לי 'דיל' מצויין להציע לו".

משפחות שלמות יושבות ליד שולחנות עגולים במועדון. באוויר ריח רטוב של זיעה וערק. ליד השולחן יושבים האבא, החתן, האמא, הסבתא והבת או אולי הכלה. הגברים מעודדים את הצעירה לקום לרקוד במחיאות כפיים קצובות. אחר כך הם קמים ורוקדים יחד כתף לכתף, אגן לאגן. עבדולה מתמכר לראקי בעיניים עצומות. את מרגישה את הסקס באוויר? שואלת אינגה.

מרגישה ורוצה לצאת החוצה לנשום אוויר.

ארבע בבוקר. עדנה לוקחת אותנו לאכול מרק במסעדת פועלים שפתוחה כל הלילה. 20 גברים טורקים שריריים ושעירים ליד שולחנות פורמייקה ארוכים. לחם בגט לבן ומרק עצם עם חמאה מומסת וראקי, המון ראקי. הם עושים מה שעושים בבית, גומרים ובאים לאכול. מסבירה עדנה. אין אשה אחת ברחוב. הנשים הטורקיות חוזרות לאט לאט לעטוף את הפנים ברעלה. היום, אשה צעירה עטופה ברעלה נוקטת עמדה. הן לא רוצות פמיניזם, לא רוצות חופש ולא מתירנות. הן רוצות שיישמר הסדר הקיים, גברים מפרנסים, נשים נמצאות בבית.

ציחצוח נעליים. "מה הוא רוצה, זה"ו "כסף". "מה אני מבין בכסף שלהם"ו "הכי בטוח שתיתן את הקטן"

עברו שלושה ימים. אחת בצהריים מצוינת כשעת הטיסה חזרה לתל־אביב. בשעה אחת עשרה בבוקר, כמו שנקבע יומיים קודם, אנשים מחכים בלובי של המלון עם המזוודות והשקיות והקניות. האוטובוס לא מגיע. בשתים עשרה וחצי מתחילות לעוף באוויר הפראנויות. מה יהיה? ואולי שכחו? ואיך זה יתכן ואיזה חוצפה. וכבאו ניקח טקסי לשדה מגיע אלברט קליפה מ"יוסי טורס". הטיסה נדחית לשעה אחת בלילה. שומר נפשו ירחק מ"יוסי טורס", אותו "יוסי טורס" שבגללו אנשים התעלפו במטוסים, נשארו לישון בלילות עם ילדים בלובי של בתי מלון, והגיעו לטיסה ב־12 שעות איחור. כאן מסתתרות השמועות הזדוניות על טורקיה. לא ביחס של הטורקים אלא ביחס של הצ'רטריסטים החלטוריסטים.

אז מה עושים מ־12 בצהריים עד 12 בלילה?

משתרעים בלובי של המלון עם המזוודות והמנמנמים. 200 אנשים חולצים נעליים ומנמנמים בלובי של מלון חמישה כוכבים. הטורקים לא אומרים מלה אחת רעה, ממשיכים לחייך בסלחנות ומביאים עוד קפה ועוד תה. ב־11 בלילה מגיעים לשדה התעופה. הקאונטר לא פתוח, אין בדיקה ביטחונית, לא יודעים איזה מטוס, לא יודעים איזו שעה. אימפוטנציה מוחלטת של המארגנים. 200 איש היסטריים מתנפלים על נציג "יוסי טורס" ועוד רקה קורעים אותו לגזרים. הטיסה זזה לשתיים ורבע בלילה. דחיפות, צעקות, בכי והיסטריה. אנשים עומדים מעשר בבוקר עם המזוודות ביד. 70 שעות חופשה, מתוכן 12 שעות איומות, בלי חדר, בלי שירותים בשדה תעופה עלוב, לא ממוזג. עבר לי הטעם של החופשה, אומר משה לרינה. הזול הזה יוצא מאוד יקר, עונה רינה בחורה.

בשתיים וחצי בלילה, דקה לפני שממריאים, מתרומם יוסי מהמושב וצועק שבעצם הוא לא זיהה את המזוודה שלו, "וכל אחד יכול לדחוף לתוכה פצצה". בהלה עצומה. "בומבה, בומבה", צועקים הטורקים ומתפזרים לכל הכיוונים. הקפטן יוצא מהקוקפיט ולוקח את הרמקול. ליידיס אנד ג'נטלמן, הוא אומר, תרדו למטה ותזהו את המזוודות שלכם אם אתם חוששים מפצצה – אני מכריז על שעתיים איחור בטיסה. פליני עצמו לא יכול היה ליצור סצינה כל כך אבסורדית ומוזרה כמו זאת שהתרחשה בשדה התעופה של אנטליה בשעה שלוש בלילה. מאה גברים עומדים בחושך, בשורה שמזכירה מסדר צבאי, ולפי סימן של עופר, שתפס פיקוד, מזהים מזוודה אחרי מזוודה. הנשים עומדות על המדרגות הנעות ומעודדות בצעקות את את חיים־יוסי־יודני. מוכי תדהמה עומדים הטורקים, דיילים ועובדי שדה, כמה שיותר רחוק מהמטוס.

בשעה חמש לפנות בוקר, נחת המטוס בשדה תעופה לוד. משה ורינה ניגשו לדיוטי פרי לקחת את השקיות עם הסיגריות והקרמים והבשמים. אחר כך משה פיהק, הסתכל על השעון ואמר לרינה, יאללה, תכיני קפה, נלך לעבודה.

דוד אומר לשולה ש"תזכרי שמ־20 אלף לירות טורקיות צריך להוריד ארבעה אפסים". רינה מסכמת ש"אם זה ככה אז 20 אלף זה כאילו שני שקלים יעני". יחד הם מתאמנים כל הדרך למלון. דוד מכפיל ורינה מנקה אפסים

החוויה שתעשה לכם את החופש!
ספארי ג'יפים בסיני
4/5 ימים של חופשה מסעירה בחגים
לינה בבתי מלון או בשטח ליחידים ומשפחות
אי האלמוגים • קניון הצבעים • עין פורטגה
נואיבה • סנטה קטרינה וההר הגבוה
צלילות בשארם-א-שייך • נאבק • דהב ועוד.
כלכלה מלאה, הדרכה מקצועית וביטוח רפואי
מס' המקומות מוגבל !!!
"משעולים" - מגשימים את חלום סיני
טל. 9269620 03-5237645
משעולים
עד 12 תשלומים.
מבצע מיוחד לקוראי מעריב

לבנון, המלחמה הנשכחת

(המשך מעמוד 27)

קצת. זו לא הפעולה הראשונה שלי. אני מקווה שנפגוש את המחבלים ונתקע אותם במטח ראשון".

מה עובר בראש ברגעים שלפני היציאה?

"מריצים את כל התסריטים האפשריים, גם את הגרוע ביותר. אבל כל זה לא חשוב, כשאתה עושה דברים חשובים". שעת השין הגיעה. החבר'ה עוזבים את חדר האוכל, ויוצאים אל נקודת הכינוס. דמויות החיילים הצועדים בחשיכה מזכירות סיפורים של פעם, על כיתה אלמונית שצועדת לקרב. מעמיסים את הציוד על הגב, הנשק על הכתף, ומתרכזים ביציאה הצפונית. העליצות נגמרת. מדברים בלחש. מישהו מנסה להרים את המורל ופוצח בשיר: "לא תבואי שישי־שבת". אבל השירה גוועת מהר מאוד. חייל צועק לחבר ביש מזל שלא יוצא לפעולה: "תתקשר אלי הביתה ותגיד לאמא שלי שהכל בסדר".

"חיובי, עבור".

הלוחמים מתפקדים ודורכים את הנשק. אני נותן כמה משפטים לפני יציאה: "מה שאתם צריכים לדעת, כבר אמרנו ודיברנו. עכשיו לעבודה". קול באפילה שואל את חברו: "תגיד אחי, באיזה יום אתה מביא לי את התלסטרה"?

צחוק קצר – ושוב שקט. הלוחמים נבלעים בחשיכה.

יום ד', שעה 22:45.

הפיקוד עכשיו בידי סגן אסף, סגן מפקד הפלוגה. הוא יושב על מכשירי הקשר בחמ"ל ומדבר עם הכוחות שנעים בשטח. עוד לילה בלי שינה לפניו. "לא אנוח ולא אשקוט עד שאחרון הבחורים יגיע אל היעד בשלום", הוא אומר לי ונועץ עיניים אדומות במפה שלפניו. שעתיים אחר כך הוא מתפנה אלינו לכמה דקות, ומדבר על החברים שנפלו בקו הקודם. הוא מספר לנו איך נהרגו זוהר חלמיש, דניאל דיי, יונתן בוידן ואחרים. איך הם נאבקו עם המוות לפני שנפטרו. "זה הכניס אותנו לתקופה שחורה. לאבד חברים, ללכת לשרשרת של לוויות, זה לא בדיוק מה שהטבע האנושי יכול לעכל. ידענו אז, כמו היום, שצריך להמשיך כרגיל כי המשימות לא משתנות. אבל בלוויות וברגעים שאתה לבד, אתה יכול לבכות ולפרוק את המטען הנורא הזה. החברים שהלכו – הם שמעניקים משמעות מיוחדת לפעילות שלנו כאן. אתה עושה את זה גם כאידאולוגיה לשמור על יישובי הצפון, וגם כמשהו שאתה חייב לאותו חבר שנפל. בגלל זה הפעילות הלילה כל כך חשובה לנו".

יום ה', שעה 5:45.

סירנה מקפיצה את הלוחמים לחדרי הביטחון. כוננות ספיגה. כעבור רבע שעה, בשש בדיוק, החלה התקפת המחבלים. ההתקפה הזו היא גם שעתו של רמי בוכניק. הבוזר עובד כמו שד. טוען את המרגמות, לוקח טווחים וקואורדינטות, ומשגר את הפצצות. הכל בשניות. מהירות התגובה חשובה. פקודות האש של רמי גוברות על קולות הירי. התצפיות מדווחות על פגיעות טובות. אצל בוכניק אין אפס. מספרים עליו שבתקרית לפני שלושה שבועות, שבה נהרגו שני חיילי גבעתי, הוא גידר את המחבלים בפצצות מרגמה. נדב בונן מספר בהתפעלות איך בוכניק הרים בית בפגז שני. "אפילו כשהוא מפספס הוא פוגע", מתגאה נדב בבוכניק. "פעם הוא פגע בטעות בבית ואזרח לבנוני נהרג. הלבנונים צעקו שאנחנו הורגים אזרחים, ודי התבאסנו. בוכניק אמר שהוא עם המזל שלו, עוד יתברר שנהרג ילד בן 5. בסוף התברר שהרגנו פעיל אמל, אחד שעושה צרות לצה"ל. איזה צחוקים הלכו כאן".

בוכניק עצמו מצטנע. "זה לא אני, זה הקש"א שאומר לי לאן לירות. חוץ מזה, זה עניין של השקעה ותירגול".

איך אתה מרגיש כשהחבר'ה יוצאים לפעולה ואתה נשאר פה עם המרגמות?

"אני מלווה אותם עם הקנים שלי וזה מחפה על הכל. גם עם מרגמה אפשר לשלוט על הרכסים. אני נותן גיבוי לחבר'ה, במקומות שהם מגיעים אליהם".

כמה מחבלים הרגת?

"אני יודע על שלושה אבל קשה לספור. כל פעם שאני פוגע, באים הטנקיסטים וטוענים שהם אלה שפגעו. ככה אי אפשר לספור".

יום ה', שעה 9:00.

לילה לבן עבר על המוצב. בכלל, שינה היא מצרך נדיר כאן ולילות לבנים הם שיגרה. מי שאין לו עיניים אדומות מעייפות, הולך מהר ומשפשף אותן, שלא יגידו שהוא ג'ובניק. את היום הזה ממשיכים הצנחנים כאילו ישנו שעות רבות. מבצעים את המשימות בלי להתלונן: תצפיות ירי אל תנועות חשודות, ניקיון המוצב, תירגולים.

"צריך להבין", אומר ארז המח"ט כשאנו מדברים על הבעיות בגיזרה, "שמול צה"ל עומד כמעט צבא מסודר, עם רמת אימון טובה, מוטיבציה ונשק טוב. בגלל אופי השטח, ההתמודדות היא בין כוחות כמעט שווים. אין לך שום יתרון עליו, חוץ מאשר הכנה יותר טובה. מאז מבצע 'דין וחשבון' חיזבאללה הולך רק על צה"ל, וזה מסביר אולי את כמות האבידות. אבל צריך לזכור שבתקופה הזו אנחנו הרגנו להם 80 איש".

ארז, בן 34, צבר כבר אלפי שעות לבנון. במלחמת לבנון נפצע כמ"פ בסיירת גולני בקרב על הבופור. השתחרר, טייל ברחבי אמריקה, וב־85' חזר לצה"ל. מאז הוא חי עם הסכנה. כמפקד הגיזרה הוא נמצא עם החיילים בכל שעה. לוחם, מסייר ומפנה נפגעים. לא מחמיץ שום אירוע. מספרים עליו שהוא מומחה גדול למטעני צד, יכול לזהות מטען תוך כדי נסיעה במהירות של 90 קמ"ש. הוא עצמו כבר אכל כמה מטענים. "בלבנון זה חלק מהמקצוע. פעמיים בשבוע אתה נמצא בסכנה קיומית. ככה זה. צריך לנטרל את הפחד ולהמשיך לעבוד. לי כמפקד חשוב להיות בשטח. לדבר עם החיילים, להסביר להם את המציאות בצורה הכי אכזרית. שכאן, בלבנון, יש חוקים אחרים. חטפת פגז, נפצעת, והחובש חש לעזרתך ונפגע גם הוא, קודם צריך לטפל באוייב, להפעיל את הכלים. רק אחר כך מטפלים בך. חייל מבין את הדברים אם המפקד נמצא איתו. הוא מבין אם הגעת אליו לשטח או נשארת מאחור ומדבר איתו בקשר".

איך אתה מתמודד עם השכול, מול המשפחות?

"חלק מהעבודה זה לדעת להוציא את החיילים לקרב ולהסביר למשפחות השכולות מה קורה, למה הבן נפל. למה חשוב להיות פה. שאם אנחנו לא נהיה כאן, הם – המחבלים – יבואו אלינו. הסיכויים שלי להיהרג הם יותר גדולים. אני כל הזמן בשטח. לכן אני יכול לבוא למשפחות במצפון נקי ולהסתכל להן בעיניים. כי אני מסתכן לא פחות מהבנים, אפילו יותר. אני לא מאלה שמדבר אליהם במילים גבוהות. אני נמצא איתם בחיים ומפנה אותם כשהם נהרגים".

לא פעם יש ביקורת בארץ על קילקולים ברמת התיפקוד של החבר'ה כאן.

"בארץ לא מבינים מה קורה כאן, שזו מלחמה. ובמלחמה, כמו במלחמה, אתה גם סופג אבידות. בתנאי שטח כאלה אי אפשר לנצח. הם לא מבינים שיש לך פה עסק עם צבא ממש. המחבלים מפעילים ב"ט, יורים טילי קרקע־אוויר לעבר מסוקים ואש מאסיבית אל הכוחות. זו עוצמה של אירוע מלחמתי מצומצם. היו פעמים שחזרתי מאירוע עם ארבעה־חמישה הרוגים. מי שלא נמצא בריחן, מי שלא משרת בגיזרה, לא מבין מה הולך פה. לפני כמה שבועות היתה התקפה בסוג'וד. רצתי לשם עם רופא, הכנסתי מסוק, והלכתי לדבר עם הפצועים. הדוקטור עמד שם בידיים מגואלות בדם ובקול רועד אמר לי: 'אנשים לא יודעים מה קורה פה'".

איך היית מגדיר את המלחמה הזו?

"לחבר'ה כאן יש תחושה שזוהי מלחמה נשכחת. גם אני שותף לתחושה הזו. אנחנו המלחמה הנשכחת".

יוסי ולטר

אוניברסיטת תל-אביב

היחידה ללימודי חוץ

לימודים בשעות הפנאי

קורסים לקהל הרחב: אוקטובר 1994 - ינואר 1995

הנחה לנרשמים עד 5.10.94

- הבנק והאזרח
- העסק הקטן
- השקעות בבורסה
- עולם הפרסום
- יחסי ציבור
- חוק ומשפט
- המחשב האישי
- כתיבה יוצרת
- תולדות האמנות
- עיצוב פנים
- האזנה למוסיקה
- אנגלית – שיפור הדיבור
- אנגלית – קריאה והבנה
- תכנית לימודים בניהול כללי
- תכנית לימודים בניהול השיווק
- הבאה לדפוס, עריכה, תרגום
- מסע לסין, יפאן והודו
- מיסטיקה ואמנות במזרח ובמערב
- אמנות, תכשיטים ואבני חן
- שפינוזה – כופר או מאמין
- שיפור התקשורת הורים – ילדים
- סדנא לשיפור הזכרון
- פסיכולוגיה
- קרימינולוגיה
- שפת הגוף
- מצבי לחץ
- דיבור בציבור
- תזונה נכונה
- סינית
- צרפתית
- ספרדית
- איטלקית
- גרמנית

פרטים והרשמה (כולל ימי ו'): אוניברסיטת תל-אביב, היחידה ללימודי חוץ רמת אביב, רח' קלאוזנר 8 (ליד בנין וולפסון) טל' 03-6425452 (24 שעות), 03-6408388, פקס' 6411156

גזור ושלח

לכב' אוניברסיטת ת"א, היחידה ללימודי חוץ, רמת אביב, ת"א 69978

נא שלחו אלי פרטים על הקורסים

השם:..........

כתובת ומיקוד:..........

הנהג עשה לך מנהג קבוע — קח עמך חייל לדרך

חגיגה בחגים במלון גני-כנרות טבריה

מבלים את ראש השנה וסוכות בנופש מרגיע ונוף קסום לכל המשפחה, במלון המתחדש. המציע בריכת שחיה משגעת, משטחי גן ירוקים, פעילות תוססת לילדים ונוף מהמם לכינרת...

עכשיו במבצע לכל המשפחה:

- זוג ללילה, באירוח חצי פנסיון, **570** ש"ח בלבד.
- עד 2 ילדים בחדר ההורים - בהנחות מיוחדות.
- חופשה בספטמבר שלא בתקופת חגים - במחירים מיוחדים.

- המחירים הם לזוג ללילה, כולל מע"מ, חצי פנסיון
- הזמנות לחג - מינימום שלושה לילות
- אפשרות לשלושה תשלומים

פרטים והזמנות במלון, טל': 06-791281

או אצל סוכן הנסיעות שלך

גני-כנרות — מלון הנופש שלך בטבריה

מדינת ישראל מודיעה

הנפקת איגרות – חוב במיכרז (1)

סוג אג"ח/סדרה	סוג ההצמדה (מדד/שער/בסיס)	סכום (5) (מיליוני ש"ח ע"נ) מוצע לציבור	תקופה לפדיון (שנים)	ריבית(2) שנתית	מחיר(2) מיזערי	מועד: המיכרז	מועד: הסליקה הכספית
כפיר 1394 א' (3)	מדד ספטמבר 94	80	7	3.0	93	8.9.94	9.9.94
גליל 5421 א' (4)	מדד ספטמבר 94	80	15	4.0	85	8.9.94	9.9.94
שגיא 4251 א' (4)	מדד ספטמבר 94	100	6	3.0	94	8.9.94	9.9.94

(1) המיכרז הוא מדורג, כלומר החיוב הכספי של הזוכים מתבצע לפי המחירים בהתאמה לכל כמות וכמות שבה זכו במיכרז.
(2) באחוזים מהערך הנקוב.
(3) איגרת חוב הנושאת ריבית משתנה אשר משולמת אחת לחצי שנה. הריבית השנתית הרשומה מתייחסת לתקופת הריבית הראשונה בלבד.
(4) איגרת חוב הנושאת ריבית קבועה אשר משולמת אחת לשנה.
(5) סכום ההקצאה הכולל יכול להשתנות בחצי אחוז כלפי מטה או מעלה בהתאם לכללי עיגול הסכומים, שנקבע בחוזרי בנק ישראל.

הערות: (*) פרטים מלאים והשתתפות במיכרז בכל סניפי הבנקים ואצל חברי הבורסה לניירות ערך.
(**) תנאים נוספים מפורטים בתקנות מלווה המדינה הנוגעות להנפקת כל סוג של אגרות חוב ובחוזר בנק ישראל המתייחס לסדרה המסויימת.
בכל מיקרה של סתירה בין נוסח מודעה זו לבין התקנות ו/או חוזר בנק ישראל נוסח התקנות והחוזר הם הקובעים

המכללה לחינוך ע"ש קיי באר-שבע

הרשמה מאוחרת

מסלולי הכשרה להוראה

למורים בחטיבות ביניים

במקצועות: הומניסטיקה, אנגלית, ערבית, מתמטיקה, מחשבים, ביולוגיה-כימיה.

למורים בבית ספר יסודי

למורים לאמנות וחינוך גופני.

ולכל תחומי ההוראה

המכללה ביקשה מהמועצה להשכלה גבוהה היתר לפתוח מוסד להשכלה גבוהה ולקיימו לקראת תואר ראשון בהוראה

הלוואות ומלגות מועדפות לזכאים

- ★ תכנית אישית להסבה להוראה ליוצאי אוניברסיטאות
- ★ לימודי הסבה והרחבת הסמכה למורים/גננות בכירים.
- ★ לימודי ספרנות

פרטים והרשמה: בימים א'-ה' בין השעות 9:00-15:00 רחוב יהודה הלוי, באר-שבע ת.ד. 65 טל. 07-416863/4/5 פקס. 07-413020

THE TORONTO HOSPITAL

(Toronto General Hospital and Toronto Western Hospital)

SHIFF FAMILY MEDICAL EDUCATION ASSISTANCE FUND - 1995-1996

The purpose of the Shiff Family Medical Education Assistance Fund is to assist those Israeli physicians interested in doing research or obtaining specialized clinical experience at the Toronto Hospital in Toronto. The Toronto Hospital comprises the Toronto General and the Toronto Western Hospitals and is a major teaching hospital of the University of Toronto. The fund is open to both staff doctors and senior trainees from Israel who wish to come toToronto for a one or two year period or for a sabbatical. The physician must then return to Israel.

Applicants will be expected to have already been accepted by a senior staff member at the Toronto Hospital who would oversee his or her work and who would be responsible for providing the basic salary.

Applications for additional financial support should be submitted by November 15, 1994, and should be addressed to:

Dr. Abraham Rapoport,
Toronto Western Hospital,
MP 11-320,
399 Bathurst Street,
Toronto, Ontario, Canada M5T 2S8

שמוליק קראוס — האוסף

השירים הגדולים של שמוליק קראוס באוסף חדש

"מה איתי", "לוח וגיר", "בלדה לעוזב קיבוץ", "זמר נוגה" ועוד...

חובה!!!

מרכז החינוך לאמנות

בואו ללמוד אמנות ממי שמבין באמנות

ציור, פיסול, קרמיקה, הדפס, וידאו, צילום, תיאטרון

לילדים, לנוער ולמבוגרים

TEL AVIV MUSEUM OF ART — מוזיאון תל אביב לאמנות

כרטיס מנוי למוזיאון לכל נרשם.

ניתן לקבל דפדפת מידע במרכז החינוך לאמנות רח' דובנוב 8, טל' 03-6919155 בימים א'-ה' מ-09:00 – 19:00

הוא הגיע!

האלבום החדש של פרינס

"COME"

הד ארצי

השלום בפתח

רון ארד בשבי

כבר 2,879 ימים

עד מתי?

מדינת ישראל

משרד האנרגיה והתשתית
מינהל חשמל

הודעה על פי פקודת זכיונות החשמל

הנני להודיע שמתוקף סמכותי לפי פקודת זכיונות החשמל אישרתי ביום 1.8.94 לחברת החשמל לישראל בע"מ לבצע את העבודות המפורטות להלן בחלקות 2,1 בגוש 39755.

פירוט העבודות:

הקמת קווי חשמל 400 ק"ו

בכבוד רב
ד"ר שלמה גרובנדר
מנהל מינהל החשמל

הנוסטלגיה במיטבה

שירי שנות ה-50-60-70

אוסף סברי חדש

השירים הגדולים של שלושת העשורים באלבום משולש במחיר 86 ש"ח בלבד!!!

אין צורך להיות עשיר כדי ללמוד ב-

ארה"ב

ניו זילנד, שבדיה, שוויץ ובמדינות שונות...

בואו לפגוש את נציגי האוניברסיטאות, הקולגיים ומוסדות הלימוד הפוליטכניים, בעלי הכרה אקדמאית.

סמינרים חינם

תוכנית הפגישות כוללת: תצוגות וידיאו, ראיונות אישיים וסמינרים מכינים. אפשרויות למילגות לימודים מגוונות ותוכניות השתלמות לסטודנטים מוכשרים

הסמינרים יתקיימו ב:

תל-אביב	ירושלים	חיפה
מלון שרתון	מלון שרתון פלאזה	מלון דן פנורמה
יום א' ה-11 בספטמבר משעה 14:00 עד 22:00	יום ב' ה-12 בספטמבר משעה 14:00 עד 22:00	יום ג' ה-13 בספטמבר משעה 14:00 עד 22:00

כל הפגישות מתחילות ב-14:00 בהרצאה על "*הזדמנויות חינוך בינלאומיות*", ונמשכות מ-15:00 עד 22:00 בפגישות נציגי הקולגיים השונים.

אין צורך לקבוע פגישה. פשוט תבואו ותלמדו יותר על מיגוון תוכניות לימוד המובילות מתואר ראשון ועד ה-Ph.D. ניתנות אפשרויות לבחירה בתחומי הלימוד הבאים:

חשבונאות, עסקים, תקשורת, כלכלה, הנדסה, ניהול בתי מלון, שפות, מפ"יטים, שיווק, סיעוד, מדע, תיירות ועוד רבים אחרים.

הזמן חברים להצטרף. נא להצטייד בתעודות רלבנטיות.

גבולות ההשכלה נפרצים - בואו ללמוד איך ללמוד בחו"ל

מיוצגים ע"י E.T.C. GROUP, טלפון/פקס: 0041-25-813472, שוויץ

עמל 1

רשת לחינוך מדעי וטכנולוגי

החטיבה להכשרת מבוגרים

מקס פיין

מכללה טכנולוגית

קורסים למבוגרים

דיאגנוזה לרכב

קצינ' בטיחות בתעבורה

מקצועות הרכב

- הסמכה לניהול מוסך - ★מכונאות ★חשמל ★מיזוג אויר ★צמיגים ★צבע ★פחחות
- בוחני קניה ומכירת רכב
- מכונאות וחשמל רכב סוג 3
- אנגלית טכנית - לענף הרכב

טכנולוגיה מתקדמת ברכב

- הצתות אלקטרוניות
- הזרקות דלק
- A.B.S.

חשמל תעשיה

- חשמלאי מוסמך
- חשמלאי ראשי
- חשמלאי מתח גבוה
- קירור ומיזוג אויר

פרטים: ימים א'-ה' בשעות 16.30- 20.00 דרך פ"ת 130 (צומת הקריה), תל-אביב טל': 03-5627231, פקס': 03-5613725

ולילד קנינו את הג'יפ הפשוט בלי גג שקוף

למרות כל הקיטורים, רמת החיים בישראל עולה, וגם תוחלת החיים. הישראלי הממוצע חי היום עד גיל 80. ולא סתם חי – חי טוב. בית עם גינה זה לא עניין רק לעשירים, טורקיה קרובה יותר מאילת, וארבע גיחות לחו"ל בשנה זה ממוצע לעשירון העליון. ויש קונים לג'יפים במאה אלף שקל, אגרטלים ב־15 אלף שקל, תכשיטי קרטייה ובגדי מעצבים מיובאים. ולא דיברנו עוד על היאכטות, הפלאפונים, הניתוחים הפלסטיים, המסעדות עם צלחות גדולות ומנות קטנות, מכוני הכושר והאושר, הרזון והשיזפון ■ מי אמר שאין פה כסף

איור: איציק רנרט

לאה אתגר

בשנה האחרונה עלה עם ישראל ליגה בכלכלית. סל הצריכה למשפחה ממוצעת הגיע לכ־6,000 שקלים בחודש, כלומר עליה של כ־10 אחוז ברמת החיים בחמש השנים האחרונות, מהם כמעט ששה אחוזים בשנה האחרונה בלבד. החדשות הרעות הן שלא רק רמת החיים עלתה – גם הפערים בין השכבות הכלכליות גדלו, וההכנסה הממוצעת בעשירון העליון גדולה היום פי 7 מזו בעשירון התחתון.

ויש גם את העשירים מאוד. אלה שהביאו לישראל סיגנון חיים שהיכרנו רק בסרטים. בית בפרובאנס, בית בקיסריה, בית בזכרון על ההר, סוויטה קבועה במלון דירות במנהטן, דירת זכוכית במגדלי המלך דוד בתל־אביב, על המים.

בעוד ששטח דירה ממוצעת בארץ הוא 100 מטרים רבועים (שלושה־ארבעה חדרים) ומחירה באיזור ה־250 אלף שקל, טיפס ה'נדל"ן לעשירים', למחירים שלא היו כמותם בארץ. וילה שהיתה שייכת לשגרירות הקנדית, ברחוב גלי תכלת בהרצליה־פיתוח, נמכרה ביותר משבעה מיליון דולר. לשם השוואה, במחיר הזה אפשר לקנות ארמון עתיק בספרד. שלושה מיליונרים חשקו באותה וילה והתקוטטו בבית המשפט על הזכות לרכוש אותה.

אחד מהם, שלדון אידלסון, אמריקני הנשוי לישראלית, היה הזוכה המאושר.

השבועון הבינלאומי "פורבס" מפרסם מידי שנה את רשימת האנשים העשירים בעולם. בעבר היו שני הישראלים הבודדים במועדון היוקרתי הזה טד אריסון, בעל אוניות מפלורידה שגר בתל־אביב, ושאול אייזנברג, המתגורר בסביון. השנה הצטרפו אליהם אליעזר פישמן, שהתאושש מנפילת קרן המניות רונית וקנה חברות ממשלתיות ב־400 מיליון דולר, בני לנדא מחברת אינדיגו, עם 513 מיליון דולר, והאחים זוהר ויהודה זיסאפל מראדא, המוערכים ב־250 מיליון. שמות מוכרים יותר בישראל, התופסים את 50 המקומות הראשונים ברשימת עשירי הבורסה, לא נכללו בינתיים. בהם משפחת ברונפמן, המושקעת בבורסה הישראלית בחצי מיליארד דולר (נכון לחודש יולי), משפחת פדרמן מרשת מלונות דן (350 מיליון), משפחת רקנאטי (188 מיליון), משפחת ארקין (אגיס, 295 מיליון), האחים ספרא, סמי שמעון, גרשון זלקינד, משפחות קרסו, דנקנר, הירש, ברוניצקי, המבורגר, חכמי, מאיר, פרופר, יעקב בורק, ישעיהו לנדאו, יצחק תשובה, אלפרד אקירוב ועוד ועוד.

העליה ברמת החיים הביאה שינויים גם בהרגלי הצריכה. למשל, ככל שאתה עשיר יותר – ההוצאות היחסיות שלך על מזון קטנות. לעומת זאת, במחלקת הביזבוזים הופיעו אצל הישראלי סעיפים חדשים, וסעיפים אחרים התרחבו, כמו ניתוחים פלסטיים, שירותי רפואה פרטיים, נסיעות לחו"ל, מסעדות, טלוויזיה בכבלים, מצלמת וידאו, מזכירה אלקטרונית, פקס, מיקרוגל, מחשב אישי, פלאפונים, תקשורת בינלאומית, ועוד.

4 מכוניות למשפחה

העליה המדהימה והבולטת ביותר היא בסעיף התחבורה. ל־80 אחוזים מהעשירון העליון יש בין שתיים לארבע מכוניות למשפחה. הפקקים ועבודות ההרחבה בכבישים הם בהחלט סימן לעליה ברמת החיים. במדינה שבה נוספים כמיליון וחצי כלי רכב על הכבישים, והם שייכים ל־1.3 מיליון בתי אב, אתה נדהם כל שנה מחדש, לשמוע את יבואני הרכב מודיעים שמכרו עוד 140 אלף מכוניות חדשות. ישראל הקטנה, זו שנתמכת עדיין בשלושה וחצי מיליארד דולר על ידי הדוד סם, היא המדינה בעלת מיגוון כלי הרכב הגדול בעולם.

באף מדינה מערבית לא ניתן לראות על הכבישים היצף אדיר כזה של מכוניות אמריקניות, יפניות, אירופיות, קוריאניות, שלא לדבר על ספרדיות, צ'כיות וטייוואניות. בקרוב, אגב, צפויה מכונית מהודו.

באמריקה העשירה אתה רואה בעיקר מכוניות אמריקניות ויפניות; בצרפת – רובן רנו, סיטרואן ופז'ו; באיטליה – בדרך כלל פיאט, אלפא ולנצ'יה. אבל ישראל מתנהגת כמעצמה כלכלית בענייני מכוניות – מוכרים וקונים את כל סוגי הרכב האפשריים בעולם. מה שקובע הוא הטעם, רק אחר כך הכיס. פעם, לפני שקנו מכונית, ערכו חישובים. האם היא חסכונית, כמה ק"מ היא עושה לליטר, כמה נקבל כשנרצה למכור אותה. היום מסתכלים בעיקר על הצבע והעיצוב. היבואנים מספרים שישראלים רבים מוכנים להמתין חודשים לצבע מסויים או למודל אופנתי. אם אין את הצבע הרצוי, יבטלו את ההזמנה ויקנו מכונית אחרת.

בימים ששמעון פרס הבטיח מכונית לכל פועל, היו ספקנים שחייכו. היו אז בארץ רק כ־10 יבואני רכב. השנים הבאות עמדו בסימן "תופעת הסובארו". כל המדינה נהגה באותה מכונית. השנים האחרונות הולידו שמות כמו "הונדאי", "דייהו", ועוד. אין מודל, גם שכוח אל, שלא תמצא בארץ – גם מכוניות יוקרה נדירות. יהודית טיומקין מכפר שמריהו, רעייתו של איש העסקים אבי טיומקין, מבעלי העיתון "טלגרף", נוהגת למשל ב"לקסוס", מכונית יפנית יוצאת דופן שמחירה כ־300 אלף שקלים. בעלה נוהג במרצדס הכי גדולה שמייצרים הגרמנים, שמחירה 600 אלף שקל. והטיומקינים, שהשקיעו בגלגליהם כמיליון שקל, עדיין לא טיפסו לצמרת ה"אין" הישראלי. למרות המחירים הגבוהים של מכוניות שמרניות וסולידיות כמו מרצדס או ב.מ.וו., בסתיו '94 הן כבר לא אופנתיות. מצטערים.

ה"אין" הישראלי החדש רשום השנה על שמה של אמא של התכשיטן בני פרני. אשה בת 70 בערך, שנוהגת בג'יפ "ויטרה" אוטומטי וממוזג. והמחיר? הרבה פחות ממרכבות הטיומקינים – 100 אלף שקל, פלוס־מינוס.

ה"מיני־ואנים" למיניהם – יפניות, לנדרוברים, ג'יפים, ספארים, ועוד – שכל יאפי אמריקני שמכבד את עצמו נוהג בהם כבר חמש שנים, מככבים אצלנו השנה בגדול. הלהיט של ראש השנה תשנ"ה הוא ג'יפ מיצובישי פג'רו, במחיר התחלתי של 150 אלף שקל. הפג'רו כבר נמצא בחניה של שולה אקרשטיין, אשתו של גיורא מהמרצפות; גם לאורנה תמיר, אשתו של יבואן הקוסמטיקה, יש; וליוני שסטוביץ, הבת הצעירה של יצחק שרם (אבא קנה).

אירית, רעייתו של בעל ה"סופר־פארם" ליאון קופלר, שייכת לאסכולה דומה ומתנייעת באמצעות ג'יפ צ'ירוקי, שהועבר לבעלותה לאחר שנפרדה מ־200 אלף שקל. חנה לסלאו, לעומתן, גומעת מרחבים בסיועו של ג'יפ לנדרובר דיסקברי עם גג שקוף.

לא שפתאום צמחו אצלנו דיונות חרשות שהנשים נזקקות לג'יפים עם הנעה 4־על־4 כדי לחצות אותן. הרכבים הללו, שנעים כמו סלונים ממוזגים ונוחים, הם המילה האחרונה של המאיון העליון. לא צורך, בפירוש "פוזה".

המנגל הפך לבר־בי־קיו

את העליה המדהימה במספר המכוניות במדינה ניתן לתלות גם בשינוי סיגנון החיים הישראלי. הישראלי של סתיו '94 רוצה להיות מחובר לאדמה. סביב הערים הגדולות צמחו ערי־לווין. חולמים על בית, קוטג' או מדורגים עם גינה מחוץ לעיר.

עובדות: בעשור האחרון החליפו 70 אחוז מהישראלים את דירתם במגורים טובים יותר. קוטג'ים כפריים הם הלהיט. דירות פרטיות צצו בשכונות שנחשבו לשכוחות־אל, החל מנס־ציונה וכלה בהרים שעמדו שוממים בגליל, ולפתע התכסו בבתים קטנים עם גג רעפים אדום. רבע מיליון ישראלים עם חלום יעברו בקרוב להתגורר בבתים פרטיים בעיר החדשה מודיעין. שכונות בערי־לווין כמו גני אפק (ראש־העין) רעות, ראשון מול הים, הסביון של קריית־אונו, ועוד, צומחות כפטריות.

◄

פעם, לפני שקנו מכונית, ערכו חישובים. היום מסתכלים בעיקר על הצבע והעיצוב. ישראלים רבים מוכנים להמתין חודשים לצבע מסויים או למודל אופנתי. אם אין את הצבע הרצוי, יבטלו את ההזמנה ויקנו מכונית אחרת

(המשך מהעמוד הקודם)

רק בדבר אחד לא השתנה סיגנון חיינו. הישראלים לא ויתרו על שגעון המנגל. עם לירתם של עשרות אלפי בתים פרטיים חדשים, עלה גם המנגל ליגה. בגנים הציבוריים הוא נקרא עדיין "מנגל", כשבמרכז הווייתו עומדים סטייק ופיתה, אבל בווילות החדשות מדברים על "בר־בי־קיו", והמהדרין קונים את הבשר "מיושן", לאחר תהליך השבחה מיוחד באיטליזים, המתחילים להיראות יותר ויותר כמו בתי מרקחת.

אין דבר שמלמד על העליה ברמת חיינו, כמו הטירוף הטורקי או הקפריסאי שפקד אותנו השנה. בשעה שברוסיה עמדו בתור ללחם ולבשר, בארץ עמדו בתור לכרטיסי טיסה. עד לפני חמש־שש שנים ספרו בהשתאות 700 אלף ישראלים שיצאו מהארץ. גם זה היה שיא עולמי (יחסית לגודל האוכלוסיה). השנה מדברים על מיליון וחצי. מתוכם, יש אומדים רק את מספר שוחרי טורקיה, קפריסין והגיזרה הקרובה בחצי מיליון. ערב החג לא ניתן היה להשיג מקומות טיסה לאף יעד. הישראלי שהעלה את רמת חייו, נסע בפעם הראשונה לארצות הים התיכון, בעיקר לאיי יוון, לניו־יורק, ללונדון, לניירובי או לבייג'ין. המדינה, מצידה, פירסמה שמשרד הפנים מפוצץ, שנמל התעופה מפוצץ, אבל הישראלים נצמדו ליעד ועם שלם יצא לבזבז ביחד בחו"ל. ועדי עובדים יצאו במאורגן ומספרם של חברי מועדוני "הנוסע המתמיד" – הוכפל.

אבל העשירונים העליונים לא ויתרו, והמשיכו לפתוח פער מההמונים. הם יצאו לחו"ל ארבע פעמים בשנה. בחורף נסעו לסקי, בפסח לקניות, או שוב סקי, באירופה. בראש השנה נסעו לפורטוגל, בסוכות אולי יסעו לטונים. הישראלי המתעשר החל לצאת מהארץ לגיחות קצרות, לסופי שבוע בלבד. לא עוד מסעות ארוכים שאמרו, "אם כבר יצאנו לחו"ל ניסע להרבה זמן". חו"ל הפך זמין וזול. קופצים לשלושה־ארבעה ימים וחוזרים. המאיון העליון, כמו תמיד, התנחם במקומות אקזוטיים וחדשניים, שהתגלו או נפתחו לאחרונה לישראלים. אינדונזיה, איי באלי, יאווה, טומטרה, אלסקה ועוד. אילת נשארה השנה ריקה.

כמה משפחות עשירות, שגילו כי המוני בית ישראל מארחים להן חברה במטוסים המסחריים, עברו למטוסים פרטיים. שמונת בני משפחת ספקטור, יבואנים מסכיון, מחזיקים בשיא ה"ג'ט סט". גם לצורך נופש קצרצר במצפה הימים, ישתמשו בדרכי האוויר. ואל פלח שוק זה פונה חברת התעופה החדשה־יחסית "ארואל". "ארקיע" ראתה שהעניין הולך, והצטרפה גם היא.

גם מספר כלי השייט הפרטיים השייכים לישראלים עבר את ה־6,000 – בהם כמעט אלף נחשבים ליאכטות.

קונים הכל

בין הנסיעות לחו"ל, פה ושם, מוצא את עצמו הישראלי בסלון ביתו, מול הטלוויזיה. ואם טלוויזיה, אז כבלים. והתמונות מרחבי העולם מוכיחות שכבר מזמן אי אפשר להגיד על ישראל שהיא "מדינה חנוקה עם קלסטרופוביה". להיפך, השנה מתאפיינת ישראל ביותר מדי מכל דבר. תשתו משהו קר? קוקה־קולה, אוויאן, פרייה. שעונים, אמרתם? ברייטלינג, ביונס קלאס, קרטייה, סווטש. יש הכל. אתה נכנס לרשת "פרנדי" וחוטף הלם. תכשיטים בעשרות אלפי דולרים עם תוויות בינלאומיות. והישראלים קונים. פתאום יש הצדקה לפתוח בכיכר המדינה סניף של אופנת קנזו מיפן, וגם סניף ללקרואה, מעצבי צמרת בינלאומיים.

ולילד קנינו את הג'יפ הפשוט בלי גג שקוף

בשנה שעברה פתח איש העסקים צביקה קליפר ברחוב דיזנגוף בתל־אביב, חנות בינלאומית למתנות וחפצי חן, שלא ידענו כמותה בישראל. אגרטלי בקרת מזכוכית צרפתית נמכרים שם ב־15 אלף דולר, וגם לקריסטלים של ללייק, בטווח מחירים דומה, יש ביקוש. כל המוצרים מוצגים, נעטפים ונמכרים, כאילו נקנו בפאריס או בדנמרק. נייר כרומו, סרטים מעודנים, אריזות בינלאומיות. מי שבאמת רוצה לעשות קניות בסטייל משאיר בחנות את כרטיס הביקור שלו, וכשרוצים לשלוח מתנה, מטלפנים, אומרים באיזה סכום, המתנה נבחרת ונשלחת למקבל, יחד עם כרטיס הביקור של הנותן. שיטה מקובלת בעולם ועכשיו גם בישראל.

שני העשירונים העליונים בארץ אחראים ל־40 אחוז מהצריכה. הם כבר לא ממהרים לרכוש אביזרי אופנה ושאר פריטים בחו"ל. הכל יש בארץ: החל ממקדונלדס ובורגר קינג, דרך בשמים ומוצרי קוסמטיקה, עד רשתות אופנה אירופיות. המכסים ירדו, המבחר עלה, ולעיתים מחירי ישראל דומים או זהים למחירי חו"ל. העשירים כבר לא קונים הכל באירופה, גם בארץ. למשל ב"ואן דס" שבגן העיר. בחו"ל קונים רק מה שבאמת אי אפשר להשיג בארץ, כמו חליפות ורסצ'ה, נעלי רווטי, משקפי ארמני. פוזות איכות.

הפלאפון הפך לסמל סטאטוס. שני העשירונים העליונים אחראים ל־40 אחוז מהצריכה צילומים: משה שי

בווילות מדברים על "בר־בי־קיו" במקום על "מנגל", והמהדרין קונים את הבשר "מיושן", לאחר תהליך השבחה באיטליזים, המתחילים להיראות יותר ויותר כמו בתי מרקחת

סממן נוסף לעליית רמת החיים הוא עליית תוחלת החיים. הממוצע הישראלי מתקרב ל־80 שנה. בתי אבות שהוקמו לאחרונה מתפרסמים כמלה האחרונה של פאר ונוחות. תנאי זהב לגיל הזהב.

בנוסף לכך הפכו הישראלים לצרכנים של רפואה מונעת ולצרכנים גדולים של ניתוחים פלסטיים לשיפור המראה (15 אלף שקל לניתוח מקיף) – גם גברים. שמעון פרס לא היה הראשון שעבר ניתוח להרמת העפעפיים. רבות רבות מנשות העשירון העליון מרימות, מצירות, משנות. חזה, שאיבות שומן, הצרת היקפים. רבים מסירים משקפיים בעזרת ניתוחי לייזר.

גם הזמן הפנוי אצל העשירונים העליונים גדל מאוד. בודדים בלבד עדיין עובדים בימי שישי. הישראלים צורכים מועדוני בריאות וכושר, הם מודעים יותר לספורט, שותים יותר מים מינרליים, וצורכים יותר מוצרים דלי קלוריות. אין היום מוצר שאין לו מקבילה רזה יותר. טבעוליס, גבינות, חלב, החל מאפס קלוריות. מדינה שלמה ערה למוצרי דיאטה, רוצה לרזות, להתחטב. להיראות טוב יותר, לחיות איכותי.

כולם יורשים

הגסטרונומיה האנינה הישראלית, לא ידעה ימי פריחה גדולים מאלה. לפחות 10 מסעדות צמרת ברחבי ישראל גובות מינימום של 300 שקל לזוג לארוחה. וסועדים לא חסרים. לשפע האיטלקיות והסיניות, הצטרפו באחרונה גם היפניות, ועליהן נוספו מסעדות ישראליות חדשניות, המתרגמות את המטבח הבינלאומי לטעם הישראלי. רמי, מסעדת צמרת איטלקית־אמריקנית, נפתחה באחרונה בישראל, בהשקעה של 1.3 מיליון דולר. בנוסף, נפתחו עשרות רשתות מזון בינלאומיות: החל בעופות צלויים וכלה בהמבורגרים, מ"אספרסו בר" למיניהם, המגישים ממבחר הקפה העולמי, עד גלידות שמנת בינלאומיות. אפילו הסלט הישראלי עבר מטמורפוזה. באף מסעדה או בית קפה חרשני אין היום סתם סלט. יש ירקות מוקפצים, עשבי תיבול עם כל דבר, רוקפור ואגוזים, תפוזים ופירות טרופיים נדירים. השילוב המסורתי של חסה, מלפפון ועגבניה, עבר לאגף העתיקות.

ערב ראש השנה הזכירו לנו טלטלות הבורסה שבישראל יש הרבה כסף פנוי. אף על פי שלא חסרו לנו סיפורים בנוסח "איך איבדתי בבורסה את הדירה/הפנסיה/הכסף־לחתונה או הבר־מצווה של הילדים", כל אחד יודע שהתעצמות הבורסה היא סממן של הכסף הפנוי. יש בישראל הרבה כסף פנוי, שמחזיקיו משתעשעים בהעברתו מן הבורסה לנדל"ן ומלבים את מדד הדיור בישראל, המתחרה לאחרונה בניו־יורק ואולי גם בטוקיו.

סממן נוסף לעליית רמת החיים הוא פועל יוצא מהתבגרותו של הדור שהקים את המדינה, זה הדור שמחמת גילו, הולך ומתמעט. התוצאה היא שרבים מצאצאיהם של ותיקי ישראל, גילאי 40 פלוס, צברים שנולדו עם קום המדינה, מקבלים ירושות. אין כמעט ישראלי ותיק שלא מקבל איזו ירושה. אבל העשירונים העליונים יורשים יותר: פרדסים, מגרשים, בתי דירות, נחלות חקלאיות ועוד. המעמד הבינוני יורש דירונת קטנה של ההורים.

כך או אחרת, העליה בירושות שיפרה את רמת החיים והגדילה את מלאי הכסף הפנוי.

ובכסף הזה משפצים הישראלים את בתיהם, מכניסים לתוכם אמבטיות שיש וג'קוזי, שכבר לא גוררים הרמת גבה. אצל בעלי הבתים הגדולים הבריכות הפכו לעניין מקובל, אבל בפירוש לא "אין". הישראלים, גם האמידים יותר, מעריפים עדיין את הקאנטרי קלאב. בדן־אכדיה, למשל, פתחו מועדון בריאות מהמפנקים בארץ. זכוכית, אבן ירושלמית, סאונות פתוחות לים התיכון, מקום שאם יכניסו בו 20 איש, יהיה צפוף, ובכל זאת השקיעו בו מיליונים. השקיעו, כי העניין משתלם.

100 דולר למנה

הישראלים עלו ליגה גם ברמת האירוח. אם פעם היו נפגשים על קפה ועוגה, היום כל אירוח הופך לאירוע, קייטרינג, תגיגות, מסיבות, מצב רוח. 100 דולר למנה זה כבר לא טירוף יוצא דופן. אירוע הוא לא אירוע אם הוא לא הופך להפקה מקצועית, עם "שואו" אמיתי. כל חגיגה היא תיאטרון קטן.

וגם כלי ההגשה זה כבר לא "דורלקס" ובשביל סלון חדש לא הולכים לנגר, אלא לגלריה. ב"רה וינצ'י" שבהרצליה פיתוח מוכרים שולחן סלוני ב־35 אלף דולר. ויש לקוחות. אצל טולמנ'ס מוכרים קומקומים ומחבתות של האיטלקי "אלסי" באלפי שקלים. בתי הממכר הבינלאומיים לאמנות של בריטיים או מותגים תפסו שמסתובב כאן הרבה כסף והחלו במכירות פומביות בינלאומיות של יצירות אמנות במיליוני דולרים.

הישראלים שעלו ליגה לקחו איתם את החיות שלהם. הם מפנקים את כלביהם, מבקרים איתם אצל הספר ואפילו פתחו בית קברות לחיות מחמד. בתשלום, כמו באמריקה.

■■■

עוד מסממני החיים הטובים: הישראלים הפכו להיות אלופים במיצוי שעות הפנאי. ישראלי שיושב ערב אחד בבית, חושב שהחמיץ את העולם. אבל את התכונה הזאת ניתן למצוא גם אצל המעמד הנמוך והבינוני. חוזרים לבתי הקולנוע, יוצאים בלילות למרכזי קניות, מסתובבים בחוץ. מי שהוציא את האף מהבית הקיץ, גילה שתל־אביב צוהלת ופקוקה, שאי אפשר לעבור באיזורי הבילוי הרחוקים של ירושלים, ושגם בחיפה צמחו מוקדי בילוי צפופים ואופנתיים. זר שיודמן בערב לרחוב הירקון בתל־אביב, ייתקע ברוחק של הטיילת המזמרת, השרה או רוקדת מול הים, יהיה חייב לשאול את עצמו: תגיד לי, כל האלפים הללו ברחובות הולכים או באים? ואם כן, לאן? באמת לאן?

מבקרי עליית רמת החיים צועקים שאנחנו הולכים לכיוון מקסיקו, לא אמריקה. למה מקסיקו? בגלל הקיטוב הכלכלי, בגלל הפער העצום שבין עשיר לעני.

פעם, כשהיה ישראלי יורד ממטוס בשובו לארץ מטיול גדיר בחו"ל, הוא היה נאנח בסיפוק ואומר: "היה שיגעון, אבל תאמינו לי, אין כמו בבית. מה חסר אצלנו?" כולם היו מחייכים ויודעים שזה נורא פטריוטי להגיד אבל לא לגמרי מדוייק. אז היום זה כבר מדוייק.

בעניין ירושלים

עברה מפואר אך עתידה עוד לפניה. הרבה סערות כבר נרגעו בה, הרבה בכלל עוד לא התחילו. ערה"ש תשנ"ה, ירושלים לאן?

מה למדתי משוטי הכפר

אבישי מרגלית

בילדותי דמתה ירושלים יותר לכפר מאשר לעיר. וככפר כמו בכפר – הסתובבו בה משוגעי הכפר, ואנחנו, הילדים, נסרחנו מאחוריהם. אחת מהם זכורה במיוחד. אשה ייקית גרומה, מאפירה בשערה ובלבושה, עם עיניים כהות ורושפות אש זרה. היא היתה נושאת את נבואותיה בבליל שפות, ולכולן קדמה ההכרזה הזאת: "מצפון לדרום, ממזרח למערב, להשכין שלום רב ולהיטיב המצב, קשר לאחר מגן לכל בני־אדם", ואז היה מופיע השיר המיסטי על קולמית ושלמה, שלמנגינתו כבר נתלווינו כולנו במקהלה.

היא היתה בת משפחתו של המתמטיקאי הרגול אברהם הלוי פרנקל, אך שמה בפי כל היה על שם הבשורה – "קשר לאחר". יום אחד חזרתי אחרי הצהריים הביתה ומצאתי את אמי ואת קשר לאחר ישוטות, כמו במחזה אנגלי, לוגמות תה עם עוגיות. נרמתי. נביאים, ברפרטואר שלי, לא שותים תה עם עוגיות. לפתע קמה קשר לאחר בעצבנות עסקנית מהכיסא, הודיעה שהיא צריכה "שנל־שנל" (מהר־מהר) להשכין שלום בירושלים, והלכה לה.

היה בילדותי גם משוגע כפר אחר, דוד מלך ישראל. היו לו פני תינוק שזופים וכובע ברט נצחי המכסה כמעט את אחניו. שמנמן ובעל עיניים תכולות נהירות מאוד מאוד. במלכות כמו במלכות, הוא היה מעניק לנו, הווסאלים שלו, נחלות בתנאי שנכיר בו כבמלך ישראל. על כף ידו היה משורטט מפה שבאוריה אנו אמורים למשול, ממלמל משהו במהירות גדולה, ובסוף היה אומר "תגיד טוב". ואז היה בא טקס ההכתרה.

יום אחד הוא עמד להעניק לי את הר ציון כנחלה, אך בטרם שם את ידו על ראשי לברכת ההכתרה, פנה אליו ילד ערבי משכונתי בשם פארס, ששימש כמשרתו של הכומר היווני, ושאל "ומה איתיז" הילדים מתו בפני המלך: "הוא ערבי, הוא ערבי". דוד המלך חשב וחשב ועוד פעם חשב, ולבסוף שם את ידו על ראשי ועל ראשו של פארס והעניק לשנינו במשותף את אותה נחלה.

השאלה נותרה מאז: האם אפשר להשכין שלום בירושלים, "שנל־שנל", כאשר אנו, יהודים ופלסטינים, שותפים שותפות מלאה בריבונות על אותה נחלה בעיר, או שזהו פתרון היאה רק לשוטי הכפר?

אני מאמין שזהו הפתרון. וגם אם יתמהמה ולא יגיע שנל־שנל, יום אחד הוא יבוא, ואז יהיה קשר אחד לכל בני העיר.

הכותל

משירי ילדי ירושלים

להר־הבית הלכתי להתפלל,
המקום הכי קדוש לעם ישראל.
אבל בגלל שאני לא ערבי,
התפללתי רק בכותל המערבי.

אורי אורבך

עיר עם חור

חני סגל

ירושלים מזכירה לי את רגל רומניה: עיר עם חור באמצע. יש אנשים עם לב של אבן, ויש עיר בירה בלי לב. מאז תשכ"ז הוא פועם בחזהו של עם אחר. כשהישראלים מעלים על ראש שמחתם את ירושלים, הם מתכוונים למיתחם הבעייתי, שמתוכו התנשאו פעם לתפארת שני מקדשינו. ירושלים בעיני רוב הציבור היא מגדל דוד וקפה נאווה, היא הר הרצל וקינג־ג'ורג'־יפו, היא הכל חוץ מהר־הבית.

ההר גדול עלינו, נשגב מבינתנו. ממשלת הליכוד הלאומי, בראשות שר הבטחון משה דיין, ויתרה עליו כפחזות שעתיים אחרי שחרורו. בעוד הצנחנים מתרפקים על הכותל, הוסגר הר־הבית שנית לידי הוואקף. אורי צבי גרינברג היה היהודי היחיד שהתאבל על האבידה בזמן אמת. ביום הנצחון, בשיא התגיגות, אמר המשורר בקול בוכים, שארץ ישראל מונחת למרגלותיו של משלט הר־הבית. מי ששולט בו ארון עליה.

אבל אפילו תלמידי הרב קוק לא הבינו אותו. במצוות הרבנים הם נשלחו לרשת מקומות אחרים. גוש־עציון, רמת־הגולן ואלון־מורה הועמדו בראש סדרי העדיפויות. כהנים ולוויים התבצרו על גגות ימית במקום לצור על שער המוגרבים. נשכחה מהם ההנחיה האסטרטגית שניתנה בשעתו לדוד המלך: אל תכבוש את דמשק לפני שאתה משתלט על הר־המוריה. אל תתנחל בסבסטיה לפני שהר־הבית בידיך.

רווקא בקיץ הנוכחי, בעיקר בזכות ערפאת, מסתמנת הכרה בטעות. פה ושם אפשר לשמוע תרטות על הפקרת גורל ההר לידי הדורות הבאים. לכן יתכן, שהמאבק האמיתי על רמת־הגולן יתנהל באזור שער הפרחים. בחודשים הקרובים, עם המשך המעילה הממשלתית באוצר ארמות המדינה, צפוי גידול ניכר במספרם של הגרשון סלומונים. כיכר מלכי ישראל עוברת דירה למבואות כיפת הסלע.

הקניון

משירי ילדי ירושלים

היום ניסע למקום הכי חשוב בירושלים,
שאליו כל היהודים נושאים עיניים
מתרפקים, ממששים ומתרגשים ממש –
היום ניסע לקניון החדש.

אורי אורבך

על־פי עיקרון הייזנברג

יוסף לפיד

על־פי עיקרון אי־הוודאות של הייזנברג, אי אפשר לקבוע בעת ובעונה אחת את מהירותו ואת מיקומו של חלקיק אטומי. יש לעיקרון זה השלכות מרחיקות לכת בפיסיקה הגרעינית, וגם בחיי אנוש. כאשר אתה קובע את עמדתך בשאלת ירושלים, אתה מדבר על מה שיקרה בעתיד לעיר כפי שהיא היום. אלא שבעתיד, כאשר זה יקרה, היא כבר תהיה במקום אחר.

לא קשה לשרטט את הפרמטרים של פתרון בעיית ירושלים: בקצה האחד נמצאת ירושלים במצבה הנוכחי: עיר מאוחדת, בשליטה ישראלית מלאה, עם זכות גישה למקומות הקרושים לכל הדתות. בקצה השני נמצאת עיר מחולקת לשניים, החלק המערבי בירת ישראל, החלק המזרחי בירת פלשתין, ונציגי הדתות שולטים במקומות הקרושים. הפשרה צריכה להימצא בין שני הקצוות הללו. למשל: עיר מאוחדת, אבל שתי רשויות מקומיות. למשל: עיר מחולקת, אבל לא בירת פלשתין. למשל: אוטונומיה דתית, אבל לא חילונית. למשל: עיר בשליטת ישראל, אבל זיקה בין מזרח ירושלים לבין הישות הפלשתינית. כל אחד מוזמן לסמן את הנקודה שממנה הוא לא מוכן לסגת.

הגישה האבסולוטיסטית, המתנגדת לכל פשרה במעמדה של ירושלים, מסתמכת על שלושת־אלפי שנות היסטוריה ועל מעמדה המיתולוגי של ירושלים בתודעת העם היהודי. משמעותה של ירושלים בדת היהודית, בתפילת שבעים דורות, אין דומה לה אצל דתות אחרות. לא כל שכן אצל הפלשתינים, הממציאים לעצמם היסטוריה רטרואקטיבית. הפלשתינים הם מיעוט בירושלים, ולפי כל עיקרון דמוקרטי, המיעוט חייב לקבל את מרות הרוב.

די בנימוקים אלה כדי להסיר ספק מלב יהודי בכל הנוגע לזכותנו הבלעדית על ירושלים כבירתה הריבונית, הבלעדית והנצחית של מדינת ישראל.

אילו זה היה פשוט כל־כך, לא היה קשה לאתר קונסנזוס ישראלי: לשמירת המצב הקיים. הוא איננו אידיאלי, אבל הוא הטוב מכל הפתרונות. עם הזמן יתרגלו תושבי מזרח־העיר לחיות תחת ריבונות ישראלית, ואנחנו נעניק להם שירותים שווים בחינוך, בבריאות וכו'. העולם יראה כי טוב, ויקבל את ההסדר.

אלא שעיקרון הייזנברג מלמד, כי בבוא העת זו לא תהיה אותה ירושלים. אנחנו יכולים למדוד את מיקומה הפוליטי של העיר היום, אבל לא את המצב שאליו תיקלע תוך שנה־שנתיים. מבחינת הנצח, לא ישתנה דבר: ירושלים של מעלה תיכון לבטח. אך ירושלים של מטה לא תוכל עוד לנהל את חייה על בסיס של "עסקים כרגיל".

נסיונו של אש"ף, לשוות ל"אוריינט־האוז" אופי של בית ממשל, הוא סימן לבאות. אנחנו נהיה עדים ללחץ גובר והולך לחלוקתה של ירושלים, אם לא ◄

כותל הדמעות

באופן פיסי או באופן פוליטי. שוב נעמוד במצב המו־כר לנו היטב, תחת הסיסמה "כל העולם נגדנו": המ־עצמות והאו"ם מכאן, המוסלמים והערבים מכאן, וא־נחנו בתווך. ארה"ב תפעיל על ממשלת ישראל לחץ כבר מנשוא, כדי שזו לא תסכל את סיכויי השלום.

הפלשתינים לא יישבו בחיבוק ידיים: הם ימחו, הם יפגינו, הם יפוצצו באינתיפאדה בעיר העתיקה, ליד החומה, ברחוב צלאח־א־דין, הם יחרשו את הט־רור המערכה של העיר. מצלמות הטלוויזיה יעבירו מגנות ירושלים לכל קצות תבל את תמונת העיר המסוכסכת השוקעת בגל של אלימות. התיירות תמות, המסחר ייפגע, החיים ישתבשו ובדעת הקהל העולמית שוב נופיע ככובשים חסרי תבונה ורחמים. על מרקעי הטלוויזיה נראה מג"בניקים מכים ילדים פלשתינים ונשמע יללות של נשים המסוככות על ילדיהן. אמבולנסים ישעטו הלוך ושוב תוך צפירה אימתנית, וכל זה מפני שהיהודים אינם מוכנים לק־בל פשרה הגיונית ואנושית, שתבטיח שלום ושלווה במזרח־התיכון.

את היתר יעשה השמאל הישראלי. כאשר דן מי־רון אומר בתוכנית טלוויזיה, כי ירושלים מעולם לא עמדה במרכזה של ההוויה הציונית, הוא מכין את הקרקע לנסיגה הנפשית, הקודמת לנסיגה הפיסית. הקונסנזוס הנוכחי בדבר זכותנו הריבונית על ירוש־לים המאוחדת לא יאריך ימים. במוקדם או במאוחר עייפות החומר תעשה את שלה בשם ה"קומונסנס". ממשלה חזקה יכולה לעמוד גם מול מיתקפה כזו. אך כדי שדיון המתנהל כיום על עתידה של ירושלים יהיה בעל משמעות, צריך לזכור את עיקרון הייזנב־רג: אנחנו לא דנים בירושלים של היום, אלא בירוש־לים כפי שהיא תהיה כאשר נצטרך להחליט על גור־לה. אלה הן שתי ירושלים שונות לגמרי.

על הנצח אין לנו מונופול

ח"כ יעל דיין

המשפט המדוקלם ביותר הוא "ירושלים המאוח־דת בירת ישראל לנצח". אני יודעת שירושלים היא בירת ישראל. אינני יודעת מה זו "עיר הנצח" ובוודאי לא "בירת נצח". ירושלים היתה בירתה של מדינת ישראל ותישאר כזו, גם בלי ואריי ג'וז. "לנצח" הוא מושג מטפיזי, ואני לא במחלקה הזו. גם על הנצח אין לנו מונופול.

אינני יודעת גם מה זו "עיר הקודש". קידוש השם, מקום קדוש או חילול קודש הם מושגים דתיים ושמורים למאמינים. אינני אדם מאמין. יש בי סובל־נות המכבדת את "קדושתם" של מקומות, בוודאי ללא מתן מונופול למאמין זה או אחר, יהא אלוהיו הקב"ה, אללה או ישו הנוצרי.

אינני יודעת מה זו "ירושלים של מעלה", שאין לה גבולות ואין בה שווקים וסמטאות והיא בוודאי בלבו ובכמיהתו ובאמונתו של אדם, ועליה אין ריבו־נות לאיש.

אני יודעת חשיבותם של סמלים, ומבינה – לא חשה כלל – את "ארץ ציון ירושלים" כסמל. סמל איננו ערך ואינו קודם לערך או גובר עליו. טרגדיה וחורבן כסמל הם כמו תקומה וגבורה וסמליהם. יש להם ערך היסטורי, חינוכי ותרבותי, וגם מקום בסו־לם ההוויה הלאומית משתנה ומשנה צורה. סמל אינו דרך חיים, וכשהוא מתנגש בצדק ובאמת, הם חייבים לגבור עליו.

יש הרבה זריית חול בעיניים כשמדברים על "אח־דות העיר". היא לא חוברה לה יחדיו יותר משג'בליה חוברה לה לנחל־עוז. גדרות התיל ומחסומי הפח והד־שק והאבן יוסרו באמת, כשמשני צדי העיר יחיו אנ־שים שווים, כל אחד בריבונותו ובלשונו ובתרבותו ובאמונתו.

הילקוט

משירי ילדי ירושלים

בכל פעם שאנ'לא
מכין שיעורים,
אני משאיר בכוונה
ת'ילקוט בתחנה.

ומהצד אני מציץ
איך בצ'יק,
הרובוט המשטרתי
מפוצץ לי את התיק.

א.א.

התפעמותנו המזוייפת

גיל הראבן

קצת אחרי מלחמת ששת הימים לקחו אותנו לטיי־ול כיתה לכותל. הורו לנו להכין פתקי בקשות להט־מין בין האזוב לעצבת, וכדי לוודא שאיננו מטרידים את אלוהים בשטויות, בדקה מורתנו לחיבור את המ־שאלות. בכתב יד של ילדה טובה (להקל על אלוהים ועל המורה לקרוא) רשמתי, שאני מבקשת שיהיה שלום. אף מלה בנושא "החמישיה הסודית" ויכולתי לבלום כדור בשער.

שנים לאחר מכן, בהיותי קצינת חינוך, ישבתי על הקבינה של הג'יפ מול קיר האבן המואר בטקס השב־עה של הטירונים, ושוב התאמצתי "להרגיש את הד־בר הנכון", ואם לא להרגיש אז לפחות לזייף חוויה, שבכסילותי נדמה היה לי, שכולם מלבדי חווים.

אומרים שיש קונסנזוס ביחס לירושלים, ואני חוששת שהכוונה היא לכך שרוב היהודים יודעים לדבר על בירתם בנוסח המקובל, כלומר, להציג הת־פעמות מזוייפת (חוץ מכמה נונקונפורמיסטים תל־אביביים, שנהנים לתעב את העיר היפה בגלוי, אבל זה, ככלות הכל, עוד מאותו הדבר).

יחסו של ישראלי מצוי לירושלים דומה ליחסם של רבים מיהודי התפוצות לישראל: באים פעם בכ־מה שנים לבר־מצווה, מצטלמים, מבקרים בהיכל־הס־פר ובמשכן הכנסת, וחוזרים הביתה בתחושת הקלה. עם כל הכבוד למעשה הזה, בסיס לגיטימציה להת־ערבות בפוליטיקה שלנו אין כאן, ובטח שאין שות־פות גורל. ירושלים, בדומה לישראל, שייכת לכאורה ליותר מדי אנשים שכף רגלם לא דרכה בה מעולם, ושיחסם אליה מתגלם כולו בתחום הרטורי.

אז הנה רעיון לשחרור ירושלים: כיוון שהירושל־מים הם שיצטרכו לשאת בתוצאותיו של כל פתרון בשאלת עתידה של העיר, למה שלא ניתן להם להידבר ביניהם, לגלגל הצעות ולהכריע? וכשאני אומרת ירושלמים, הכוונה, כמובן, לכל תושבי העיר – כן, גם הערבים.

ברשימת הנימוקים לדחיית ההצעה הזאת מתגלם חוסר הנורמליות של העיר.

בערב שבת, עם שקיעת החמה

ד"ר חיים משגב

רבים מאמינים, שיש גם ירושלים של מעלה ולכן לא צריך לטרוח כל־כך בזו שלמטה. אחרים מסתפ־קים בערגה מיסטית מרחוק ובפנייה לעבר המזרח בעת התפילה. אולם לכל השאר צריך להציע הצעה שאסור לסרב לה: לבקר בעיר הנפלאה הזו, במיוחד בערבי שבת וחג, עם שקיעת החמה, וללכת בדרכים הצרות, העקלקלות, המובילות לכותל המערבי.

הרחבה הענקית הנפרשת לעיני המטייל בבת אחת פשוט מהממת בהדרה. מראה אלפי המתפללים המסתודדים ליד קיר האבנים הגדולות ומעגלי הרוק־דים במרחק־מה ממנו, משובב את העין ומרנין את הנשמה. לא חייבים להיות שומרי מיצוות אדוקים כדי לראות, באותה העת, את מרכזיותו של המקום הזה בלב כל יהודי ואת חשיבותו הלאומית להמשך הקיום של הישות הציונית בחבל ארץ זה.

למרבה הצער, מעט מדי יהודים מבינים את זה בימים אלה. למדוני את זה לא מכבר, כאשר מדריך של חוג מטיילים, כולם בני תל־אביב ובנותיה, ביקש לערוך סיור מודרך בסימטאותיה של העיר העתיקה. רק מעטים מבין החברים הקבועים הסכימו להצטרף לטיול הזה. כמי שנולד פה, הרגשתי נורא עצוב.

מי שמוותר על טיורים בארץ ישראל כולה, שר־מט, למעשה, את אחיזתו גם באותם חלקים שבהם הוא עדיין מוכן להתהלך. המפוחדים משחקים לידי־הם של אויביהם. כיום פקודה, ספק אם תהיה להם תקומה. שכן לשפלת החוף אין זכות קיום עצמאית. כולם צריכים להבין את זה. שורשיו של העם היהודי נמצאים במערת המכפלה, בקבר יוסף ובהר־הבית. בירושלים, לאחר רדת החשיכה, ליד שרידיו של בית־המקדש, הדברים מקבלים ממשות שאפשר ממש לגעת בה.

תשעה קבין של קנאות

בן־דרור ימיני

בעצם, זו עיר מדון ומריבה. סמל של שלום ופיוס רק בחזון אחרית הימים. בפרקטיקה, אנחנו יודעים, היא רחוקה מלהיות "עיר גויים רבים". הגויים הללו, לא מהיום, שופכים בה ועליה הרבה דם.

כאשר התנחלו שבטי ישראל בסביבה, עדיין נות־רה ירושלים, שנים רבות, מובלעת בלתי מנוצחת, שזרים שלטו בה. זו היתה, בסך הכל, עיר גבול בנח־לת שבט בנימין, שלא ממש זכה ליהנות ממנה. כא־שר כבש אותה דוד, והפך אותה למרכז ממלכתו, היא המשיכה להיות עיר מעורבת. בניגוד למה שמספרים לנו, רוב הזמן שלט בה פולחן זר. מזוית יהודית, היא היתה יותר מחוללת ממקודשת. עיר של מחלוקת, של עבודה זרה, של מאבקים. עדנה אמיתית כמעט שלא היתה לה. העדנה נותרה בתחום החזון.

החזון האמיתי, הנבואי, צריך להזכיר, הוא ההפך הגמור ממה ששואפים לו היום קנאיה של העיר, מכל המינים והסוגים. זה חזון של שלום, של פיוס, של שבת עמים גם יחד, של צדק אמיתי שבו לפולחן, של "בית תפילה לכל העמים". קנאיה ומוטרפיה רוצים את ההפך, את הלאומנות הצרה והצרורה. אם הם רק היו יכולים, הם היו מרחיקים כמה מהוגי הנביאים, שבשמם הם מתיימרים לדבר. למי שלא יודע, אגב, יש מחלת נפש על שמה של ירושלים, שפורצת אצל מבקרים רק בעיר ירושלים.

כך שהעומס ההיסטורי, הקנאי, הקמאי, המטורף, גורם לי פשוט לא לאהוב אותה. לטובת העיר הזאת, שומר נפשו ונפשה ירחק ממנה. עשרה קבין של קנ־אות ירדו לעולם, וירושלים לקחה תשעה מהם. ירוש־לים איננה משוחררת. זו עיר שכבושה לה יותר מדי מוטרפים, שמנסים לגרור אחריהם את כל המזרח־התיכון אל מחול חרבות נוסף.

ובכלל, ירושלים היא ספרטה שלנו. כל עיר הח־בויה לה בתוככי ארץ היא עיר חשודה מראש. זה לא מקרי שספרטה היא מוקד הנוקשות והצבאיות, ואתו־נה מוקד הפתיחות. צריך גם לזכור מי מהשתיים נותרה. זה לא מקרה שיש הבדל בין אלכסנדריה לקהיר, בין תל־אביב לירושלים, בין ניו־יורק לוושי־נגטון.

ככל שבמקום מסוים יש יותר אבנים קדושות, כך יש בו יותר אנשים עם לב של אבן. זה ההבדל בין ירושלים של החזון הגדול לבין ירושלים של המצי־אות העכשווית. בינתיים, באשדוד, בתל־אביב ובחי־פה, מגשימים את החזון ההוא קצת יותר מבירושלים.

הסכין

משירי ילדי ירושלים

נמאס לי במזלג
למרוח שוקולדה,
כי את כל הסכינים
לקחו לאינתיפאדה.

א.א.

כמה אמריקניים יכולים להיות חייך?

אמונה אלון

כאשר העיר הנחשקת ביותר בעולם נופלת רווקא בחלקך, אתה מוכרח להודות בהיותך העם הנבחר או משהו מעיק שכזה. לכן, מעבר לזהב ולנחושת ולאור, ירושלים בעצם מביכה אותנו. אנחנו עושים קולות של עם רגיל ומנסים להציג את בירתנו כסתם עיר בירה יהודית, אבל אין בכך תועלת ממשית. רוב האוכלוסיה הישראלית מתגורר בתל־אביב רבתי ומני־הל חיים די אמריקניים בין מילואים למילואים. אבל כמה אמריקניים יכולים להיות חייך, כשבמרחק 50 דקות נסיעה מתגוסס המקום שבחר אלוקיך לשכן שמו שם?

כל סאונם של הכאן והעכשיו אינו מסוגל להש־תיק את הד־קולות הנביאים, המתגלגל בהרי ירוש־לים מימי ישעיהו וירמיהו ומסרב להתפוגג. העתיד כבר כאן, אבל גם העבר לא עזב עדיין. ואם אנחנו מצליחים לשכוח את משמעותה של ירושלים לזמ־מה, מיד באים הגויים ומזכירים לנו.

ערפאת אינו מתעקש על "מדינה פלשתינית שבירתה ירושלים" רק כדי למוטט את פרס, חוסיין לא ציפה את מסגד עומר בזהב רק כדי למוטט את ערפאת. כל העולם המוסלמי וכל העולם הנוצרי לוטשים אל ירושלים עיניים ויריים מאז ולתמיד, ובאיזשהו שלב מוכרח גם היהודי הישראלי לשאול את עצמו מה העניין.

אפשר לשאוף ל"שלום עכשיו" ולצייר את המז־רח־התיכון החדש בצורת אירופה 2. אבל באירופה אין שום ירושלים, ולכן לא היו בתולדותיה אלא מאבקים על שטחים ועל שררה. במקום שיש בו ירושלים, המאבק על שטחים ושררה אינו אלא כיסוי חיצוני למאבק הרוחני.

הר־געש־הבית ישוב ויתפרץ, עד שיהיה "הר־ינו" באמת. איש לא ילמד את ירושלים, עיר השלום, מהו שלום אמיתי.

שאבעס

משירי ילדי ירושלים

החילונים הכופרים בשכונה מסביב
עברו דירה לאזור תל־אביב.
זה נורא חבל, כי עוד מעט,
לא יהיה על מי לצעוק שאבעס,
כמעט.

א.א.

אני אוהב את ירושלים של מטה

אורי אבנרי

אני אוהב את ירושלים. כמעט שהתביישתי לר־שום את המלים. כי "אהבת ירושלים" נהפכה זה מכ־בר מיפלט אחרון לכל נוכל פוליטי, קריאת־קרב לע־רב־רב של קנאים, מטורפים, טפסרים, מהרסי העיר ומוזמני נוטיה.

לא את "ירושלים של מעלה" אני אוהב, ולא עיר דמיונית הקיימת רק בתעתועי הקדחת הלאומנית־דתית. לא לגילה ולרמות אהבתי, לא לשיכונים המ־כוערים המכסים כשחין את ה"הרים סביב לה".

אני אוהב את ירושלים של מטה, ירושלים הנתפ־סת בחושים, ירושלים שאפשר לנגוע בה, לראות, לשמוע, להריח.

אני אוהב אותה אהבה כמעט גופנית. לטייל בלי־לה בסימטאות הרובע הנוצרי, להריח את ריחות מאה־שערים, לשמוע את קולות השוק בעיר העתיקה ובמחנה־יהודה, להזין את העין בשער־דמשק, להתב־סם מריח הלבונה בכנסיית־הקבר, לסייר במסגדי הר־הבית, לגלות את הפינה הפולנית הנסתרת ברובע הנוצרי ואת הכנסיה הארמנית המוחבאת ליד החומה, לשבת בחצר האלהמברית של בית־המשפט העליון וללגום קפה בחצר הפנימית של המושבה האמריק־נית. ירושלים.

לשבת על שרפרף בבית־קפה של שער־שכם, לע־שן נרגילה ולהביט בפסיפס האנושי (שלפני האינתי־פאדה): נזיר רוסי גבה־קומה, ילד אורך־פיאות, תיירת שוודית חטובת־איברים, נער נושא טס ענק של כנאפה, שייח' מוסלמי מכובד, חבורת צליינים הש־רים בספרדית, זוג מחובק של קיבוצניקים, פקיד הנו־שא תיק ג'יימס בונד, ערביה מקומטת בשמלה כפ־רית רקומה. ירושלים.

לחוש את האדמה שמתחת לרגליים, רובד על גבי רובד, תקופה על גבי תקופה, תרבות על גבי תרבות, עם על גבי עם. שרידי היבוסים. עיר דוד. אבני הור־דוס. עמודים רומאיים. כנסיה ביזנטית. כיפת־הסלע הערבית. קירות צלבניים. החומה הטורקית. מגרש הרוסים. המגדל הגרמני המרובע של אוגוסטה־ויקטו־ריה. הדואר הבריטי. אוריינט־האוז. הסוכנות היהו־דית. הכנסת. כל אלה ביחד, ורק ביחד. ירושלים.

אני מייחל ליום שבו תחדל ירושלים מלהיות עיר של כובשים ונכבשים, של מיידי־אבנים ואנשי מג"ב, עיר שחולקה־להיחדיו. היום שבו אוכל שוב לטייל בעיר פתוחה, המאוחדת רק על־ידי הזיקה המשותפת של כל תושביה לעירם הנהדרת – איש בביתו, איש בבירתו, איש תחת דגלו. ירושלם.

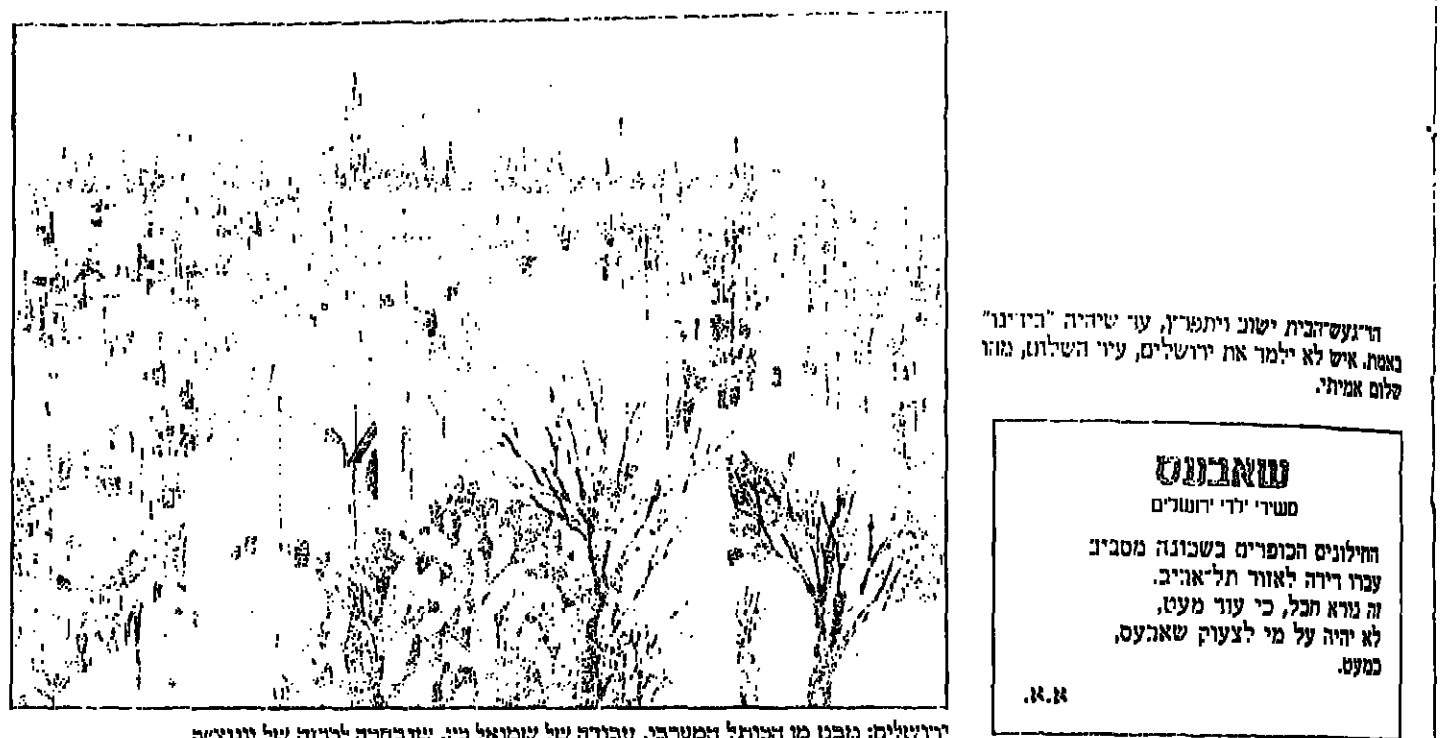

ירושלים: מבט מן הכותל המערבי. עבודה של שמואל כץ, שנבחרה לכרזה של יוניצ"ף

בפקק ששקק בואכה אל הק"ק

אפרים סידון

מעל פסגת הר הצופים, שלושים מעלות בצל,
נשים בשחור עוברות בירוק, ואיש בצהוב מקלל.
ליד הכותל חתן בר־מצווה קורא ברטט נאום,
אשה דוחפת לסדק פתקה, ועליה "אקספרס" ו"רשום".
קבצן זורק בחימה שני שקלים, הוא לא מקבל מטבעות,
אוטו זבל אוסף, מול שער ציון, את שאר האשפות.
בפקק ששקק בואכה אל הק"ק, נתקע מר חקק שעתיים,
עומדות ועומדות ועומדות רגלינו בשעריך, ירושלים.
שר החוץ של איי פאגו־פאגו עילית, עם נשיא המדינה סעד,
בכה רבקה חולמת על באבא סאלי, ותקועה בבאב אל־וואד.
עשרה קבין של יופי ירדו לעולם אט־אט,
תשעה קבין נטלה "יד שרה", והיתר – קיבינימאט.
מסוק צבאי מעל "הדסה" נוחת בנהמה,
העיר שחולקה, ואחר כך חוברה, כעת מחסירה פעימה.
מחזור כ"ט ב"סיירת צניעות" עומד לסיים גיבושו,
מאה שערים בצפון העיר, ושניים באיצטדיון.
ילדים רכים, תמימים וזכים, גדלים מוקפי אהבה
בגיא בן־הינום, בעמק רפאים ובעמק המצלבה.
אברך שנדבק בתוך אוטובוס אל עכוז נערה ביום חם
עוצם את עיניו מול שלט חוצות – דוגמנית מציגה בגד־ים.
יהודי, מוסלמי ונוצרי, כמובן, יושבים שלושתם בבריכה,
יושבים ושותקים וכלום לא אומרים, וככה הלכה בריחה.
מאתיים יפנים, מאנשי "המאקויה", צועדים ברחוב בשורה,
"ופלצת ופלצת ימה וקדמה", עולה מפיהם השירה.
אמריקני צעיר בפאב נירח מזמר בניגון יהודי:
עכשיו גיליתי גדולת האלו אל רחום, אל חנון, אל. אס. די.
שני נוצרים שלקו בסינדרום הקדושה, בבואם מארצות הצפון,
מנסים לצלוב אחד ת'שני במרומי עמוד טלפון.
קבוצת חלילנים בתזמורת ירושלים מחללת בקול מארש צבאי,
אנשי משי־זהב, בשקט בשקט, מחללים את קבר בן־צבי.
במשרד החוץ מחפשים נואשות את תווי ההימנון של גאנה,
ובשוק, כל שזיף היה מלמיליאן, והיום כל שזיף הוא אוחנה.
הקוף בגן החיות החדש אל מול הקהל מפהק,
וכל שכחי ירושלים כולה, זורמים בנחל שורק.

אין מקום לתוכניות חפוזות

משה ז"ק

נקודת זכות עומדת לערבים בירושלים: צלאח א־דין, מצביאם הדגול במאה ה־12, איפשר את חידושו של הישוב היהודי בירושלים, שהיה אסור בימי הצ־לבנים.

נקודת זכות לממלכה הירדנית: היא סייעה לישר־אל בסיכול תכנית או"ם לבינאום ירושלים. התכנית, שנועדה לנתק את ירושלים מישראל, לא מומשה הודות לשיתוף הישראלי־ירדני בירושלים.

לכף חובה של הערבים נזקפת השלילה הממוש־כת של זכות הרוב היהודי לנהל את העיר. בימי השלטון העותומאני כבימי השלטון הבריטי, נכפו ראשי עיר ערביים על הרוב היהודי.

לכף החובה של הממלכה הירדנית: שתי הפגזות של צבא ירדן על ירושלים, בשתי מלחמות. ההפגזה הראשונה הולידה תכנית־סרק של מתווך או"ם לסי־פוח ירושלים לממלכה הירדנית. ישראל סיכלה מזי־מה זו. ההפגזה השניה הביאה לאיחוד ירושלים בר־בונות ישראל. על איחוד זה מערער עכשיו המיעוט הערבי, המנסה באמצעות אבנים וסכינים להניע את גלגלי התכניות לביתורה של ירושלים.

ירושלים היא עיר רבת־ניגודים ומדנים בין עדות שונות ובין כנסיות שונות. שמירת הסטטוס־קוו היא המחסום בפני דריכה על שדות־המוקשים שמסביב לירושלים. התכניות החפוזות לפתרונות מיידיים לב־עיות הדורשות סבלנות רבה, עד שיבשילו תנאי הש־לום באזור כולו, דוחקות אותנו לשדות־מוקשים אלה. הן מלבות את היצרים במחלוקות בירושלים, לא רק בין הרוב היהודי והמיעוט הערבי. הן מגרות מעורבות של גורמים בינלאומיים לבחישה בקדירה הירושלמית.

לא רק בזכות הרוב היהודי חייבת ירושלים השלי־מה להיות בריבונות ישראל. קיימת גם זכות קודמת, המומחשת בסיפורו של הנשיא הראשון:

כשנה לפני קום המדינה שיגר המלך עבדאללה שליח אל ד"ר חיים וייצמן עם תכנית להסדר, שכלל־לה מימשל עצמי יהודי בתוך ממלכה מאוחדת משני עברי־הירדן, שבירתה – ירושלים. השיב ד"ר וייצמן: "מה? על כסאו של דוד יישב עבדאללה? לעולם לא".

ירושלים של דוד אינה בגבעת רם, אלא בעיר העתיקה.

היהלום שבכתר הפיוס

חיים הנגבי

בימי־הביניים נחשבה ירושלים לטבור העולם, וכך צוירה במפות. העולם המיושב היה דמוי צלחת עגולה, שזרמי מים בצורת האות T חילקוה לשלושה חלקים: אסיה הונחה למעלה, מעל הקו האופקי, ואפ־ריקה ואירופה הונחו מימינו ומשמאלו של הקו האנ־כי. ובמרכזן של שלוש היבשות – ירושלים. כמאמר יחזקאל: "כה אמר ה' אלוהים, זאת ירושלים, בתוך הגויים שמתיה וסביבותיה ארצות..." בתמונת העולם הזו, שהיתה נסמכת על דוגמות של אמונה ועל סב־רות־כרס, היה, כמה מוזר, משהו מצודד: ירושלים, עירו של האלוהים, היתה עירם של כל המאמינים, נחלת הרבים, עיר אקומנית, לב העולם.

עולם ימי־הביניים נתגולל מאז אותם ימים רחו־קים, ותמונות העולם שנולדה בחיקו היתה כבר למו־צג מוזיאוני. ועדיין – הפלא ופלא – ירושלים מעסי־קה את הרבים. מיליוני יהודים ונוצרים ומוסלמים נושאים אליה את עיניהם ומתכוונים אליה בתפילו־תיהם ובני שני עמים, ישראלים מזה ופלסטינים מזה, תובעים עליה חזקה. והעיר, יגעה ועייפה, מבקשת על נפשה. כל־כך הרבה מלחמות החורבנות וכיבושים עברו עליה, עד שהיא זועקת לשלום יותר מכל עיר זולתה. ואבניה, קרועות עד להשחית, מרננות שלום בהמייתן. אפשר לשמוע, צריך להקשיב.

ירושלים היא עיר שגורעת תחת נטל ההיסטוריה: עיר שנשתקעו בה הרבה תרבויות; עיר שנתקדשה בידי שלוש דתות; עיר שנתיישבו בה שני עמים; עיר שהיתה בירתה של ארץ אחת ושעתידה להיות בירתן של שתי מדינות... למה, לעזאזל, להחזיקה בכוח אם אפשר לחבקה יחדיו בהסכם?!

ירושלים של שלום, מזרחה בירת־פלסטין ומערבה בירת־ישראל, עתידה להיות היהלום שבכתר הפיוס ההיסטורי בין שני עמי הארץ. ואין זה ביטוי בעלמא, פיוס היסטורי: הוא מופיע במשפט הפתיחה הראשון בהסכם־אוסלו. ירושלים כזו אינה חזון לאחרית הימים אלא עניין של כאן ועכשיו.

אבא שלי

משירי ילדי ירושלים

אבא שלי ביחידה לפיזור הפגנות,
כל היום הוא שובר עצמות.
ערבי, מתנחל, שמאלן או דתי –
אבא שלי הוא על־מפלגתי.

מבוקר עד ליל את כולם הוא מכה,
להוראה נוספת הוא לא מחכה.
הוא מרביץ רק למי שמגיע
אבל יש כאלה,
שאצלם הוא יותר משקיע.

א.א.

בלי להבין למה

יורם ארידור

בשביל יליד השפלה כמוני, "ירושלים של מטה" תמיד היתה ירושלים של מעלה. נחרת בתודעתי, כי אי אפשר להגיע לירושלים, אלא אם עולים אליה. השפה החילה זאת גם על ארץ ישראל. למצרים ירדו אבותינו. לארץ – עולים, כפי שעולים לירושלים. האגדה מדמה את האבנים שעליהן נרדם וחלם יעקב אבינו כאילו התקפלה בהן ארץ ישראל כולה. גם בשפה כאילו התקפלה ארץ ישראל למראשות ירוש־לים.

אחדות העיר והארץ תיחגג בקרוב, בחלוף 3,000 שנה מאז קבע דוד את ירושלים כבירת ארץ ישראל ועם ישראל. יש ערים מעטות עתיקות ממנה. אין בעולם עוד עיר כמוה, שהיתה בירה לפני 3,000 שנה וגם היום אותה עיר היא בירה לאותו ארץ ולאותו עם. אגדה מציאותית. מציאות אגדתית.

בני דור רציונלי כמונו כמובן לא מאמינים באג־דות. אנו יכולים להסביר היטב, על־פי כללי המחקר ההיסטורי, איך העם היהודי ראה תמיד בירושלים את בירתו ואיך תמיד השתוקק לחזור אליה, ואיך חזר. אנו יכולים להסביר איך, במשך שנות אלפיים, התר־חש רצף תהליכים, עד שהגענו למלחמת ששת הימים ועד בכלל. ביכולתנו להסביר את ה"איך", אך קשה לנו להבין את ה"למה". למה הרצף האגדתי הזה יכול היה להתרחש, למה התפתחה כך ההיסטוריה, שירוש־לים של תפילה, של חלום, של אגדה, חזרה ונהפכה לירושלים של ריבונות יהודית.

יש, כידוע, ההסבר הדתי־אלוהי, אך לי, שההסבר הזה נשגב ממני, לי אין הסבר ל"למה".

ירושלים, גם זו שלי, ארוגה מציאות ואגדה. מצי־אות – כעיר שכובשים אותה ומאבדים אותה, חיים בה ומתים עליה, עיר של בני אדם. ואגדה – עיר קסומה, שבפי אלי ויזל היא "תפילה, סוד, הבטחה, הגשמה... עיר שכל הבא בשעריה נהפך באורח פלאי לעולה רגל".

עיר של משיכה אגדית, שאנשים חווים קשר אליה יותר מאשר לעיר הולדתם. כך ביטא זאת ש"י עגנון, בקבלו את פרס נובל: "בכל עת תמיד דומה הייתי עלי כמי שנולד בירושלים".

כולנו כאילו נולדנו בירושלים. במובן הזה, כולנו עגנונים.

מעריב
ספרות אמנות
מוסף ראש השנה
יום ב', כ"ט באלול תשנ"ד, 5.9.94

המלחמה הגדולה והדור האבוד

מלחמת העולם הראשונה, שפרצה לפני 80 שנה, גרמה לקטל נורא ויוצרים רבים, בני "הדור האבוד", הלומים מהזוועות, היו למסמני דרך בספרות המאה ה־20. רשימה ראשונה

אירי ריקין

במובנים רבים היא היתה אם כל המלחמות. בתחילה כינו אותה "המלחמה העולמית הגדולה", ורק אחר־כך נוסף הציון הכרונולוגי "ראשונה". הקיץ מציינים שמונים שנה לפרוץ המלחמה, ונכון שגם מלחמות לפניה היו נוראות, אבל אף אחת לא היתה טוטאלית וקטלנית כמוה. ב־1914, בפעם הראשונה, התארגנו הכוחות הדומיננטיים באירופה כדי להפוך את היבשת לבית מטבחיים. המלחמה נוהלה בנחישות של מיואשים, כי הצדדים הלוחמים האמינו שהם נלחמים על עצם קיומם, וגם למען אידיאלים נשגבים. היא הסתיימה אחרי ארבע שנים ושלושה חודשים, באפיסת כוחות וחורבן כללי.

זו היתה גם מלחמת ההמונים הראשונה. לא מלחמה בין צבאות של מקצוענים, אלא מלחמה בין עמים שלמים על משאביהם הכלכליים, הפסיכולוגיים והטכנולוגיים. הקידמה הטכנולוגית הפכה אותה לחזיון תלת ממדי. הטנק, המטוס, הצוללת ואוניית המלחמה הפכו את היבשה, השמיים והים לשדות קרב. האבידות היו איומות: אחד מתוך 28 צרפתים; אחד מתוך 32 גרמנים; אחד מתוך 57 בריטים ואחד מתוך 107 רוסים. בבית התפילה של סן־סיר בצרפת תלוי לוח זכרון למתי המלחמה, בוגרי סן־סיר, "מחזור 1914" שאבד כולו.

את השם "הדור האבוד" קיבלו ילידי שני העשורים האחרונים של המאה הקודמת מהסופרת האמריקנית גרטרוד שטיין, שהיה לה בעיקר כשרון לכינויים. בהמשך כינו אותם גם "הדור של 1914" ו"דור הג'אז" (למרות שהאווירה היתה בלוז), אבל "אבוד" נרשם בספרי ההיסטוריה כשם המשפחה הרשמי של בני הדור. אבוד פעמיים – על שם מיליוני הצעירים שנקטלו, אך יותר על שמם של אלו שחזרו אל עולם שהיה שרוי בהלם קרב. "דור שלם נהרס במלחמה גם אם נחלץ מפגזיה", כתב אריך מריה רימרק על אלו שחשו כי נפלו ל"סדק בהיסטוריה" ולא נשאר להם עוד במי ובמה להאמין.

הם היו הדור הראשון להתפכח מחלום האופטימיות של המאה ה־19 ששקע בבוץ החפירות, נרמס תחת שרשראות הטנקים ורוסק תחת פגזי התותחים. כל האידיאלים של העבר והמוצרטים של העתיד הלכו בארבע שנים, ביחד עם האמונה הנאיבית על הזהות בין קידמה טכנולוגית לקידמה מוסרית. הם היו הראשונים להבין שטכנולוגיה ומדע לא עושים את בני־האדם טובים יותר, אלא פשוט קטלניים יותר מדורות קודמים. "מעולם לא ידע דור ירידה מוסרית מרמה רוחנית כה גבוהה, כפי שידע דורנו... מעולם לא עטתה האנושות פני שטן כפי שעטתה בשעה זו, ומעולם לא דמתה כל כך במעשיה לבורא עולם", כתב סטיפן צוויג בספרו 'העולם של אתמול'.

מחקרים סוציולוגיים ותרבותיים שבדקו את מושג הדוריות לדורותיו גילו כי כמעט לכל הדורות יש מודעות עצמית מפותחת לתחושת האובדן, מרד נגד הדור הקודם ותשוקה להגדרה עצמית. "הדור האבוד" היה פשוט יצירתי יותר והוציא מתוכו יותר אנשים שציירו את דיוקנו האבוד עבור הדורות הבאים. לילדי הפרחים של הסיקסטיז היה את וודסטוק, ד"ר לורי, אלן גינצבורג, ג'ימי הנדריקס וג'ון באאז. לצעירים של אמריקה הנוכחית קוראים "דור האיקס", כי לאף אחד אין משהו משמעותי יותר לומר עליהם, ואילו לצעירי "הדור המזוין" המקומי יש את הכהן אביב גפן, שרוצה לשנות את העולם. לדור הג'אז היה את אריך מריה רימרק, סקוט פיצ'גרלד, ארנסט המינגוויי, רוברט גרייבס, אלדוס האקסלי וזיגפריד ששון – ואלו באמת רק הדובדבנים בקצפת – שספריהם, שיריהם ודמויותיהם שימשו מקור הזדהות למיליוני צעירים בין שתי מלחמות העולם.

דבר אחד בטוח. לא היתה תקופה שתרמה למוזיאון המאה ה־20 כל־כך הרבה דימויים סותרים. בסרטים, בספרים, בשירים, בביוגרפיות ובספרי הזכרונות אפשר למצוא סטודנטים נאיבים היוצאים למלחמה עם פרחים ברוביהם ושירים פטריוטים על שפתותיהם; לוחמים מפויחים בשוחות, שחיוך־עווית מרוח על פניהם; חיילים מובטלים הלומי קרב והדוניסטים מלוקקים בשנות העשרים עם סיגריות שמוטות בזוויות הפה; קומוניסטים, פשיסטים, פציפיסטים ושאינם יודעים לשאול, מפגינים ברחובות, מאוחדים על־ידי מטרה משותפת אחת: לבנות עולם חדש על חורבותיו של זה שהכזיב.

למען האמת ההיסטורית צריך לומר, כי תחושת הזהות הקולקטיבית החלה להתגבש עוד לפני המלחמה, ונציגי הדור של 1914 הכריזו על אובדנם עוד הרבה לפני שהלכו לאיבוד בשדות הקטל. מושג הדור אמנם שימש עדיין להגדרת היחסים בין הורים לבניהם, אך בהדרגה נוצקו לתוכו תכנים חדשים. נקודת המפנה היתה במחצית המאה ה־19 עם הופעתם של מושגים כמו "דור עולה", "דור חדש" ו"דור צעיר", שרמזו לחלוקה כרונולוגית של החברה וליצירת מעמד חדש של צעירים.

הרעיון של מרד דורי ופולחן אידיאולוגיות נעורים היה שלב נוסף בתהליך היסטורי מתמשך של שחרור חברתי ופוליטי, שהיו שותפים לו איכרים, עובדים, מעוטים לאומיים ונשים. בתחילה היו שותפים לרעיון בעיקר אינטלקטואלים צעירים מן המעמד הבינוני הגבוה. אבותיהם הרוחניים היו פרויד, ניטשה, וובר, ברגסון ואחרים, שמורדו איש איש בדרכו ברציונליזם של המאה ה־18. הם חשו כי נולדו לעולם שוקע, ולפיכך כמהו אל חיי סכנה וקשר ברוטלי יותר עם המציאות. תנועות הנוער בגרמניה ואוסטריה, התחייה הלאומית בצרפת, מרידתם של סוציאליסטים צעירים נגד הנהגת מפלגתם באיטליה, והתארגנותם של אינטלקטואלים צעירים בספרד נגד המפלגות הקיימות, נתנו ביטוי לתשוקתם של אנשים צעירים לשלוט על גורלם ולתרגם את תחושת ייחודם הדורי לכוח פוליטי.

במובנים רבים הם היוו תמונת־מראה להוריהם. הדור הקודם היה של אנשי מחשבה. הם היו אנשי מעשה. הדור הקודם העלה על נס את המוסר היחסי; הם חיפשו את האמת שאין בלתה. הדור הקודם היה חסר החלטיות וחלש; הם היו ויטאלים וחזקים. "לדור שלנו לא ניתנה כל אפשרות להתחמק, לעמוד מן הצד, כפי שניתן לדור הקודם. עם האירגון החדש בעולם ובו־זמניות האירועים, היינו נתונים תמיד בזמן", הסביר סטיפן צוויג את להט הנעורים ששטף את אירופה. אחד הגורמים הבולטים לפולחן הנעורים היה תהליך המודרניזציה המהיר, ששיחרר את האדם ממגבלותיו המסורתיות של הטבע. בין 1880 לפרוץ המלחמה נולדו הטלפון, הטלגרף האלחוטי, הרנטגן, הקולנוע, האופניים, המכונית והאווירון הראשון. אמצעי התחבורה החדשים שינו את תפישת הזמן והמרחק. העולם החדש היה מהיר, בטוח, נקי ונוח יותר לתפעול. תוחלת החיים התארכה. אוטוריטות מסורתיות כמו כמרים, מורים, והורים לא עמדו בקצב ונזנחו בשולי הדרכים, עליהם דהרו עולליהם במכוניותיהם הנוצצות אל מאה חדשה, שמילת הקוד שלה היתה "אחרת".

הכמיהה הבלתי־מתפשרת לשינוי מסבירה את ההתלהבות המשכרת שבו קיבלו צעירי אירופה (משני עברי המתרס) את היריה הגדולית בסראייבו ב־28 ליוני 1914, שניפצה לרסיסים את "תור הזהב של הבטחון" וסימלה לרבים את תחילתה של הגאולה. ערב המלחמה נשטפה אירופה בדגלים, סרטים, מוסיקה ומצעדים. הפטריוטיות הסכה מפלטם האחרון של צעירים נאיבים, שביקשו להתנער מחסות הוריהם ולהוכיח את עצמאותם וגבריותם: טקס חניכות מטהר לעידן חדש שיקום על חורבותיה של ציביליזציה מנוונת. את "נסיונם הקרבי" שאבו מספרי לימוד ומציורי פרשים וקשתים במדים מצוחצחים הכובשים בהינף כידון פינות אקזוטיות ברחבי העולם. היציאה אל שדה הקרב היתה עבורם הזדמנות בלתי־חוזרת להרפתקה רומנטית חטופה: "בחג המולד נשוב הביתה", הבטיחו הטירונים הצוחקים לאימותיהם הדואגות בתחנות הרכבת. לבני המעמדות הנמוכים נתנה המלחמה הזדמנות להפוך בין־לילה לגיבורים שכל הנשים חפצות ביקרן. כל הבדלי הדתות, הלשונות והמעמדות נמחקו תחת רגש האחווה הלאומית, שהדביק כמו מגפה פראית הן צעירים טעוני אדרנלין והן שוחרי שלום ותיקים.

גם את חמשת גיבורינו האבודים כישף קסמה האפל של המלחמה בחיתוליה, אך התפכחותם היתה מהירה. את זיגפריד ששון (1886־1967), מן "האבודים" הבולטים שבסופרי הממלכה המאוחדת, הפכו פעמי המלחמה לפטריוט נלהב ושש אליי קרב. כבנה של משפחה יהודית מומרת ממוצא ספרדי שהיתה מקורבת לאצולה, שמח המשורר הצעיר על ההזדמנות שנפלה בחלקו להוכיח את נאמנותו למלוכה. שלושה ימים לפני הצטרפותה של אנגליה למלחמה, בהיותו בן 28, התגייס לגדוד המתנדבים של סאסקס, אחוז התלהבות ואמונה בצדקת האידיאלים שבשמם נשלח למערכה: "בן דוד חסר מרירות, שמסר עצמו בשמחה לפגזים ולמכונות הירייה הגרמניים", כתב בספרו המפורסם ביותר 'זכרונותיו של צייד שועלים' (יצא בזב"ם), שבו הלביש את סיפור חייו על דמותו של גיבורו הבדוי ג'ורג' שרסטון.

בתחילת שרותו עדיין שלח לעורף שירים פטריוטיים בנוסח "אנו הגנו לגיון המאושרים". אז פגש לראשונה סופר אבוד נוסף בשם רוברט גרייבס (1895־1985) שהיה עתיד לקנות עולמו בעזרת מעלליהם המפוקפקים של קיסרי רומא. באותם ימים היה עדיין סגן מפקד פלוגה, בין הבודדים שהביעו בגלוי את סלידתם מן המלחמה. בספרו האוטוביוגרפי "שלום ולא להתראות" (זב"ם) סיפר גרייבס על פגישתו הראשונה עם ששון. עינו של גרייבס צדה על שולחן במועדון קצינים את ספר "מסותיו של ליונל ג'ונסון". גרייבס המופתע חיפש למי שייך הספר, הספר הראשון שראה מתחילת שירותו בצרפת "שאינו ספר הדרכה צבאי ולא רומן זול". גרייבס איתר את ששון, ובקונדיטוריה צרפתית בבתיון ישבו על עוגת קצפת ודיברו שירה.

גרייבס, שטרח אז על ספר שיריו הראשון 'מעל לגחלים', הכעיס את ששון, שטען כי "אין לכתוב על המלחמה בצורה ריאליסטית עד כדי כך". ששון הראה לו את שיריו הפטריוטים, שאחד מהם נפתח בשורות: "שובו קדמו אותי, צבעי שמחות שלי/ ולא באורמר של הרוגים..." לאחר הפגישה ציין לעצמו גרייבס ביומנו: "זיגפריד לא שירת עדיין בחפירות. אמרתי לו, כדבר חייל ותיק, שבקרוב הוא עתיד לשנות את סגנונו".

גרייבס צדק, כמובן. החל בנובמבר 1915, במהלך השנתיים אותן בילה בחפירות החזית, השתנו דעותיו של ששון על טבעה של המלחמה, למרות שקנה לו מוניטין כלוחם עז נפש. בימים השתתף בקרבות עקובי דם על חסום, ובלילות כתב על האימה, הזעם, התסכול וחוסר האונים של חייליו: "אורחי ארצו האפורה של המוות" המתבוססים ב"חפירות מסואבות מבוסמות בשיני עכברושים והגשם מצליף בהך". אחת האגדות שנכרכו בשמו מספרת, שלאחר כיבושן של עמדות גרמניות בעזרת קומץ חיילים, היה מתיישב בהן וקרא לחייליו שירים. הוא זכה בעיטורים רבים על אומץ ליבו, ואחד מהם – על הצלת חיי חייל – הקנה לו אצל גדודי קלעי המלך הוולשים את הכינוי "ג'ק המטורף".

נקודת השבירה היתה ב־1917, השנה בה "דרך התחלתי לומר לדעת כי החיים לגבי מרבית האוכלוסייה משמעם מאבק לא מעניין, ובסיכויים לא הוגנים, שבסופו הלוויה סרת טעם". באותה שנה הוא החטיא כדור צלף במילימטרים את חוט שדרתו ואבי עורקיו, אך הספיק כדי לשלוח אותו חזרה אל מעבר לתעלה. בעודו מחלים החליט לצאת למלחמה באויביו החדשים: אותם פוליטיקאים ציניים ובעלי ממון, ממורים חסרי לב המתפרנסים בעורף מדמם השפוך של לוחמים תמימים: "איך אוכל להתחיל את חיי מבראשית בעוד אינני משוכנע בשום דבר, חוץ מזה שהמלחמה היא נבלה שנעשתה לי ולבני דורי? זה, לפחות, היה דבר שאפשר לכעוס ולהתמרמר עליו לאחר שהכל התמוטט לחלוטין והמות מבולבל והעצבים מרוטים...", כתב

(המשך בעמ' 44)

קאזימיר מלביץ'. ציור כנראה בשנת 1914

עורך: אריה סמו ■ עריכה גרפית: רותי בנאי ■ מזכירה: רינה לוי ■ המערכת אינה מחזירה כתבי־יד

אריה סיון / שירים יהודיים

כל התורה כולה

מַה שֶּׁשָּׂנוּא עָלֶיךָ אַל תַּעֲשֶׂה לַחֲבֵרְךָ, אוֹ לַחֲבֶרְתְּךָ.
וּבְנוֹסַח חִיּוּבִי, עֲשֵׂה לָהֶם
מַה שֶּׁהֵם אוֹהֲבִים. זוֹהִי הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ
אָמַר הִלֵּל, זוֹהִי הַתּוֹרָה
שֶׁסַּךְ־הַכֹּל שֶׁל מִצְווֹתֶיהָ הוּא תַּרְיַ"ג
כְּמִנְיַן הָאֵיבָרִים וְהַגִּידִים בַּגּוּף, הֱוֵה אוֹמֵר
מִצְוָה לְכָל אֵיבָר.

וַאֲנִי אוֹמֵר, דַּי בַּאֲחָדִים מֵהֶם.
דַּי בַּאֲחָדִים מֵהֶם (אִם מַגָּעָם בְּאֵיבָרָיו שֶׁל גּוּף אַחֵר
יוֹצֵא מִתּוֹךְ הַנֶּפֶשׁ הַמַּרְגֶּשֶׁת אַהֲבָה)
לָבוֹא וּלְהָבִיא אֶל גַּן הָעֵדֶן הַתַּחְתּוֹן
דַּי בַּאֲחָדִים מֵהֶם לְהַחֲיוֹת מֵתִים:
אוֹתָם שֶׁהֵם טְמוּנִים בִּבְדִידוּתָם.

הגדה של צפרים

סְבִיב בֵּית הַמָּלוֹן מִתְעוֹפְפִים עוֹפוֹת
בֵּית הַמָּלוֹן נִצָּב עַל צוּק
מֵעַל הַיָּם.
הָעוֹפוֹת, אוּלַי שְׁחָפִים,
מַקִּיפִים אוֹתוֹ בִּסִבּוּבִים לֹא נִגְמָרִים
בְּדוּמִיָּה לֹא אָפְיָנִית
לַצִּפֳּרִים הָאֵלֶּה.

אִשָּׁה שֶׁנִּנְטְשָׁה בִּנְסִבּוֹת
בִּלְתִּי בְּרוּרוֹת גַּם לְעַצְמָהּ
צוֹפָה בָּהֶם מִן הַמִּרְפֶּסֶת
שׁוֹקֶלֶת וּמוֹנָה אֶת צְעָדֶיהָ הַבָּאִים:
אֶחָד קָדִימָה
שְׁנַיִם לְאָחוֹר

תְּנוּעוֹת רִקּוּד. הַאִם אֵינָהּ מְצַפָּה
חוֹלֶפֶת מַחְשָׁבָה בַּמִּתְבּוֹנֵן בָּהּ מִן הַיָּם
הַאִם אֵינָהּ מְצַפָּה כִּי עוֹף אֶחָד אוֹ הָעוֹפוֹת כֻּלָּם
יַקִּיפוּהָ, יַעַטְפוּ אוֹתָהּ בְּכַנְפֵיהֶם
יַזְמִינוּהָ לְרִקּוּד בַּנֹּסַח הַיָּשָׁן:
הַגֶּבֶר מְחַבֵּק, רֹאשָׁהּ עַל צַוָּארוֹ
מוֹלִיךְ

הזמנה

בְּרַחֲשֵׁי אַשְׁמֹרֶת אֲנִי מַזְמִין אוֹתָךְ
אֶל מִטָּתִי, מִטַּת הַמַּסְמְרִים
שֶׁמְּצָאתִי בְּאַחַד הַמִּנְזָרִים –
מִנְזָר שֶׁל נְזִירִים שׁוֹתְקִים
כְּמוֹ עֲרֵמַת גֻּלְגָּלוֹת בְּמַרְתְּפָם.

בְּמֹחִי עוֹלָה דַּוְקָא אַסּוֹצְיַאצְיָה יְהוּדִית:
הִלֵּל רָאָה גֻּלְגֹּלֶת וְאָמַר
עַל דְּאַטֵּפְתְּ אַטְפוּךְ וְסוֹף מְטִיפַיִךְ וְגוֹמֵר

וּמַהוּ סוֹד מְטִיפַיִךְ? וּמִי הֵם
מְטִיפַיִךְ, וּמַדּוּעַ
יְטִיפוּ אוֹתָךְ? וְאוּלַי
נָמִיר אֶת הַמִּלָּה הָאֲרָמִית
בְּמִלָּה עִבְרִית דּוֹמָה, וְלוּ בִּצְלִיל:
נִטְפֵּךְ, הַנְּטָפִים שֶׁלָּךְ
וְאִידָךְ זִיל גְּמוֹר
וְאִידָךְ

דוד שחר/ סיפור

בסתר רעם

אילו ידע היכן בדיוק להציבו, היה מדליק נר מייד עם היקיצה וההתנערות מן החלום ומאניצי ההרהורים הרוחשים סביב המלה עצמה', אך מכיוון שפיקפק בין אפשרויות שונות שצצו בדעתו, חשב שמוטב לדחות את הדלקת הנר הראשון למחרת היום אחרי שקיעת־השמש, לאחר שיתרחץ מן העבודה ויאכל את ארוחת־הערב. משנוכח לדעת בדרכו כשרה־המנהירים שלהדלקת הנר יזדקק למקום סגור, לפינת־קודש ודממה, מייד התייצבה בדימיונו הכנסיה הקטנה העזובה בפאת הכפר שבה יוכל להדליק את שלו באין מפריע – הוא, אולי, מאיזו ישישה דוממת בלועה בעלטה – ודווקא תמונת הכנסיה העתיקה אשר נבנתה, ככתוב בשלט הקטן בצד הכנסיה הקמורה, בסוף המאה האחת־עשרה, כלומר בימיו של רש"י – היא היא שהפריעה לו בבחירת המקום, והיא שגרמה לדחיית הדלקת הנר. אמנם הדלקת הנר היתה הפעולה האינטימית ביותר שבינו לבין רחשי־ליבו המתייחסת לאוריתה בלבד, ומעצם מהותה מנותקת היתה מכל זיקה למקום זה או אחר, וכוודאי שנמצאה מחוץ לכל מסגרת דתית שהיא, ושום מקום לא יוכל לשנות את המתחולל בינו לבין עצמו, אך בכל־זאת התקומם בו ליבו נגד הדלקת הנר בכנסיה דווקא, וזאת לא משום הרגשותיו שלו, אלא מפני איזו שהיא עין ערטילאית שתהיה צופיה במעשיו מבחוץ ותיתן להם פירוש המנוגד לכוונותיו.

מקום אחר שעלה בדעתו נמצא בדרך לשפת־הים, בחורבותיה של טירה עתיקה, בתוך חדר בעל שני חלונות צרים בעלי קמרונות מחודדים, וכן החדר שלו עצמו בדירתה של ליאונטין, שהיה, אולי, המקום המתאים ביותר, אילולא נוכחותה הקרובה של זו. זקנה חביבה זו היתה אמנם עדינת־נפש ומנומסת, ולעולם לא היתה נכנסת לחדרו מבלי להקיש בדלת, אך הוא גם לא סירב אף פעם לפתוח לפניה את הדלת, והמחשבה שיצטרך להסביר לה את פשר הדלקת נר־הקודש הפריעה לו גם היא. שקל בדעתו אפשרויות אחרות, ולמחרת היום, כשנשלח לנקות את דיר־החזירים ולרוקן את הזבל על עגלה שתישא אותו לתעל השדות, נראה לו שהחדר הנידח בעל שני החלונות הצרים בעלי הקמרונות המחודדים שבטירה החרבה, יהיה המקום המתאים ביותר. זה נמצא מהלך עשרים רגע, חצי שעה, מחווה, וקרני השמש השוקעת היו מגיהות אורות טמירים בזגוגית הצבעונין שבאורח פלא השתמרו בשלמותן בפינה חבויה זו, אולי בגלל גובהם וצרותם של החלונות. תוך כדי עבודה היה מתכנן את שיחו בחדר הנטוש, וככל שקרבה שעת הסיום והלכה, כן גבר בו עצר־הרוח לכלות את מעשיו בדיר־החזירים.

כשהגיע אל החדר בעל שני החלונות הצרים בעלי הקמרונות המחודדים שבחורבותיה של הטירה העתיקה מימי הביניים, ראה את השתקפות השמש על משטח החלק של פני־הים שהיה כראי־צדף כל האופק. הגוונים התחלפו כשהגיע אל הטירה, והוא עמד משתאה כשהחלה השמש לצלול במים מן הרגע שנגעה בקו האופק, עד שהסתלקה ולא באה. לתדהמתו המשיכו זגוגיות הצבעונין בקיר שמנגד להקרין את אלומות אוריהן הצוננות, המתארכות על אבני הקיר במין שלווה סתומה, ורק אז נוכח לדעת שהירח המלא עולה בשמיים הנקיים מכל עננה. פמוט הנחושת העתיק וכן גם הנרות עם הפנקס והמרכבר הקטן שאותם הניח בפוך כשהחליט לדחות את ההדלקה, נמצאו במקומם כהוכחה ממשית לכך שאין איש פוקד את החורבה מלבדו, ואולי אין זאת אלא עדות לכך שאין איש שולח את ידו פה בחפץ לא לו. נזכר במה ששמע כששירת כנער עברי, בגדוד הארבעים, במדבר בדרך למצרים, שאין הבדווי נוגע בדבר כלשהו שהונח מתחת לאבן או בצל סלע מתחת שהוא מבחין בו סימנים של אדם אחר שהחביאו למשמרת. הרי זו כמין כסות מרוצה לכל רוח ששומרת על הנכס מפוח המנהג המקודש. אמנם נכון הסיפור הזה, אך גבריאל לא רצה להניח לשרשרת הזכרונות מן הגדוד לגרוד אותו מן ההתייחדות. הסיב את הפתילה אל הנר בגפרור – משום מה חשב שלא יהיה זה נאות להשתמש במצית – וראה את השלהבת נתפסת וקורנת אור רך ותם מול משבצות אור הירח בחלונות הצרים והמחודדים. התיישב מולה ותמך את ראשו בשתי ידיו בכדי להתרכז בה, שבר את הדממה רעם משברי־הגלים ויזעזע את הזגוגיות עם נהמה של אוקיאנוס מתנפץ אל הצוקים. כעבור כמה ימים קרא בעיתון שהרוח שפרצה במהירות של מאה ועשרים קילומטר לשעה, עקרה עצים שנפלו וחסמו את דרך־המלך לפריז, גם למד לדעת שסערות כאלה, רוחות פתאום, אינן נדירות בעונה זו של השנה. כל כמה שביקש להתבונן בשלהבת הקטנה ולהתרכז באורה לא הצליח להסיח את דעתו מן הסער החומה. נהמת הגלים העירה ועירבלה בתוכו הרגשה נוראה עם זכר ההמונים המתגעשים בחוצות אלכסנדריה שבמצרים בימי שרותו. הוא לא זכר את הנסיבות שבהן סופחה הפלוגה לגדוד אנגלי שנשלח לעזרים בכדי לתגבר את החטיבה האנגלית ששברה את ההתקוממות המצרית, אבל ההרגשה הנוראה ניעורה בו בכל עוצמתה עם רעש הים כקול ההמון המתפרץ. היה אז חייל בצבא של האימפריה הבריטית העצומה והגאה. השתייך על המעצמה החובקת זרועות עולם אשר זה עתה ניפצה לרסיסים את האימפריה העותומנית. לגביה היה זה עניין של מה־בכך, מין זוטה של כלום, במחי קתות־רובים וכבמה מטחי־אש ישר אל המטרה המשתוללת, להפוך את נד־האדם־המאיים להמון עכברושים ממורטטים ומבוהלים שנמלטים על נפשם להיחבא בנקיקים ובחורים, אך בגרונו צבטה חשרת־דאגה למה שיקרה לנו. אנחנו – אנחנו המעט. שני גדודים עבריים לבית הלאומי היהודי בארץ ישראל הקטנטונת, מול ההמונים הערביים והאוקיאנוס המוסלמי. ומה נעשה מן הרגע בו לא תעמוד מאחורינו מעצמה חובקת זרועות עולם, בודדים מול העוצמה הטמונה בהמונים הרוחשים סביב. הכוח הנורא הצפון במסה. יוסף חיים ברנר עם חמשת חבריו, עם כל גבורתם, לא יכלו לעמוד מול גלי השינאה המקיפים אותם מכל עבר, והשם המפורש יוסף חיים לא הצליח להוסיף לו חיים, ואם ממשיכה השלהבת הקטנה של הנר לדלוק ישר למעלה בדממה, הרי זה רק בזכות חומות האבן העבות שהיו חזקות דיין להתקיים במשך מאות בשנים, אלה גושי הצור המגינים עליה סביב סביב, מפני הרוח הנוראה הזאת המשתוללת בחוץ.

בחוץ נפוג האובך שקם עם הסערה, ובזוג החלונות נדלק שוב אור ירח שנמשך מריבועי־הזגוגיות והגיה בריצפה משבצת מתארכת שקורקורה השיק לדרגש העץ שעליו ישב. גבריאל היטה אוזן, עם שוך נהמות הגלים הצטלצל מעין קול אדם, קול צעיר, מין צליל של צחוק ילדותי מחמם את הלב. כשיצא ראה מרחוק, בראש לשון היבשה שהפכה לאי, כמין דמות של ילד מנפנף בזרועותיו, ואולי אין זה צליל של צחוק אלא התייפחות של בכי שלא באה מכיוון האי, אלא מחומת־האשנבים מאחור. כשהפך את פניו ניתכה בו פתאום חשרת ערפל כמהלומת גוש־קרח, שהחשיכה את העולם ודחפה אותו בחזרה לפינת הנר. המשבצת הבוהקת בריצפה נעלמה עם האור שכבה בחלונות. הסערה החוזרת נשאה איתה מטחי גשם שהידהדו באוזניו אימרה עתיקה, אימרת־כנף שהיתה חוזרת וצצה לעיניו מתוך הספרים בהם היה מעלעל פעם, "אחריי המבול"... אחריי המבול". מי היה האיש שאמר "אחריי המבול"? האם היו לו ילדים? ואם אמנם היו לו ילדים, איך יכול היה במין שלווה מוחלטת, ומתוך אדישות גמורה לגורלם, כך להפקיר אותם לאכזריות הסתמית של הגלים? אפילו אותו אשמאי זקן שהחליט למחות את האדם מעל פני האדמה, להביא קץ על כל בשר, אפילו הוא דאג להודיע בעוד מועד למי שמצא חן בעיניו שיכין תיבת עצי גופר לקראת המבול הממשמש ובא. ובכלל – איך יכול אדם, אשר לב לו, להביא ילדים לעולם מתוך ידיעה ברורה מראש שעתיד המבול להטביע אותם במצולות? ושוב הבהיק אור בזוג־החלונות, אך הפעם לא היה זה אור הירח, אלא הבזק ברק שהקרים את הרעם, ונראה היה לו שאם לא ארבעים יום וארבעים לילה, כמו נוח בתיבה, ייאלץ הוא לבלות לפחות את הלילה הזה בפינה, ואולי צריך היה להביא לכאן לא נר אחד בלבד אלא את כל שמונת הנרות. הנר הבודד בפינתו המוגנת המשיך לשלוח ישר למעלה את הוד־אגם־שלהבתו, וטוב היה לשבת בסתר החומות ולספוג מן השלווה הקורנת מלשון־האש הקטנה, החמימה הזאת, המנותקת מן הרעם והזעם המשתולל בעולם. השתברות הגלים אל החומות מבחוץ הוסיפה רטט מרגש, תהודה של שגב לנועם ההתייחדות עם לשון־האש הקטנה מתוך הביטחון המוחלט, המענג הזה, שמלחמת־האיתנים לא תכבה אותה. מתוך הביטחון יכלה גם העין הצופה בתיאטרון היקום להשתאות אל היופי העילאי, אדיר העוצמה, המתגלה בחוץ עם כל היבהוב ברק וכל קרן ירח מבעד לקרע ענן על קצף משברים מתנפצים אל הצוק. בין נהמות הגלים לרעמים נשמעה גם מעין צפירת־ארוכה עמומה כשל ספינה במצוקה, ואם אכן יש ספינה שנטרפת במערבולת ברגע זה, הרי מלחיה בוודאי שאינם פנויים להתפעל מן ההוד ומן ההדר של המחזה אשר בו הם טובעים. הם טובעים והוא חסר־אונים להושיע להם. אין באפשרותו לעשות דבר. כשחזר להתיישב אל מול הנר הדולק השתזר אפילו נופך של שמחה למחשבה שצצה בו, בניגוד לרצונו, שגורלו שפר עליו, שטוב לו שהוא פה ולא שם, בין הטובעים, שטוב לו אפילו מעצם העובדה שאינו יכול לעשות דבר למענם, שכן אילו היה סיכוי כלשהו, ואפילו הקלוש שבקלושים, להציל נפש חיה אחת, צריך עכשיו לעזוב את המקלט הבטוח והנעים ולהיפרד משלהבת הנר ולרדת לספינת הצלה במבול וברוח הולעפות ולסכן את חייו שלו בין התרנים והחבלים והגלגלים. ■

ז'אקפרנסואה מילה, כנסיית גרוויל

מתוך הפרק השמיני של "היכל הכלים השבורים" שעומד להופיע. קדמו לו:
שער ראשון: "קיץ בדרך הנביאים"
שער שני: "המסע לאור־כשדים"
שער שלישי: "יום הרוזנת"
שער רביעי: "נין גל"
שער חמישי: "יום הרפאים"
שער שישי: "חלום ליל־תמוז"
השער השביעי: "לילות לוטציה"

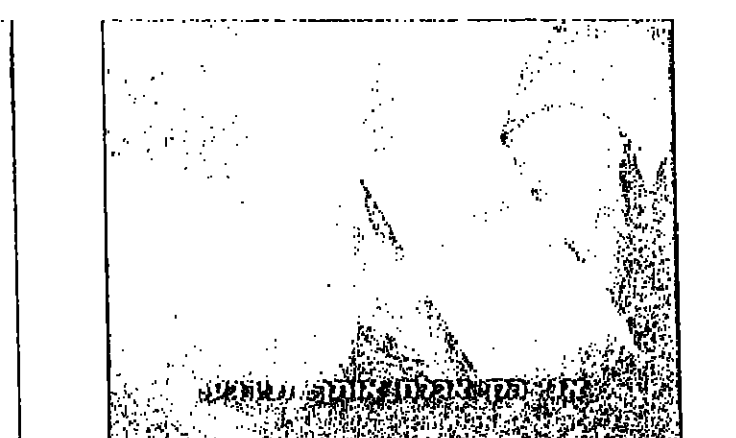

"רמבו". הבימאי הפעיל תמרון תלת שלבי – בנה עוול משווע. הפך את רמבו לקורבן וסימן את האויב. התוצאה: הצופה הופך לחיה צמאת דם

תרגיל בבניית מציאות

האמן בורא את העולם המנטאלי, את ה"מציאות". פעם עשו זאת דיקנס ודוסטוייבסקי, והיום — התסריטאים של אנטונלה. האם האמן מעניק לקהלו את אופציית הבחירה? האם האמן מוסרי?

הנרי אונגר

באחד הימים היותר חמים של ירח אוגוסט, בכיכר השוק ההומה של הפאלאי דה בורגון, לכד המון צוהל את אסמרלדה ואת התיש המאולף שלה, מיד עם סיום הקטע הקבוע של הצמד: אסמרלדה שואלת שאלות של חיבור וכפל, והתיש, יצור פקחי שכמותו, מקיש את התשובה בפרסותיו. וחי שטן והשדים כולם – קולע ואינו מחטיא.

השניים – צועניה בעלת שם מפוקפק, והולך על ארבע לבנבן וצמרי – הואשמו בכישוף, והיה בדעת האספסוף להעלותם על מוקד לאלתר, אלמלא מושיע אחר שחש לעזרה ברגע האחרון ממש.

קואזימודו, הפעמונר של נוטרדאם, גיבן, חירש, ומפלצתי למראה, שהשקיף על החזיון כל אותה עת מאחור הכרכובים הגבוהים, משולהב מיופיה השחום של הצועניה, ניתר לפתע בזריזות על-אנושית, ולאחר שפילס דרכו בזרועי נאצה ומכות אגרוף, תפס את הנערה בזרועות חסונות ונעלם מאחורי הכתלים המגוננים של הקתדרלה.

ואילו התיש, שאיתרע מזלו וקסמיו לא הלהיטו את יצריו של איש, הופקר לגורלו וסיים את הקריירה הבימתית שלו על שיפוד – עוד באותו ערב.

כך מתנהלים הדברים ברומן של ויקטור הוגו. תיש חרוך אינו חזיון נדיר גם במקומותינו. אבל, מה טעם מצאו הפאריסאים הצעקניים להאשים את היצור במעשים של חילול קודש? ובאיזה מובן ניתן לומר ש"העלוהו על מוקד"?

כדי להאשים מישהו במעשה כזה או אחר, צריך להניח שהוא אחראי למעשיו. הפאריסאים אכן הניחו שהתיש של אסמרלדה הוא יצור אחראי. הם נטו יותר מאיתנו להתרשם ממיומנויות של רואה-חשבון. אנו, כנגד זה, סוברים שהנחתם היא אבסורד. תיש אינו יכול להיות "אחראי" – משום שלא מתקיימים בו תנאים-מוקדמים אחרים החלים על המושג. באיזה תנאים מדובר?

בשניים בעיקר. ראשית, אדם אינו אחראי למעשים שאינו מודע לתוצאותיהם. זהו "תנאי הידיעה". אבל, אפילו הוא מודע, אינו אחראי להם במידה ואין בידו למנעם; זהו "תנאי השליטה".

נמחיש כיצד התנאים פועלים בעזרת שני מקרים שבהם לא פעלו.

בספר נעורים של ז'ול ורן, הנקרא – אם אין זכרוני מטעני – "ציידי המטאורים", מתקין מדען צרפתי אחד כוונת מגנטית המסוגלת להשפיע על מסלוליהם של גרמי השמיים (וכן, היו לוורן גם "המצאות" כאלה). הוא מכוון את המכשיר לעבר מטאור עשוי זהב במטרה להנחיתו באחת המדבריות, מציב את המיתקן בזווית נכונה, ויוצא לנפוש בפרובינציה. למחרת נכנסת לחדר המנקה. אשה הגונה היא המנקה, ועושה מלאכתה על הצד הטוב ביותר. לכן היא מתאמצת להחזיר את הצינור הנוצץ בדיוק לנקודה שבה מצאה אותו, אבל אין בידה לדייק במילימטרים. וכך, מדי יום מרווחים אסטרונומים מוכי הלם על השתוללותו של המטאור הגחמני, המשנה נתיבו מתוך בוז גמור לחוקי ניוטון, כל בוקר בעשר. עכשיו תארו לעצמכם שבסופו של דבר נוחת המטאור על קודקודו של מגדל אייפל, והופך את פאריס לעיי חורבות. כלום "אשמה" המנקה בהרס? וודאי שלא. מבחינתה לא עשתה כלום. זהו תנאי הידיעה.

והנה התנאי השני. ברומן מראשית שנות השישים בשם "השליח ממנצ'וריה" מסופר על קצין אמריקאי שנשבה בידי הקוריאנים. כעבור זמן מוחזר האיש לארצו. בהמשך מתברר שגיבורנו עבר בשביו "שטיפת מוח", והוא "מתוכנת" לציית לכל הוראה שתושמע בליווי סיסמה מתאימה. היום מגיע, וההוראה מועברת: לירות בנשיא, ולמצוע, באורח קל, את סגנו. הגיבור הוא צלף מומחה, ושולחיו מתכוונים להעלות לשלטון את הסגן. נשמע מוכר? לימים טען הסופר, ריצ'רד קונדון, שברומן שלו צפה את רציחתו של קנדי, ואף סיפק הסבר הגיוני לחידה הטראומטית ביותר של זמננו. אבל, האם "אשם" השליח במה שקרה?

הפיתוי להשיב בלאו מוחלט – חזק ביותר. השליח יודע את חומרת מעשהו, אבל אין לו שליטה בהדק. העניין של "שטיפת מוח" הוא תחבולה שנועדה לספק בידור לקוראים. אבל, הפרובלמטיקה תקפה והמסקנות רציניות. אם השליח אינו "אחראי", כלום לא נצא חייבים לפסוק, ששומרי מחנות הריכוז שמצפונם "נישטף" על-ידי תורות גזע, פחד מוות, או סתם ערלות לב – פטורים אף הם? ומה דינו של אלכס, הגיבור של "תפוז מכני", שנשלט על-ידי בולמוס חסר רסן למה שהוא מכנה, באחד הנאולוגיזמים שלו – 'ULTRA-VIOLENCE'?

כל אלה הם צאצאים של הפילוסופיה ה"נטורליסטית" שכבשה לעצמה פלח נרחב בתרבותה של המאה ה-19. אם הצליח ניוטון לגבש בנוסחאות פשוטות את מכלול התנועות המכניות בטבע הפיסיקלי – כלום לא כדאי ליישם את המתודה גם לטבע ה"אנושי"? זה היה האתגר בשתי המאות שאחרי ניוטון. הולבך ולמטרי ניסו להכניס את גופו של האדם למודל מכניסטי. מונטסקייה ורוסו ניסו את השיטה על מבנה החברה שלו. טיין ומיין דה ביראן – על חייו הנפשיים. משאת הנפש הזו שהכל הילולה (די להיזכר בחרוזים הנסערים שכתב פופ בנושא) – קיבלה תנופה נוספת בעקבות "מוצא המינים" של דרווין. אם האדם הוא "חלק מהטבע" מדוע לא יוחל עליו ההסבר שהוכיח עצמו בשאר חלקי תבל? והמסקנה המשתמעת, שעמה ניהל דרווין פלירט חשאי, ויורשיו האקסלי וספנסר כבר סעדו עמה בפומבי – מאיימת בדיוק על התנאי השני: ביקום מכניסטי האדם אינו "עושה" כלום, כיוון שהטבע לא השאיר לו כל מירווח של בחירה.

כך, למשל, זומם הגיבור של "טרגדיה אמריקאית" להמית את אהובתו כיוון שנוכחותה מונעת ממנו את השגתם של עושר ונערה יפה – יעדים רצויים בתכלית. דרייזר עושה כל שביכולתו כדי שנשתכנע כי הגיבור שלו אינו "אשם". והוא אינו אשם לא משום שהוא חף, אלא משום שאין בידו שליטה על בולמוס ההצלחה שנקרא "חלום אמריקאי". הרומן של דרייזר, מכל מקום, אינו אלא ואריאציה יאפית על ספרו החשוב הראשון של זולא (משנת 1867) שבמהלכו רוצחים אשה ואהובה את הבעל שמפריע למימוש תאוותם. היצר הוא המסילה שעליה נעים המכניזמים האנושיים. ג'ימס מ. קיין שיכפל את עלילתו של זולא בספר מפורסם בשם "הדוור מצלצל תמיד פעמיים", וסופרים אמריקאיים משורה שניה ושלישית – מרוס מאסוס ועד לטום וולף – הפעילו את המודל בעשרות רומנים, שבכולם מתואר האדם כקורבן הסביבה, החברה והגנים.

אפשר להתקלס בגישה זו ולכתוב עליה פרודיה. באחת הסצינות של "סיפור הפרוורים" שרים החבר'ה באוזני שוטר השכונה: "אבי נרקומן, אמי זונה, היתה לי ילדות עשוקה – מה אני אשם?" ואפשר גם לתקוף אותה מזווית מוראלית, כפי שנוהג חבר בית-המשפט העליון, קלארנס תומס, שחוזר ומתריע על התוצאות ההרסניות המתחייבות מסלחנות-יתר כלפי "העניים והמקופחים". מרגע שאנו מטילים את האחריות על "הסביבה", מתבטל מושג ה"אשמה", ועמו יורדים לטמיון גם שני יסודות תרבותנו – ה"טוב" וה"רע".

ואז מה יהא על האדם?

עם בעיה מרכזית זו התמודדו התאולוגים מאז בואתיוס במאה ה-5 ועד לז'ילסון, בונהופר והיק במאה שלנו. מאחר שאלוהים "משגיח" על מעשינו, גדולים כקטנים, שאלת חרות האדם היא מבחן לקבילותו של המודל התאיסטי. משום כך הקדיש דאנטה לסוגיה זו את אחד הקטעים האלגנטיים ביותר של "הקומדיה". בשיר השלישי של ה"תופת" מגיעים שני תיירי-העולם-הבא אל "המקום שאין בו תקווה" (הגדרה צורבת של הגיהנום כטריטוריה נפשית) ושם הם מתעכבים לרגע כדי לעיין במלים החרותות על השער: "פיעם הצדק את עושי הרם, עשוני הגבורה האלוהית, רום הבינה ומקור האהבה" (שורות 4-5 בתרגום אולסבנגר). מלים של חידה. העולם הבא מתחלק לשלושה אגפים, ועם שניים מהם אין לנו בעיה. ה"פרדיסו" אינו אלא קופת הגמל שצברו הצדיקים בחיי גוזירות וסיגוף. ה"פורגטוריו" הוא תחנת המכס, שבתוכה ממרקים החוטאים את עוונותיהם כדי לשפר את מצב המאזניים. אבל כיצד לתרץ את ה"אינפרנו" – מושבת עונשין נצחית? אפילו אנו ויתרנו מזמן על קונצפט כזה של כלא. אם האסיר שלנו קורא דוסטוייבסקי, עושה ב.א. בהתכתבות וחוזר למוטב, אנו קוראים לו דרור. מדוע לא יגלה אלוהים כלפינו סלחנות דומה?

ההסבר טמון בתבנית שבה סידר דאנטה את האלמנטים. בפנים שני האמצעים, בפתיחה – הסיבה, ובסיום – התכלית. אלוהים כונן את התופת בכוחו ובידיעתו. הסיבה שעשה כן – רצונו לשמור על הצדק. מה התכלית?

נניח שהעולם הבא עשוי פורגטוריו ופרדיסו בלבד. יושב לו החוטא בבוקר, ועושה חשבון: עבור כך וכך תענוגות-חיק לאלתר, כך וכך שנים של יסורי גוף – דחויים. או כמו שאמר וודי אלן: תחטא עכשיו, שלם אחר כך. זאת ועוד: שהייתו בפורגטוריו, חמה ככל שתהיה, היא לזמן קצוב. מיד אחרי זה יקבל סל קליטה בשכינה הנצחית, וישכח יסוריו. כך תהפוכנה הכרעותיו להימורי-חטא. ידיעת טוב ורע שלו תיתמצה בחשבונאות-עינוגים. מוסרו ייראה כמו שלוחה של הבורסה לסחורות עתידיות. מדוע זה פסול, בעצם?

התשובה של דאנטה, של ספר בראשית, ושל מרבית הפילוסופים – מאריסטו, דרך קאנט, מיל, בובר, ועד סארטר – אומרת שהאדם עולה ונופל עם "יכולת בחירה". אלכס מ"תפוז מכני" אינו בוחר – לכן אינו אדם: הוא מנגנון "מכני". הגיבור של דרייזר אינו בוחר: החלום האמריקאי בחר במקומו. ולא בכדי כינה זולא את דמויותיו בהקדמה הפרוגרמטית שצירף לרוגון-מאקאר – "חיות". נמר היוצא לטרוף אינו "רוצח", והתיש של אסמרלדה אינו "קורבן". אפשר לעשות ממנו שווארמה. אי-אפשר "להעלותו על מוקד". וכאן בדיוק מופיע גורם ה"אהבה" של דאנטה: אלוהים אוהב את ברואיו ולכן שמר עבורם את האופציה של האלטרנטיבה. כדי שיהיו בני אדם הם צריכים לבחור. כדי שיוכלו לבחור העמיד אותם אלוהים בין עדן לתופת.

ושאלתנו היא: האם מעניק גם האמן לקהלו את האופציה הזו?

בערב אחד גשום מתדפקת נסיכה שתעתה מן הדרך על שעריו של ארמון. המשרתים מביאים את האורחת לפני המלכה, והיא מודרות להציג עצמה בכל ייחוסה ותאריה. אבל בבגדיה שנתרפטו ובפניה שהמסע חרת בהן אותותיו, אין האורחת נסיכית למראה כלל. לכן נותנת בה המלכה מבט חשדני, ועם בוא הלילה – מחליטה להשכיב אותה במבחן.

היא מציעה לנערה המותשת מיטה מרובה מזרנים ניחוחיים ורכה. אבל, מתחת לתחתון שבמזרנים הצניעה גרגר עדשים. למחרת, קמה האורחת וכל גופה שחור וחבול. רק אז פונה אליה המלכה בחיוך של חמות לעתיד. מי שחשה בגרגר פעוט זה – נסיכה אמיתית היא, עשרים וארבעה קראט.

וזוהי בדיקת התקן לבשר נסיכי, שהמציא אנדרסן. אני חושד, בעקבות היכרות שאינה רשומה בביוגרפיות עם אמא פולניה.

אגדה תמימה, הלא כן? כדי לדעת עד כמה תמימה היא נערוך השוואה קצרה בין אנדרסן לשאו. ב"פיגמליון" קוטף פרופסור היגינס, פילולוג בעל קריזות, מוכרת פרחים חסרת-כל מרוכנה שבשוק, ולאחר מאמצים מפרכים הופך את הפרחה לליידי. ולא סתם ליידי, אלא "נסיכה מבית המלוכה ההונגרי", כפי שמצהיר מומחה לדבר, בעיצומו של נשף. שוב נסיכה. אבל, נשים לב: הפעם – מזוייפת. אם כך – יש סימטריה הפוכה בין שני הסיפורים. מה היא מייצגת?

אנדרסן הוא אסנציאליסט. בת מלך שרוממותה כי צבעת מבלויי סחבותיה היא "אסנציה", מהות אנוכית. וזה ההיפך, כמובן, ממה שמציע שאו: דם כחול לליידי הוא פיקציה נואלת. כך מסתמן הבדל מפתיע בין אנדרסן, אותו הומניסט עגום ארשת, לציניקן שאו קור לך אימים על טרקליניה של לונדון. מחוץ ל"אנושיותו" של אנדרסן רובץ שמרן גזעני. אפילו הברווזון שלו – אותו סמל ל"ניידות חברתית" – מעולם לא הפך ל"משהו אחר". הברווזון היה ברבור מאז ומקדם, ורק הרשעים סביבו סרבו להודות בכך.

וזה מה שאנדרסן משווק לקהלו: הגדרה גזענית, קדם-רוסואיסטית של האדם – כמהות בלתי משתנה. מיליוני ילדים גדלו על הנסיכות של אנדרסן. מה פלא שהם מוסיפים לרדוף אחריהן בעזרת מגזינים המציצים לדיאנה, וטלה-נובלות מקסיקניות?

אנדרסן הוא אדם מסוכן – כי הוא מוכר את מרכולתו לתמימים. אבל, כך עושים כולם. כל אמן עורך לצופה שלו שטיפת מוח – בעזרת ברזים של דמיון ואמבטיות של רגש, כפי שמעידות התמונות כאן: שלוש תמונות מתוך "רמבו" – אחד הסרטים היותר סימפטומטיים של תרבות זמננו.

ומעשה שהיה כך היה. בזמן שרמבו, איש קומנדו בדימוס, מטייל לתומו על הכביש, מתפעם מצבעי הדריחה ומרחרח בטל הפרחים, מסתערים עליו השריף ועוזריו, וגוררים את המסכן לצינוק. לאחר מכן הם שוטפים את גופו בזרנוק ומחליטים "לעשות לו תספורת". כעת מתקרב אליו אחד הבריונים כשבידו תער. רמבו מתפתל בחוסר ישע, ואז הוא נזכר: כן, כך בדיוק חתכו אותו שוביו בווייטנם, ממש באותו תער חתכו את חזהו שתי וערב. באותו רגע משנס רמבו כשמשון מותניו, מעיף את כל החבורה באוויר, מנפץ תריסר ראשים לחימום ויוצא לעשות שפטים בעיירה ובמחוז כולו. ומה אומר הצופה?

הוא מחכך ידיו בחדווה אקסטאטית. עשר דקות תמימות חיכה שייעשה בנבלים דין צדק. הבימאי הפעיל תמרון תלת שלבי, והפך את הצופה לחיה צמאת דם. ראשית, בנה עוול כה משווע, עד שמצפונו של הצופה מבעבע מתאוות נקם. אחר כך הפך את רמבו לקורבן של אקט ברוטלי, שאותו כמעט וחש הצופה על בשרו בזכות תחבולות מסוימות של תנועה, קלוז-אפ ונקודת תצפית. לבסוף סימן את האוייב בעזרת רפלקס מותנה: ברגע שהצופה חווה את האסוציאציה מן העבר הנורא, עוברים השריף ומרעיו גילגול-דמות. מכאן והלאה הם מזוהים עם הווייטנאמים שנואי נפשו, וכל דבר שיעשה להם רמבו (בשמו) – אינו יכול להיות רע מרי.

ובקיצור: הצופה עבר שטיפת מוח. עד כמה היא מסוכנת? הדבר תלוי בכשרונו של האמן. איזנשטיין סבר שיוכל להפוך את כל אוכלוסי העולם לקומוניסטים. סארטר טען שמוריאק מסכן את הקורא, כשהוא משווק לו פאטליזם קתולי. ג'ורג' אליוט העבירה לא מעט מקוראיה לאתאיזם בוטח, וקאמי גרף את קוראיו לתוככי אבסורד מהוסס. מאחר שהאמן קובע עבור הנמען את הצמתים של הגיונו, את הכבישים של דמיונו, ואת הפונדקים שבהם נח הרגש בדרך אל התחנה הסופית של השקפת עולם מוצקה, הוא בורא את העולם המנטאלי שאנו מכנים, באורח מטעה, "מציאות". פעם עשו זאת דיקנס ודוסטוייבסקי, היום אחראים לכך התסריטאים של אנטונלה. לכן אמר מי שאמר: הדרך היחידה של אמן להיות מוסרי, היא – לחפש לו עיסוק אחר. ■

דוד שיץ/ סיפור

כמו שחלמתי כל ימי

בערב הורגש הזעזוע הראשון, מעין תנודה קלה שהיתה דומה לרעידת אדמה בעוצמה חלשה ועידית שהיתה במטבח והכינה את הארוחה שאלה, קרה משהו? – כי צלחת הסלט שהחזיקה כמעט החליקה מידה ואני שהסתכלתי בטלוויזיה עניתי, לא, סתם הרגשה משונה, והיא אמרה, לא הרגשת שמשהו זז ובאמת הרגשתי שמשהו זז כי הכלים היפים בארון השמיעו צלצול אזהרה והחתול בובו הרים את ראשו והסתכל בי באיבה, כדרכו. אבל זה היה הכל.

למחרת, השכם בבוקר, נמסרה הצהרה של מספר מדענים בכירים, בראשם לא אחר מאשר פרופסור פלינט, שהרגיעו את הציבור בהודעה שהם שולטים במצב. ואולי טוב שכך עשו מפני שעד השעה שמונה שרר חושך מוחלט ואז זרחה השמש, כלומר, כתם כתום הופיע במזרח, מכוסה עננים.

הייתי בחוץ כשגרוסבארד, השכן שלי, פתח את הדלת ועל אף הקור יצא בגופיה, נעמד על השביל שלנו ואמר שהוא כבר היה בעיריה, דיבר עם מי שדיבר והעניין לא יעבור בשקט. אמרו לו שם שהגדר שהקמתי לא חוקית ושאני גנבתי לו – כך אמר – מטר שלם לאורך החצר, בעצם, אם לדייק, גנבתי לפחות מטר ועשרים ומכיוון שאורך החצר המשותפת שלנו הוא כששה מטר, הרי שהגדלתי את חלקי בשבעה מטרים מרובעים לפחות. ועל כך אין הוא מתכוון לעבור לסדר היום – כי יש גבול.

עוד הוא מדבר הופיע ראשה של יסמין בחלון ואני סימנתי לה באצבעותי וגם היא נופפה לי מאחורי גבו של אביה, דבר שגרם לי שמחה. מה אתה מחייך מה, אמר גרוסבארד והתקרב אלי עד שיכולתי להבחין באניצי השיער שצמחו על כתפיו, אתה חושב שאני לא יודע מי אתה? הא, אם אתה באמת מאמין שתצליח להסתתר מאחורי הפרצוף התמים שלך אז תדע לך שאתה טועה, וגרוסבארד שילב את זרועותיו הענקיות כדי לרמוז לי שלא כדאי לי להתעסק עם טיפוס אלים כמותו ואני חשבתי שזה באמת רעיון לא טוב להישאר בקור הזה בחוץ ואף על פי שהתחשק לי לומר עוד משהו ליסמין חזרתי הביתה, לעידית שלי, ששאלה מה קרה.

בינתיים כוסו הזגוגיות ועידית חיממה את פינת הישיבה בתנור החשמלי ואמרה ששוב הודיעו בטלוויזיה שאין לנו מה לדאוג – הפעם הופיע ראש הממשלה בעצמו – ובמלים היוצאות מהלב, כך עידית, מסר לאומה שכבר, עכשיו, ממש, בשעה זאת, יושבים טובי המוחות – לא רק אצלנו אלא בעולם כולו – ומטכסים עצה כיצד לעבור את המשבר – כן, במלה זאת הוא השתמש – ושבעוד הוא מדבר כבר מתגבשת לה תכנית חירום מקיפה שמטרתה השבת החיים למסלולם התקין. יחד עם זאת ביקש ראש הממשלה 'כאמצעי זהירות' לחסוך באנרגיה ככל שניתן, כדי שנוכל לעמוד מול הצפוי לנו בימים הקרובים. זה היה נאום יפה מאוד, הביעה עידית את דעתה, ולא היה בו רמז לדיווחים שנמסרו מפה לאוזן בימים האחרונים על האפשרות שכדור הארץ יחרוג ממסילותיו ויתחיל לנוע אל קצות היקום – אזורים שעליהם נאמר שהקור השורר בהם הוא מוחלט, כלומר, מגיע למינוס 273 מעלות, דרגת קור שלא קיימת אפילו בקוטב.

ביום הבא לא זרחה השמש בכלל. ברדיו אמרו שהיא הופיעה אבל בגלל הקור היא נחבאת תחת מעטה כבד של עננים כהים – שאותם דווקא ראינו ממש מעלינו: החלון של האמבטיה התנפץ וכשניגשתי לשם שמעתי יללות ורצתי חזרה ומצאתי את עידית אוספת בידיים רועדות את השברים וזאת היתה הפעם הראשונה שחיבקה אותי ואמרה, מה קורה, תגיד לי, מה קורה? – כאילו שאני יודע מה קורה. במקום תשובה חיבקתי אותה בשתי ידי, מנסה לחמם את אצבעותיה, נושף עליהן אוויר חם וצובט את לחייה כפי שנהגתי לעשות כשרוחה היתה מתקדרת והיא צחקה קצת, בקושי, ואז החל הברד לרדת. מזל, חשבתי, שלא התפתיתי לקבלן שרצה לכסות את הגג ברעפים. אני יצקתי בטון כי רציתי לשבת בלילות בקיץ על הגג. מזל, חשבתי, כי הברד שהחל לגמרי נורמלי, כלומר, דירדור מהיר של אבנים בחצר, השתנה לפתע ואנחנו שנינו, עידית ואני, ראינו מבעד לחלון השבור גושי ברד בגודל של כדורי טניס טסים במהירות עצומה מתוך הכיפה השחורה שמעלינו ונוחתים בחצר כמו פגזים, מכים את האבנים ואת הגג ואחר כך שמענו את הרעפים מתפוצצים על גגו של גרוסבארד, השכן, ואצל הימלפרב – השכן מעבר השני ואת הגברת הימלפרב שצעקה מה זה מה זה כי היא חשבה שמלחמה פרצה. אבל צריך כאן להודות שהגברת הימלפרב צעקה בכל הזדמנות ובמיוחד בלילה.

אחר הצהריים הודיע הרדיו שהים התיכון קפא ושצוותים מיוחדים עוסקים בפינוי האנשים שנלכדו על האוניות. וכאשר לאוניות עצמן: לחץ הקרח הטרי שאותו ראינו בחטף בטלוויזיה בתמונות רועדות פיצח את האוניות כמו בוטנים והאנשים נמלטו מהן ונראו כמו נמלים מתרוצצים. תחילה חשבו שניתן להגיע אליהם במסוקים אבל אז התברר שהדלק התאבן במיכלים ולא היתה דרך להפעילם ועל כן יצאו ציוותי ההצלה דרך היבשה.

עידית אמרה שכל זה לא מובן, אף פעם לא קרה שהים התיכון קפא ואני הסכמתי איתה בלבי – גם אני לא זכרתי אירוע כזה, אבל בקול רם אמרתי שזאת לא פעם ראשונה שמזג אוויר השתגע: גשמים ירדו כבר בקיץ והיו חורפים שבהם לא ירד כלום ובכלל – לא צריך להתרגש ואולי אפילו הדברים הם לטובה. עכשיו, כשאי-אפשר לשוט בים יפסיקו גם לזהם אותו. עידית הסכימה לרוב הדברים שאמרתי ועם זאת כרסמה בה דאגה לדגים. היא שאלה מה יהיה עליהם, ואני אמרתי שהם הרי נושמים חמצן מתוך המים והמים מים גם אם קרח מכסה אותם מלמעלה כמו מיכסה.

וכך הלכנו לישון והתעוררנו למשמע דפיקות עזות על הדלת. אור חיוור היה בחוץ, כמו דמדומים. גרוסבארד עמד בחצר. הוא שאל אם אני בכוונה מתעלם ממנו, אם אני סבור שהמדיניות הזאת שלי, של העמדת פנים שהכל בסדר תעבור עליו וכשאמר כך נגע בכתפו החשופה.

אמרתי לו שמצידי הוא יכול לעקור את הגדר שבניתי – ממילא אנחנו זקוקים לעצים כדי להתחמם. גרוסבארד אמר שהוא לא זקוק לשום דבר ממני – לא עצים ולא כלום. הוא רוצה חזרה את שבעת המטרים המרובעים שגזלתי ממנו. ומכיוון שאני תקעתי את הגדר הוא מייעץ לי לצאת החוצה ולפרק אותה במו ידי.

עידית ביקשה שאשאר לידה כי הברד יכול להתחדש כל רגע ובחוץ קר כל-כך וכשאמרה כך משכה אותי אליה ואני הבנתי שהיא מבקשת לומר שחוץ מהחתול, בובו, אין לה עכשיו דבר בעולם זולתי ובכל זאת לבשתי את כל בגדי, התכסיתי במעיל הגדול שלי שלא לבשתי שנים והלכתי לקראתו. גרוסבארד היה כחלחל או שכך נראה באור הזה, רק הגופיה לעורו, כדרכו, הלך לפני אל קידמת החצר, הניח את רגלו כמנצח על גדר העץ והיפנה את פניו אלי כשחיוך גדול חושף את שיניו. בינתיים חיפשתי בעיני את יסמין, התקרבתי אל החלון, קפצתי, מקיש במעדר שבידי על הקיר. היא לא הגיבה.

– שמע, אמרתי לגרוסבארד בלי להסתכל עליו, אני צריך לתקן פה משהו ובלי לחכות לתשובה עליתי במדרגות לביתו ודפקתי על הדלת פעם-פעמיים וכשאיש לא ענה פתחתי וראיתי את יסמין כורעת ליד התנור. הרצפה היתה לחה.

– מה את עושה, לחשתי בגבה.

– מנסה לבשל משהו, ענתה אף היא בקול מעוך, אבל אין מה.

– מה זאת אומרת אין מה, המשכתי את השיחה. פניה היו אדמדמים מהלהבה.

– לא נשאר כלום, אמרה יסמין, ממש כלום, והמכולת נסגרה.

את זה ידעתי, לא רק המכולת שלנו. כל החנויות נסגרו והיו לכך שתי סיבות: קודם כל רוב האנשים לא הצליחו להגיע לחנויות ואלה שכבר הגיעו שדדו אותן.

– אני אגיד לך, אמרה יסמין, הוא – והיא הצביעה החוצה בתנועה כללית שהקיפה את החצר – כל כך רעב עד שחשב ברצינות לקנות את החתול שלך...

– את בובו לאכול?

– בדיוק, אמרה יסמין, עדיין מפיחה אש בתנור הברזל הישן.

– הוא השתגע לגמרי, אמרתי לה, אין מה לאכול אצל החתול הזה. הוא בעצמו רק עור ועצמות.

– ומה זה, אמרה יסמין והרימה את מכסה הסיר. היו שם מים וכמה עשבים שצפו עליהם. זה יותר טוב?

קצת הצטערתי על השיחה הזאת. האמת היא שרציתי לנצל את ההזדמנות ולדבר איתה על דברים אחרים לגמרי והיא כנראה הרגישה בכך מפני שפתאום הסתובבה והאש האירה את הפנים היפים האלה ואת הצוואר הארוך והחלק אלא שבאותו רגע שבו רציתי להגיד לה את זה בא רעש חזק מבחוץ והיא הניחה את האצבע על שפתיה ורמזה שעלי לצאת ואני נכנעתי ועזבתי אותה ככה וראיתי ששלג יורד ובתוך השלג העבה גרוסבארד עדיין עם רגל על הגדר. הלכתי אליו עם המעדר וחשבתי, איזו שטות לעקור את הגדר שרק בניתי. הוא חייך אלי ואני הסתובבתי והנפתי את המעדר על הקורה הראשונה ואז החלקתי והחזקתי אותו חזק אבל גם הוא נפל כמו פסל ואני עליו ואז הרגשתי איך שהוא חטף מכה חזקה מפני שמשהו נשבר.

ברגע הראשון לא הבנתי מה קרה, גרוסבארד שתמיד היה בריון כזה, רץ כל ערב כדי לשמור על בריאותו וזלזל בכל הרופאים ותמיד ידע מה טוב בשבילו, שוכב מתחתי ולא זז. קמתי וראיתי שהיד שהצביעה עלי יצאה מהמקום אבל הוא עדיין חשף את כל השיניים.

– מת, קבעה יסמין שעמדה עכשיו מעלי.

– לגמרי, הסכמתי.

– מה נעשה, שאלה יסמין.

– כלום, אמרתי, אני אחפור בור ואקבור אותו.

– השתגעת, אמרה יסמין.

– האדמה באמת קשה, אמרתי, אבל יש לי מעדר טוב.

– לא לזה התכוונתי, אמרה יסמין ועזרה לי לקום, סך הכל חבל על זה, אתה לא חושב שזה בזבוז? והצביעה על גרוסבארד שחייך ליד הגדר המכוסה שלג.

בערב עברה יסמין אלינו. עידית הכינה את האוכל. יסמין ואני תיקנו את הרדיו המקולקל – בעצם, פירקנו את הישן של גרוסבארד והחלפנו חלקים עד שניתן היה לשמוע, בקושי, כמו ממרחק עצום ועם הפרעות קשות את פרופסור פלינט מסביר מה בעצם קרה. קשה היה להאזין לו כי בחוץ השתוללה רוח שהורידה כמויות עצומות של שלג שנחת גושים גושים על הגג ובחצר. נדמה היה לי שאני שומע את פרופסור פלינט אומר שעכשיו, ממש בשעה זאת, איתרו המדענים את התקלה... הם תפסו בדיוק מה קרה... יש בידם את האמצעים ואת הכוח להשפיע על מהלך הדברים... אין זה סוף פסוק... מחר או מחרתיים יירגע המצב... ואחר כך הוא אמר עוד משהו על פעולה משולבת, אדירת מימדים העתידה להשפיע מיד – קולו היה חלש מאוד, דומה שהוא משדר מאי-שם, מסוף היקום, ובאמת נמאס לי להאזין לקול שלו ורק בגלל הנשים סידרתי עוד פעם את החוטים כמו שצריך וכשעשיתי כך ראיתי שהשלג בחוץ קופא עוד לפני שהוא מגיע ארצה ומראש הבית של גרוסבארד נמתחו רצועות קרח נהדרות, מוארות פה ושם באש שהעלתה עידית, משתקפות זו בזו כמו ארמון זכוכית ולמטה, בחצר שלנו, הגיע הקרח כמעט עד הפס של החלון וחשבתי שזה יהיה רעיון טוב לפרק את הארון ולהשתמש בעצים כדי לעצור את הרוח שנושבת משם אבל הייתי עצלן מדי בגלל הסעודה השמנה שאכלנו – כולנו היינו רעבים נורא – במיוחד בובו החתול שלא ראה בשר כבר המון זמן – וכשסיימנו נכנסנו כולנו למיטה. אני באמצע, יסמין מצד ימין ועידית שלי מצד שמאל כדי שיהיה לנו חם, והחתול בובו התכרבל על רגלי וגרגר מהנאה, מציץ בי, מלקק את הכפה ומותח את גופו, מתהפך עם הרגליים למעלה וחוזר ומתכרבל ועוצם את עיניו ובינתיים ניסה פרופסור פלינט להגיד עוד משהו אבל קולו רק התרחק ולי כבר לא היה איכפת כי היה לי חם וידי האחת היתה בידה של יסמין והשניה בידה של עידית שלי כמו שחלמתי כל ימי. ■

אלכס טבשונסקי

יצחק לאור

ביקור השר

מוניטור

השר הצעיר מתעלם מצלמות
מצטלם בלי להסתרק
(גדולות מנבאים לו) בא לחנך
סורק ובמקום זאת הוא מהלל
ומשבח חולים: אינכם עולים
יותר משהשקעתם.

(עד שלא פתן על גחונו יזחל במוניטור
אלי נקבת האטלה החושך ימלט
ליער לשחר האסור בהפרעת שנה)
הבקר יעלה. ראשון עולה
הבקר בבתי חולים, יבואו אחיות
רעננות לרחוץ אותו: חולה טוב, טוב
חולה, לא מקיא, לא מבקש בלום, (לא מקים
ועד) לא מדבר אל עצמו

מוניטור אחר

באר בחור
מקושה. רק גופך עקש
ממונה, מי יכול לנחש
מה המחשבות שנשארו
לך, מי יכול לנחש מה
המחשבות שנמחקו כבר
כמו רצודים של מוניטור כבוי
מונח במסדרון. נשיפה שאיפה
נשיפה שאיפה, באר
טובה, טובה (ואולי
תשאר בכה לעד
חי עם מכונה, מה אכפת
לי, ידך חמה, חמה)

בסוף שיחה

כמה עמק חסר ההכרה
דוקטור? "ראה, אין
מדד לחסר ההכרה". "אבל זה
לא נכון, ידידי, יש מדד
(אחר) להכרה: צריך מכונת
הנשמה, או לא צריך מכונת
הנשמה". "אתה סטודנט
חדש?" "היום התחלתי"
"נו, בשעה טובה".

מצד שני

יכול להיות שמדבר בהפסד
למרות שהצבעת בעדי. הן
טובתי האישית לא עומדת
מעל טובת המדינה המספידה
די הרבה ממחלות מסימות, שמצד
אחד אין להן מרפא, ומצד שני
לא מתים מהן (לפחות לא
כל כך מהר) והתרופות עולות
והאחיות עולות, והרופאים
עולים, והמטה תפוסה, ואם צריך
לומר את זה בישיבה בלי לטשטש
דבר, כי טובתי האישית כאן
לא חשובה, אפשר, אני אומר
לאשפז בסכום הזה חיל
שנשרף למען המדינה לדוגמה

עתיד, עבר

(קנו את המכונה בחו"ל
בתקופת השר הקודם
נקנה חדשה בתקופתי
טובה יותר, יעילה יותר
מתחכמת יותר, בשבוע
הבא אני חותם
על ההסכם כידוע
לכם גדלתי
בשכונת עני)

פואטיקה

השר לוחץ את ידך
החמה. אתה הכרת
אותו והוא מכיר
בך. המוניטור
מציין בצפור
אביב בחלון

(כאן ראוי בהחלט לכתוב משהו על אנשים פורחים בלבנה
או על אנשים צהובים בצלחת)

יום אחד גם השר יזדקן ישכב
עם זונדה באף או קטטר
מצבע יין וטפות חמר ואחות
עיפה תגש אליו בסוף
הלילה? יתכן. אבל השיר
ישקר אם לא יקרא לשר
בשיר שר ולחולה בשיר
חולה (ולעשיר
עשיר, ולעני - עני).

מאי 1994

AGNUS DEI

הרגע. אם שלמת יותר
משעלית, בלאו הכי
לא יחזירו לך את ההפרש
(רבים רבים משאירים את כספם
אצל המדינה, מבושה, גוף
חולה במדינה בריאה, מרצון
משאירים, אידיאל נשגב
להיות בריא
כמו המדינה).

המלחמה הגדולה

(המשך מעמ' 40)

ב"זכרונות". "האם חייבת המלחמה להימשך, כדי שסגני אלופים ייעשו מפקדי חטיבות, ומפקדי חטיבות ייקבלו פיקוד על עוצבות, בעוד קבלנים והרשתנים מעשירים עצמם ובעלי עמדות רמות אוכלים ושותים ביד רחבה ומארגנים בידור למען הפצועים"?

ביולי 1917, אחרי שהשליך את עיטוריו למימי נהר מרזי, שלח ששון למפקדיו מניפסט פציפיסטי, שכתב בו, בין השאר: "אני מוסר הצהרה זו כפעולה של מרי מכוון נגד שלטונות הצבא, מכיוון שאני מאמין כי המלחמה מוארכת בכוונה תחילה על־ידי מי שהכוח בידם לסיימה. הנני חייל, ואני סמוך ובטוח שאני פועל למען החיילים. אני מאמין כי מלחמה זו, שהלכתי אליה כאל מלחמת הגנה ושחרור, נעשתה עתה מלחמת תוקפנות וכיבוש... ראיתי ונשאתי על בשרי את סבלות החיילים, ולא אוכל להוסיף להיות שותף להארכת הסבל הזה למען מטרות שאני רואה אותן כמטרות מרושעות ובלתי צודקות... בשם אלה הנושאים עתה בסבל מרים אני עתה קול מחאה זה נגד ההונאה הנעשית בהם: כן מאמין אני שהנני עשוי לסייע בקעקוע שביעות הרצון הרת האסון, שבה רואים רוב היושבים בבית את המשך הייסורים שאין הם נוטלים חלק בהם ושדמיונם קטון מלהאדים לעצמם במלואם". על החתום: ז. ששון, יולי 1917.

הצהרה זו, שפורסמה ב"טיימס" והוקראה בפרלמנט, היתה עלולה בנקל להעמיד את הקצין ששון לפני כיתת יורים. מפקדיו הערמומיים, שרצו להמנע משפיטתו של הגיבור המורד, קיבלו את עצתו של גרייבס, שהובהל לעזרת ידידו, ושלחו את ששון למוסד בו אושפזו חיילים שרכבת המלחמה הורידה אותם מהפסים. במוסד, בקריייגלוקהארט הציורית ליד אדינבורו, פגש ששון עוד "מטורף", ווילפרד אואן מרג'ימנט מאנצ'סטר, שהואשם בפחדנות. ששון, שנודע כבר אז בשיריו המיליטנטיים נגד המלחמה, האיץ בגבר השקט לכתוב את אשר על ליבו, וחיזק את בטחונו הפואטי. תמיכתו של ששון במשורר הצעיר היתה גורלית. אואן חזר לחזית הצרפתית באוקטובר 1918 ונהרג בבוקרו של הרביעי בנובמבר, ימים ספורים לפני הפסקת האש, ואחרי שקיבל את אות הצלב. תריסר החודשים שבין פגישתו עם ששון למותו היו היצירתיים בחייו הקצרים של אואן, והכניסו גם אותו לרשימת משורריה האבודים של אנגליה.

ששון לא "החלים" בסקוטלנד. לגרייבס כתב, כי רוחות החיילים רודפות אותו בשנתו, ומוכיחות אותו על היעדרו מקו החזית שבין איפר לפאריס. הוא הבהיר למפקדיו כי לא שינה את דעותיו, אך הסכים לחזור בתנאי שיישלח מייד לחזית ולא יעוכב במחנה אימונים. הוא שוגר לכוחות הצבא הבריטי בארץ־ישראל. באפריל 1918 הועברה יחידתו לחזית הצרפתית, שבה המשיך במעללי גבורתו והועלה לדרגת סרן. תריסר שנים מאוחר יותר החל בפרסום טרילוגיה אוטוביוגרפית – המבוססת על יומניו וזכרונותיו – שהפכה לאחד המסמכים הבולטים של הדור האבוד. את שנותיו האחרונות בילה ברגיעה באחוזתו הכפרית בהייטסברי, ואחרי שקיבל עליו את עול הקתוליות התפנה לתאר בשירתו את יופיו הירוק של העולם מנקודת מבט של אלוהים והכפר האנגלי. ב־1967 מת, בגיל 81, משורר נערץ, ג'נטלמן אנגלי, אידיאליסט חסר תקנה, גיבור מלחמה ופציפיסט מריר, אבוד בכל רמ"ח אבריו, שחגג את שביתת הנשק בשירו המפורסם: "פתאום כולם פרצו בשיר/ ואני מלאתי באותה חדווה/ אשר ציפור כלואה תמצא בדרור... אבל אני לא הייתי בין אותם 'כולם'". ■

רשימה ראשונה מתוך שלוש. הרשימה השנייה: ביום שישי 9.9

סכנת הטוטליטריות

דייוויד בראדשו
אינדיפנדנט מיוחד למעריב

כך כתב אלדוס האקסלי, לאחר סיור קצר בסביבות ווילינגטון, בשדה הפחם של דורהאם, בשנת 1930: "מתוך כל הגברים והנשים העשירים ובעלי ההשכלה, מי יותר מי פחות, הדנים – בטרקליני לונדון, במועדון, בארוחות צהריים ב"סיטי", במשרדי הממשלה – בבעיית האבטלה, בהצטמקות הדיבידנדים, בקיצבת האבטלה, במפולת ובשפל בתעשיות העיקריות שלנו, תוהה אני כמה מהם טרחו אי־פעם לבוא ולחזות במו עיניהם בעובדות שנוסחו בהכללות נוחות אלה? מתי מעט..."

כפרי הכורים היו מקומות רועשים, והם בעת מלאי שירה, שכן רחובותיהם המו זמר וצעקות. היום שורר בשכונות אלה שקט מיוחד במינו. למיטב ידיעתי, הדבר נכון לא רק לגבי כפרי הכורים בדורהאם, אלא גם באלה שבמחוזות דרבישר ונוטינגהאמשר. ההתמוטטות אירעה בשירה כמו גם בפחם. אין ספק ששתי ההתמוטטויות קשורות זו בזו. גברים מובטלים אינם חשים בדרך־כלל בדחף עז לפצוח בשיר. המובטלים המזמרים היחידים הם אלה המסתובבים ברחובות הערים הגדולות, ושרים כדי לקבץ נדבות. את התוצאות החומריות של אבטלה ממושכת ניתן לסכם בקלות. אולם מי יוכל אי פעם לחשב את סכום הנזק הפסיכולוגי שנגרם בעטיין"

האקסלי הוזמן לווילינגטון על־ידי צ'ארלס וילסון (1891-1969), יליד העיר שהיה בצעירותו כורה שם. באמצע שנות ה־20 של המאה התפרסם וילסון כעיתונאי מקומי וכ"רשת־חינוך־למבוגרים־של־אדם־אחד". מטרתו היתה למשוך סופרים לעיר הולדתו. לורנס ביניון, לאסלס אברקרומבי וסר הנרי ניובולט נמנו עם הבאים. ג'יימס ג'ויס הוזמן, בצירוף הבטחה ל"קבלת פנים מלכותית" וכיסוי כל ההוצאות. גם ד.ה. לורנס קיבל לפחות שישה מכתבי הזמנה, גלויה, שני לוחות שנה, קופסת סיגריות עשויה ניקל וכמה שירים מאת "הכורה חסר הסבלנות מדורהאם".

מכתביו של וילסון תיארו בפירוט את התנאים המחרידים בשדה הפחם של דורהאם. "מדכא אותי מאוד לשמוע כאילו תנאים גרועים עוברים האנשים", אמר לו לורנס.

אלדוס האקסלי ולורנס היו ידידים קרובים בשלוש השנים האחרונות לחייו של לורנס, ואפשר להניח שהם דנו בבעיות החברתיות והתעשייתיות של אזורי המכרות. כשהאקסלי הוזמן לווילינגטון זמן קצר לאחר מותו של לורנס במארס 1930, הוא נענה בחיוב ואמר לווילסון שהתיאור אותו מסר על המצב באזור דורהאם "היה מדכא מאוד". אין ספק, אמנם, שווילסון נהנה להתהדר בשמות מפורסמים, אך ברור שאת נסיונותיו למשוך שמות ידועים לצפון־מזרח בריטניה הינחה אידיאל נעלה יותר: כאשר הגיע האקסלי לביקור באזור, נחשב שדה הפחם של דורהאם כאזור שנפגע קשה ביותר באבטלה; וילסון היה מודע היטב לפרסום שסופר בעל שיעור־קומה כהאקסלי עשוי למשוך לאזור המוכה.

האקסלי הגיע לווילינגטון ביום שישי, 10 באוקטובר, ובאותו ערב נאם בפני חוג תלמידיו של וילסון. למחרת לקח וילסון את האקסלי לסיור במקום, והסופר היה מדוכא בעליל ממה שראה. אחד הדברים הראשונים שעשה עם שובו ללונדון, כעבור יומיים, היה לכתוב ל[illegible] ריסטון, חבר מפלגת הלייבור העצמאית, ולבקש לקבל חוות דעת מאישים מפורסמים כמו ה. ג'. ולס, ארנולד בנט וברטרנד ראסל, כיצד לפתור את המשבר המדיני בצורה הטובה ביותר. האקסלי הביע את נכונותו להתייצב "בהתלהבות לצידו של כל מי שיחלץ אותנו מהבלגן החברתי והתעשייתי", לו משל שדה הפחם של דורהאם דוגמה כה מפחידה".

כעבור כמה חודשים, כאשר האופוזיציה העבירה [illegible] לממשלת הלייבור השנייה של מקדונלד, שנכשלה בטיפולה בכלכלה, ישב האקסלי ביציע האורחים בישיבת הפרלמנט. זו היתה הפעם הראשונה שבה נוכח בדיוני הפרלמנט, והחוויה לא עוררה בו השראה. במאמר שכתב בעקבות "החוויה המייסרת... כאולם של אם הפרלמנטים" האשים את ה"מהומה האנרכיסטית" ואיוולתם המגושמת של "הזקנים המנהיגים" של הפוליטיקה הבריטית: "אין מנגנים בכינור בעת שרומא עולה בלהבות; אולם נראה לי שהשתטות גרועה אף יותר. כל זמן שההליך הפרלמנטרי נותר כפי שהוא, ההשתטות בלתי־נמנעת. ברור שכמה מהפתרונות אותן הציע סר אוסוולד מוזלי חיוניות".

שנה קודם לכן, כאשר ממרי האבטלה הגיעו לכשניים וחצי מיליון, הציע חבר הפרלמנט סר אוסוולד מוזלי "תוכנית מיידית למקרה חירום". 'על מכונת הפרלמנט הבריטית מן המאה ה־19 להפקיד את השליטה בענייני המדינה בידי קבינט של חמישה שרים ללא תיק, המושים בסמכות להעביר מדיניות חירום בכפוף לשליטה הכוללת של הפרלמנט'.

"נראה היה כי אלדוס", ציין בן־זמנו, "לא חיבב את מוזלי ולא נתן בו אמון, אך אמר כי יש בו מידה רבה של חיוניות". בשלב זה, האקסלי היה כבר משוכנע כי המדינה ניצבת בפני סכנת התמוטטות של המערך החברתי והפוליטי, וכי שיפוץ מקיף של הסדר הממשלתי והתעשייתי היה דרוש לאלתר. "התכנון" היה אצלו בעל חשיבות ראשונה במעלה.

"תכנון הינה מילת המפתח בשנות ה־30", כתב איי.ג'יי. פי. טיילור, "כלכלה מתוכננת, תכנון לשלום, תכנון המשפחה, תכנון חופשות. אמת המידה היתה אוטופיה". תכנון היה גם סיסמתו האישית של האקסלי בשעה שכתב את "עולם חדש אמיץ". בערך באותו זמן שבו היה עד ל"שיתוקו" של בית הנבחרים, הוא הצטרף לקבוצת לחץ שהיתה אז בחיתוליה: "תכנון פוליטי וכלכלי", PEP. אך בפגישה הראשונה של הארגון, ב־22 במארס, כאשר מונה האקסלי למנהל מחוזי, הסתיימה, פחות או יותר, פעילותו עמם. אחד החברים בארגון תאר כיצד "נגרמה אגיטציה קלה כאשר אלדוס האקסלי שירבט סידרת קריקטורות של הנוכחים בפגישה". הוא עזב את שורות הארגון זמן קצר לאחר מכן, ותגובתו היחידה היתה כתיבת 'עולם חדש אמיץ'.

האקסלי החל לכתוב את "עולם חדש אמיץ" בתחילת אפריל 1931. אמונתו בחיוניותו של תכנון התעצמה במהלך כתיבת הרומן, ו"עולם חדש אמיץ" אינו עבודה של אדם שהיה ציני בנוגע ליוזמות כדוגמת ארגון PEP. למעשה, סביר להניח כי הקשיים שחווה האקסלי בכתיבת הרומן התעוררו משום שסטה לפתע מכוונתו המקורית לכתוב סאטירה על התקדמות חומרית ועל הניצחון העולמי של פורדיזם, במקביל לכך שחיוניותו של תכנון לאומי התגברה במהלך קיץ 1931. מוסטפא מונד, ששימש כרוכרו האידיאולוגי של האקסלי, מדבר בלהט ובנחישות בשבחה של יציבות: "נגד תרבות חסרת יציבות. נגד יציבות חברתית ללא יציבות אישית... יציבות. הצורך הקמאי והמוחלט". במקום התגלמות בדיונית של סלידתו האמורה של *האקסלי מהמודרשה של פלידס לא שיתפי עם PEP.*

"עולם חדש אמיץ" יכול להתפרש בהבעה סנטטיבית, פרדוקסלית של התעניינותו הנלהבת של האקסלי *במדינה המתוכננת של תחילת שנות ה־30.*

במהלך 1931, כאשר נראה היה כי המשבר הלאומי מחריף מיום ליום, הוא חזר ומחה נגד התעלמות הפרלמנט מתכנון בסגנון סובייטי: "בשוק האנגלי ישנן כרגע שתי תוכניות לאומיות – זו של סר אוסוולד מוזלי והתוכנית היסודית יותר, שהוכרזה באחרונה על־ידי 'וויקאנד רביו'. בין אם ניתן יהיה להפעיל כל אחת מהתוכניות הללו, או תוכנית רחבת־טווח אחרת, דבר זה אפשר לבדוק מיד באמצעים חוקתיים גרידא, איני יודע... במקרה הנוכחי, מיעוט חזק, כולל רוב אלה המחזיקים כעת בכוח המדיני, מתנגדים כנראה בחריפות לתכנון לאומי בקנה־מידה גדול. אבל אם תכנון לאומי הוא, לפי אמות המידה האנושיות הגבוהות ביותר, רצוי, כי אז יהיה צורך להדוף את השאיפות של המיעוט הזה ולאכוף בכוח את הרצוי". במקום אחר כתב האקסלי, כי היה צורך ב"ממשלה מחודשת, מצוידת בנשק הממסדי הנחוץ; ממשלה המסוגלת לפעול במהירות ובקשיחות אינטליגנטית".

באוגוסט 1931 כתב האקסלי כי חש "תחושה מחליאה של חוסר־אונים מוחלט"! כמו גוליבר בכפו של הקוף־ארם הענק. ככל שהתגבר מסע התעמולה לבחירות הכלליות באוקטובר, היה לו הרושם כי הוא נמצא ב"מוסר לחולי נפש, נתון לחסדי אימבצילים קשקשנים וחולי־נפש מסוכנים אחוזי תזזית – הפוליטיקאים".

בעקבות הבחירות הוקמה ממשלה־לאומית שניה תחת הנהגתו של רמזי מקדונלד, אך הדבר רק החריף את יאושו של האקסלי מפוליטיקה קונבנציונלית. ב־1916 תקף בשצף את התביעה הקולנית של פליטסטריט ל"גברים חזקים", אך בסוף 1931 כתב: "אנחנו יכולים להיות עקביים בנתיבנו הנוכחי, שהוא הרה אסון, או שאנו חייבים לזנוח את הדמוקרטיה ולאפשר לעצמנו להיות נשלטים באופן דיקטטורי על־ידי אנשים שיחייבו אותנו לעשות ולסבול את הנדרש מחזון הגיוני". אספקט אחר של ה"חזון ההגיוני" היה הדרישה להנדסה ביולוגית וחברתית. שלא כמו וו. בי. ייטס, שהצטרף בנובמבר 1936, להאקסלי לא היו קשרים רשמיים עם ה"ארגון להשבחת הגזע". אך ישנה עדות לכך, שהתעניינותו במדע השבחת הגזע היתה ערה למדי.

האקסלי הכיר את *"הצורך ברפורמה בהשבחת הגזע"* (1926) וכן את *"התיאוריה הגנטית של הברירה הטבעית"* (1930) של ר. אי. פישר, שהציע כי מערך של "קצבאות משפחתיות בקנה מידה המתאים להוצאות הכרוכות בגידול ילדים" עשוי לעורר את "בעלי היכולת" להקים משפחות גדולות יותר ולחדש את פוריותם של "המעמדות הגבוהים". האקסלי היה מיודד גם עם סי. פי. בלאקר, מזכ"ל הארגון להשבחת הגזע מ־1931 עד 1952 והאדריכל הראשי של רפורמות בהשבחת הגזע. החלטתו של האקסלי לדון במדע השבחת הגזע בשידור הרדיו שלו "מדע וציביליזציה" בינואר 1932, נבעה ביסודה מההשפעה הבאה. "עד כמה שידוע לנו, השבחת גזע שלילית – היינו סירוס הבלתי ראויים – עשויה כבר עכשיו לבוא לכלל פעולה, ברמת בטיחות מתקבלת על הדעת. לגבי החיוב אנו עדיין שרויים בעלטה, אף שיש בידינו די והותר ידע, תודות לפועלו הנערץ של מר פישר, לחזות את ההידרדרות המהירה, אלא אם ננקוט בצעדים מרפאים כלפי כל הגזע המערב אירופי. השבחת הגזע היא עדיין לא בגדר פוליטיקה מעשית. אך תעמולה עשויה להפוך בקלות את המדע לפוליטיקה מעשית, בעוד הרחבת הידע תהפוך מדע זה לפוליטיקה בעלת ראיה לטווח רחוק".

ארגון השבחת הגזע *פתח במסע תעמולה להגדרה* בחוק של עיקור מרצון. ועדה ממשלתית הוקמה ב־1932: *לשמחת הארגון, הוועדה תמכה* בעיקור מרצון, אך הכריזה כי עיקור בכפיה אינו מוצדק בשום מחיר. במכתב להאקסלי, בלאקר הדגיש שוב את התנגדות הארגון לעיקור בכפיה: "אימוץ מדיניות־השכחה דרסטית על־ידי הנאצים הסיטה באופן טבעי את אהדתם של חברים מסויימים בלייבור ממדע השבחת הגזע".

מאמרו של האקסלי, *"מה קורה לאוכלוסיה שלנו"*, כנראה הרגיז מאוד את בלאקר. האקסלי פוטר את מתנגדי העיקור כתיאולוגים או "דמוקרטים מיסטיים", ודוחה עיקור מרצון כאמצעי בלתי הולם לעצירת ההתרבות של הבלתי ראויים. הוא מציע לטפל בעליה בשיעור הליקויים הנפשיים באמצעות שילוב של עיקור בכפיה של הפגומים המוצהרים – ואפילו הרחיק לכת וציטט את התחיקה הנאצית כתקדים ראוי להערכה – ויצירת מערך של קיצבאות, כדי לקדם את הפוריות של מעמד בעלי המקצוע: "אם יוותרו התנאים כפי שהם היום, ואם הנטיה העכשווית תמשיך ללא ביקורת, אנו עשויים לצפות בעוד מאה או שתי מאות לזמנים שבהם רבע מהאוכלוסיה של האיים האלה תהיה מורכבת מחולי רוח. איזה סיום משפיל ולא נעים להיסטוריה האנגלית"!

זמן קצר לאחר שכתב את המאמר הזה, עברה השקפתו של האקסלי מהפך קיצוני, והוא החל לנטות להומניזם. העשור, שנפתח בכך שהאקסלי בז לפרלמנט בשל "פליטת שטויות" בשעה שרומא נשרפת, הסתיים בכך שהודיע לאחיו ג'וליאן, כי "רומא נשרפת משום שלא ניגנו עבורה די בכינור".

אך אם רעיונותיו של האקסלי במהלך שנות ה־30 מרמזים על אמביוולנטיות כרונית, "עולם חדש אמיץ" רק הרוויח מכך. המבוכה הכלכלית, הרפיון הפוליטי וחוסר־השקט החברתי, שעיצבו את בריטניה ב־1931, ותרופת הפלא שהוצעה כדי לפתור את המשבר, נקראים בין השורות. האקסלי, שלא היה בטוח אם הוא כותב סאטירה, נבואה או טיוטה, מאפשר לרומן להיקרא כהשתקפות הסכנות הטוטאליטריות הטבועות במדינה, או כפרודיה על אמריקה. באופן פרדוקסלי, החששות וחוסר הוודאות התוקפים את בריטניה ואת האקסלי ב־1931, הם אלה שמבטיחים את המעמד של "עולם חדש אמיץ" כיצירה קלאסית. ■

תרגום: תמר מוניק־כהן

פרדיננד לאז'ה, משחק הקלפים

[illegible]

עובדות

אלדוס האקסלי נולד ב־26 ביולי, 1894, למשפחה אמידה ואינטלקטואלית. אמו נפטרה כשהיה בן 14. בגיל 16 נפגעה ראייתו [illegible]. את ספרו הראשון [illegible] משום שלא היה [illegible] כפועל חווה בגרסינגטון. ב־1919 הוא נישא למריה ניס, פליטה מבלגיה. הרומן הראשון שלו, Crome Yellow, [illegible] באיטליה וצרפת [illegible] Antic Hay (1923) [illegible] Point Counter Point [illegible] "עולם חדש אמיץ" [illegible] האנשים [illegible] וזכרים: קלסיקה דיסאוטופית כמו "1984" של אורוול, כשאמריקה, ולא רוסיה, היא המודל. הנרי פורד חולש על אזרחים חסרי־בינה שהורבעו במעבדה, מהופנטים מהומרנות וסקס חופשי, כדי לשרת את המדינה העולמית. רק פראי־האדם נוהגים לפי דרכי האנושות הקודמים.

האקסלי עבר לארה"ב ב־1937. אז החל להתעניין ברת, מדיטציה וסמי הזיות. ב־1954 The Doors of Perception הוא מדבר בשבח ה־אל. אס. די ומסקאלין: ה"חיפושית" שמו אותו על עטיפת "סרג'נט פפר". לאחר מותה של רעייתו הראשונה, ב־1955, הוא נישא ללורה ארצ'רה, פסיכולוגית. האקסלי נפטר ביום הירצחו של ג'ון קנדי, ב־22 בנובמבר, 1963. ■

יד ושם
רשות הזכרון לשואה ולגבורה

סוכות ביד ושם

מסע אל תרבות שחרבה

חוה"מ סוכות תשנ"ה

21, 22, 23, 25 בספטמבר 1994

אתרי יד ושם פתוחים לביקור
מ-09:00 עד 21:00
[יום שישי, 23.9.94, עד שעה 14:00]

מוזיאון הסטורי, מוזיאון לאמנות, יד לילד, אוהל יזכור
היכל השמות, שדרת חסידי אומות העולם, בקעת הקהילות

מדי יום:
● יריד ספרים ● רצף סרטים ● סיורים מודרכים ● מוסיקת כלייזמרים ● מיצגים אור-קוליים ● תערוכות ● אירועים מיוחדים ● הפעלות לילדים

לנוחיות המבקרים - סוכה והסעה מהר הרצל

מופעים בבקעת הקהילות
שירים מבית אבא

בשעה 20:00

הגבעטרון ושולי נתן
21.9.94, יום רביעי, א' חוהמ"ס

חוה אלברשטיין
22.9.94, יום חמישי, ב' חוהמ"ס

דודו פישר
25.9.94, יום ראשון, ה' חוהמ"ס

מחיר המופעים: 29 ש"ח, (ולקבוצות 23 ש"ח)
כרטיסים למופעים: ירושלים - ביאוח/קלעים, ח"א - הרדן/קסטל/ראן
ובערב המופע בבקעת הקהילות ביד ושם משעה 19:00

רצוי להצטייד בלבוש חם

לפרטים נוספים: יד ושם, המחלקה להסברה והנצחה, 02-751658.
או מירושלים למוקד 888, או מחוץ לירושלים בטל' 02-314600-4

עירית ירושלים
האגף לתרבות
ומחלקת התיירות

israel

האגודה הבינל' של ידידי יד ושם

יותר מעניין לקרוא מעריב

רובין

יודי' צמח/ סיפור

פנים

היא התחילה איתי. אנחנו עבדנו באותו משרד, אז עוד היו לה פנים, ובכל פעם היתה עושה לי רמזים מגונים בפנים שלה. יום אחד כשהיינו לבד היא באה מולי ולקחה לי, תסלחו לי על הביטוי, את זה. לא היתה לי ברירה, שכבנו על הריצפה. בשעת מעשה עיניה התגלגלו, לחייה נפלו ופיה התעקם כלפי מטה. דבר מוזר קרה לפנים שלה: הם זזו, השתנו, הוצפו משהו סתמי וחלק. הסתכלתי בה מן הצד: שפתיה דבקו בשפתי, סנטרה נקרע מגולגלתה, אפה חרק נעקר ממקומו, סטר קלות על לחיי ואחר כך צנח על הארץ. הרמתי את ראשי בבהלה. עין שמאל הירוקה שלה נעקרה מהפרצוף ודבקה בלחיי. אחר כך נפלה עין ימין שלה לרצפה. עינה השמאלית, לחה ודביקה, נגעה בפה שלי, זלגה לאט על הסנטר, לאורך הגרון, והסתכסכה בשער החזה שלי כגוש של דיו או כיח קר. עינה הימנית ניבטה בי שתוקית ועויינת כרגע מן הריצפה. רטט גואל חלף בי. השינוי הושלם. היא שכבה תחתי, אני בתוכה, וראשה חסר מבע, נעורר פנים, חלק למשעי, על זרועי.

בדרך הביתה עמדתי בתור לאוטובוס. על האדרץ התגלגלו קרעי עתונים, שקיות ניילון, פירות רקובים, קופסאות סיגריות, פחיות מעוכות, בקבוקים, צעצועים שבורים. בצד, ליד הקיר, היתה מוטלת מסכה. ניגשתי. אלה היו פני ילדה: עיניים ירוקות, אף חד, פה אדום ותפוח, לחיים בוהקות, נמש צהבהב בצד. מסכה כל כך מושלמת עוד לא ראיתי. רכנתי להרים אותה והתפעלותי התחלפה בזוועה: זו לא היתה מסכה אלא פנים אמיתיות. בנקודה בה נגעתי נבעה חור, הפנים לא סבלו מגע. נסיתי להרימה: הפנים נתקמטו כאילו אחזה בהם אש, נעלמו, ובכף ידי נשאר רק קמצוץ זעיר של אבקה. התחושה היתה כאילו רצחתי אדם. הלכתי הביתה ברגל.

מאז לא עבר יום בלא שראיתי פני אדם ללא בעלים זרוקים ברחוב. הפנים היו רגישות לחום השמש כמו למגע; בלילה יכולתי למצוא גם פרצופים יבשים, ביום הפנים היו טריים לגמרי, וזמן קצר אחרי שנפלו. כולם נמסו כשנגעתי בהם. בימים הקרובים הפנים הנטושים התרבו והלכו: מצאתי אותם בחדרי מדרגות, על דלפק בבנק, במעבר בקולנוע, על ערימת בגדים בחנות כלים ובבית שימוש ציבורי, כאילו השיל מי שהיה כאן את ראשו יחד עם גלליו. זמן קצר אחר כך ראיתי איש ראשון ללא פנים. או שמא היתה זו אישה: קשה לדעת כאשר גולגלתו של האדם הבא מולך חסרה תווים כל שהם, רק משטח חלק של עור גס ישבני, עגלגל, מתוח מקו השיער עד הסנטר. בתחילה לא יכולתי להסתכל, היה נדמה לי שאני מביט באחוריים חשופים. אחר כך, כשהם היו לרוב, התרגלתי, אבל נרתעתי מלהישיר מבט אל משטח הבשר החלק הנישא על הגרון שבא מולי. לא יכולתי לראות איך הם נוגעים זה בזה, ממתיקים סוד, מלטפים זה את זה בפני האחור שלהם, מדיפים ריח עז של מין, צחנה של יתוש בואש. לא הייתי מסוגל לזהות אף אחד, כי כך כולם נראו אותו דבר. אז זרקו אותי מן העבודה. היו לי הרבה צרות בכל מקום, קראו לי מטומטם, מופרע. לבסוף הסכמתי ללכת לטיפול.

אני כבר כמה חודשים בטיפול והדוקטור שלי אומר לי שאני מתקדם יפה. אני כבר לא כל כך מתגעגע לתקופה כשלכל אדם היו פנים אחרות, פנים שונות לגמרי מלכל האחרים; זה מפחיד, לא, כשאתה עומד לפגוש מישהו ואין לך מושג איך יהיו הפנים שלו. הפרצופים המגוחכים והמכורכמים הללו שהיו פעם, כל הקמטים והקפלים האלה, לא מתאימים לחיצוניות, הם רומזים יותר לאבר פנימי, לפיתולי המעיים, לקיבה או לטחול, משהו לא ייצוגי, לא אסתטי. הדוקטור שלי משדל אותי להביט בפנים שלו. כלומר אין לו פנים, כמה שהיה הפנים שלו אומר לי. לא להתבייש. ולדמיין כאילו יש שם לא עור יפה וחלק אלא מין תסבוכת מבולבלת של כל מיני עפעפיים ונחיריים ועיניים ושפתיים ולחיים ומצח וסנטר וגבות וריסים ואף וכל מיני חלקים מקושקשים כאלה, זה לא מגעיל? באמת. נכון יותר להחביא דבר כזה בתוך הגוף ולא לשאת אותו על הראש בפומבי ברוב חוצפה. הדוקטור מרוצה ממני, הוא אומר שעוד מעט אהיה מסוגל לעבודה, ואם ההתקדמות שלי תימשך בקצב הנוכחי אפשר יהיה בזמן הקרוב לגשת לשלב השני של הטיפול ולסדר לי פגישה עם בחורה. ■

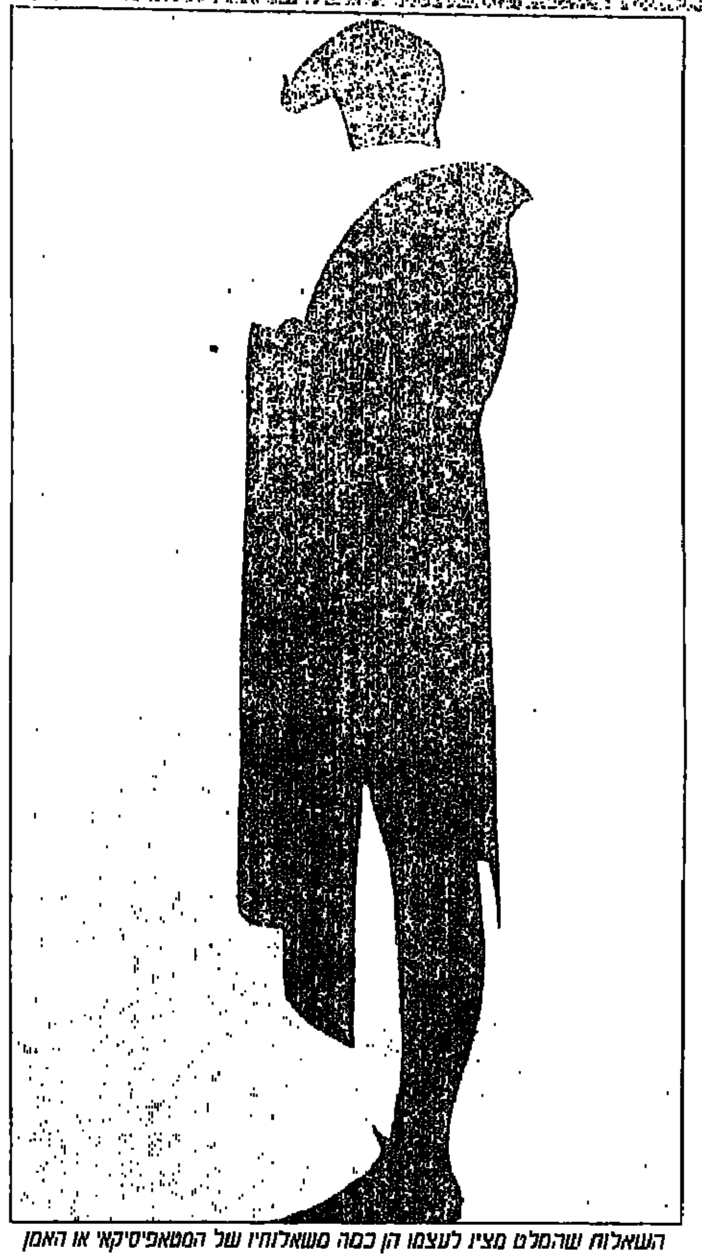

השאלות שהמלט מציג לעצמו הן כמה משאלותיו של המטאפיסיקאי או האמן

המלט ופורטינברס

לכאורה קיים דמיון רב בין המלט לפורטינברס. אבל מהו מקור ההבדל?

רנה ליטווין

במסגרת תמונת האדם האליזבטאנית נקבע מקומו של המלט עם בעלי המזג המלנכולי. על כך יעידו עניינו המיוחד בתופעות החלוף והמוות ובבעיית ההתאבדות. "התולע הנו קיסר יחיד במזונות", הוא אומר, וזוהי גישתו לכל התופעות הנגלות לעיניו: האהבה המפנה מקומה לשכחה, הצדק המובס על־ידי הרשעות, הצניעות המפנה מקומה לפריצות, וכן הלאה. אם כוח המחשבה הוא שעורך את תמונת העולם מטוב ועד רע, בוחר המלט ברע: "דניה בית־סהר היא", אומר המלט לידידיו, וכשאלה מוחים כנגדו, הוא אומר: "אם כן, לא בית־סהר היא לכם; כי אין לך דבר מטוב עד רע, כי רק מכח מחשבתנו יהפך אם כך או כך. לדידי בית־סהר היא". אם העולם הוא כגן, הריהו לדידו "גן לא נכש המעלה שמיר". המלט מהלך באדרת שחורה וחולם חלומות רעים. רב עניינו בגולגלות מתים ושיג ושיח לו עם רוחות. חייו קלים בעיניו משרוך־נעל ורוב מחשבותיו נתונות למתים. פעילותו המועטת עניין לה עם מתים, ובחיים כמעט שאינו לוקח חלק: הוא תועה בעקבות הרוח, הוא הורג את פולוניוס, הוא אוהב את אופליה בקברה. ההתאבדות מעסיקה אותו בלי הרף, היא תופסת מקום מרכזי במחשבתו ונדונה בהקשרים שונים במחזה כולו.

השאלות שמציג לעצמו המלט הן כמה משאלותיו של המטאפיסיקאי או של האמן, ומבחינה זו – כמבחינות נוספות – נודעת קרבתו של המלט לאמנים ולאמנות, המציבה לעצמה את שאלת טעם הקיום המוליך אל הכיליון. קירבה זו לאמנות ניכרת קודם כל מתוך אהבתו לשחקנים, היכרותו עם עולמם ואהבתו להתחפשות, למשחק ולמלים. אם יש דבר המשמח את לבו, הרי זה בואם של השחקנים לארמון, וגדולה המומחיות שהוא מגלה באמנותם ובבעיותיהם. המלט עצמו מתחפש ומהתל בסביבתו ורב כוחו בחידודי לשון וכרחנות. כמשורר הוא זוחל בין שמים וארץ, רדוף רוח מעולם אחר, הבא לתבוע עלבון ואינו מניח לו, וכשהרוח שורה עליו אוחז בו הטירוף המיוחד שמבעדו מצטללת האמת: "אינני מטרף אלא צפונית־צפונית־מערבית; בעת נושבת רוח דרומית אבחין בין כלב לזאב". קירבתו המיוחדת לאמנות תובן לאור העובדה, המוגדרת היטב בפיו: "המלט הוא מכת הנעלבים" – מכאן היפתחותו המיוחדת אל הפן האפל של החיים; מה שאין כן העולבים, שתוגתם רק מפריעה להם לחיות את חייהם (ודוגמת המלך הזומם לסלקו לאנגליה) או התמימים, שאין היא מובנת להם, בהיותה רחוקה מנסיון חייהם (ודוגמת אופליה, שהיא הקורבן החמור ביותר של התוגה, כשזו קרבה אליה). שכן, כדברי השחקן הממלא את תפקיד גונזגו: "לא נצח היא תבל ולא מזר הוא כלל / כי רגש משתנה עם שנויי מזל".

מה מקורה של המלנכוליה המקננת בהמלט? מה מגלה לפניו רגישותו המיוחדת המוליכה אותו לשאלת ההתאבדות?

מתוך בחינה מתמדת של תופעות החיים הנגלות לפניו, עומד המלט על הסתירה בין הקיים לרצוי, בין ערכי האדם לבין יצריו, בין מסגרות החיים שהוא מציב לעצמו, לבין כוחות החיות והזמן העולים על גדותיהם ומוחקים את תחומיהם. "מה להם לבני אדם אשר כמוני כי יזחלו בין שמים וארץ", הוא שואל, וזחילתו זו אינה אלא אי יכולתו להשלים עם הסתירה המתמדת בכל הנגלה לפניו: חוסר השחר של האהבה, הנשבעת לנצח אך מפנה מקומה לשכחה ולאהבה חדשה על תלה של הקודמת; הרצון לחיות ולו במחיר כפיות טובה, כזו של המלכה, אמו, המחליפה "קוצות הפריון, מצח יופיטר" המת ב"נבעול נגוע" – הוא המלך החי.

המלט רוצה להיות נדיב יותר מכפי שמצדיקה המציאות: "נהג באיש ואיש כאשר יאה־לו, ומי אז ינצל ממשל חובלים? נהג בהם כפי כבודך אתה וערכך: ככל אשר תמעט זכותם־הם, כן תגדל זכות נדיבותך". המלט הוא חסיד האבירות. הוא מעדיף את הנאמנות למת על פני שמחת החיים הבוגדנית: "מה־צהלות פני אמי, ושעתים לא עברו מאז מת אבי". הוא מבכר את הנזירות על פני החיים שהחטא מהול בהם: "לכי לך אל בית הנזירות! למה־זה תהיי ולדנית של חטאים?" הוא אומר לאופליה. ואכן, תביעתו המתמדת של המלט לצדקנות ואי יכולתו להשלים עם כוחות החיות העומדים בסתירה לה, אין מכוון לשתק כל חיים על סביבו: "דע, אם נעשות מלים מנשימה, ונשימה מן החיים כי אז חיים אין לי לנשם מכל אשר אמרת־לי", אומרת אמו המלכה.

המלט היה רוצה לתחום את חיי הארץ במושגי שמים, אבל המציאות והזמן חוקים מתחומי רצונו: הם חומקים מפניו ומותירים בו רק את המרירות והנוסטלגיה, אשר בסופה נותר המוות כממשות היחידה. מה שמרתיע את המלט האליזבטאני מן ההתאבדות הוא האיסור הדתי והפחד מפני הבלתי נודע. אבל גם אם אינו מתאבד, המלט חשוב כמת: אהדת ההמון נתונה לו, אך הוא אינו השולט. אהבת אופליה מסורה לו, אך הוא מסוגל להשיבה אהבה רק בקברה. המלט רודף צדק, אך כשם עלבונו פוגע בחפים מפשע. כמו רוח רעה הוא זורע סביבו הרס, מוות ואומללות. אולם המלט מתייסר בחיפושיו, ועל סף מותו זוכה להארה מסוימת, המתבטאת בברכתו לפורטינברס, היורש את מקומו, והמופיע במחזה כמעט באקראי, כדרכן של ההארות, המופיעות במקום שאין מצפים להן.

לכאורה קיים דמיון רב בין פורטינברס להמלט: אם המלט נרדף על־ידי רוח עלבונו, הרי גם אביו של פורטינברס נרצח וכבוד ביתו חולל. כמו שהמלט יוצא לנקום את נקמת הצדק שנפגע, גם פורטינברס יוצא להשיב את הגולה. כהמלט יודעים גם פורטינברס ואנשיו, שמלחמתם היא מלחמה עקרה, אבסורדית: "הולכים אנו לכבש חלקת קרקע קטנה/ שאין כל רוח בה מלבד השם./ אף לא בחמשה זוזים אחכר אותה", אומר קצינו של פורטינברס, אמירה המזכירה מאוד את משפטו של המלט על החיים: "עד מה מוגיע ונבוב, תפל, עקר הוא בעיני כל מעשה עולם הזה! הבוז! לו! הו הבוז! גן לא נכש הוא המעלה שמיר: מצמיח רק באשה/ משבע הגסות". פורטינברס ואנשיו יודעים כי מלחמתם היא מלחמה על קנה־קש, על קליפת ביצה, מלחמה הנושאת אופי של משחק; אבל האבסורד שבעצם המלחמה, אף שהוא נתפש על־ידם בפיכחון, אינו מרתיע אותם מלהילחם, ובשעה שהמלט בספקנותו נרתע מפני העשיה, הרי פורטינברס הוא כל כולו עשיה. ואומנם, פורטינברס שב כמנצח, קובר את המלט ויורש את כס המלכות. מהו אפוא מקור ההבדל?

לכאורה נאחז פורטינברס בערך, המצדיק ומעניק טעם למאבק האבסורדי – הוא ערך הכבוד. "גדלות אמת היא לא כהאבק באין נמוק גדול/ אלא למצא בקש עניין גדול לריב/ אם הכבוד על כף המאזנים", אך זהו פירושו של המלט, שהאבירות קרובה ללבו. המגוחך שבפירושו נגלה מיד, שהרי בני לוויתו של פורטינברס הם, כדברי הורציו: "בני הפקר, אשר בפת ולפת יחרפו נפשם על מעלל נועז". הרפתקנים מן הסתם, המחפשים עלילות קרב, שאין בינן לבין ערכי האבירות של המלט ולא כלום. ופורטינברס, "נסיך עדין ורך", אינו חושש להתחבר עמם על מנת להשיב את גולתו. ואין כוונתו אלא "לקחת חזרה בחזק יד ובתנאי כפיה את הנחלות הנ"ל אשר הפסיד אביו, וזה לפי דעתי סוד כל ההכנות האלו מסביב, סבת המשמרות, אבי אבות הפחז והעמל ברחבי המדינה", אומר הורציו. כלומר, פורטינברס יוצא למלחמה אבסורדית להשבת גולה שאין לה כל ערך ונוקט אמצעים לא מכובדים. וראה זה פלא: פורטינברס זוכה בכבוד הכל, ולא כלבד שהוא משיב את גולתו, אלא גם זוכה בשלטון בממלכה שנועדה באופן טבעי להמלט!

אבירותו של המלט משתמרת עד סופו המר. העולם גם מרי לאבירים כמוהו. נימה אירונית מיוחדת נשמעת בדבריו של פורטינברס השב כמנצח משדה הקרב ושואל: "איפה המחזה"? רק על מנת להרגיש את חוסר התאמתו של המלט למציאות, ומוסיף: "הכל אומר כאן טבח"! ולעומתו: "לי זכויות מכבר יש במדינה הזאת"! והוא יורש. המלט, באורח אינטואיטיבי ומבלי הבין, מעניק לו את הבכורה: "קולי גוסס נתון לו", הוא אומר. ופורטינברס מחזיר להמלט את שלו, אירונית ובמתווה גדולה: "ארבעה קצינים ישאו את המלט לבד מה כשאת חיל". מקומו של המלט על הבמה – בין החיים לא יראנו. ומוסיף: "כי אילו הוא חיה עולה לגדלה, היה ראוי לכתר". אבל המלט אינו ראוי לכתר. המלט ראוי ללוויה מפוארת, כגורל אבירותו: "ובלויה בנגוני צבא וטקס מלחמה יאמרו עליו הלל", אומר פורטינברס דברים מאלפים מאוד. שהרי החייל מבין השניים הוא פורטינברס, והמלט לא נלחם כל מלחמה של ממש, בהיותו, כדבריו, "ישר במדת המצוי", ועם זאת הביא לטבח מסביבו. ופורטינברס, שקליפת הביצה הצדיקה בעיניו מלחמה, הוא שמסלק את הגופות ועולה על כס המלוכה בדנמרק. ■

מסה זו לקוחה מספרה של רנה ליטווין "הבחול האמיתי" העומד לראות אור בהוצאת "הקיבוץ המאוחד"

שלום כהן

10.00 רמת גן "היכל התרבות" 9.9 ב־
תל־אביב "צוותא" 7.9 ב־10.00
תיאטרון הולון 9.9 ב־10.00
ירושלים "שרונה" 10.9 ב־9.00
תל־אביב "צוותא" 12.9 ב־10.00
רחובות "מכון" 30.9 ב־10.00

לוס פרגוואיוס
בשירים מדרום אמריקה
הזמנת הופעות וייצוג בלעדי:
נחלקת שיווק בהנהלת
בריק אלישע
תרבות ובידור - יורגן שצוב
03-5232121

הזמנות והופעות
וייצוג בלעדי:
נחלקת שיווק בהנהלת
בריק אלישע
תרבות ובידור - יורגן שצוב
03-5232121

מופע למבוגרים ולכל המשפחה
הזמנת הופעות וייצוג בלעדי:
נחלקת מכירות בהנהלת
בריק אלישע
ותרבות ובידור - יורגן שצוב
03-5232121

ת"א "צוותא ב'"
מוצ"ש 6.9 א' דה"ש
ב־22.00

הצגות ה־100
ת"א "צוותא" מוצ"ש 24.9 ב־9.30

דודו דותן בישראל
תכנית בידור חדשה

הנהג עשה לך מנהג קבוע — קח עמך חייל לדרך

צביקה הדר
האלטרנטיבה של ציון
מופע בידור

קרית חיים "ת.המשך"	ת"א "צ.א.א."	שפיים "אולם תרבות"	תיאטרון זמרון
		יום ד' 7.9 ב־21.00	יום ה' 8.9 ב־21.00

CAMEL
קומדי הלאב

OSSY HOBBE & MAREK LIEBERBERG PRESENT

סטינג
בהופעה חיה
Sting

ירושלים	צמח	ראשל"צ	ב־60% הנחה
"בריכת השולטן" יום א' 18.9.94 ב־20.30 מומלץ להצטייד כלמים חם	אמן מחמם: דויד ברוזה יום ב' ע' סוכות 19.9.94 ב־21.00	"אמפי פארק" יום ג' 20.9.94 ב־21.00	23% הנחה לבעלי חשבון לאומי צעיר

בנק לאומי
מכירת הכרטיסים בעיצומה!!!
helicon
הפקה: טלית הפקות 03-5622474 חבר איגוד האמרגנים ומפיקי אמנויות הבמה בישראל

שוקי הפקות מוסיקה בע"מ ו"קומר" וליאדו גאים להציג
"מנגנים גרוניך"
קונצרט מיוחד
לרגל צאת ספר תווים ראשון של שלמה גרוניך
במהלך הקונצרט יוזמנו אנשים מהקהל לבצע יצירות ושירים מתוך הספר לצידו של שלמה גרוניך
המופעים יצולמו לטלויזיה
יותר מעניין לקרוא מעריב

צפון	חיפה	ירושלים	
יום ד' 7.9 ב־22.00	יום ה' 8.9 ב־22.00	יום ו' 9.9 ב־22.30	

לקוראי מעריב עם הצגת מודעה זו בקופה - 10 ש"ח הנחה לכרטיס
כל הקודם זוכה - עד גמר הכרטיסים.

תכנית בידור חדשה

החיים על פי לוטסי

תל־אביב "בית החייל"
נצרת "היכל התרבות"
חיפה "אודיטוריום" מוצ"ש 17.9 ב־9.00
יפו "תיאטרון נגה" יום ו' 23.9 ב־10.00

כתבו: חנה לסלאו, שלמה משיח
במאי: עמי דיין
מנהל מוסיקלי: דורי פרנס
תפאורה: משה שטרנפלד
תלבושות: יובל כספין
תאורה: אורי רובינשטיין
כוריאוגרפיה: חיליק כהן
קלידים: אילן שם

דורי בן זאב
אוסף
השלאגרים הגדולים של דורי בן זאב באוסף חדש
אביב גפן הסינגל
"יהאם להיות בך מאוהב" בגירסת הופעה

טלית הפקות גאים להציג:
בהופעה
הופעות אחרונות!!!

תל־אביב	קיבוץ נגבה / חולון / באר־שבע	כפר ויתקין
"מועדון רוקסן" מחר יום ג' א' דה"ש 6.9 בחצות	קיבוץ נגבה 17.9 בחצות; חולון "איצטדיון עירוני" מוצ"ש 24.9 ב־8.00; באר־שבע "מועדון כנוסא" יום ה' 29.9 ב־11.00	"החממה" יום ו' 30.9 ב־10.00

על קלטות ותקליטורים הד ארצי
מבצע מיוחד לקוראי מעריב
הפקה: טלית הפקות 03-5622474 חבר איגוד האמרגנים ומפיקי אמנויות הבמה בישראל

חג היין

בראשון לציון 1994

מופעים בתשלום
יום רביעי 21.9.94

בית הילדים
הצגת ילדים:
"פרפר נחמד - בדרך לשלום"
שחקנים: אפי בן-ישראל, גליה ישי, משה שחר.
שעה: 17:30
"סווישה ויצפאן - תחילה"
הצגת הבידור של
אלי יצפאן ומאיר סוויסה
שעה: 20:30
"סטנד אפ בריבוע"
הפקה מיוחדת לחגיגות היין 94' -
עם: דני רבס, איתן נוה, איציק, אלון עמר,
נתי ודורון רביץ
בשעתיים וחצי של הומור.
שעה: 23:00

קולנוע מגדלור
"די קליינע מענטשעלעך" מאת שלום עליכם
בהשתתפות שמוליק סגל שמוליק עצמון וגרגורי לאמפה
שעה: 18:00
"ימין- OUT" דני ליטני ולהקתו
מופע חדש הכולל גם את מיטב להיטיו
שעה: 23:00

אולם אבן
זיבוטינסקי פ. רוטשילד
"סנדרסון והתופעות לוואי"
דני סנדרסון ולהקתו בקטעי הומור, להיטים וסטנד-אפ
שעה 20:30
"עשור או שאני יורה"
דני רובס במופע חדש
המבוסס על להיטיו בליווי תזמורת
שעה: 23:00

בית העם
רחי זד"ל
"ניגון ואגדה"
מופע כלייזמרים מלהיב, אגדות יהודיות,
משירי ארץ-ישראל עם הזמר דני כץ
ולהקתו של חנן בר-סלע הנחיה: שאול מייזליש
שעה: 20:30

מוזיאון "ראשון"
ככר המייסדים
"נשיקות שלהבת"
גבי ברלין וישראל יצחקי
בלהיטי שנות החמישים
שעה 20:30
"(כמעט) כל השירים"
חנן יובל מארח את "כרמים" ראשל"צ
ושר עימם ולחוד את מיטב שיריו
שעה: 24:00

גלריה עמליה ארבל
רחי רוטשילד 7
"בלי כבלים"
אסתי כץ ויורם טהרלב
סיפורים מרתקים ושירים מרגשים
שעה: 20:30
"ערב טוב ישראלי" - ישראל גוריון
בקטעי סטנד אפ, פרודיות, פנטומימה ושירים
שעה: 24:00

אירועים ומופעים בכניסה חופשית
עם עשרות אמנים

תזמורת "האורקסטרה המתחדשת"	מיקי גבריאלוב ולהקתו
תזמורת הנוער העירונית	גלי עטרי
"קולות חמים"	דפנה דקל
חבורת דומיננטה	אורי פיינמן
"דור שני" קרית מלאכי	אורנה ומשה דץ
אמגון אילת	שלומית אהרון
יוסי ברכה	אדם
ניצה טרמין	גבי ברלין
"פרחי ירושלים"-ראשל"צ	ניסן כהן הברון
להקת מוטו	"קול ראשון"-ראשל"צ
רקדניות הפלמנקו	מרטין דייוידסון
של סילביה דוראן	מיכל טל
מיגל ורקדניות הפלמנקו	"זמר לציון"- ראשל"צ
חבורת "כרמים"-ראשל"צ	שמואל אחיעזר ותזמורתו
חגן בר סלע	להקת המחול "גוונים"-ראשל"צ
להקת המחול-זכרון יעקב	אבי ברנשטיין
להקת המחול-גבעתיים	ארי ג'ייקובס ותזמורתו
להקת טונה מספרד	

יריד גבינות ויין, שירה בציבור, תערוכות ציורים
חבורות זמר ולהקות מחול

כיכר הבימה
אולם היכל

ביום רביעי וחמישי 21-22.9.94
שעה: 21:00
"...להיקו"
יהורם גאון ואורחים
לחוד וביחד
עם: יהורם גאון, שלומית אהרון, חנן יובל,
הפרברים, ישראל גוריון, באלדי אוליור
ולהקת "וולה דה מדריד"
מארחים מיוחדים
נטע שיזף, "גוונים" ראשל"צ, "חופים" ראשל"צ

מופעים בתשלום
יום רביעי 21.9.94

בית הילדים
הצגת ילדים:
"פרפר נחמד - בדרך לשלום"
שחקנים: אפי בן-ישראל, גליה ישי, משה שחר.
שעה: 17:30
"Hands Up קונדי"
נתן נתנזון מארח את החקיין שחר בשעה וחצי
של בידור נטו.
שעה: 21:00
"העולם עפ"י הסטנד אפ של נאור ציון"
מופע חגיגי ומיוחד לרגל חגיגות ה-200 להופעותיו
שעה: 23:00

קולנוע מגדלור
צמד רעים וישראל זוהר
שירי נשמה יהודיים, שירים עבריים
והכלייזמר מהפילהרמונית
שעה 20:30
מרגלית צנעני - מיטב הלהיטים,
ישנים וחדשים עם מרגול
שעה: 23:00

אולם אבן
זיבוטינסקי פ. רוטשילד
"הגבעתרון" ערב ים תיכוני מופע בכורה
שעה: 20:30
"התחברים של בני"
ישראל גוריון, חנן יובל והפרברים
שירים, זכרונות וסיפורים מרגשים
מפי חבריו של בני אמדורסקי
שעה: 24:00

בית העם
רחי זד"ל
"שירים מקצות הקשת"
לוליק, דורית ראובני ותמיר תרפז
חגיגה של מקצבים, גיטרות והרמוניה קולית
שעה: 20:30

מוזיאון "ראשון"
ככר המייסדים
"ירושת שלום" - משירי יאיר קלינגר
עם להקת "כרמים" שלמה שביט, יגאל חרד וחבורה.
שעה: 20:30
"חגיגה ספרדית"
באלדי אוליור אמן הגיטרה המופלא
מארח להקת זמרים ספרדים, "טונה" ממדריד
שעה: 24:00

גלריה עמליה ארבל
רחי רוטשילד 7
רונית אופיר, ממיטב הזמר העברי, ישן וחדש
שעה: 20:30
עומר ואיריס פורטוגלי, בקטעי גיאו
לצד שירים עבריים בעיבודים חדשים
שעה: 24:00

יותר מעניין לקרוא

עיריית ראשון-לציון
הפקה: החברה העירונית ראשל"צ,
לתרבות, ספורט ונופש בע"מ

כרמל מזרחי
חג היין חג הילולים
הילולים - יין צעיר ישן מהבציר

הארץ 5.9.94

טולים מודרכים לכל המשפחה

מוסיקה עתיקה ב"מצדה"

משינה במצפה שלם

מרוץ "שביל הנחש" למקצוענים

חני נחמיאס בחמי עין גדי

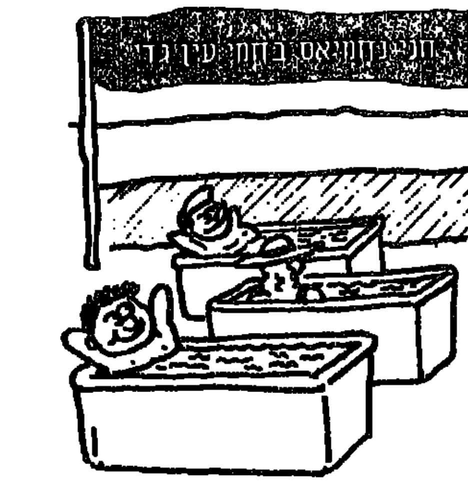

משחקי הפעלה וקומזיצים עד הזריחה

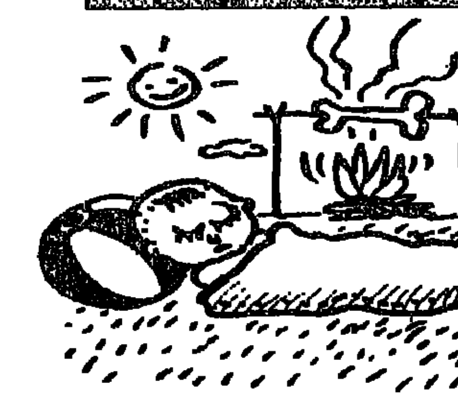

אופני הרים בהר סדום

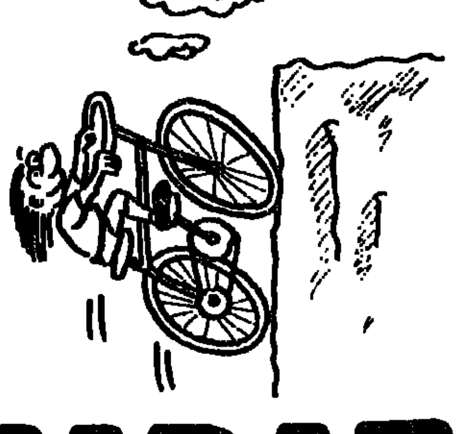

מפגן מצנחי רחיפה וסנפלינג

ועוד ועוד

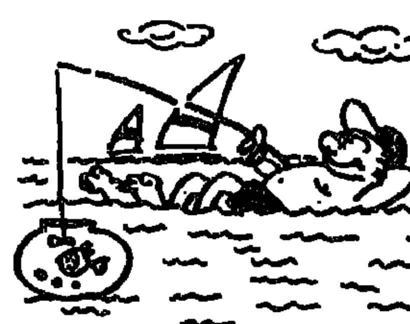

סוכות בים המלח

7 ימים של מופעים ★ טיולים ★ ארועים ★ כיופים "חג פעמיים"

21-27.9.94

קחו הפסקה משגרת הסוכה ובואו עם כל המשפחה לתפוס יופי של בילוי ופינוק בים המלח. בכל אחד מימי סוכות מצפה לכם שפע ארועים יחודיים, פעילויות וכיופים שיעשו לכם חג שמח. אז היכנסו למכונית ותוך שעה וחצי מגוש דן וכחצי שעה מירושלים אתם בתוך החגיגה.

הקו החם

מידע תירותי נוסף על אזור ים המלח וארועי סוכות
07-584153 07-959333
07-954409 כל יום עד 16:00

- נופש פעיל, משחקים והפעלות מיוחדות לילדים.
- חני נחמיאס בחמי "עין גדי"
- משינה ב"מצפה שלם"
- מוסיקה עתיקה ב"מצדה"
- טיולים מודרכים וכתב חידה נושא פרסים
- מרוץ "שביל הנחש" למקצוענים ולחובבי אתגרים
- משט מפרשיות תחרותי לראשונה בים המלח
- שמיניית ווקאל ב"נחל ערוגות"
- משחה עממי בים המלח
- מרוץ אופני הרים ב"הר סדום"
- קומזיצים עד הזריחה
- חזיון אור וקול ב"מצדה"
- מופעים קאמריים בטבע
- "קו לשלום" - הציור המהיר והארוך בעולם בחמי "עין גדי".
- "גלגל השמש" - מרתון של מוסיקה ומולטימדיה ב"מצדה"
- שלומי שבת ואמנים נוספים בפארק המים "אטרקציה"
- וזה עוד לא הכל...

הנחות במגוון אתרי בילוי, ביקור ומסעדות

תחנות מידע והדרכה יפעלו באזור בכל ימי החג.

הרשמה לתחרויות ולארועי הספורט העממי

- מרוץ אופני הרים — תחרותי למקצוענים, עממי לחובבים
- מרוץ "שביל הנחש" — למקצוענים ולחובבי אתגרים
- שייט מפרשיות תחרותי
- משחה עממי בים המלח

לפרטים והרשמה: מטה הארועים, 03-5281820

ים המלח - אין עוד חוויה כזו, בכל העולם.

ניהול והפקה - פירגון בע"מ

תן פרסומאים

בחסות: יותר מעניין לקרוא מעריב
בשיתוף: Israel · AHAVA · Hertz · רשות הגנים הלאומיים · איגוד הספורט העממי

עם שמוליק קראוס — האוסף
השירים הגדולים של שמוליק קראוס באוסף חדש

הבימה — התיאטרון הלאומי	הקאמרי של תל אביב		חיפה — התיאטרון העירוני	תיאטרון באר שבע	בית ליסין	האופרה הישראלית ת"א
זעקי ארץ אהובה; הדה גאבלר; נ.ב. החתול שלך מת - בצ. אמריקה; העלמה והמוות - אודי דוהל	גורודיש; האשה המופלאה שבתוכנו + פגישה בבנגקוק; שיינדלה	תמול שלשום - בצ. אמריקה; פנטסיה לפסנתר - בתיאטרון הקאמרי	אופרה הקונסול; הכפיל	לחנך את ריטה - הצוות ראשונות; נוכלים ואוהבים	אורכיסט נופוקק; דואט לאחת; פילומנה	החלה מכירת הכרטיסים למופעי העונה. ותו מספר מוגבל של כרטיסים
03-296071	03-5233335 מנויים 5245211 קאמרפון 5229353		04-020670	07-230278	03-6910653	03-6927777

טלית הפקות גאים להציג:

דני רובס

אוסף להיטים 84-94

"עשור או שאני יורה"

3 הופעות נוספות לבקשת הקהל!

עין-הוד "אמפי"	ראשל"צ "מופת"	תל-אביב "צוותא"
מחר יום ג' 6.9 ב-10.00	יום ד' 21.9 ב-11.00 במסגרת חגיגות היין	יום ו' 23.9 ב-10.00
כרטי: 04-662244, 04-774011 ובק. 04-843377	כרטיס: "הכרטיס" 9666141 הנחה לקבוצות, נוערים וחיילים: 9666141 ובקופה 9643711	כרט' "לאן" 5247373 לקבוצות 6950156/7 ובקופה 5270545

מבצע מיוחד לקוראי מעריב: 10 ש"ח הנחה לכרטיסים למציג מודעה זו במשרד "לאן" ובקופה. כל הקודם זוכה.

המשרד - טלית הפקות: אחד העם 9 ת"א טל. 03-5622474 - חבר איגוד האמרגנים ומפיקי אמנויות הבמה בישראל

יותר מעניין לקרוא מעריב — דני רובס - על גבי קלטות ודיסקים הד-ארצי

הבימה התיאטרון הלאומי — תיאטרון יובל

נ.ב. החתול שלך מת

מאת: ג'יימס קירקווד ■ תרגום ובימוי: עמי דיין
משתתפים: ליאור אשכנזי, נתי רביץ, ליליאן ברטו/חלי קניזו, חן חגי

תל-אביב "בית ציוני אמריקה"
מחר יום ג' 6.9 ב-22:00 ● יום ד' 7.9 ב-21:00
יום ה' 8.9 ב-20:30 ● יום ו' 9.9 ב-22:00

רמת-אפעל "אודיטוריום"	כפר-סבא "היכל התרבות"	נס-ציונה "היכל התרבות"	תל-אביב "בית החייל"
יום ו' 16.9 ב-22:00	מוצ"ש 17.9 ב-21:00	יום ג' 20.9 ב-21:00	יום ה' 22.9 ב-21:00
כרט' בכלטסנים 5344150, 6356685	כרט': "ניקו" 09-958424 ובקופה 09-479230	כרט': 08-226979, 03-9696701, 08-461500 ובקופה 08-404470	כרט': "לאן" 5247373 ובקופה 03-5464251

מנויי הבימה יכולים לצפות בהצגות בתיאטרון הבימה, בבית ציוני אמריקה ובמוזיאון א"י במסגרת המנוי טל' להזמנות: 03-296071, הפצה ראשית משרדי "לאן" טל: 03-5270545

טלית הפקות גאים להציג:

מופע סטנד-אפ רוק

סנדרסון ו"התופעות לוואי"

יקי לוי - תופים
רועי זוארץ - קלידים
זיו הרפז - גיטרה בס
נאור דיין - גיטרה חשמלית
אורלי טרי - שירה
מרב דניאל - שירה
מיקי וילנסקי - תכנון תאורה
גיא טורק - טכנאי סאונד
הגברה ותאורה - תל-אור
יחסי ציבור - מירי בן יוסף
גלי גינה - חליליות

בקטעים חדשים ושירים בליווי להקה ובקטעים נבחרים מה"סטנד-אפ"

מוזיאון ת"א "רקנאטי"	עין הוד "אמפי"	ראשל"צ "מופת"	כפר-מנחם "בית-הבנים"
יום ו' 9.9 ב-10.00	יום ו' 16.9 ב-10.00	במסגרת חגיגות היין יום ד' 21.9 ב-8.30	יום ו' 23.9 ב-10.00

מבצע לקוראי מעריב: המביא מודעה זו לקופה יקבל 10.- ש"ח הנחה לכרטיסים!

המשרד: טלית הפקות 03-5622474 חבר איגוד האמרגנים ומפיקי אמנויות הבמה בישראל

יותר מעניין לקרוא מעריב
מבצע הנחות בלעדי לקוראי מעריב | מעריב לנוער

חיים לפותחי חשבון לאומי צעיר — 30% הנחה למחזיקי כרטיס לאומי צעיר
לאומי רוצה אותך יותר מכל בנק אחר — בנק לאומי

מחפשים מקום להניח את הראש?
הבטן מקרקרת מרעב?
מחפשים משהו מעניין לעשות?
הילדים מנדנדים?
מצב האויר פוגע בתכניות?

כל מה שרציתם לדעת על התיירות בגליל ולא היה לכם את מי לשאול.

מרכזי מידע ממוחשבים בגליל

פתוחים כל יום לחשיב על שאלותיכם הקשורות בתיירות בגליל.

גליל תחתון — צומת גולני, טל. 06-733845/6
גליל עליון — צומת מחניים, טל. 06-935016
עמקים — צומת גדעונה, טל. 06-532047/8
גליל מערבי — צומת עין-המפרץ, טל. 04-252377
* המרכז יפתח ב-20.9.94.

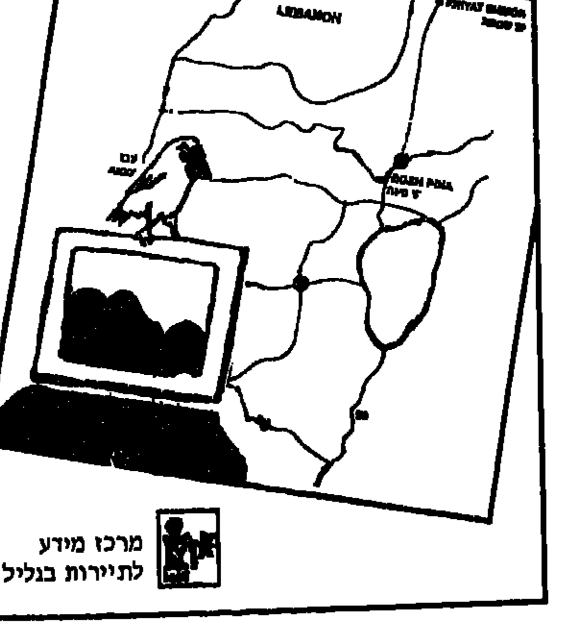

מרכז מידע לתיירות בגליל — הסוכנות היהודית לארץ ישראל, המחלקה לפיתוח והתישבות

אביב גפן

"האם להיות בך מאוהב"
בגירסת הופעה
סוף סוף בחנויות התקליטים
הד-ארצי

הסינגל

אגוד האמרגנים מפיקי אמנויות הבמה בישראל – לוח מופעים

מופע	מקום	שעה
יום שני 5.9.94		
"העולם עפ"י הסטנד אפ של נאור ציון"	צוותא ת"א	24.30
"סטנד אפ חיטכי" - ירדן בר כוכבא וחנן לדרמן	צוותא 2 ת"א	24.30
יום שלישי 6.9.94		
זקני צפת	לוגוס ת"א	23.00
דייוד ברוזה	ברחש הצבני	21.30
"איפה הילד?"	רוקסאן ת"א	24.00
"לתת" - בועז שרעבי	גלי כנרת טבריה	22.00
"ההופעה" - ריקי גל	צוותא ת"א	22.00
"נ.ב. החתול שלך מת"	בית ציוני אמריקה ת"א	22.00
"עשור או שאני יורה" - דני רובס	אמפיתיאטרון עין הוד	22.00
"מוסיקומי" - עוזי פוקס ונסי בהרים ועוד	תיאטרון חולון	22.00
"החלסטורה של דודו" - צביקה הדר	תיאטרון הצפון	22.00
"החלסטורה של דודו" - צביקה הדר	בית ציוני אמריקה ת"א	24.30
"קומדי סטור" - מרתון צחוק עם "שובו של הקאם בק"	בית ציוני אמריקה ת"א	24.30
"מופע משותף מאד" - גידי גוב ויהודית רביץ	אמפיתיאטרון שפיים	22.00
"שניים לנאו" - מופע משותף לאילן וייל ועתליה פיאל	צוותא 2 ת"א	22.00
"פעמיים תוכך" - סטנד אפ פרוע עם תומר שרון ותומר יוסף	צוותא 2 ת"א	24.30
יום רביעי 7.9.94		
"לתת" - בועז שרעבי	אמפיתיאטרון עין הוד	22.00
"החיים על פי לסלאר"	בית החייל ת"א	21.00
"נ.ב. החתול שלך מת"	בית ציוני אמריקה ת"א	21.00
"יעקב כהן - סטנד אפ קומדי"	צוותא ת"א	22.00
"הכופע המיטולי" - שלמה ארצי	היכל התרבות ת"א	21.00
"העולם עפ"י הסטנד אפ של נאור ציון"	אודיטוריום מלון דניאל הרצליה	22.00
"החלסטורה של דודו" - צביקה הדר	א. מופעים קיבוץ שפיים	22.00
"מופע משותף מאד" - גידי גוב ויהודית רביץ	אמפיתיאטרון קיסריה	21.00
לאה יבכת בכופע חדש	צוותא 2 ת"א	21.30
מאיר אריאל במופע אקוסטי מיוחד	מועדון ברקה יפו ת"א	22.00
להקת המכשפות	לוגוס ת"א	23.00
"ההופעה" - ריקי גל	וסטון אילת	21.00
יום חמישי 8.9.94		
זקני צפת	קדימה (בחוץ)	20.00
"נ.ב. החתול שלך מת"	בית ציוני אמריקה ת"א	20.30
"החלסטורה של דודו" - צביקה הדר	תיאטרון רמת גן	21.00
"רעש - שקט כנעים"	מועדון ברקה יפו ת"א	22.00
להקת המכשפות	טוויסט פתח תקוה	23.00
יום שישי 9.9.94		
"החיים על פי לסלאר"	ה. התרבות נצרת עלית	22.00
"נ.ב. החתול שלך מת"	בית ציוני אמריקה ת"א	22.00
"עזה וירוחם תחילה" - מאיר אלעוזה בסטנד אפ	צוותא 2 ת"א	24.30
יעקב כהן - סטנד אפ קומדי	תיאטרון חולון	22.00
דני סנדרסון והתופעות לוואי	א. רקנאטי מוזיאון ת"א	22.00
"שם הורד" - סטנד אפ עם רמי ורד	מועדון החאן ירושלים	22.00
"שיר לשלום" - יאיר רוזנבלום ולהקתו	אודיטוריום רמת אפעל	22.00
"סווסה ויצפאן תחילה" - מאיר סווסה ואלי יצפאן	מופ"ת ה. תרבות אילת	22.00
"העולם עפ"י הסטנד אפ של נאור ציון"	בית נגלר קרית חיים	22.00

יענקל'ה יעקובסון מציג:

- ★ "ערב חמוץ מתוק"
- ★ "ניסו 1"
- ★ "הסיסמא: עוגת קרם"
- ★ "מבט לאחור"
- ★ "שחקנים כבני אדם"

טל' להזמנות: 03-5220483, 5273310

תיאטרון אורות גאה להציג

פרפר נחמד בדרך לשלום

הצגה לילדים ולכל המשפחה

עם אפי בן ישראל, גליה ישי, שחר ישי

- חולון "מתנס" קרית-שרת — שבת 10.9 ב-11.30 כרט' בטל. 5592390
- ראשל"צ "קולנוע נעמן" — יום ד' 21.9, יום ה' 22.9 ב-17.30 כרט' בטל. 9672719
- תל-אביב "אודיטוריום דוהל" — יום ו' 23.9 ב-11.30 כרט' בטל. 372860

לקוראי מעריב: המביא מודעה זו לקופה - 5 ש"ח הנחה

המשרד: 03-5250421 - חבר איגוד האמרגנים ומפיקי אמנויות הבמה בישראל

קולנוע במוצאי חג

תל-אביב-יפו
■ גורדון (המחודש): האמת שלא תשנע - 6.30, 22; אמון חודי - 8
■ גת: ארבע חתונות ולוויה אחת - 2.30, 5, 7.30, 9.55
■ גן העיר: קיקה - 5, 7.30, 9.45
■ דיזנגוף 1: שלושה צבעים, אדום - 11, 1.05, 3.10, 5.15, 7.40, 9.50
■ דיזנגוף 2: ברכה, עולם מכלא - 11, 1.05, 3.10, 5.15, 7.40, 9.50
■ דיזנגוף 3: הבריחה - 11, 1.05, 3.10, 5.15, 7.40, 9.50
■ דקל: סיפור מרובע ברונקס - 7.30, 9.50
■ דרייב אין: מווריק - 22; סרט טפט - 24
■ הוד 1: הלקוח - 2, 4.45, 7.15, 22
■ הוד 2: הלקוח - 7.15, 22; לשחרר את ווילי - 2, 4.45
■ הוד 3: סוגר חשבון עם אבא - 2, 5.30, 7.45, 22
■ הוד 4: הפלינסטונים - 2, 4, 6, 8, 22
■ הסינמטק 1: לילה בקזבלנקה - 7.30; צלקת - 9.30
■ הסינמטק 2: אורלנדו - 8, 10
■ הקולנוע (ב.ג.א.ו.): בודהה קטן - ח: 4.30, 7.15, 9.45
■ חן 1: ספיד - 5, 7.25, 9.55
■ חן 2: מלך האריות (אנגלית) - 7.30, 9.50; מלך האריות (עברית) - ח: 5
■ חן 3: המסכה - 11.30, 2, 5, 7.30, 9.50
■ חן 4: עדה באפלה - 9.50; צ'יק פתוח - 5, 7.30
■ חן 5: אייס ונטורה, בלש בצחוק - 11, 2, 5, 7.30, 9.50
■ טיילת 1: הלקוח - 5, 7.15, 22
■ טיילת 2: האומנות העדינה של שתטנות יפנית - 5, 7.30, 22
■ טיילת 3: בשם האב - 5, 7.30, 22
■ לב 1: הורים בהזמנה - 12.15, 2.15, 5.20; הקפיצה הגדולה - 7.30, 22
■ לב 2: גשם של אבנים - 12, 2, 3.15, 7.40, 22
■ לב 3: הורים בהזמנה - 7.45; הקפיצה הגדולה - 12.05, 5.30; עירום - 22, 2.05
■ לב 4: ט פיש - 12.10, 10, 6, 8, 22; קליפוריה - 2, 4.05
■ ליבורנו: מקס ומוריס - 6, 8, 22
■ מוזיאון ת"א 1: חותם של נני מורטי - 5, 7.45, 22
■ מוזיאון ת"א 2: האשה שיצרה שמן שומשום - 5, 7.45, 22
■ מגדיין 1 (קולנוע): שלושת הצבעים, אדום - 7.30, 22
■ מגדיין 2 (קולנוע): הקפיצה הגדולה - 7.30, 22
■ מקסים: שטיכה חשמלית תומה משה - 5, 7.30, 9.40
■ צפון: אשה מסוכנת - 5, 7.30, 9.30
■ רב אור 1: אמא סדרתית - 5, 7.30, 9.50
■ רב אור 2: המסכה - 5, 7.30, 9.50
■ רב אור 3: ארץ הצללים - 4.45, 7.20, 9.50
■ רב אור 4: תמונות קצרות - 5.30, 9
■ רב אור 5: סיפור מרובע ברונקס - 5, 7.25, 9.55
■ שחף 1: שקרים אמיתיים - 4.30, 7.15, 22.15
■ שחף 2: רשימת שינדלר - 5, 8.45
■ תל אביב 1: שקרים אמיתיים - 4.30, 7.15, 22.15
■ תל אביב 2: השוטר מבוורלי הילס 3 - 5, 7.30, 22.15
■ תל אביב 3: הלקוח - 4.45, 7.30, 22.15

אור יהודה
■ גיל 1: השוטר מבוורלי הילס 3 - 5, 7.30, 22
■ גיל 2: צ'יק פתוח - 5, 7.30, 22
■ גיל 3: סוגר חשבון עם אבא - 5, 7.30, 22
■ גיל 4: הפלינסטונים - 5, 7.30, 22

אשדוד
■ אשדוד: המבריחה - 7.30, 9.30
■ גיל 1: שקרים אמיתיים - 4.45, 7.30, 22.15
■ גיל 2: הלקוח - 4.45, 7.30, 22.15; הפלינסטונים - ב, ג: 11.30
■ גיל 3: המסכה - 5, 7.30, 22
■ גיל 4: סוגר חשבון עם אבא - 5, 7.30, 22
■ גיל 5: מלך האריות (עברית) - 5; ספיד - 7.30, 22

[illegible]
■ גיל 1: הלקוח - 4.45, 7.15, 22
■ גיל 2: שקרים אמיתיים - 4.45, 7.30, 22.15
■ גיל 3: סוגר חשבון עם אבא - ב, ג: 11.30; ה: 5, 7.30, 22
■ גיל 4: אצבעונית (עברית) - ה: 5; בשם האב - 7.30, 22
■ גיל 5: סוגר חשבון עם אבא - 5, 7.30, 22
■ חן 1: ספיד - 5, 7.30, 9.50
■ חן 2: מלך האריות (אנגלית) - 5; מלך האריות (עברית) - 7.30, 9.50
■ חן 3: המסכה - 5, 7.30, 9.50
■ חן 4: תמונות קצרות - 9; צ'יק פתוח - 5, 7.15
■ חן 5: סיפור מרובע ברונקס - 5, 7.30, 9.50

[illegible]
■ אשל: השוטר מבוורלי הילס 3 - 7.30, 22
■ גיל 1: שקרים אמיתיים - 4.45, 7.30, 22.15
■ גיל 2: הלקוח - 7.25, 22; אצבעונית (עברית) - ה: 5
■ גיל 3: הלקוח - 4.45, 7.15, 22
■ גיל 4: הפלינסטונים - ב, ג: 11; ה: 5, 7.30, 9.45
■ רב-נגב 1: ארבע חתונות ולוויה אחת - 5, 7.30, 9.50; המסכה - ג, ד: 11
■ רב-נגב 2: מלך האריות (אנגלית) - 7.30, 9.50; מלך האריות (עברית) - ה: 5; צ'יק פתוח - ג, ד: 11
■ רב-נגב 3: ספיד - 5, 7.30, 9.55; נטבח על החוף - ג, ד: 11
■ רב-נגב 4: המסכה - 5, 7.30, 9.50; מלך האריות (עברית) - ג, ד: 11

[illegible]
■ מתנ"ס: השוטר מבוורלי הילס 3 - ד: 9

בית שאן
■ מתנ"ס: צ'יק פתוח - ד: 9

בת ים
■ רב חן 1: המסכה - 5, 7.30, 9.50
■ רב חן 2: הלקוח - 5, 7.30, 9.50; מלך האריות (עברית) - ג, ד: 11
■ רב חן 3: ספיד - 5, 7.30, 9.55; צ'יק פתוח - ג, ד: 11
■ רב חן 4: שקרים אמיתיים - 4.35, 7.30, 9.50
■ רב חן 5: השוטר מבוורלי הילס 3 - 5, 7.30, 9.50
■ רב חן 6: מלך האריות (אנגלית) - 7.30, 9.50; מלך האריות (עברית) - 5
■ רב חן 7: סוגר חשבון עם אבא - 5, 7.30, 9.50

דימונה
■ היכל התרבות מופת: השוטר מבוורלי הילס 3 - 8

הוד השרון
■ מרכז: ספיד - 9.30

הרצליה
■ אודיטוריום דיאמונד: אשה מסוכנת - 7.30, 9.40
■ סטאר 1: הלקוח - 7.40, 9.50; אצבעונית (עברית) - ד: 11, 4.45, 6.30
■ סטאר 2: ספיד - 7.45, 22; מלך האריות (עברית) - ד: 11, 4.45; מלך האריות (אנגלית) - 6.30
■ סטאר 3: שקרים אמיתיים - 7.30, 22; הפלינסטונים - ד: 11
■ מגדיין 1 (קולנוע): שלושת הצבעים, אדום - 7.30, 22
■ מגדיין 2 (קולנוע): הקפיצה הגדולה - 7.30, 22

זכרון יעקב
■ מופת: הקפיצה הגדולה - ד, ה: 9

חדרה
■ לב 1: שקרים אמיתיים - 7.15, 9.45; מלך האריות (עברית) - 4.30
■ לב 2: ספיד - 7.40, 22; הורים בהזמנה - 5
■ לב 3: הלקוח - 4.30, 7.30, 22
■ לב 4: המסכה - 4.30, 7.45; בשם האב - 22

חולון
■ גל 1: שקרים אמיתיים - 4.45, 7.30, 22.15
■ גל 2: שקרים אמיתיים - 22.15; לשחרר את וילי - ה: 5, 7.30
■ גל 3: המסכה - 5, 7.30, 22
■ גל 4: מלך האריות - 5, 7.30, 22
■ גל 5: סוגר חשבון עם אבא - 5, 7.30, 22
■ זהב 1 (קניון הזהב): הלקוח - 5, 7.15, 22; אצבעונית (עברית) - ב, ג: 11
■ זהב 2 (קניון הזהב): הלקוח - 4.45, 7.15, 22
■ זהב 3 (קניון הזהב): הפלינסטונים - 5, 7.30, 22
■ סטאר 1 (קניוכל): ספיד - 7.30, 22
■ סטאר 2 (קניוכל): הקפיצה הגדולה - 22; אייס ונטורה - בלש בצחוק - 7.30
■ סטאר 3 (קניוכל): סיפור מרובע ברונקס - 7.30, 22
■ סטאר 4 (קניוכל): האשה שיצרה שמן שומשום - 7.30, 22

חיפה
■ אודיטוריום: סיפור מרובע ברונקס - 7, 9.15
■ סינימטק: ושם של אבנים - 7.30, 9.30
■ סינימטק 1: רשימת שינדלר - 6.15; הקפיצה הגדולה - 9.30
■ סינימטק 2: בטחובן 2 - 7.15; קיקה - 9.15
■ סינימטק: מונטי פייטון והגביע הקדוש - 8; תמונות קצרות - 9.30
■ עצמון 1: שקרים אמיתיים - 4.15, 6.45, 9.20
■ עצמון 2: הלקוח - 4.30, 7, 9.20
■ עצמון 3: הבריחה - 4.30, 7, 9.20
■ עצמון 4: מווריק - 4.30, 7, 9.15
■ עצמון 5: השוטר מבוורלי הילס 3 - 4.30, 7, 9.20
■ פנורמה 1: בשם האב - 9.30; סוגר חשבון עם אבא - ה: 4.30, 7
■ פנורמה 2: הפלינסטונים - 4.30, 7, 9.30
■ פנורמה 3: שלושת הצבעים, אדום - 7, 9.30; אצבעונית (עברית) - ח: 4.30
■ רב אור 1: המסכה - 7, 9.20; מלך האריות (עברית) - ג, ד: 11
■ רב אור 2: מלך האריות (אנגלית) - 7, 9.20; המסכה - ח: 5
■ רב אור 3: אמא סדרתית - 9.20; צ'יק פתוח - ח: 5, 7
■ רב-גת 1: ארבע חתונות ולוויה אחת - 4.45, 7, 9.20
■ רב-גת 2: ספיד - 4.30, 7, 9.20
■ רב גת 3: המסכה - 5, 7, 9.30
■ רב מור 1: מלך האריות (אנגלית) - 7, 9.30; לשחרר את וילי - ה: 5
■ רב מור 2: אייס ונטורה - בלש בצחוק - 5, 7, 9.30
■ רב מור 4: ארבע חתונות ולוויה אחת - 4.45, 7, 9.30; מלך האריות (עברית) - ג, ד: 11
■ רב מור 5: ספיד - 4.30, 7, 9.30
■ רב מור 6: צ'יק פתוח - 5, 7, 9.30
■ רב מור 7: סיפור מרובע ברונקס - 4.40, 7, 9.30; נטבח על החוף - ג, ה: 11

טבריה
■ מופת: קליפורניה - ח: 9
■ יד שמונה: כנאהב אחד יותר מדי - ח: 9.30

יבנה
■ קפיד 1: השוטר מבוורלי הילס 3 - 7.30
■ קפיד 2: רובוקופ 3 - 7.30

ירושלים
■ אור 1: רשימת שינדלר - 5, 8.30
■ אור 2: בשם האב - 5, 7.10, 9.20
■ אור 3: הקפיצה הגדולה - 7.20, 9.30
■ אור 4: גשם של אבנים - 5, 7.20, 9.30
■ אור 5: חיוכה של נני מורטי - 5, 7.20, 9.30
■ גיל 1: שקרים אמיתיים - 1.30, 4.15, 7, 22
■ גיל 2: הפלינסטונים - 1, 5, 7.30, 9.45
■ גיל 3: סוגר חשבון עם אבא - 1, 5, 7.30, 22
■ גיל 4: לשחרר את וילי - 1, 4.30, 7.30; מווריק - 9.45
■ גיל 5: השוטר מבוורלי הילס 3 - 1, 5, 7.30, 9.45
■ גיל 6: האומנות העדינה של שתטנות יפנית - 5, 7.30, 9.30; בטחובן 2 - ח: 1
■ גיל 7: הלקוח - 7, 9.45; אצבעונית (עברית) - 1, 5
■ גיל 8: הלקוח - 1, 4.30, 7, 9.45
■ סינמטק 1: קזבלנקה - 8; כלבי אשמורת - 10
■ סינמטק 2: רחוב תאורגמן - 8; גרטרוד - 10
■ רון 1: ספיד - 5, 7.30, 9.45
■ רון 2: תעורר את העיר מעם שינה - 5, 7.30, 9.45
■ רב חן 1: מלך האריות (אנגלית) - 7.30, 9.50; נינג'ה קיד מכים שנית - ג, ה: 11; מלך האריות (עברית) - ה: 5
■ רב חן 2: ארבע חתונות ולוויה אחת - 5, 7.30, 9.55; מלך האריות (עברית) - ג, ד: 5
■ רב חן 3: אמא סדרתית - 5, 7.25, 9.55; נטבח על החוף - ג, ה: 11
■ רב חן 4: המסכה - 5, 7.30, 9.50
■ רב חן 5: ארבע חתונות ולוויה אחת - 9.55; צ'יק פתוח - 5, 7.30
■ רב חן 6: סיפור מרובע ברונקס - 5, 7.25, 9.50
■ רב חן 7: אמא סדרתית - 9.50; אייס ונטורה - בלש בצחוק - 5, 7.30
■ תיאטרון ירושלים: אשה מסוכנת - ד, ה: 7, 9.30

[illegible]
■ בית גבריאל: מלך האריות (אנגלית) - 6, 8.30; מלך האריות (עברית) - 5

כפר סבא
■ גיל 1: שקרים אמיתיים - 4.45, 7.30, 22.15
■ גיל 2: המסכה - 5, 7.30, 22
■ גיל 3: הפלינסטונים - 5, 7.30, 22
■ גיל 4: הלקוח - 4.45, 7.15, 22
■ גיל 5: מלך האריות (עברית) - 11.30, 2, 4, 6, 8
■ גיל 6: ספיד - 5, 7.30, 22
■ גיל 7: סוגר חשבון עם אבא - 5, 7.30, 22
■ עטל: ארץ הצללים - 9.15

[illegible]
■ סינימה 1: סיפור מרובע ברונקס - 7.05, 9.30
■ סינימה 2: המסכה - 7, 9.30
■ סינימה 3: מלך האריות (עברית) - 7, 9.30

[illegible]
■ רב חן 1: סיפור מרובע ברונקס - 7, 9.30
■ רב חן 2: ספיד - 7, 9.30
■ רב חן 3: המיקה מתחת לאפס - 7, 9.30

[illegible]
■ מרכז קהילתי: בשם האב - ד: 9, ח: 7, 9

[illegible]
■ היכל התרבות: סיפור מרובע ברונקס - 7, 9.15

נס ציונה
■ גיל 1: שקרים אמיתיים - 4.45, 7.30, 22.15
■ גיל 2: הלקוח - 4.45, 7.15, 22
■ גיל 3: סוגר חשבון עם אבא - 5, 7.30, 22
■ גיל 4: הלקוח - 4.45, 7.15, 22; הפלינסטונים - ח: 5, 7.30, 9.45

נצרת עילית
■ גיל 1: הפלינסטונים - 4.45, 7, 9.30
■ גיל 2: ספיד - 4.45, 7, 9.30
■ גיל 3: הלקוח - 4.45, 7, 9.30
■ גיל 4: השוטר מבוורלי הילס 3 - 4.45, 7, 9.30
■ גיל 5: סוגר חשבון עם אבא - 4.45, 7, 9.30
■ גיל 6: שקרים אמיתיים - 4.45, 7.30, 22.15
■ גיל 7: אצבעונית (עברית) - 4.45, 7, 9.30

נתניה
■ גיל 1: שקרים אמיתיים - 11.30, 4.30, 7.15, 22
■ גיל 2: סוגר חשבון עם אבא - 5, 7.30, 22
■ גיל 3: הלקוח - 4.45, 7.15, 22
■ גיל 4: הלקוח - 4.45, 7.15, 22
■ גיל 5: הפלינסטונים - 5, 7.30, 22
■ חן 1: ארבע חתונות ולוויה אחת - 5, 7.30, 9.50
■ חן 2: המסכה - 5, 7.30, 9.50
■ חן 3: ספיד - 5, 7.25, 9.55
■ חן 4: מלך האריות (אנגלית) - 7.30, 9.50; מלך האריות (עברית) - ח: 5

עפולה
■ היכל התרבות: ארץ הצללים - ח: 7, 9.15
■ מתנ"ס: צ'יק פתוח - ח: 7, 9.15

פתח תקוה
■ חיכל 1: שקרים אמיתיים - 4.45, 7.30, 22.15
■ חיכל 2: ספיד - ח: 7.30, 22; מלך האריות (עברית) - 5
■ חיכל 3: הלקוח - 4.45, 7.15, 22
■ רם 1: מלך האריות (אנגלית) - 5, 8, 22
■ רם 2: הפלינסטונים - 5, 7.45, 22
■ רם 3: אייס ונטורה - בלש בצחוק - 5, 7.30, 22

צפת
■ בית אלון: הפלינסטונים - א, ה: 7, 9.15

קרית אונו
■ מועדון: בשם האב - ח: 8

קרית ביאליק
■ קריון 1: הלקוח - 4.45, 7, 9.30
■ קריון 2: שקרים אמיתיים - 4.45, 7, 9.30
■ קריון 3: סוגר חשבון עם אבא - 4.45, 7, 9.30
■ קריון 4: הפלינסטונים - 4.45, 7, 9.30
■ קריון 5: מלך האריות (עברית) - 4.45
■ קריון 6: אייס ונטורה - בלש בצחוק - 7, 9.30; אצבעונית (עברית) - ח: 4.45
■ קריון 7: השוטר מבוורלי הילס 3 - 4.45, 7, 9.30
■ קריון 8: מווריק - 7, 9.30, צ'יק פתוח - 4.45
■ קריון 9: השוטר מבוורלי הילס 3 - 4.45, 7, 9.30

[illegible]
■ היכל התרבות: שקרים אמיתיים - 7, 9.30

[illegible]
■ מופת-היכל התרבות: השוטר מבוורלי הילס 3 - ה. 7.15, 9.30
■ הקריה (קניון הקריה): רובוקופ 3 - ח: 5, 7.30, 9.30

[illegible]
■ זוהר: לבן - ד, ח: 9

[illegible]
■ מתנ"ס: קיקה - ד, ח: 9.30, גלשני חנינה - ד, ח: 7

ראשון לציון
■ גל 1: שקרים אמיתיים - 4.45, 7.30, 22.15
■ גל 2: שקרים אמיתיים - 22.15; לשחרר את ווילי - ח: 5, 7.30
■ גל 3: המסכה - 5, 7.30, 22
■ גל 4: מלך האריות - 5, 7.30, 22
■ גל 5: סוגר חשבון עם אבא - 5, 7.30, 22
■ זהב 1 (קניון הזהב): הלקוח - 5, 7.15, 22; אצבעונית (עברית) - ב, ג: 11
■ זהב 2 (קניון הזהב): הלקוח - 4.45, 7.15, 22
■ זהב 3 (קניון הזהב): הפלינסטונים - 5, 7.30, 22
■ חן 1: ארבע חתונות ולוויה אחת - 5, 7.25, 9.55; מלך האריות (עברית) - ג, ד: 11
■ חן 2: מלך האריות (אנגלית) - 7.30, 9.50; מלך האריות (עברית) - ח: 5; אייס ונטורה, בלש בצחוק - ג, ד: 11
■ חן 3: ספיד - 5, 7.25, 9.55; צ'יק פתוח - ג, ד: 11
■ חן 4: המסכה - 5, 7.30, 9.50
■ נעמן: השוטר מבוורלי הילס 3 - 7.30, 9.45
■ סטאר 1 (קניוכל): ספיד - 7.30, 22
■ סטאר 2 (קניוכל): הקפיצה הגדולה - 22; אייס ונטורה, בלש בצחוק - 7.30
■ סטאר 3 (קניוכל): סיפור מרובע ברונקס - 7.30, 22
■ סטאר 4 (קניוכל): האשה שיצרה שמן שומשום - 7.30, 22
■ ראשונה אני - 7.30, 9.45
■ רון 1: שלושת הצבעים, אדום - 7.30, 9.30
■ רון 2: אייס ונטורה - בלש בצחוק - 7.30, 9.30

רחובות
■ חן 1: הלקוח - 4.40, 7.10, 9.45
■ חן 2: המסכה - 5, 7.30, 9.50; מלך האריות (עברית) - ד, ח: 5.15
■ חן 3: ספיד - 7.20, 9.50
■ חן 4: שקרים אמיתיים - 4.30, 7, 9.30

רמלה
■ היכל התרבות: הקפיצה הגדולה - א, ח: 7.15, 9.30

רמת גן ובנעתיים
■ רב ארמון 1: שקרים אמיתיים - 4.30, 7.10, 9.50
■ רב ארמון 2: המסכה - 5, 7.30, 9.50
■ רב ארמון 3: ספיד - 5, 7.30, 9.55
■ רב גן 1: המסכה - 7.30, 9.50; מלך האריות (אנגלית) - ג, ד: 11, 5; ח: 5
■ רב גן 2: מלך האריות (אנגלית) - 7.30, 9.50; המסכה - ג, ד: 11, 5; ח: 5
■ רב גן 3: הפלינסטונים - 5, 7.30, 9.50
■ רב גן 4: הלקוח - 5, 7.30, 9.55

רמת השרון
■ כוכב: בשם האב - 7.10, 9.40

רעננה
■ מתנ"ס היכל התרבות: אורלנדו - ד: 7.30, 9.30
■ פארק 1: ספיד 7.30, 22; הורים בהזמנה - ח: 5
■ פארק 2: שקרים אמיתיים - 7.30, 22.15; המסכה - ח: 5
■ פארק 3: מלך האריות (אנגלית) - ג, ד: 7.30, 22, 24; ח: 7.30, 22; מלך האריות (עברית) - ח: 5
■ פארק 4: הלקוח ג, ד: 22, 7.30, 24.30; ח: 7.30, 22; נינג'ה קיד מכים שנית - ג, ד: 11; ח: 5, 11
■ פארק 5: המסכה - ג, ד: 7.30, 22, 24.10; ח: 7.30, 22; הפלינסטונים - ג, ד: 11; ח: 5, 11

[illegible]
□ יום שני
ירושלים: [illegible] 254173/8
תל-אביב: [illegible] 222304, [illegible] 5737326
חיפה והקריות: קופ"ח [illegible] מוצקין 707770, [illegible] 371472
חולון - בת-ים: [illegible] 5515671
רמת-גן: [illegible] 7510971
נתניה: הנשיא שד' ויצמן 36 823639
פתח-תקווה: קופ"ח כללית ההסתדרות 21 9343395
□ יום שלישי
ירושלים: [illegible] 255057 [illegible] 261873
תל-אביב: [illegible] 27 284791 [illegible] 5246503
חיפה והקריות: קופ"ח [illegible] מוצקין 707770, [illegible] 676284
חולון - בת-ים: מור [illegible] 20 [illegible] 583360, תקוה בכר סטרומה 5042428
רמת-גן: [illegible] 52 722172
נתניה: [illegible] 60 338091
פתח-תקווה: קופ"ח כללית ההסתדרות 21 9343395
□ יום רביעי
ירושלים: [illegible] 706660
חוצ"ח: [illegible] 20 731475
תל-אביב: פרונקס ירמיהו 41 5442050, אחוה דיזנגוף 165 224717
חיפה והקריות: קופ"ח [illegible] מוצקין 707770, הואדי הואדי 7 510166
חולון - בת-ים: נוי בת-ים הנביאים 3 5515671, תקוה בכר סטרומה 5042428
רמת-גן: פארמה + רמה ז'בוטינסקי 65 7514483
נתניה: הנשיא שד' ויצמן 36 823639
פתח-תקווה: קופ"ח כללית ההסתדרות 21 9343395

[illegible]
ניידות לטיפול לב ישראל "נ.ט.ל.י." – מוקד וירום: טל' 03-5757788, 177-022-4224
מכון "מסגות" – שרות חרום פסיכיאטרי ווירולוגי 24 שעות, טל' 5741858 איח' 6750750 מח' 2151
מוקדי קשב במד"א – טל' 03-5704220
לחעידם וסכרת – מוקד מידע סיבובים מסובכים בלחץ דם גבוה ובסכרת – טל' 02-415650
הסתדרות לרפואת שיניים עזרה ראשונה – מוקד 177-022-3773
אומבודסמן לילדים במוסדות – רמב"ן 23 ים חן; 02-664824
נשים במצוקה – קו חרום 09-505720
"יד שרה" – לשיקום החולה והשאלת ציוד בחיום ים 02-244242; ת"א 03-817222; חיפה 04-381704
ער"ן – עזרה נפשית, ת"א 5461111 ילדים 6961113; ים 610303; גליל-מערבי 988410; חיפה 672222; נתניה 625110; בפ"ס 974555; חדרה 06-333453; ב"ש 07-281128
עוגן – חושפי ומחזיות [illegible] במקום עבודתם 03-393378
הקו הלבן – אוזן קשבת ללסביות והומוסקסואלים 03-292797
סמים ותרופות – המכון הירושלמי לבעיות סמים ותרופות, דרך בית לחם 14, טל' 663828, 663902
אליסם – חוות יעוץ לנוער, ימים א' ה' 17-22 (תיפור וחיום), טל' 5462076, 5463587
האגודה למניעת אלכוהוליזם – קו פתוח 24 שעות 03-6724128
נעמת – מניעת אלימות במשפחה, טל' 03 5231675, 03 5235922, 02-610314, 04-513078, 07-737445
קו אל"י – האגודה למען הילד 177-022-3966
קו פתוח לקשיש טל' 02 690685
ויצ"ו – קו ארוע לנשים מוכות טל' 03-376110, 03-5461133; 08-550506; 02-514111
"דלת פתוחה" – מרכז מידע ויעוץ לצעירים. ת"א: דמבין 9, טל' 5101511/2
"אוזן קשבת" – הורים וילדים – תל-אביב 5226027; חיפה: 229488; ירושלים: 243356; נהריה: 820222, ר"ג 6734752
"יד ביד" – אוזן קשבת לחייל. ת"א: טל' 5222732
"קו פתוח" לילדים ונוער – 24 שעות ביממה, טל' 03-621515

אומבודסמן ארצי לילדים ונוער – [illegible] טל' 02-256103, 02-25610
איידס – הוועד למלחמה באיידס, [illegible] קשבת וסיוע לחולים 03-5660380 [illegible]
אל"ף – אגודה אזרחית לשבור [illegible] מידע, יעוץ וסיוע ראשוני [illegible] תלפיון: ירושלים – 02-437301, חיפה 04-700240, 053-331461
האגודה לזכויות האזרח – [illegible] ריאיון 12, טל': 663162/3
אנוש – עמותה לבריאות הנפש – ת"ד 1593 ר"ג, טל' 5494899 [illegible]
שווה"ל – שרותי [illegible] (פרוד [illegible] בשואלים) [illegible]
"נגה"א-ן"א – שירות רופאים [illegible] טל' 101, כל יום 07.00-19.00
האגודה למלחמה בסרטן – 03-5717888
מרכז סיוע לקרבנות אונס – 02-514455, 03-5234819, 07-331977, 052-912858

אוטובוסים
אגד: טל' 03-5375555, 04-549555 [illegible]
דן: טל' 03-6394444

רכבות
★ רכבות ישירות
מירושלים לת"א מרכז – 08.50, 12.05
מתל-אביב מרכז לירושלים – 08.40, [illegible]
מתל-אביב מרכז לחיפה – 06.00, [illegible]
★ 08.00, 09.00, 10.00, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00 במוצ"ש – 20.30
מתל-אביב לנהריה – 08.00, 10.00, 12.00 [illegible]
מחיפה בת-גלים לתל-אביב – 06.00 [illegible]
★ 07.30, 08.30, 09.30, 10.00, 11.30, 13.00, 14.00 במוצ"ש – 19.00
(היציאות מחיפה מרכז לפתח [illegible] דקות קודם)
מבת גלים לנהריה – 06.15 [illegible] 11.20, 13.23
מנהריה לחיפה ולתל-אביב – [illegible] 10.30, 12.30 (סק. מוצקין), 12.50 [illegible] חיפה)

מטוסים
מודיעין נמל התעופה – טל' [illegible] (עברית): 03-9731122 (אנגלית)

מודעות
קבלת מודעות ל"מעריב" 24 שעות ביממה כולל מוצ"ש: "דחף" דיזנגוף 116, ת"א טל' 03-5239952
תורנות לקבלת מודעות אבל דחופות יום עד חצות ב"מעריב" קרליבך 2, טל' 5632111
קבלת מודעות מלים ללוח מעריב במשרד הראשי בבית מעריב ת"א [illegible] 2 טל' 03-5611111
ביום א', ג', ד', ה': 07.30 – 21.00; 07.30 – 20.00; בערב שבת וחג: 07.30 – [illegible]

■ יום שני
שקיעת החמה: 18.02
זריחתה מחר: 05.13
פרק יומי: דבה"יא', ב'ג"ד
משנה יומית: שקלים ו', ה"ד
דף יומי: בבא מציעא, ע"ו
הלכה יומית: שו"ע או"ח, ו"א, ו"ח
פרשת השבוע: וילך

■ יום שלישי
שקיעת החמה: 18.00
זריחתה מחר: 05.14
פרק יומי: דבה"יא', ב'ה"ו
משנה יומית: שקלים ז', א"ב
דף יומי: בבא מציעא, ע"ז
הלכה יומית: שו"ע או"ח, ו"א
פרשת השבוע: וילך

■ יום רביעי
שקיעת החמה: 17.59
זריחתה מחר: 05.15
פרק יומי: דבה"יא', ב'ז"ח
משנה יומית: שקלים ז', ג"ד
דף יומי: בבא מציעא, ע"ח
הלכה יומית: שו"ע או"ח, ו"ג, ב"ד
פרשת השבוע: וילך

מסיבת כיף שלא היתה במותה
D.J ידקיד אתכם
פרטים הפגעות והגרלות
מוסיקה עד לשעות הבוקר
כרטיסי הנחה בגליון
מעריב לנוער
מזמין אתכם
ב"סינרמה" תל-אביב
ביום שלישי 6.9.94 החל משעה 21:00
אקי אבני ולהקתו
בהופעה חיה!

רדיו

קול המוסיקה
06.06 לקום עם מוסיקה
09.00 תכניות הבוקר של קול-המוסיקה: בוקר שני תכניתו של שלמה ישראלי, תכנית מיוחדת לערב ראש-השנה: פסטיבל ישראל-ירושלים 1994 מארוז מלחינים ישראלים; המקהלה הקאמרית קנטוס / גנני ואר-ליר / ריקרדו הגמן; מתוך המופע רכטר וגרוניך כותבים לקנטוס ● יוני רכטר: לזמן אקשיבה, לשירי מאת אברהם בן-יצחק, אמיר גלבע, ישראל פנקס ודוד פוגל
11.00 תזמורת סימפונט רעננה ● יחוחם שרובסקי מתוך המופע חיידו ואולארצ'יק ● אלון אולארצ'יק: חמישה קטעים תזמורתיים: כסף ואהבה, כסילופונים, בעקבות חסוזוקי, גשם מטפטף, קו רקיע ● אנדרה חיידו: חלומות באספמיה קנטטה לסולנים, מקהלה ותזמורת
12.10 מלחינים ישראלים נבחר תקליטורים שראו אור השנה פאול בן-חיים: חמישיה לקלרנית ורביעיית כלי-קשת, אופ' 31 א' ● מרדכי סתר: מחאריות ● בן-ציון אורגד: מאמרים קנטטה לסולנים ותזמורת קאמרית ● צבי אבני: נשא חריאציות על התפילה אורך כי עיניתני ● מונל הרשטיין: חומות יריחו
13.57 בימת שיר נתן אלתרמן מינחה אהבה מפי יוסי בנאי
14.06 מוסיקה לשעת צהריים פנניר דבוזאק בכחרים מתוך יצירותיו הסימפוניות והקאמריות
16.00 מאולמי הקונצרטים בעולם אירופה מוסיקל 93; תזמורת הסימפונית של רדיו בוואריה / סמיון ביצ'קוב ● ברהמס: קונצ'רטו לצ'לו, לכנור ולתזמורת, אופ' 102 ● בטהובן: סימפוניה מס' 3, אופ' 55, הארואיקה
18.00 יוהאנס ברהמס מוסיקה לפסנתר; עמנואל אקס ● סונטה מס' 3, אופ' 5 ● שלושה אינטרמצי, אופ' 117
19.05 זמירות לערב חג נח רב הנועם
20.00 בימת שיר ט.כרמי
20.03 קונצרט ליל החג ברוך: קונצ'רטו מס' 3 לכנור ולתזמורת, אופ' 26 ● שוברט: סימפוניה מס' 6 ● בטהובן: קונצ'רטו מס' 5 לפסנתר ולתזמורת, אופ' 73, הקיסר ● היידן: רביעייה מס' 1 לכלי-קשת ● ברהמס: סונטה לצ'לו ולפסנתר, אופ' 38 ● חיים אלכסנדר: שירי אהבה וצפייה לסופרן ולתזמורת ● בלוך: בעל שם שלוש תמונות מחיי החסידים, לכנור ולתזמורת
23.00 צלילים לסיומו של יום קשת של צלילים תכניתה של ציפי ויצטום (ש.ח.) ● פרסל: הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, תהלים קי"ו ● מקסטהודה: לאודטה פוארי הללו עבדי אדוני, תהלים קי"ג ● באך: שירו לה' שיר חדש, תהלים קמ"ט ● ויואלדי: לאודטה פוארי הללו עבדי ה', תהלים קי"ג

רשת א
06.06 שירים עבריים
08.05 תנגה עם בני הגדל
09.05 חוקי-עבודה
10.05 טלרדיו שירות מידע למאזינים
11.05 שירים עבריים
12.05 נוסף מורה תיכון
14.05 בראש צעיר מגזין יומי לילדים
15.05 בראש השנה יכתבון תכנית לכבוד ראש השנה באומר ובצליל
16.05 דרכי אדם
17.05 קול האמנויות סיכום השנה באומנות הפלסטית
18.05 שירים עבריים
20.05 שנה הלכה שנה באה: פולקלור לשנה החדשה
21.05 שירים עבריים
23.05 מילים שמנסות לנגוע

[illegible]
06.06 והבוקר הזה חדשות ומוסיקה
09.05 מה זה הזה עם יואב גינאי
11.05 שירים עבריים
12.05 בחצי היום
14.05 כנענו וגג שירים וסיפורים
15.05 רגעי קסם
16.05 פניני חג עם גדעון הוד
18.05 ליל חג עם ירון אנוש
20.05 שירי ושב"ד עם חיים קינן
23.05 שירים עם טל השילוני
00.05 יום של אהבה מנחם פרי

[illegible]
06.06 וחכל מתוח
07.05 אוקטן גינגל
09.05 בוקר בוקר עם מנחם פרי
10.05 ונבנוג עשר עם אורנה יקיר
11.05 כל יום הוא יום יפה
13.05 ויק בערב חג עם מנחם פרי
15.05 לפנות ערב חג
17.05 חלומות נתוקים
19.05 ומר שבזה לחג
20.05 ממש נפלא להיטים
22.05 בלוז מחיפה (93-94)

גלי צה"ל
05.02 צה"ל יוצא חג
06.30 בוקר טוב ישראל
07.07 שבע אפס שבע
08.00 בוקר טוב ישראל
09.05 קשה בבוקר עם ארז טל
10.05 אוצר עם מרב מיכאלי התכנית שתכין אתכם נפשית ומנוית לחג המסוקרב לארוחותיו
13.00 בצהרי היום יומן לסיכום חדשות הצהרים והבוקר
13.15 ראיון מיוחד לחג
13.50 ברכת הרב הראשי לצה"ל
14.05 זה היה הבידור שהיה סיכום ארועי הבידור והמופעים שנערכו השנה, בשילוב קטעים שהוקלטו באופן בלעדי על-ידי צוות גלי-צה"ל, ובהם: יהודית רביץ וגידי גוב, אביב גפן, משינה, דיוויד ברוזה, בועז שרעבי, זקני צפת, ריקי גל, טל ומשה ואחרים... מגיש: ליאור פרידמן
16.05 בראשית תכנית מיוחדת על בריאת האדם. משתתפים: פרופ' שלום רוזנברג, פרופ' ירמיהו ברנובר ופרופ' רפאל פאלק
17.05 אבל המנגינה לעולם נשארת
18.05 בדרך אל החג תחזיות לעתיד טוב יותר ועצות שמושיות לארוחת החג עם תמר קמחי
20.05 ביחד לבד תכנית מיוחדת לחיילים שנשארו בבסיס בחג
00.05 ציפורי לילה עבריות לחג
02.00 לא רוצים לישון

שידורי גלגל"צ
07.05 מועדון ארוחת הבוקר
09.05 גלגל הצלה עם רן יבנאי
11.05 מצעד ההשמעות העברי כולל ניידות תפוח בדבש
14.05 קואופרטיב דן עם דן תורן
16.05 איש הנשם עם מודי בר-און
18.05 ששת מוסיקה ישראלית
21.05 רוק תשנה מרתון רוק ישראלי

ערוץ 7
09.10 שירים ישראליים
09.30 מבעד למסך הצד האפל
10.00 מיבזק / שירים לחולות
10.30 דעה אקדמאית
11.10 פרחי גני מזרחי
12.07 7 בערוץ 7 / שירים עבריים
13.00 לפני שעה חדשות
14.10 שירי נוסטלגיה ישראליים
15.10 השעה החסידית
17.10 לקט שירים / אירוח

טלוויזיה

לאונרד נימוי (מימין) וויליאם שטינר. מסע בין כוכבים 5. ערוץ הסרטים, 20.15

דמי מור (מימין) וופי גולדברג. רוח רפאים. ערוץ הסרטים, 22.00

מורגן פרימן, ג'סיקה טאנדי ודן אקרויד. הנהג של מיס דייזי. כללית, 22.15

דני סנדרסון. יומני סנדרסון. ערוץ 2, 21.30

דבורה קידר. נומה עמק. טלוויזיה כללית, 21.00

07.00 בוקר טוב ישראל
16.30 קסילה והגנב סרט
18.00 אל נופים ואנשים
18.15 החדשות באנגלית
18.30 ספורט אליפות ישראל בפיתוח גוף לנשים וגברים 94
19.00 חדשות
19.30 עולם אחר סידרה קומית
20.00 מבט
20.20 בריזה לקט
21.00 נומה עמק
ראו מסגרת המלצה "למה כן"
22.15 הנהג של מיס דייזי סרט
23.50 חדשות
23.55 קונצרט לחג

14.00 פלטפוס
14.05 בובויים

צפיית שיא

שעות	כללית	ערוץ 2	ערוץ 3	סרטים	הצגה שנייה	מדע וטבע	ספורט
20.00	מבט	חדשות	מצעד הקליפים השנתי 94	מסע בין כוכבים 5 (20.15)		אוויר, אור ואוטופיה	סאמרסלאם 94
20.30	בריזה לקט	בעקבות הצבר האבוד (20.35)	גברת תפתחי זה אני (20.50)			בראבו אשפי הסטפס	
21.00	נומה עמק					הרוחות של יערות הגשם	
21.30		יומני סנדרסון					
22.00	הנהג של מיס דייזי (22.15)		תככים בצמרת (22.05)	רוח רפאים	מה נשמע דוק		ספורט מטורף
22.30		סיפורי ניו-יורק סרט					הליגה האנגלית בכדורגל
23.00						דיסקברי להרוג לוויתן	
23.30	קונצרט לחג (23.55)		תככים בצמרת (23.35)		סימפוניה תעשייתית (23.35)		כדורגל ארגנטיני

14.30 משימה סודית ביותר
15.00 יוסף הוטמר
15.30 תפוס כיוון
16.00 היפים והאמיצים
17.00 קו לודשות עדכוני חדשות
17.05 אנודיקאנוס מתחיקים בידור
17.30 זוב'לה
18.00 עירית דעוז
19.00 קרוב רחוק
19.30 לינגו
20.00 חדשות
20.10 קונצ'רטו לקלרניט ולוואריות נווא מוצרט
20.35 בעקבות הצבר האבוד דיון מיוחד בהנחיית אמנון לוי
21.30 יומני סנדרסון
22.30 סיפורי ניו-יורק סרט

08.00 שידור מקדמי
09.00 לחיות את החיים
09.45 צעירים חסרי מנוח
10.30 אורחים בסלון
11.00 לוסי אהובתי קומדיה
11.30 אנטונלה
12.15 מרפי בראון קומדיה
12.45 סלקון קרטט
13.30 הנאמן קומדיה
14.00 הקופסה קליפים ישראלים
14.10 שלושים ומשהו דרמה
15.00 טופו טלנובלה
15.50 נוטס לנדינג
16.40 שלושה בדירה אחת
17.05 ספינת האהבה
17.55 הקופסה קליפים ישראלים
18.05 לחיות את החיים
18.45 צעירים חסרי מנוח
19.30 אורחים בסלון
20.00 מצעד הקליפים הש[illegible]
20.50 גברת תפתחי זה אני סרט
22.05 תככים בצמרת מיני-סדרה חלק 1
23.35 תככים בצמרת מיני-סדרה חלק 2 ואחרון
01.10 סודות העיסוי האירופאי

10.30 אהבתה של ליידי קרוליין
12.05 אחד יותר מדי סרט קצר
13.00 פאן פרנסיס קן מלודרמה
15.00 ההופעה
16.30 מסע של אהבה דרמה
18.05 נשואים על תנאי
20.15 מסע בין כוכבים 5
22.00 רוח רפאים
ראו מסגרת המלצה "למה כן"
00.05 תעלול קטלני 2
01.50 חזרה מהתופת
03.35 נשיקה של רצח מותח
05.15 מילים ומנגינה דרמה

08.30 גוף בתנועה עם גלעד ינקלוביץ
12.15 לקראת שידור היסאמרסלאם 94
15.00 כדורגל מהליגה הספרדית
16.00 גוף בתנועה עם גלעד ינקלוביץ
16.30 ספורט מטורף ש.ח.
17.00 כדורגל ברזילאי
18.30 סומו
19.15 לקראת שידור היסאמרסלאם 94
22.00 ספורט מטורף
22.30 הליגה האנגלית בכדורגל
23.30 כדורגל ארגנטיני
00.30 סומו

06.30 להתלבש עם שש
מצויירים על הבוקר
08.30 המחסן של כאילו
09.00 גינת ההפתעות
09.05 סנדוקאן
09.30 עולמם הקסום של הדינוזאור
10.00 אולפן ראש השנה
10.05 אי המטמון
10.30 עולם של אגדות
11.00 מיטי מאוס
11.30 סופר מריו
12.00 פאפנסטאף סרט
13.30 המחסן של כאילו
14.00 גינת ההפתעות
14.05 הבוקרים המופלאים
14.30 אורסון ואוליביה
15.00 צלילי המוסיקה
17.50 בוקר באפריל

19.30 שכנים, שכנים אופרת סבון
19.55 נשואים פלוס קומדיה
20.20 משפחת סימפסון קומדיה
20.45 הכל נשאר במשפחה קומדיה
21.10 האנטר פעולה

למה כן

נומה עמק
■ טלוויזיה כללית, 21.00
הצגה של 'תיאטרון בית לסין' שהיתה הצלחה אצל הביקורת ואצל הקהל, עפ"י מחזה של יהונתן גפן. דניאל פלד, רקדן וכוראוגרף, בן המושב הוותיק, חוזר הביתה אחרי שהיה 15 שנה בארה"ב. המושב השתנה ללא הכר. דניאל מנסה להתמודד עם עברו ולהתחיל בחיים חדשים במושב. משתתפים: אורי אברהמי, שולמית אדר, מיכל ורד, עזרא כפרי, דבורה קידר ושרון שחל

רוח רפאים
■ ערוץ הסרטים, 22.00
מלודרמה-מתח רומנטית, להיט ענק. פטריק סוויזי הוא סם, בנקאי צעיר ומצליח, המתגורר עם חברתו הפסלת מולי (דמי מור) בדירת גג אופנתית. העתיד נראה ורוד ומבטיח. סאם עולה על מרמית בבנק, וערב אחד הוא נרצח ברחוב. מולי נובכה את מותו מבלי לדעת שהוא נשאר על כדור הארץ כרוח רפאים. הניסיון לנווט בין הרוח למולי יעבור דרך אודה מיי בראון, נוכלת שעוסקת בטקסים מיסטיים וכוחות על (ווופי גולדברג, שזכתה בפרס האוסקר על התפקיד). בימוי: ג'רי צוקר (ארה"ב 1990).

22.00 מה נשמע דוק
23.35 סימפוניה תעשייתית מס' 1
00.25 מילדרד פירס
02.15 לכודה מלודרמה
03.40 אנה כריסטי מלודרמה בכיכובה של גרטה גארבו

11.00 דיסקברי התעוררות
12.00 דיסקברי מעבר ל-2000
13.00 דיסקברי במרחבי הפסיפיק
13.30 דיסקברי נתיב החוקרים
14.00 אוניברסיטה פתוחה
16.00 דיסקברי להרוג לוויתן
17.00 דיסקברי הלוויתן האחרון
18.00 אוניברסיטה פתוחה ש.ח.
20.00 אוויר, אור ואוטופיה
20.30 בראבו אשפי הסטפס
21.00 הרוחות של יערות הגשם
23.00 דיסקברי להרוג לוויתן
24.00 דיסקברי הלוויתן האחרון
01.00 אוויר, אור ואוטופיה
01.30 בראבו אשפי הסטפס

15.15 תכניות לילדים
16.15 תכניות דת
17.00 חדשות
17.20 סידרה
18.35 סידרה
19.00 חדשות
19.40 סידרה [illegible] במשפטים
20.45 מגזין מוסיקלי
22.00 חדשות

16.00 תכניות לילדים
16.30 האסטרונאוטים
17.00 מגזין תרבות
17.30 חדשות בצרפתית
18.00 חדשות בעברית
18.30 תעודה
19.00 חדשות בערבית
19.35 גני קומית
20.00 מגזין
21.00 חדשות באנגלית
21.20 מבחר עולמי

13.55 זיעה קרה סרט
15.30 מיטי מאוס העכבר האדיר
16.20 עכבר תסכנה ילדים
16.45 סופר בוק מצויר
17.10 תעודה
18.10 כוח הצלה 911
19.00 חדשות בערבית
19.30 24 שעות CNN מדווח
20.00 משפחת קשבי קומית
20.30 איש משטרה
21.20 בחיפוש אחר נעדרים

רדיו

07.10 מוסיקה לבוקר חג ויואלדי: ארבע העונות • מוצרט: סרנדה לכלי־נשיפה, ק. 361, גראן פרטיטה • מקס שטרן: האזינו, קנטטה לקונטרבס ולתזמורת • אורנת זיטנר שרה ומלווה עצמה בשירים אידיים • מנחם צור: חמישייה לקלרנית ולכלי־קשת • ביזה: משחקי ילדים, אופ' 22 • צ'ייקובסקי: קונצ'רטו לכנור ולתזמורת, אופ' 35 • סיבליוס: סימפוניה מס' 1, אופ' 39
11.57 בימת שיר נתן אלתרמן מינחת אהבת מפי יוסי בנאי
12.05 צלילי עמים לחג מוסיקה עממית מקרוב ומרחוק תכניתו של ישראל דליות
13.00 קונצרט לצהרי חג יחזקאל בראון: הלכות תקיעת שופר, למקהלה ולאנסמבל כלי־נשיפה • דבוז'אק: קונצ'רטו לכנור ולתזמורת • ברהמס: סימפוניה מס' 2, אופ' 73
15.00 מוכר ואהוב דביסי: מבוא למנחת פאון • גרשווין: אמריקני בפריס רפסודיה בנוסח בלו • רוול: בולרו
16.00 קונצרט מינחה לחג מיצירות בטהובן: • הפתיחה יצורי פרומתאוס • קונצ'רטו מס' 4 לפסנתר ותזמורת • הסימפוניה התשיעית
18.00 מאולפן ההקלטות ליז מגנס פסנתר • אלתורים על מבחר משיריו של מתי כספי
19.05 צלילים בין ערביים אנסקו: קטע קונצרטי לויולה ולפסנתר • מקס רגר: וריאציות על נושא של מוצרט, אופ' 132 א' • שומאן: קטעי פנטסיה, אופ' 73
20.00 בימת שיר ט.כרמי קורא אין פרחים שחורים
20.03 פרקי תולים גבריאלי קונסורט / פול מקרישׁ / צ'רלס דניאלס טנור • מנטוורדי: קטעים מתוך תסלבת מרלה א־ספיריטואלה
21.00 ענין של הסכמה וכחלום יעוף • מרדכי סתר תכנית מיוחדת לציון מלאות שלושים יום להסתלקותו
23.00 צלילים לסיומו של יום דוד חזהב אמנים גדולים בהקלטות היסטוריות; הטנור טיטו סקיפה / תכנית שלישית • מיצירות פרגולזי, גלוק, סקרלטי, בליני, דוניצטי, מסנה ושירים שונים

07.30 שירים עבריים לחג
08.05 בראש צעיר לחג
09.05 תשנ"ד מבט אישי על השנה שהיתה
12.05 חלום מלכות טבריה פרק ראשון; מאת: יצחק גורמזנו־גורן; בימוי: ראובן מורגן; משתתפים: זהרירה חריפאי, יוסי ילבלונקה, יעל עמית, עדי וייס, יהויכין פרידלנדר, שפרה מילשטיין, ששי סעד, אסתי קוסוביצקי ואחרים
14.05 בראש צעיר לחג
15.05 שירים עבריים
16.05 דרכי אדם עם רחל חלפי
17.05 קול האמנויות סיכום השנה בתיאטרון
18.05 נרות ברוח כרטיס ביקור של הסופר גרגורי כנוביץ עולה מליטא; בתכנית משתתפת גם המתרגמת דוידה קרול; קורא: מוטי בראכן
19.05 עת שערי רצון פיוטים ומנהגים לראש השנה
20.05 שירים עבריים

07.08 שירים עבריים
08.05 עברת שנה
08.07 שי לחג עם שמואל שי
09.05 עברה שנה
09.07 שי חג המשך
10.05 עברה שנה
10.07 ראיון עם ראש הממשלה מר יצחק רבין
11.05 עברה שנה
11.07 באה מאהבה יהודית רביץ וגידי גוב במופע משותף
12.05 עברה שנה
12.07 באה מאהבה המשך
13.05 עברה שנה
13.07 מה היה לנו שם עם טוביה צפיר לקט
14.05 עברה שנה
14.07 שירים שאהבנו
15.05 עברה שנה
15.07 לקט ממופעי השנה עם מנחם גרנית
16.05 עברה שנה
16.07 לקט ממופעי השנה המשך
17.05 עברה שנה
17.07 מספרי סיפורים עם יוסי אלפי
18.05 כליזמרים עם אמנון פאר
20.05 שירים עבריים
22.05 שירים
23.05 שירים עבריים המשך
00.05 יום של אהבה מגיש: מנחם פרי

07.07 תפוח בדבש
08.05 בבוא ספטמבר
10.05 ערד 94 משינה, אביב גפן ואמנים נוספים
13.05 אנריקו מסיאס במופע פומבי
14.05 אהבות מחודשות אורי פיינמן
16.05 ביג מאונטיין רגאיי
18.05 מקום בצמרת המצעד הישראלי השנתי; מגיש: נועם גילאור
22.05 לילה בגימל

05.00 צלילי חג שירים עבריים
07.05 יופי של שירים שירים עבריים
08.05 מקהלה עליזה לחג שעה לילדים
09.05 חיוכי חג מערכונים לחג
10.05 תשנ"ד לא רק שלום הארועים והקולות שעשו את השנה
12.05 רדיו בלה בלה שלוש שעות עם החברים של נטאשה שיציגו לראשונה ברדיו את אלבומם החדש רדיו בלה בלה
15.05 הארכיון הציוני לקט התבטאויות של קברניטי המדינה שלא תשמע בשום מקום אחר. עורך ומגיש: אודי סגל
16.05 גל עברי ירוק שירים ישראליים
18.05 הנמר המעופף תכנית מיוחדת לחג עם חיילי סיירת גולני
19.05 שעה של מכתבים עם מכתבים מפורסמים מן הספרות, השירה וההיסטוריה. בין הכותבים: לואי ה־14, ג'ורג' סנד, נפוליאון, וינסנט ואן גוך, צ'ייקובסקי, בטי דיוויס ורבים אחרים. מגישים: ליאת טרן ורוני תזרן
20.05 סופים תכנית שאינה עוסקת בהתחלות. סוף של התחלה, סוף של ספר, סוף של הופעה וסוף של חיים. רופא, סופרת, מלצרית, זמרת וקברן מתפלספים על סופים. עורך ומגיש: אור עזרתי
21.05 חיזמים זורמים משיריה של תלמה אליגון
22.05 הולך בחגים עם יוסי עוזרד
00.05 ציפורי לילה עם אורי
02.00 לא רוצים לישון

08.05 מעל ומתחת לשמיכה
10.05 תיזוזים משחק חגיגי
14.05 ראש השנה לעשבים שוטים טל ומשה בתכנית מיוחדת
16.05 עברי בראש שירים עבריים
17.05 ניגונים עם זידי פייר
20.05 בראש טוב עם לילך ברנע
22.05 מסיבת עם מסיבת סיום יומו הראשון של ראש השנה עפ"י מיטב המסורת עם שרון קנטור

טלוויזיה

ריטה ויוסי פולק. אלף נשותיו של נפתלי סימנטוב. ערוץ 2, 12.10

שושנה דמארי. שיר לחיים. ערוץ 2, 16.00

זאב רווה. צ'רלי וחצי. ערוץ 2, 17.30

דניאל ברנבוים. קונצרט. טלוויזיה כללית, 20.05

קירק דגלאס. הוויקינגים. ערוץ הסרטים, 14.05

10.00 מעבר לחרי האמנונים
11.35 קסמים ונפלאות תכנית בידור
12.00 יחיא שאתין תכנית מיוחדת
12.30 מתנת חנילוס
13.20 קרקס רינגלין מופע קרקס
14.10 וידאו וחצי סידרה קומית
14.40 החלקה על הקרח מופע אמנותי
15.40 צלילים לוחשים לקט שירים
16.10 מערת ורד הזהב סידרה
17.40 החדשות באנגלית
17.50 אל נופים ואנשים
18.00 אפרופו
19.00 חדשות

19.30 ערב טוב תכנית המשלבת שירים וריקודים
20.00 חדשות
20.05 קונצ'רטו מס' 2 לפסנתר ולתזמורת מאת ברהמס אופ' 83
21.00 עשרת הגדולים מצעד הפזמונים השנתי
22.00 סינמה פרדיסו סרט
24.00 חדשות

08.00 קונצרט לחג
09.30 מלך השלים סרט קולנוע ישראלי עם דובי גל

11.00 גלגל המזל
12.10 אלף נשותיו של נפתלי סימנטוב סרט קולנוע ישראלי
14.00 פלטפוס
14.05 זהו זה ש.ח.
15.00 פליק פלאק
16.00 שיר לחיים
17.30 צ'רלי וחצי סרט ישראלי
19.15 גלגל המזל תכנית לחג
20.00 חדשות
20.10 אדוני ראש הממשלה תכנית מיוחדת על יצחק רבין
21.30 גבעת חלפון אינה עונה סרט ישראלי עם הגשש החיוור
23.15 בכורות וידיאו '94
23.30 חדשות
23.35 בכורות וידיאו '94 המשך

08.05 שלושה בדירה אחת קומדיה
09.55 פינת תיירות
10.00 תחרה מיני־סידרה
13.50 הסקנדלים הגדולים של הוליווד
14.35 להקות טיפקט ושפתיים במופע
16.10 ספינת האהבה
17.05 שני קוני למל ראו מסגרת המלצה "למה כן"
19.05 מצעד הקליפים השנתי 94
20.00 אבא גנוב סרט ישראלי
21.30 תשנ"ה טובה
22.30 במערבולת הזמן מיני־סידרה חלק ראשון
00.15 במערבולת הזמן מיני־סידרה חלק אחרון
01.55 ההנאות החושניות של העיסוי

07.00 סועדנין גן עדן קומדיה
09.30 חתונה בשניים קומדיה
11.00 גלגל אותה קומדיה
12.30 אשה אחת או שתיים
14.05 הוויקינגים
16.00 נשמה של ילד
17.30 אהבה בערבה דרמה
19.00 רוצח בתוכנו
20.30 ממלצתונים
22.00 פסגת הפחד ראו מסגרת המלצה "למה כן"
00.05 טיסת הפולש סרט מלחמתי
02.00 קרינה
03.25 גבר מאוהב דרמה
05.20 נחמות קטנות קומדיה

10.00 לקראת שידור ה"סאמרסלאם"
12.45 הליגה האנגלית בכדורגל
13.45 היומן הבינלאומי
14.35 פוטבול אמריקאי
16.10 ספורט מטורף ש.ח.
16.40 סומו
17.15 בושידו
19.00 טניס שולחן
20.00 לקראת שידור ה"סאמרסלאם"

למה כן

שני קוני למל
■ ערוץ 3, 17.05
סרט ישראלי. קומדיית טעויות מוסיקלית המתרחשת בעיירה יהודית בפולין. בת הגביר מאוהבת בסטודנט, אך אביה מייעד לה כחתן את קוני למל המגונדר והצולע. האהוב האמיתי מתחזה לקוני למל, דבר המוביל לאין ספור אי־הבנות ומסתיים בסוף טוב לכולם. נעשה בעקבות הצלחת המחזמר על הבמה, עם מייק בורשטיין וזירמן אוניקובסקי (1966)

פסגת הפחד
■ ערוץ הסרטים, 22.00
מותחן־אימה שביים מרטין סקורסיזה, גירסה מודרנית ואלימה לסרט מ־1962. מקס קיידי (רוברט דה נירו) משתחרר מהכלא אחרי 14 שנה ומאמין שנפל קורבן למשפט מכור. הוא פותח במסע נקמה נגד מי שהיה עורך דינו, סם באודן (ניק נולטה). קיידי המתוחכם מנסה לפרק את חיי משפחת באודן המתוחים ממילא, ומתמקד בפיתויה של הבת הצעירה (ג'ולייט לואיס), נערת תיכון מופנמת. עם ג'סיקה לאנג ושלושה כוכבים מהגירסה הקודמת: רוברט מיצ'ם, גרגורי פק ומרטין בלזם (ארה"ב 1991)

22.45 ספורט מטורף
23.15 סנוקר
00.15 כדורגל ספרדי

06.30 להתלבש עם שש מצויירים על הבוקר
08.30 המחסן של כאילו
09.00 גינת ההפתעות
09.05 הבוקרים המופלאים
09.30 אודסון ואוליבה
10.00 אולפן ראש השנה
10.05 אי המטמון
10.30 עולם של אגדות
11.00 מייטי מאוס
11.30 סופר מריו
12.00 שרלוט העכבישה
13.30 רואים כוכבים
14.00 המחסן של כאילו
14.30 גינת ההפתעות
14.35 אבן החלומות
15.00 הקלברי פין וידידיו
15.30 סופרמן
17.50 קול ודממה מיני־סידרה

19.30 שכנים, שכנים אופרת סבון
19.55 נשואים פלוס קומדיה
20.20 משפחת סימפסון קומדיה
20.45 הכל נשאר במשפחה קומדיה
21.10 האנטר פעולה

22.00 כוכב נולד
00.20 עוצרי הלב
01.50 מוירה
03.25 מעבר לעמק הבובות

08.00 אוניברסיטה פתוחה
11.00 הרוחות של יערות הגשם
12.00 דיסקברי להרוג לוויתן
13.00 דיסקברי הלוויתן האחרון
14.00 אוניברסיטה פתוחה
16.00 דיסקברי פליפה בנאווידס
17.00 דיסקברי הגיבורים של ימינו
18.00 אוניברסיטה פתוחה
20.00 אוויר, אור ואוטופיה
20.30 בראבו אשפי הסטפס
21.00 רביעיות קלרינט פנדרצקי
21.35 פנדרצקי מלחין ומנצח
23.00 דיסקברי פליפה בנאווידס
24.00 דיסקברי הגיבורים של ימינו
01.00 דיסקברי אוויר, אור ואוטופיה
01.30 דיסקברי אשפי הסטפס

15.15 תכנית לילדים
16.30 תעודה
17.00 חדשות
17.30 סידרה
18.30 מגזין כלכלה
19.00 חדשות
19.35 סידרה יומית בהמשכים
20.45 שעשועון
21.20 סידרה
22.00 חדשות

16.00 סרטים מצוירים
16.45 החיים מתחת למים
17.30 חדשות בצרפתית
17.45 הברית סידרה
18.00 חדשות בעברית
18.15 המימד האחר סידרה
19.00 חדשות בערבית
19.30 המתגרים סידרה
20.30 משפחת קמפבל סידרה
21.00 חדשות באנגלית
22.00 סרט

13.55 גירושיה של לורי X סרט
15.30 מוטי מאוס העכבר האדיר
16.20 עכבר השכונה ילדים
16.45 הבית המעופף מצויר
17.10 תעודה מוסיקלית
18.10 כוח הצלה 911 דרמטית
19.00 חדשות בערבית
19.30 24 שעות CNN מדווח
20.00 סרטי הווידאו הביתי המשעשעים ביותר מארה"ב
20.30 מסע בין כוכבים הדור הבא
21.20 ירח מעל מיאמי

צפיית שיא

שעות	כללית	ערוץ 2	ערוץ 3	סרטים	הצגה שנייה	מדע וטבע	ספורט
20.00	קונצרט (20.05)	אדוני ראש הממשלה (20.10)	אבא גנוב סרט ישראלי	רוצח בתוכנו		אוויר, אור ואוטופיה	סאמרסלאם
20.30				ממלצתונים		בראבו אשפי הסטפס	
21.00	מצעד עשרת הגדולים					רביעיות קלרינט פנדרצקי	
21.30		גבעת חלפון אינה עונה	תשנ"ה טובה			פנדרצקי מלחין ומנצח (21.35)	
22.00	סינמה פרדיסו סרט			פסגת הפחד	כוכב נולד		
22.30			במערבולת הזמן				ספורט מטורף (22.45)
23.00		בכורות וידיאו '94 (23.15)				דיסקברי פליפה בנאווידס	סנוקר (23.15)
23.30							

רדיו

07.10 מוסיקה לבוקר חג בטהובן: סונטה מס' 8 לפסנתר, פטטית • ברהמס: חמישייה לקלרנית ולכלי־מיתר, אופ' 115 • מוצרט: סימפוניה מס' 34, ק. 338 • ויוטי: קונצ'רטו לכנור ולתזמורת • שומאן: קונצ'רטו לפסנתר ולתזמורת, אופ' 54 • בטהובן: סימפוניה מס' 4, אופ' 60 • מאהלר: סימפוניה מס' 1 • ברטוק: קונצ'רטו לתזמורת • טיפט: חמישה ספיריצ'ואלס
11.57 בימת שיר נתן אלתרמן מינחת אהבה מפי יוסי בנאי
12.05 צלילים לשעת צהריים הונגר: קונצ'רטו לחצוצרה ולתזמורת • הנגמר: שלישייה לחליל, ויולה ונבל • שטראוס/שנברג: שני ואלסים • שניטקה: מוצרט א־לה היידן • מרטינו: המטבח המשובח • ברהמס/רובורה: וריאציות ופוגה על נושא של הנדל, אופ' 24
14.06 מוסיקה לצהרי חג בטהובן: קונצ'רטו לפסנתר ולתזמורת משנת 1784 • בטהובן: פרקים מתוך חמשת הקונצ'רטות לפסנתר ולתזמורת
16.00 רינת בשיר ובזמר התכנית המיוחדת ששודרה אשתקד לרגל צאת התקליטור המשולש של מקהלת רינת, בניצוחו של גארי ברתיני, בהקלטות מן השנים 1956–1972; משתתפים: גארי ברתיני, גיל אלדמע, רחל דיסנציק, חנוך חסון, ווילי אליאס, הרי טלוטב; עורך ומנחה: דני אורסתיו
18.00 בפתחות בין המזמורים פרקים מרסיטל שערכו הזמרת אווה ברעצבי והפסנתרנית נכשה טרסון, בבית־אריאלה, ת"א, 11.5.94; והפעם מיצירות מקס סטרן, עמי מעיינו, משה רסיוק, ישי קול, מנחם צור, ארי בר־סבתאי וזהן ויינברג
19.05 צלילי עמים מוסיקה עממית מקרוב ומרחוק • הפעם: איטליה
20.00 בימת שיר ט.כרמי קורא אין פרחים שחורים
20.03 מאולמי הקונצרטים שלנו הקונצרט הסימפוני; התזמורת הסימפונית ירושלים רשות השידור • היידן: סימפוניה מס' 6, הבקר • יחזקאל בראון: קונצ'רטו לפסנתר ולתזמורת • שולמית רן: קונצ'רטו לתזמורת • מוסורגסקי: תמונות בתערוכה • שמעון כהן: רומנסרו לתזמורת
21.55 הקונצרט הקאמרי שרון קם קלרנית / איתמר גולן פסנתר • ברהמס: סונטה לקלרנית ולפסנתר, אופ' 1/120 • שומאן: שלושה קטעי פנטסיה • ברהמס: סונטה לקלרנית ולפסנתר, אופ' 2/120
23.00 צלילים לסיומו של יום תכניתו של שלמה ישראלי • רקוויס של גאו קלאסי ואילתורים מן העולם

07.30 שירים לחג
08.05 בראש צעיר לחג
09.05 מבט אישי על השנה שהיתה
12.05 חלום מלכות טבריה פרק שני
14.05 בראש צעיר לחג
15.05 צימוקים ושקדים מבחר שירים ביידיש • והפעם: "סנגורם של ישראל" - משירי רבי לוי־יצחק מברדיצ'ב
16.05 מאה תקיעות על השופר ומשמעויותיו
17.05 השופר עושה עוזר: כולנו ילדי מגד דברים על השפה והספרות העברית שנאמרו בכינוס מתרגמים שנערך השנה בים
18.05 שירים עבריים
20.05 ונזכורת לסולם והזמירות השנתי מגיש: קובי כהנא
23.05 שירים עבריים

07.08 שירים עבריים
08.05 עברה שנה
08.07 מקרה עין שעתיים מטוכנוני ייסקה אופיר
09.05 עברה שנה
09.07 מקרה עין המשך
10.05 עברה שנה
10.07 לגבורים בלבד שעה עם ציפי שביט
11.05 עברה שנה
11.07 סקט שקרים וחנת לסאלו
12.05 עברה שנה
12.07 מוני מושונוב ושלמה בראבא
13.05 עברה שנה
13.07 המלך הוא הרייטינג חשבון הנפש של התקשורת הישראלית בשנת תשנ"ד
14.05 עברה שנה
14.07 רגעי קסם
15.05 עברה שנה
15.07 שנת הטבע
16.05 עברה שנה
16.07 שלמה ארצי מופע פומבי
17.05 עברה שנה
17.07 שלמה ארצי המשך
18.05 עבר חג חדשות + מוסיקה
20.05 חוזרים הביתה מוסיקה ודיווחי תנועה
23.05 שירים
00.05 יומן חצות
00.30 שירים המשך
01.05 לתוך הלילה עם דן עופרי
05.05 אור ראשון עם עמיקם רוטמן

07.07 בבוא ספטמבר
10.05 ערים בלילה ריטה
12.05 מפתוח שוודי מיטב להקות הרוק השבדי
14.05 מתחת לשנים עם דויד ברוזה
16.05 MTV נימל
18.05 דם יזע ודמעות פסטיבל הג'אז בים האדום
19.05 האפלה בדרכים
22.05 לילות משי לבן עם מנחם פרי

05.00 צלילי חג שירים עבריים
07.05 יופי של שירים שירים עבריים
08.05 מקהלה עליזה לחג שעה לילדים
09.05 שנה מזרחית סכום השנה במוסיקה המזרחית
11.05 חדרך עם גידי גוב ויהודית רביץ במופע משותף מאוד ובו הם משמיעים את מיטב להיטיהם ביחד ולחוד. המופע הוקלט על־ידי צוות גלי־צה"ל בפסטיבל ערד האחרון. עורך ומפיק מוסיקלי: רמי קליינשטיין
13.05 שנה בוטלה תכנית חגיגית לציון סכום השנה במוסיקה העברית
16.05 משחק הזמן הגדול משחק נושא פרסים
18.00 שישנה סוף סוף החג עם גיא זהר
20.05 חג בדבש
22.05 מסורת מסורת
23.05 קיץ מפסיד לסתיו
24.00 יומן חצות
00.10 ציפורי לילה עם שחר בן־ברק תכנית מוסיקלית בנימה אישית
02.00 לא רוצים לישון

08.05 מעל ומתחת לשמיכה
10.05 חממה עם יעל אלמוג
12.05 שנה חדשה עם נעה ירון
15.05 מזוג אורי מוסיקה מזרחית וזמר אורח עם ארי שמאי
17.05 שלווה עם לימור דוזאן
20.05 אולדיז עם אורי לוטן
22.05 מעבירים שנה עם יעל קרוון

טלוויזיה

למה כן

דוגמניות העל
■ ערוץ 3, 13.50
לורן הטון, הדוגמנית הוותיקה הממשיכה לדגמן בגיל מתקדם־במיוחד למקצועה, מציגה מבט אינטימי וחייכני על עולמן הזוהר של דוגמניות־העל. עם אלה מקפירסון, כריסטי ברינקלי ונעמי קמבל.

דיזי נוסע מזרחה
■ מדע וטבע, 21.00
אחת מההופעות האחרונות שערך נגן הג'אז האגדי דיזי גילספי. הסרט צולם בפראג ב־1990. בקונצרט מבצעים דיזי ולהקתו (וגם נגן הקלרינט והסקסופון הברזילאני פאקיטו דה ריבירה ומוסיקאים צ'כים) קטעים רבים שהפכו לקלאסיקה של הג'אז, כגון "מאטקה", "לילה בטוניסיה" ו"דקה לחצות". בתוספת, משודר סרט תעודה על חייו ויצירתו של האמן.

מטרופוליטן
■ טלוויזיה כללית, 23.10
סרט טלוויזיה. קומדיה רומנטית על העולם הנכחד של היאפים הצעירים של ניו־יורק. טום טאונסנד, "מהפכן" צעיר ממנהטן, נכנס אל תוך חבורה סגורה וסנובית. אודרי, אחת מבנות החבורה, מתאהבת בו, אבל ליבו נתון ליפהפיה אחרת, למענה הוא מוכן לרכך את דעותיו. עם קרולין פרינה, אדוארד קלמנס, טיילור ניקולס; במאי: ויט סטילמן

10.00 קפטן נמו והעיר במצולות הים סרט קולנוע
11.40 בושה נובת
12.45 בין מזרח למערב
13.20 לולי סרט
14.40 וידאו וחצי סידרה קומית
15.05 פריד אלאטרש
16.00 מערת ורד הזהב
17.30 החדשות באנגלית
17.40 ארבע העונות
18.10 עם לילית נגר
19.00 חדשות בערבית
19.30 המים בישראל
20.00 משפחת סימפסון
20.25 אדם ומקום סרט תיעודי
21.00 מבט
21.30 שנת חיונה
23.00 שעה לחצות חדשות הלילה
23.10 מטרופוליטן ראו מסגרת המלצה "למה כן"
00.45 מסופו של יום

08.00 טוק טוקאן סרט אנימציה
08.20 נאדי סרטוני אנימציה
08.30 שרקי וג'ורג' סידרת אנימציה
09.00 הטרולים הקוסמים
09.30 אסטריקס כובש את רומא
11.00 המופע של אלוויס סרט
13.00 סטינג בהופעה חיה
14.00 פלטפוס
14.05 מסע בין המכוכבים הדור הבא
15.00 חיוך הנדי סרט ישראלי
16.45 פורגי ובס אופרה

20.00 חדשות
20.10 שובו של הסוראמלו
21.20 רוקד עם זאבים סרט קולנוע
23.30 חדשות
23.35 רוקד עם זאבים המשך

08.05 רואים כוכבים
08.25 זינוק לאתמול דרמה
10.00 תחרה 2 מיני־סידרה חלק ראשון
11.30 תחרה 2 מיני־סידרה חלק אחרון
13.00 לקראת האמי 1994
13.50 דוגמניות העל ראו מסגרת המלצה "למה כן"
14.35 קורין אלאל, דני בסן ואלון אולארצ'יק בהופעה
16.05 קוראים לי שמיל סרט
17.40 מלך הסלים קומדיה
19.05 יומן השנה מהדורה מיוחדת
19.55 פינת תיירות
20.00 אנטולה בארץ הקודש סרט תיעוד מסעה
20.30 המתיחה הגדולה יהודה ברקן
22.00 נערת הפרברים סרט ישראלי
23.30 לואי אנדרסון מופע סטנד־אפ
00.25 קנגי ולייסי פעולה
01.15 מלחמת העולמות מדע בדיוני

07.00 סרט קצר

ריצ'רד פריור (מימין) ואדי מרפי. לילות הארלם. ערוץ הסרטים, 22.45

ברברה סטרייסנד. הלו דולי. הצגה שנייה, 22.00

עופרה חזה. נערת הפרברים. ערוץ 3, 22.00

יוסי בנאי. שובו של הסוראמלו. ערוץ 2, 20.10

07.15 אנא קרו את בנותיי קומדיה
09.00 מאבק המיניט קומדיה
10.25 הכפילה
12.00 תינוק או לא תינוק דרמה
13.45 פרני ואנדרו דרמה
15.20 סוון סוון
17.10 האב הבן והרומן המסוכן
19.00 הקומיטמנטס להיט מוסיקלי
21.00 החברים של אלכס דרמה
22.45 לילות הארלם קומדיה
00.40 אל ועד העמש קומדיית פעולה
02.20 פול מקרטני בהופעה

10.00 לקראת שידור ה"סאמרסלאם"
12.45 טניס שולחן אליפות אירופה
13.15 סנוקר
14.15 כדורגל מהליגה הארגנטינית
16.00 משחקים אמריקאים
17.30 לקראת שידור ה"סאמרסלאם"
19.30 כדורסל ישראלי משחקי מחזור שני ומשחקי גביע אירופה
20.30 כדורסל ישראלי שידור ישיר מכבי ראשל"צ נגד בני הרצליה
22.10 כדורגל שידור ישיר אנגליה נגד ארה"ב בוומבלי
24.00 כדורסל ישראלי ש"ח

06.30 להתלבש עם שש מצויירים על הבוקר
08.30 המחסן של כאילו
09.00 גינת ההפתעות
09.05 אבן החלומות
09.30 הקלברי פין וידידיו
10.00 אולפן ראש השנה

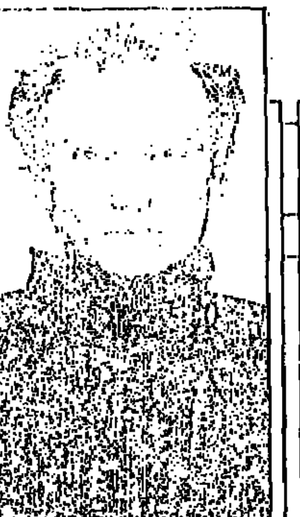
סטינג. קונצרט רוק. ערוץ 2, 13.00

10.05 אי המטמון
10.30 עולם של אגדות
11.00 מייטי מאוס
11.30 סופר מריו
12.00 היתקליף החתול השובב
13.30 המחסן של כאילו
14.00 גינת ההפתעות
14.05 ביל וטד
14.30 שדונים קטנים
15.00 שלום מר נווד סרט קצר
15.30 הסוס השחור סרט קצר
16.20 טופרמן 2 מדע בדיוני
18.20 קול ודממה מיני־סידרה

19.30 שכנים, שכנים אופרת סבון
19.55 נשואים פלוס קומדיה
20.20 משפחת סימפסון קומדיה
20.45 הכל נשאר במשפחה קומדיה
21.10 האנטר פעולה

22.00 הלו דולי מחזמר
00.25 כל הלילה

08.00 אוניברסיטה פתוחה
10.00 מסעות גילוי במעמקים
11.00 מסעות גילוי במעמקים
12.00 דיסקברי פליפה בנאווידס
13.00 דיסקברי הגיבורים של ימינו
14.00 אוניברסיטה פתוחה
16.00 דיסקברי ירוקים, ירוקים
17.00 דיסקברי קדחת התסילונים
18.00 אוניברסיטה פתוחה ש.ח.
20.00 "עיר לבנה" תל־אביב
20.30 בראבו אשפי הסטפס
21.00 דיזי נוסע מזרחה ראו מסגרת המלצה "למה כן"
23.30 דיסקברי ירוקים, ירוקים
00.30 דיסקברי קדחת התסילונים
01.30 אוויר, אור ואוטופיה
02.00 בראבו אשפי הסטפס

16.30 תעודה
17.00 חדשות
17.25 ספורט
18.30 האיסלאם והחברה
19.00 חדשות
19.35 סידרה יומית בהמשכים
20.30 מגזין אקטואליה
21.15 תעודה
22.00 חדשות
22.15 סידרה

16.00 תכנית לילדים
17.30 חדשות בצרפתית
17.45 מגזין תרבות
18.00 חדשות בעברית
18.15 מגזין מדע
18.30 מגזין הערב
19.00 חדשות בערבית
19.30 האריו והנדרסונים
20.00 עולם הקסמים
20.30 שנות השלושים תעודה
21.00 חדשות באנגלית
21.10 גולדרק

13.55 כלב הים הנפלא סרט
15.20 מיטי מאוס העכבר האדיר
16.20 עכבר השכונה ילדים
16.45 סופר בוק מצוייר
17.10 האיש ואשתו סידרה
18.10 כוח הצלה 911 דרמטית
19.00 חדשות בערבית
19.30 24 שעות CNN מדווח
20.00 כנפיים קוצות
20.30 מטלוק סידרה בלשית
21.20 רצח במשיכת קולמוס

צפיית שיא

שעות	כללית	ערוץ 2	ערוץ 3	סרטים	הצגה שנייה	מדע וטבע	ספורט
20.00	משפחת סימפסון	שובו של הסוראמלו	אנטולה בארץ הקודש	הקומיטמנטס		עיר לבנה תל־אביב	כדורסל ישראלי
20.30	אדם ומקום		המתיחה הגדולה			בראבו אשפי הסטפס	כדורסל רשל"צ נגד הרצליה
21.00	מבט	רוקד עם זאבים (21.20)		החברים של אלכס		דיזי נוסע מזרחה	
21.30	שנת חיונה						
22.00			נערת הפרברים סרט		הלו דולי		כדורגל אנגליה נגד ארה"ב
22.30				לילות הארלם (22.45)			
23.00	מטרופוליטן (23.10)						
23.30	חדשות		לואי אנדרסון			דיסקברי ירוקים, ירוקים	